

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

На правах рукопису

Семенюк Ольга Володимирівна

УДК 811.161.2'37

**ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ ПАВЛА ТИЧИНИ: СТРУКТУРА,
СЕМАНТИКА, ЛЕКСИКОГРАФІЧНО-ЧАСОВІ ПАРАМЕТРИ**

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник –
Вокальчук Галина Миколаївна,
доктор філологічних наук,
професор

Рівне – 2015

Список умовних скорочень і позначень, уживаних у роботі

АЛН – авторський лексичний новотвір

«Словник...» – Кирилюк О. В. Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини / за ред. С. Я. Єрмоленко, Г. М. Вокальчук // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Національний університет «Острозька академія», 2011. – 181 – 263 с. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 5).

ТГ – тематична група

~ – вказівка на приблизну дату створення авторського лексичного новотвору

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВІСТИЧНА ПРИРОДА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ	14
1.1 Поява нового слова як результат динамічного розвитку лексичного складу сучасної української літературної мови	14
1.2 Термінологічний апарат дослідження неологічної лексики в сучасному мовознавстві.....	20
1.3 Екстра- та інтралінгвальні чинники появи авторських лексичних новотворів	29
Висновки до розділу 1.....	52
РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЯ ПСИХОЛІНГВАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ П. ТИЧИНИ	54
2.1 Загальна характеристика результатів неологічних експериментів П. Тичини.....	54
2.2 Періодизація словотворчої діяльності П. Тичини (1909–1967 роки).....	74
2.3 Основні тенденції ранньої словотворчості П. Тичини (1909–1924 роки).....	80
2.4 Словопошуки П. Тичини впродовж 30-х років (1926–1939 роки).....	86
2.5 Особливості індивідуально-авторської номінації в поезіях воєнного періоду (1940–1945 роки).....	91
2.6 Неологічна лексика Павла Тичини післявоєнного періоду (1946–1967 роки).....	93
2.7 Фольклорна основа авторських новотворів П. Тичини.....	97
2.8 Лексичні новотвори П. Тичини в контексті неології поетів ХХ сторіччя.....	112
Висновки до розділу 2.....	127

РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ	
ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ П. ТИЧИНИ	130
3.1 Новотвори П. Тичини в сучасних лексикографічних джерелах.....	130
3.2 Внесок П. Тичини в збагачення загальномовного словника.....	138
3.3 Теоретичні засади укладання «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини»	142
3.3.1 Лексикографічна експертиза реєстру авторських лексичних новотворів.....	143
3.3.2 Текстологічна експертиза фольклорних джерел.....	149
3.3.3 Інтертекстуальна експертиза контекстів неологічних одиниць.....	152
3.3.4 Компаративні аспекти лексикографічного представлення новотворів П. Тичини.....	155
3.3.5 Загальна характеристика «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини».....	158
3.4 Складні випадки лексикографування авторських новотворів.....	169
3.5 Перспективи лексикографічного опису новотворів П. Тичини....	177
Висновки до розділу 3.....	182
ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	193
ДОДАТКИ.....	240

ВСТУП

Розвиток мови – це динамічний процес, що передбачає появу нових слів, які збагачують лексичний склад, відображають мовну картину світу і виражають національно-культурні та світоглядно-суспільні орієнтації українського народу на певному хронологічному зрізі.

У лінгвістиці нові слова, які знайшли своє функційне вираження зокрема в художніх текстах, називають авторськими лексичними новотворами (далі – АЛН). Вони розширюють стилістичні можливості мови і слугують мовно-виражальними засобами в процесі найменування предметів, явищ, ознак тощо.

Новотвори неодноразово ставали об'єктом усебічних лінгвістичних студій як українських (Г. М. Колесник [105; 106], М. М. Пилинський [163], С. Я. Єрмоленко [73], Ж. В. Колоїз [107–111], Г. М. Вокальчук [35–49], О. А. Стишов [199; 200], Г. М. Сюта [206; 207], Н. А. Адах [1; 2], К. В. Брітікова [24], Н. В. Гаврилюк [53; 54], О. О. Жижома [75], Д. В. Мазурик [131], О. М. Турчак [229], Т. Г. Юрченко [245; 246], В. В. Максимчук [133; 134] та ін.), так і закордонних (Г. О. Винокур [30; 31], О. А. Габінська [52], О. А. Земська [80], Н. З. Котелова [117], О. Г. Ликов [130], В. В. Лопатін [129], Р. Ю. Намікова [152], С. І. Тогоєва [226] та ін.) дослідників.

Визначення тенденцій неологізації певного періоду чи епохи загалом, причин появи нових слів передбачає дослідження словотворчої діяльності провідних українських письменників як творців мови. На початку ХХІ ст. активізовалися неологічні студії, у яких найбільше уваги присвячено вивченню словотворчості окремих авторів і літературних угруповань ХХ сторіччя. У коло наукових зацікавлень вітчизняних мовознавців потрапили неологічні експерименти В. Барки (Н. А. Адах) [БАРКА-07], М. Семенка (Г. М. Вокальчук) [СМС-06], Я. Славутича (Н. М. Сологуб) [СЛАВ-99], В. Стуса (Л. В. Оліфіренко, О. Б. Тимочко) [СТУС-03; СТУС-10], неокласиків (Н. В. Гаврилюк, А. А. Калетнік) [КНС-09; НЕОКЛ-08],

шістдесятників (Г. М. Вокальчук, О. Б. Тимочко) [КАЛИНЕЦЬ-10], [КСАН-Вінгр], [КСАН-Кост], [КСАН-Світл], [КСАН-Чубай], поетів Молодої музи (Г. М. Вокальчук) [ММ-05], поетів 80 – 90-х років (О. О. Жижома) [ІАН-80-90], поетів Рівненщини (В. В. Максимчук) [КСАН-Рівне] та ін.

Актуальність теми дослідження. Одним із найактивніших словотворців ХХ ст. був Павло Тичина. Мистецьку спадщину автора неодноразово обирали об'єктом усебічних досліджень, зокрема літературознавчий погляд висвітлили Г. Ю. Грабович [61], О. І. Губар [63; 64], Ю. А. Лавріненко [123], Л. М. Новиченко [155–157], С. В. Тельнюк [208] та ін. Текстологію П. Тичини вивчав С. А. Гальченко [56]. Аналізові художніх здобутків поета присвячено праці Ю. О. Тітаренко [225], Т. П. Шестопалової [241]. Роль та місце літературної спадщини П. Тичини в контексті епохи, вплив на творчість інших авторів досліджували К. С. Буркут [27], Л. Р. Вежбовська [29], М. Ю. Карацуба [89], Я. Т. Стецько [198], Т. В. Федотова [232]. Історичний підхід до аналізу діяльності поета пропонує Л. В. Даниш [66], лінгводидактичні аспекти вивчення творів П. Тичини розглядає М. С. Павленко [159; 160].

Із мовознавчого погляду творчість поета, зокрема його мовно-експериментаторську діяльність аналізували В. О. Шадура [235], І. Р. Вихованець [33; 34], Г. М. Колесник [106], М. М. Пилинський [163], С. М. Шаховський [238], Г. М. Вокальчук [41–43; 45]. Утім, досі не здійснено комплексного аналізу неології П. Тичини з урахуванням екстра- й інтралінгвальних чинників, що вплинули на семантико-структурні особливості авторських інновацій і креативну психолінгвальну діяльність поета впродовж різних періодів його творчості. До цього часу системно не розглядалася неологія П. Тичини у її тісних взаємозв'язках із фольклорними okazіоналізмами і словотворчими процесами в мові загалом і в українському поетичному лексиконі ХХ ст. зокрема.

Словотворчість саме П. Тичини обрано об'єктом різновекторного наукового аналізу й тому, що поет посідав ключове місце в українському

літературному процесі, брав активну участь у політичному та громадському житті країни, належав до когорти класиків ХХ ст., які зробили вагомий внесок у розвиток і збагачення рідної мови та поетичного словника, власною мовно-експериментаторською діяльністю суттєво вплинули на словопошуки сучасників і поетів наступних поколінь. Високу оцінку словесної творчості П. Тичини дав О. Гончар: «Шукати нових, ще невиявлених можливостей українського слова, шукати й знаходити їх після Шевченкових шедеврів, /.../ для цього мав з'явитись митець особливий, поет здібностей унікальних» [60, с. 5].

М. М. Пилинський і Г. М. Колесник відзначили, що П. Тичина багато зробив для розвитку рідної мови, у творенні нового він «залишався близьким її духові, навіть у тому чудовому, неповторно-оригінальному “яблуновоцвітно”» [163, с. 20]. І. Р. Вихованець назвав П. Тичину «володарем музики слова, невтомним гранословом, геніальним поетом у своїй творчій потужності» і наголосив: «Поет-новатор частіше, ніж інші, був новатором у слові» [33, с. 22]. Дослідник відзначив, що «тичинівські слова-новотвори вишиковуються у віршах немов володарі відповідного поетичного настрою» [34, с. 1]. Г. М. Колесник підкреслив: «Переважна більшість Тичининих неологізмів – це яскраві, повнозвучні, естетично довершені й вагомі слова, позначені виразною самобутньою індивідуальністю поета – мислителя і творця» [106, с. 1].

Розумів свою роль як поета-новатора і сам П. Тичина, зауважуючи: «...Мова – це живий організм! А як живий організм, він весь час мусить оновлятися» [222, с. 30]. Поет наголошував на необхідності оновлення мовно-виражальних засобів української поезії: «...Чи можна тепер тими самими засобами користатись, якими користались в часи Некрасова? Ми до класиків тільки звертаємось, але ніяк не вертаємось. Ми у класиків запозичаємо, але ніяк їхніми словами не кінчаємо. Нове давати треба, своє, від попереднього одмітне!» [215, с. 50].

Г. М. Колесник 1971 року опублікував словник неологізмів П. Тичини – перший в українській письменницькій лексикографії словник авторської неологічної лексики [Г-Кол-71]. Дослідник опрацював 20 першоджерел, із-поміж яких – найповніше на той час 6-томне видання творів письменника (1960 – 1962 рр.) [224]. До загального реєстру уведено 637 інновацій, засвідчені не лише в оригінальних творах П. Тичини, а й у його поетичних перекладах творів світової літератури, публіцистичних, літературно-критичних статтях і прозових художніх текстах.

Поява у 80-х роках минулого сторіччя повного академічного видання творів П. Тичини спричинила потребу по-новому поглянути на словотворчість поета, яка на початку третього тисячоліття особливо актуальна, зважаючи на активні процеси неологізації загальномовного й – відповідно – поетичного лексикону. Відтак здійснено ще одну спробу моніторингу поетичного доробку автора крізь призму неології, унаслідок чого згідно з теоретичними засадами сучасної вітчизняної й письменницької лексикографії укладено якнайповніший на сьогодні «Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини», що містить 1085 АЛН [99, с. 181 – 263] – на 448 одиниць більше, ніж у першому словнику авторської неологічної лексики.

Усе зазначене вище зумовлює актуальність обраної теми дисертації.

Мета роботи – системне дослідження еволюції словотворчої діяльності П. Тичини, семантичний, лексико-граматичний, дериваційний аналіз і лексикографічний опис авторських новотворів.

Поставлена мета потребує розв’язання таких **завдань**:

- схарактеризувати проблематику й основні напрями досліджень у царині української авторської неології та неографії;
- систематизувати основні напрями та перспективи дослідження неології П. Тичини;
- визначити й описати особливості еволюційних процесів у психолінгвальній креативній діяльності П. Тичини впродовж різних

періодів його поетичної творчості;

- аргументувати й експериментально довести залежність активізації / спаду творення інновацій у поезії П. Тичини від впливу екстра- та інтралінгвальних чинників;

- виявити основні тенденції індивідуально-авторської номінації в поезії П. Тичини, зумовлені впливом фольклорних традицій словотворення;

- дослідити специфіку індивідуально-авторської номінації П. Тичини на тлі словотворчої діяльності провідних поетів ХХ ст. із метою визначення внеску письменника в розвиток загальномовного й поетичного лексиконів;

- з опертям на теоретичні засади сучасної індивідуально-авторської неографії укласти «Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини».

Об'єктом дослідження є авторські лексичні новотвори поета.

Предмет дослідження – семантична, лексико-граматична, дериваційна структура та лексикографічна інтерпретація лексичних новотворів П. Тичини.

Джерельною базою дисертації 1 – 7 томи 12-томного академічного видання творів П. Тичини (Тичина П. Зібрання творів : [у 12 т.] / П. Тичина. – К. : Наукова думка, 1983–1987), у яких уміщено поетичну спадщину автора, збірки «Твори : в 6-ти томах» (1962 р.), «Твори» (1976 р.), «В серці у моїм» (1979 р.), , «Послав я в небо свою молитву» (2011), «Народні пісні в записах Павла Тичини» (1976 р.). Матеріал дослідження – 1085 одиниць індивідуально-авторської номінації, зафіксованих у поетичних текстах П. Тичини.

Методи дослідження. Для систематизації результатів дослідження застосовано *описовий метод*. Із огляду на специфіку мети та завдань дослідження для аналізу одиниць індивідуально-авторської номінації використано *методи емпіричних досліджень: елементи синтезу й аналізу* застосовано для опису еволюції психолінгвальної креативної діяльності П. Тичини на певному хронологічному зрізі; *зіставно-порівняльний метод* –

для порівняння АЛН П. Тичини з інноваціями інших письменників ХХ ст.; *метод кількісних підрахунків* – для визначення частотного розподілу інновацій упродовж виокремлених періодів творчості письменника; *компонентний аналіз* – для дослідження семантичної структури інновацій П. Тичини; *контекстний аналіз* – для ідентифікації АЛН у поетичних текстах; *морфемний та словотвірний аналіз* – для встановлення морфемної та словотвірної структури авторських новотворів.

Наукова новизна роботи. Уперше комплексно проаналізовано одиниці okazіональної лексичної номінації в поезії П. Тичини з урахуванням екстра- та інтралінгвальних чинників, що впливали на появу інновацій, визначено внесок поета в розвиток і збагачення української мови загалом і поетичного лексикону ХХ ст. зокрема, обґрунтовано тісний взаємозв'язок неології П. Тичини з традиціями усної народної творчості в царині okazіонального словотворення; уперше за допомогою методу кількісних підрахунків проаналізовано специфіку еволюції психолінгвальної креативної діяльності автора, визначено основні тенденції творення неологічної лексики впродовж різних періодів творчості П. Тичини.

Теоретичне значення роботи забезпечує те, що її основні положення й результати поглиблюють теорію авторської неології та неографії, ідіостилістики, okazіонального словотвору. Висновки й узагальнення дослідження дають змогу розширити уявлення про АЛН як репрезентант мовної свідомості креативної особистості – представника українськомовної спільноти. Науково доведено, що результати словотворчості письменника безпосередньо залежать від впливу інтра- й екстралінгвальних чинників ідеологічного, культурологічного, соціального характеру; обґрунтовано необхідність дослідження індивідуально-авторської номінації в українській поезії ХХ ст. з урахуванням традицій okazіонального словотворення в мові фольклору.

Практична цінність дослідження полягає у створенні словників неологічної лексики П. Тичини і фольклоризмів-юкстапозитів, за аналогією

до яких конструювалися авторські складені найменування в поезії ХХ ст. Результати дослідження знайдуть своє застосування у процесі викладання курсу «Сучасна українська літературна мова», зокрема розділів «Лексикологія», «Лексикографія», «Словотвір», «Стилістика», спецкурсів з індивідуально-авторської неології, лінгво- та ідіостилістики.

Зв'язок роботи з науковими проблемами, планами, темами. Тема дисертації пов'язана з науковою проблематикою кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету – «Українська індивідуально-авторська неологія». Роботу виконано згідно з планами науково-дослідної роботи неографічної лабораторії «NEOLEX-Рівне» Рівненського державного гуманітарного університету. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 30 березня 2012 року).

Особистий внесок здобувача. Усі праці написані одноосібно, за винятком трьох статей [41; 42; 44], де дисертантці належить практична частина дослідження.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету. Результати дослідження апробовано на 30 наукових заходах різного рівня: *міжнародних наукових конференціях*: «Мова як світ світів. Поетика і граматики» (Київ, 2010); «Етнос, мова та культура: минуле, сьогодення, майбутнє» (Рівне, 2011, 2013); «Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах» (Дніпропетровськ, 2011); «Динамічні процеси в граматиці та лексичному складі сучасних слов'янських мов» (Рівне, 2011); «Українські переклади Святого Письма в слов'янському контексті (до 450-річчя Пересопницького Євангелія)» (Рівне, 2011); «Лінгвістичні студії молодих дослідників» (Рівне, 2012); «Інноваційні процеси в лексиці та граматиці української мови» (Луцьк, 2013); «Українська мова і культура у загальнослов'янському контексті: здобутки та перспективи» (Київ, 2014); IX Міжнародна науково-практична конференція

«Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 2015); Міжнародна наукова конференція «Лінгвостилістика ХХІ ст.: стан і перспективи» (Луцьк, 2015); *міжнародному семінарі «Актуальні явища в сучасних слов'янських мовах і літературах»* (Оломоуць (Чеська Республіка), 2011); «Слов'янські мови та літератури в епоху глобалізації: лінгвокультурологічний та лінгвоекоекологічний погляд» (Оломоуць (Чеська Республіка), 2014); *міжнародних наукових читаннях «Здобутки і перспективи сучасної лінгвоукраїністики: Лінгвістичні студії молодих дослідників»* (до 50-річчя кафедри української мови Рівненського державного гуманітарного університету) (Рівне, 2013); V Міжнародних читаннях «Лінгвістичні студії молодих дослідників» (Рівне, 2015); *всеукраїнських конференціях, семінарах, форумах: «Актуальні проблеми культури української мови та мовлення»* (Острог, 2011, 2013); II Всеукраїнському лінгвістичному форумі молодих учених (Київ, 2012); «Актуальні проблеми української неографії» (Рівне, Острог, 2013); «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2012); «Феномен Василя Стуса» (Острог, 2013); «Мова і культура як форми людського буття і свідомості нації» (Київ, 2013); *регіональних конференціях: «Актуальні проблеми культури української мови»* (Острог, 2010), «Модель випускника-філолога: стан і перспективи» (Рівне, 2011); *звітних конференціях: XVI науковій викладацько-студентській конференції, присвяченій 450-річчю Пересопницького Євангелія та 430-й річниці Острозької Біблії* (Острог, 2011), «Наукові дослідження молоді» (Дубно, 2011, Рівне, 2011); *круглих столах: «Поет планетарного масштабу (мовосвіт Павла Тичини)»* (Рівне, 2011), «Ниточку між нами слово-човник тягне» (Острог, 2011), «Українська індивідуально-авторська неологія на зламі тисячоліть» (до 5-річчя лексикографічної лабораторії «Острозький неограф») (Острог, 2012); *засіданнях неографічних лабораторій «Острозький неограф» Національного університету «Острозька академія» та «NEOLEX-Рівне» Рівненського державного гуманітарного університету* (Острог, Рівне, 2010 – 2015 рр.).

Публікації. Теоретичні й практичні результати наукового дослідження викладено в 19 публікаціях (10 із них – у фахових виданнях, затверджених ДАКом України); «Словнику авторських лексичних новотворів Павла Тичини» (Острог, 2011).

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, уживаних у роботі, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (248 позицій), списку лексикографічних джерел (81 позиція), списку фольклорних джерел (100 позицій), списку першоджерел (8 позицій) і 11 додатків. Повний обсяг дисертації – 275 сторінки, основну частину викладено на 192 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ЛІНГВІСТИЧНА ПРИРОДА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ

1.1 Поява нового слова як результат динамічного розвитку лексичного складу сучасної української літературної мови

Лексичний склад української мови – багата різнопланова система, яка, будучи відкритою для зовнішніх впливів і змін, є явищем соціальним, залежним від різних суспільних обставин. Окрім того, мова постійно потребує оновлення своїх ресурсів, що забезпечено взаємозумовленістю лексики та часових параметрів, здійснюваним кількома шляхами. По-перше, перехід до складу пасивної лексики слів, що називають об'єкти, які перестали існувати (*суботник, жовтень, комсомолець*); по-друге, активізація одного зі слів у синонімічному ряді; по-третє, розширення значення наявних у мові лексем (наприклад, позбавляючи їх ідеологічного нашарування); по-четверте, повернення до вжитку історизмів і застосування пасивної лексики; останнє – це поява нових слів [146, с. 43]. Поєднання в мові статичності та динаміки власне й дає змогу їй бути універсальним засобом передавання інформації та відповідати на найсучасніші вимоги часу.

О. Г. Муромцева розвитком словникового складу вважає «діалектичний процес поповнення мови новими лексичними і семантичними одиницями і поступове звуження вживання, а то й випадіння з мови слів» [148, с. 140].

Не поділяємо позиції П. І. Мариненка, який рушійною силою розвитку мови називає суперечність між постійним зростанням номінативних і комунікативних потреб суспільства [135, с. 5], оскільки поява нових слів завжди сприяє осучасненню, збагаченню лексичної системи.

О. А. Стишов зауважує, що, перебуваючи в постійному русі, мова змінюється в просторі та часі, водночас зберігаючи ознаки іманентної стабільності, цілісності. Науковець констатує, що «на співвідношення динаміки й статичності в такій складноструктурованій, поліфункціональній

системі, якою є природна мова, впливає багатоаспектний зв'язок мови і суспільства» [199, с. 3].

Щодо темпів мовного розвитку, то науковці зазначають, що «мова змінюється постійно, однак повільно», що й забезпечує «стабільність мови в часі й тим самим її надійність як засобу спілкування» [111, с. 10].

Лексичний склад – відкрита незамкнена система [127, с. 8], якій притаманні такі особливості: 1) взаємодія із зовнішнім середовищем, характер якої визначає її власну сутність; 2) рухливість [242].

Отже, завдяки постійним змінам під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників мова оновлюється, а лексичний склад відповідає вимогам суспільного життя певного етапу історії чи сучасності.

Поява нового слова – природний процес, зумовлений безперервним розвитком мови і низкою внутрішньо- та позамовних чинників. Н. В. Стратулат відзначає, що в самій будові мови закладені великі потенції оновлення власних засобів, «це природна особливість її існування, на яку спирається мовна динаміка» [201, с. 71].

До зовнішніх умов еволюції мови належать мовна ситуація, контактування мов, взаємовплив культур, до внутрішніх – аналогія, тенденція до компресії висловлення, поширення експресивно-емоційних засобів вираження, виникнення нових синтагматичних зв'язків слова, що впливають на лексико-семантичні перетворення та ін. [199, с. 8]. Зауважимо, що подані вище умови враховано в процесі аналізу інтра- й екстралінгвальних чинників появи АЛН П. Тичини, що дасть змогу проаналізувати еволюцію словотворчості поета.

Отже, поділяємо думку Н. В. Стратулат і вважаємо, що, виокремивши зовнішні та внутрішні впливи на появу нових слів, можна з'ясувати особливості семантики неологізмів, передумови їхньої появи і функції, виконувани ціми словами в тексті.

Оновлення мовних ресурсів відбувається незалежно від стилю мовлення. У вітчизняному мовознавстві цю проблему порушено

в дослідженнях специфіки публіцистичного (О. С. Стишов [199; 200], Ю. П. Маслова [138; 139], О. М. Турчак [229] та ін.), художнього стилів, де окремо описано прозу (Т. Г. Юрченко [245]) і поезію (Г. М. Вокальчук [46], В. С. Калашник [83], Г. М. Сюта [207], В. В. Герман [57], Н. А. Адах [1; 2], Н. В. Гаврилюк [54], О. О. Жижоме [75], В. В. Максимчук [134], О. Б. Тимочко [210], О. Г. Радько (Поліщук) [165] та ін.).

Вітчизняні лінгвісти долучилися й до аналізу нових слів в інших мовах, зокрема характеристиці англійських неологізмів присвячено наукові розвідки А. Є. Левицького [125], Ю. А. Зацного [79], Е. Г. Балюти [9], М. В. Белозьорова [15], Л. В. Сандій [181], А. О. Худолія [234], А. В. Янкова [247]; німецьких – Т. Б. Лебедевої [126], французьких – М. В. Белозьорова [15], О. В. Косович [114], іспанських – П. І. Мариненка [135], російських – Т. М. Полякової [167]; чеських – А. М. Архангельської [5; 6; 7] та ін.

У російському мовознавстві активне дослідження нових слів припадає на ХХ ст., зокрема на появу неологізмів звертають увагу А. О. Брагіна [23], В. В. Виноградов [30], Г. О. Винокур [31; 32], В. Г. Гак [55], В. І. Заботкіна [77], О. А. Земська [80], Н. З. Котелова [117], О. Г. Ликов [130], В. В. Лопатін [129], Л. С. Метлікіна [141], М. М. Шанський [236; 237] та ін.

Неологізми збагачують лексикон, називаючи нові або наявні об'єкти позамовної дійсності. Н. З. Котелова зазначає, що «будь-яке нове слово є новим монументальним каменем, що входить до складу тієї піраміди мови, яку створюють упродовж віків», а також виражає нову думку, є здобутком, успіхом, кроком уперед [117, с. 5]. Природу неологізму реалізовано в таких ознаках:

- неологізми забарвлені стилістично;
- поява нового слова пов'язана з розвитком науки, техніки;
- такі найменування є ознакою внутрішнього розвитку мови. Хоча «нове в житті необов'язково пов'язано з появою нових слів», адже «нові реалії і ситуації можуть бути позначені старими словами і словосполученнями» [Там само, с. 13].

Проте утворення нових слів у різні періоди розвитку мови неоднакове. Аналізуючи французьку неологію, В. Г. Гак уважає, що найбільш неогенним стало XX ст., особливо за останні 30 років, що пов'язано з позамовними чинниками (науково-технічний прогрес, розвиток засобів масової інформації, пришвидшення темпу життя суспільства, різноманіття форм ідейно-політичної боротьби) [55, с. 37]. Ця ж тенденція характерна й для словотворчих процесів української мови. Дослідники пишуть про т. зв. «неологічний вибух» XX ст., що спричиняє потребу фіксації неологізмів і теоретичного осмислення їх природи як мовних, так і культурологічних одиниць [46, с. 26].

Відображаючи зовнішній світ і використовуючи наявні лексичні ресурси, письменники вибудовують власний креативний підхід до створення індивідуально-авторських номінацій. Б. В. Томашевський стверджує, що основна причина звертання поетів до словотворення – це намагання максимально активізувати виразові потенції номінації або націленість на досягнення певного експресивно-стилістичного ефекту [228, с. 70].

Аналізуючи поетичний текст як динамічну систему, А. К. Мойсієнко пропонує враховувати «рух – розвиток – видозміни» на різних рівнях – фонематичному, граматичному, лексичному, образно-смысловому, композиційному, а «поєднання різнорівневих компонентів здатне витворити найвищу експресивну цілість у динамічній системі поетичного тексту» [147, с. 3]. Один зі способів такої контамінації засобів різних мовних рівнів – це поява авторських новотворів – художньо-естетичних та емоційно-експресивних утворень, які загалом сприяють розвитку мови. На думку дослідників, «слово, вжите в новому значенні, набуває нового вигляду й нової функції, наповнюється новим психологічним змістом, що нерідко супроводжується стилістичною міграцією та емоційно-експресивною конотацією» [201, с. 71].

Творення нових слів не хаотичне. Г. М. Колесник, М. М. Пилинський виокремлюють низку принципів, характерних для цих одиниць. Проілюструємо їх АЛН, зафіксованими в поетичних текстах П. Тичини:

1) «принцип зрозумілості, ясності, легкої доступності слова» [163]. Науковці відзначають, що «читач відчуває (не може не відчути) естетичну насолоду від зустрічі з новим словом тільки тоді, коли труднощі, пов'язані із сприйняттям, засвоєнням, сказати б, «подоланням» цього раніше не знаного йому слова, не будуть занадто великими, непереборними» [Там само, с. 1 – 2]. Такі слова не потребують додаткових знань для пояснення їх семантики. АЛН П. Тичини зрозумілі без додаткових пояснень, за винятком поодиноких найменувань, значення яких без візуального сприймання незрозуміле, наприклад: *Та шуму, шу-/муштровано* <від *шум* + *муштровано*>, *та штрики-брики, ширше!* (ПТ4:139 # 1933). Наявність оригінальних за формою та змістом слів указує на спрямованість автора до незвичного мововираження за допомогою активізації виразових потенцій мови, ілюструє намагання до компресії поетичного тексту, а використання алітераційного повторення звуку [ш] – до підкреслення інтонаційної виразності вірша та передачі шумових характеристик ситуації, про яку йдеться;

2) «принцип необхідності та доцільності створення нового слова» [163] полягає в тому, що «обґрунтування має впливати з тієї життєвої ситуації, що її зображає митець» [Там само, с. 2]. Хоча значення нового слова не завжди зрозуміле поза контекстом, який вважаємо ключовим компонентом у словниках АЛН, та все ж кожного разу виникнення цих одиниць спричинено певними внутрішньо- чи позамовними чинниками. Наприклад, для називання жінки, яка не досягла зрілості (жіночий відповідник іменника *юнак*), і через відсутність відповідника-фемінітива в українській мові задля заповнення мовної лакуни П. Тичина створює АЛН *юнка*: *Мужі, юнки й юнаки!* (ПТ2:224# 1942);

3) слово повинне бути створеним за законами певної мови [Там само, с. 2]. Цей принцип зреалізовано й у словотворчій практиці П. Тичини, АЛН якого утворені за законами української дериваційної системи.

Отже, інновації поета відповідають принципам творення нових слів, виокремленим Г. М. Колесником, М. М. Пилинським, а тому можемо говорити про їхню необхідність і доцільність в українському поетичному лексиконі ХХ ст.

Окрім особливостей і принципів, характерних для нових слів, важливі передумови їхньої фіксації в мові. Д. В. Мазурик вважає, що процес інтенсивного входження нового слова в мову можна схарактеризувати низкою ознак, до яких належать висока частотність уживання нового слова, використання його в різностильових і різножанрових текстах, словотвірна активність, здатність бути мотиваційною базою для творення похідних слів, закріплення в цих словах нових значень і переносних уживань, здатність вступати в синтагматичні зв'язки з іншими словами [131, с. 5]. Слід наголосити на тому, що низка АЛН П. Тичини увійшла до загальномовного реєстру (напр., *безмотивний*, *грозяно*, *юнка* та ін.), що свідчить про тонке філологічне чуття поета та життєздатність його новотворів.

Однією з причин появи неологізмів В. В. Лопатін вважає спробу назвати одним словом уже відоме поняття, представлене до цього описовою конструкцією [129, с. 40]. Наприклад, у поезії П. Тичини фіксуємо АЛН *перемивки*, утворене, на нашу думку, від фразеологічного звороту «перемивати кістки» – обмовляти, говорити щось погане про кого-небудь, ганити [СФС-88, с. 86]: *Ходили ми, судили ми / стареє в перемивках* (ПТЗ:307 # 1967).

Процес утворення нового слова – це складна психолінгвальна процедура, яка здійснюється в кілька етапів. Перший – це потреба мовця в новому слові, стимул до мисленнєвої реакції на лексичну лакуну (зокрема відсутність потрібного відповідника). Наступний етап – це добір відповідних засобів мови для створення одиниці. Останній – використання сформованого

звукового та смислового комплексу мовних ресурсів на практиці. Л. А. Плотнікова виокремлює три етапи творення нового слова: мотиваційно-спонукальний (мотив + намір), смислотворчий (задум – смислова структура) та реалізовувальний (смислова структура – мовний знак), найважливіший із-поміж яких – смислотворчий, оскільки вимагає творчого підходу до відбору або створення відповідної лексеми для називання того, про що йдеться [164, с. 13].

Отже, поява нового слова передбачає різнобічний аналіз відповідної мовної ситуації, роботу з лексикою як резервом готових номенів для називання реалій екстралінгвальної дійсності, залучення філологічного чуття, досвіду словотворця і відповідної інтелектуально-творчої роботи над формуванням зовнішньої структури та семантичного наповнення, нерідко емоційно забарвленого, цієї одиниці.

1.2 Термінологічний апарат дослідження неологічної лексики в сучасному мовознавстві

Проблема кваліфікації нового слова – одна з ключових для сучасної неології. Паралельно з терміном «неологізм» з'являються такі: «новотвір», «оказіоналізм», «індивідуально-авторський новотвір» та ін. Кожному відповідає певна група нової лексики, переважно експресивно забарвленої, яка виникає в різних комунікативних ситуаціях під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників та ілюструє активний розвиток мовної системи. До сьогодні нові слова – на периферії мови, що спричинено лексичною природою цих одиниць.

Існування різної кількості термінів для називання нових слів найчастіше викликане потребою розрізнення за формою, функціями та стилістичними ознаками.

В. Г. Гак важливою проблемою неології вважає визначення критеріїв диференціації власне неологізмів та інших видів інновацій – ксенізмів (запозичених слів, які виражають спосіб життя інших країн), гапаксів

(індивідуально-авторських уживань), okazіоналізмів (потенційних, утворюваних у мовленні за готовими моделями), евфемізмів (слів, які відображають перехідне явище) [55, с. 38].

У термінологічному апараті ключовий, на нашу думку, термін «неологізм». За М. М. Шанським, неологізми – це слова, які з’явилися в мові в ролі зумовлених значущих одиниць і які ще не ввійшли чи ніколи не входили і не ввійдуть до активного словникового запасу мови [237, с. 176]. На думку науковця, неологізми можуть з’являтися: 1) як позначення нових речей, явищ, якостей, що з’явилися в житті; 2) і як нові назви, що вже мають у мові найменування. Останні – необов’язкові, хоча їхня поява завжди спричинена чимось, вони виникають через потребу дати свіжіше, нове найменування. Неологізми розподіляють на дві групи: суто-номінативні та номінативно-стилістичні (індивідуально-стилістичні) [Там само, с. 177]. Науковець вважає, що «будь-який неологізм /.../ повинен бути виправданим у своєму виникненні чи потребі називати пізнаване, відкрите, винайдене, чи визначеним художньо-зображальними завданнями» [Там само, с. 178].

Традиційно розрізняють мовні (слова, які з’явилися в мові на певному етапі її розвитку) та мовленнєві, або стилістичні, неологізми (вжиті в певному акті мовленнєвої діяльності) [УМЕ-04, с. 408]. Науковці зауважують, що суть неологізму визначена часом його появи в мові, а не емоційно-експресивним забарвленням. С. Я. Єрмоленко, О. Г. Тодор, С. П. Бирик розрізняють загальномовні (загальновживані) й індивідуальні (авторські) неологізми [153, с. 105].

Указані вище джерела розкривають дефініцію терміна через слово або вираз. Потреба дослідження неологічних зворотів виникла в другій половині ХІХ ст., коли науковці почали звертати увагу на одиниці-конструкції. Цю позицію критикує Ж. В. Колоїз, яка відзначає, що хоч у визначеннях і вжито поняття «мовні звороти», проте найчастіше не дібрано відповідних прикладів таких неологізмів. У цей спосіб, на думку науковця, звужено

функціонування конструкцій, які потрапляють під загальне визначення «неологізм» [108, с. 77].

Отже, неологізми – це мовні чи мовленнєві вирази або окремі слова, вжиті для називання нових чи наявних реалій, предметів, ознак, станів, дій, процесів позамовної дійсності.

Дослідники порушували проблему розрізнення термінів «неологізм» і «нове слово». Використання дослівного перекладу з грецької «нове слово» в основі дефініції «неологізму», на думку науковців, недоречне, оскільки таке отождолення свідчить про звуження значення терміна [Там само, с. 28].

Однак загальноновизнаною залишається теза про те, що кожне нове слово вважають новим доти, допоки його сприймають як таке, що має відтінок свіжості, певне стилістичне забарвлення [236, с. 156 – 157].

Відтінок новизни, на думку дослідників, – це індивідуальна властивість людини, яка залежить від рівня освіченості, смаків і мовного чуття [144, с. 243 – 276]. П. І. Мариненко відзначає, що для успішного пристосування до мови неологізм повинен відповідати трьом критеріям: лінгвістичному, соціолінгвістичному та методологічному [135, с. 7].

Л. Ю. Касьянова зауважує, що процес неологізації потрібно розглядати саме як когнітивний процес, у якому той суб'єкт, що пізнає нове, – носій когніції, є активним початком і генерує нові слова і значення [90, с. 14]. Дослідниця вважає доречним виокремлення когнітивно-дискурсивної неології, а також пропонує термін «неоконцепт» – «нова для нашої концептосфери когнітивна структура, в її системних зв'язках із тими знаннями про світ, які представлені в контекстній семантиці нового слова» [Там само, с. 16]. Це поняття ширше, оскільки передбачає підпорядкування сукупності одиниць нижчого рівня – неологізмів.

Отже, в процесі аналізу неологічної лексики науковцям потрібно дати відповідь на такі питання: що вважати неологізмом; які критерії використовувати для розрізнення термінів «неологізм», «нове слово». Відзначимо, що хоча в російському мовознавстві дослідження неологізмів

розпочато значно раніше, аніж в українському, проте на початку ХХІ ст. у вітчизняній лінгвістиці активізовано наукові розвідки в цій галузі.

В українському мовознавстві інтерпретуванню природи okazіонального слова присвячено низку досліджень, основною метою яких було з'ясувати значення термінів «okazіоналізм», «okazіональне слово»; окреслити особливості цих одиниць і розрізнити okazіональні та потенційні слова.

Okazіоналізмами вважають здебільшого експресивно забарвлені слова, утворені на основі наявних у мові слів або словосполучень, іноді з порушенням законів словотворення чи мовної норми, що існують лише в певному контексті, в якому вони виникли [УМЕ-04, с. 432 – 433].

Л. С. Метлікіна відзначає, що okazіоналізми – це результат індивідуально-авторської творчості. На думку дослідниці, okazіоналізмом може бути нове слово, створене за мовними словотвірними типами [141].

К. Ю. Голобородько okazіоналізмом вважає класифікувальну лінгвістичну категорію, визначену мовленнєвим характером реалізації і естетично виправданою ненормативністю, що свідчить про потенційність мовної системи і проявляється на різних її рівнях [58, с. 16].

Дослідники розрізняють два поняття – «okazіоналізм» та «okazіональне слово», хоча донедавна в науковому просторі вони існували як ідентичні. Ж. В. Колоїз зазначає, що «будь-яке okazіональне слово є водночас okazіоналізмом, але не кожен okazіоналізм можна назвати okazіональним словом» [110, с. 10].

Услід за С. Й. Караванським, Л. В. Кравчук okazіоналізмом називає «випадкове, принагідне слово, яке не відповідає загальноприйнятому вживанню, утворене за індивідуальним смаком мовця і є зрозумілим лише в певному специфічному контексті», й утотожнює його зі «словами-унілексами» [119, с. 82].

Okazіоналізми виокремлюють із неологізмів і частину з них кваліфікують як індивідуально-авторські новотвори, або стилістичні неологізми [83].

Д. В. Мазурик okazіоналізмами називає «новотвори разового характеру, що реалізують експресивно-образну функцію нового слова», із-поміж яких виокремлює власне неологізми, які поділяє на неологізми-новотвори та неологізми-входження [131, с. 5].

Спільними для усіх визначень є вказівка на експресивність цих одиниць і прикріпленість okazіоналізмів до контексту, в якому їх ужито.

Дослідники зауважують, що, «незважаючи на окремі спільні ознаки узуальних (власне мовних) неологізмів та okazіональних слів, відмінність у меті їх створення, різні причини й умови їх появи, неоднакове функціональне спрямування не дозволяють розглядати їх як однорідні явища» [35, с. 17]. Основною диференційною ознакою okazіональних слів є функціонування поза лексичною системою мови [Там само, с. 17]. Окрім того, okazіоналізми створюють для «увиразнення, уточнення вже відомого», «вони дають емоційно-експресивну назву поняттю, яке вже має словесне позначення в мові» [131, с. 10]. Розрізняють два види цих одиниць:

1) авторські новотвори, створені умисно, з певною метою – художньо-стилістичною або науковою;

2) неавторські, які безперервно фіксують у розмовному мовленні перш за все для практичних потреб спілкування» [Там само, с. 17].

О. Г. Ревзіна зазначає, що для авторських новотворів обов'язковою є їхня писемна фіксація; «новотвори ж, не ідентифіковані щодо авторства, як правило, утворюються мовцями спонтанно в процесі безпосередньої мовленнєвої діяльності» [173, с. 303 – 308].

Проте Ж. В. Колоїз вважає, що okazіональні явища не варто ототожнювати з одноразовим використанням, як не слід обмежувати їхнє дослідження чи то компетенцією лексикології, чи то компетенцією словотворення, оскільки вони демонструють складні взаємозв'язки різних царин мовознавства, оскільки категорія okazіональності / узуальності може виявлятися на всіх рівнях мовної системи, засвідчуючи актуалізацію лексичних, семантичних, фраземних, морфологічних і синтаксичних

потенцій [107, с. 4 – 5]. Частково не погоджуємося з позицією дослідниці, оскільки, аналізуючи авторські новотвори П. Тичини, помітили, що тільки низка номінацій зафіксована в загальномовних словниках, віршах інших письменників, а більшість інновацій повторно не були вжиті.

Отже, для okazіоналізмів характерні оригінальна форма, функціонування поза лексичною системою, спонтанне виникнення, новизна, незалежна від реального часу появи, тому важливим вважаємо вивчення цих одиниць із погляду лексикології, лексикографії, неології, неографії, лінгвостилістики, що сприятиме подальшому дослідженню природи цих слів і їх кваліфікації в лексичній системі мови.

Не існує чіткої межі між okazіоналізмами та новотворами, що виникають у різних функційних стилях літературної мови, однак okazіоналізми, створюючись із певною стилістичною метою, не можуть стати фактом загальнонародної мови. Вони нерідко так і залишаються в певному контексті.

Дослідники відзначають, що на сьогодні okazіональні слова вивчають із огляду на різні засади, зокрема такі: «лексичний новотвір, перш ніж набути статусу узуальної одиниці, проходить стадію okazіональності»; «вирішальну роль у введенні новотвору до лексичної системи мови відіграють як внутрішньо-, так і позамовні чинники»; «авторські інновації разом з іншими позасистемними мовленнєвими утвореннями (діалектизмами, жаргонізмами) поповнюють резервний склад слів»; «лексичним новотворам не властива відтворюваність»; «авторські інновації, які починають регулярно відтворюватись у процесі мовлення, набувають статусу узуальних одиниць»; «словотвірні особливості okazіональних слів не перешкоджають засвоєнню їх лексичною системою мови»; «поява авторських інновацій у літературному творі повинна бути художньо виправданою» [35, с. 29].

Отже, розуміння природи okazіоналізму дуже важливе в процесі дослідження АЛН, оскільки допомагає з'ясувати значення, причини

застосування оригінальної форми для вираження думок, а, отже, функційного призначення цих одиниць.

Категорії okazіональності протиставляють категорію потенційності. Ж. В. Колоїз визначає okazіональність через протиставлення потенційності / актуальності, тобто перетворення віртуального (*en potentia*) в актуальне (реалізоване) [107, с. 6]. Дослідниця вважає, що, класифікуючи okazіоналізми, потрібно враховувати словотвірний і функціонально-стилістичний аспекти [Там само, с. 8, 18], оскільки «авторська індивідуальність майже не впливає на створення таких потенційних одиниць, вони дуже схожі на наявні в мові слова. Забарвлення новизни в них ніби стирається завдяки високій продуктивності словотвірного типу, до якого належить інновація. У літературній творчості потенційні слова, як і okazіональні, виконують переважно художні та експресивно-емоційні функції» [35, с. 19].

Ж. В. Колоїз відзначає, що «okazіональність та узуальність становлять діалектичну єдність, що забезпечує динамічність мовної системи: їх постійну взаємодію і «боротьбу» зумовлює те, що системна організація мови зумовлює певні зрушення, зміни, які, як правило, так само мають системний характер» [111, с. 17]. Дослідниця вважає, що категорія okazіональності / узуальності засвідчує суперечливі відношення між явищами об'єктивної дійсності та мовним (мовленнєвим) оформленням, виражає їх не як застигли, усталені, а як змінні [Там само, с. 17].

Із-поміж виконуваних okazіоналізмами функцій виокремлюють номінативну, суть якої, на думку О. О. Жижоми, «полягає в найменуванні того, що важко передати, для чого у літературній мові не існує прямого визначення» [75, с. 11].

Отже, okazіоналізмами вважатимемо специфічні стилістично забарвлені утворення, які виникли внаслідок порушення мовних норм, мають відтінок новизни та не можуть існувати поза певним контекстом.

Особливий різновид нових слів – авторські лексичні новотвори – знайшли своє функційне вираження в художніх текстах. Дослідження цих одиниць базовано на словотворчості як процесі свідомого конструювання мовною особистістю номінацій, власне АЛН [39, с. 1]. У науковій літературі на позначення таких одиниць уживають терміни «новотвір», «авторський неологізм», «поетичний неологізм», «авторський новотвір», «індивідуальний (стилістичний) новотвір», «індивідуально-авторський новотвір» та «авторська інновація». У дослідженні використовуватимемо терміни «новотвір», «авторський лексичний новотвір», «інновація». Останній, услід за Б. І. Брітіковою, розуміємо як певне нововведення, слово або поєднання слів, що існують у певній мові в певний період її існування в певній мовній сфері й уважатимемо його родовим щодо перших двох термінів [24, с. 10].

Авторськими новотворами дослідники вважають специфічний національно-культурний компонент мовної семантики, який репрезентує не лише індивідуальне світосприйняття письменника, але й характерні ознаки національного менталітету [39, с. 1].

Авторський неологізм, на думку О. О. Жижоми, – це «синтез повідомлення і найменування» [75, с. 11]. Новотворами дослідниця також вважає одиниці мовлення, не відтворювані як готові мовні конструкції, у творенні яких беруть участь наявні в мові морфеми, що зберігають зв'язок із мотиваційними узуальними словами [Там само, с. 6].

В. Г. Калашник поетичними неологізмами називає засіб акцентування нового смислу й авторського ставлення до художньо відтворюваних предметів, подій, явищ, станів [85].

Досліджуючи словотворчість Валерія Шевчука, І. М. Бабій авторськими неологізмами вважає результат поєднання письменницького неординарного мислення, творчої уяви й авторського світосприймання [8, с. 17]. Науковець поділяє авторські неологізми на семантичні, словотворчі, семантично-словотворчі. Семантичні неологізми – це, на думку дослідниці, «вживання звичних слів із новими, «нетрадиційними» значеннями, їх

переосмислення» [Там само, с. 18]. Словотворчі неологізми утворені від тієї ж твірної основи, що й узуальні, але за допомогою інших афіксів. Семантично-словотворчі – це повністю нові слова і за значенням, і за формою [Там само, с. 18].

Будучи виразним засобом створення додаткового смислу у тексті, «авторські новотвори нерідко слугують народженню логічного підтексту, коли функціонують як частина одного з текстуальних суджень, та емоційного підтексту, якщо стають джерелом асоціацій» [40, с. 185].

Дослідники вважають, що «словотворення нешаблонних слів виводить слова з автоматизму сприймання, воно значною мірою будується на аномаліях, на відхиленнях від стандартизованості» [192, с. 45]. Окрім того, важливою передумовою створення нових одиниць називають аналогію – один зі способів реалізації експресивності, інструмента індивідуально-авторського словотворення [Там само, с. 45]. Цієї ж позиції дотримується О. О. Жижома, яка вважає, що, «формуючись, okazіоналізм не проходить шлях від знака повідомлення до знака найменування» [75, с. 11]. Поділяємо думку дослідників і проілюструємо оригінальними індивідуально-авторськими найменуваннями П. Тичини: *клю'-наклюн'*, *льо*, *чор!товий* [99, с. 213, 217, 254], які виникли внаслідок відхилення від мовних норм і вказують на незвичність поетичного мововираження письменника. Зауважимо, що такі номінації переважно стилістично забарвлені та вжиті поетом тільки один раз.

У розвідці «Нові, але незнайомі слова» В. М. Русанівський виокремлює групу слів – «нереалізованих структурних можливостей мови» – це т. зв. слова, не фіксовані словником, яких ми ніколи не чули, але вони знайомі [179, с. 1]. Поетичні новотвори, як уважає дослідник, – це синоніми до однотипних із ними за структурою нейтральних слів, і для ілюстрації добирає приклади з поезії П. Тичини: іменник *витрим* ужитий у значенні «витримка», *зустріння* – у значенні «зустріч», *мурити* – у значенні «мурувати». Кожен із новотворів набув ознак поетичності, тобто був

підпорядкований чи то пісенному ладові вірша (як слово *зустріння*), чи то алітераціям та асонансам (*мури мурають*) [Там само, с. 2]. Формуючи реєстр оновленого словника, групу цих слів доповнили (Детальніше див. п. 3.5). Так зреалізовано, на нашу думку, номінативну й емоційно-експресивну функції АЛН.

Відмінність між індивідуальним та okazіональним полягає в тому, що:

- індивідуальне – це не тільки поєднання узуального й okazіонального (це категорії різних планів);
- узуальне не завжди наділене індивідуально-авторськими характеристиками в конкретного автора;
- індивідуальне характеризує явище з погляду належності конкретному авторові та протиставлене категорії загального, загальновживаного. Проте є і спільні риси між поняттями «okazіональне» й «узуальне», а саме: художньо-естетичне налаштування автора на процес творення та реалізацію мовних потенцій у творенні нових слів [58, с. 21].

Отже, АЛН уважатимемо індивідуально-авторські національно-специфічні новоутворення, виразники мовних потенцій, для яких характерні образність та емоційно-стилістичне забарвлення. До складу цих одиниць зараховуватимемо й індивідуально-авторські модифікації узуальних лексем, із-поміж яких виокремлюватимемо фонетичні модифікації, словотвірні варіанти та дублети. Хоча цим словам і притаманний мінімальний ступінь новизни, проте в художньому стилі загалом і в поезії зокрема вони суттєво розширюють номінативні та виражальні засоби, ілюструючи тим самим динамізм та експресивність мови, її стилістичне різноманіття.

1.3 Екстра- та інтралінгвальні чинники появи авторських лексичних новотворів

Мова творів кожного автора загалом і творення АЛН зокрема залежить від того хронологічного відтинка, упродовж якого жив і творив митець слова, тому в процесі дослідження інновацій поета важливо проаналізувати мову

часу, мову твору – сегмент, який представляє процес того, як творча особистість застосовує певний лексичний, граматичний матеріал із художньо-стилістичною метою, та мовну особистість, що не можуть існувати одне без одного [184, с. 6]. Із погляду психолінгвістики мовна особистість – «особистість, виражена в мові (текстах) і через мову, а також сукупність здібностей і характеристик людини, які обумовлюють створення і сприйняття нею мовленнєвих творів» [51, с. 88]. У лінгвістиці мовна особистість – це «поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності» [СЛТ-01, с. 93].

Для мовної особистості характерне свідоме ставлення до своєї мовної практики, вплив суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі, а також властива лінгвокреативність, тобто «здатність людини до мовотворчості [Там само, с. 80, 93]. Відзначимо, що ці характеристики важливі в процесі дослідження індивідуально-авторської номінації, оскільки мова тексту будь-якого автора особистісна, індивідуальна, і тільки аналізуючи мову різних авторів, можна адекватно зрозуміти і сам час [184, с. 7].

У дослідженні визначаємо, як саме період, упродовж якого жила та працювала мовна особистість – поет П. Тичина, – вплинув на його словотворчу практику, простежуємо еволюцію рецепції світу впродовж конкретних періодів, оскільки творчий підхід і рівень мовної компетенції стимулюють митця до вдосконалення творчої манери та стилю, розвитку філологічного смаку, до постійного відображення в текстах світоглядно-суспільних, національно-культурних джерел і пошуків нових, ефективних індивідуально-стильових засобів виразності [Там само, с. 93]. Аналізуючи неологічні експерименти П. Тичини, виявили, що поет був оригінальним словотворцем і зробив вагомий внесок у розвиток української мови.

Ю. М. Караулов запропонував три підходи до вивчення мовної особистості, які будуть використані для аналізу специфіки та причин

словотворення П. Тичини: нульовий рівень (вербально-семантичний, тобто лексикон особистості), перший рівень – лінгво-когнітивний (тезаурус особистості) та другий – мотиваційний, або рівень діяльнісно-комунікативних потреб [88, с. 6]. Відповідно до запропонованого поділу робимо висновок, що поет, утворюючи нове слово, використовує готові ресурси мови, тобто лексичні та граматичні засоби (нульовий рівень), які можуть бути виявлені через систему знань автора (перший рівень) і виникають із певною метою як результат мисленнєвого акту (другий рівень).

О. А. Семенюк відзначає, що, з одного боку, мовна особистість продукує текст, відбиваючи основні лінгвістичні й екстралінгвістичні особливості певного історичного моменту, з іншого – перебуває під певним тиском, впливом тексту [184, с. 7], тому що автор використовує ресурси, властиві конкретній мовній системі на певному хронологічному зрізі.

Отже, через мову поет виражає свою світоглядну, ідеологічно-політичну, національно-культурну позицію, яка формує його авторську індивідуальність, ідіостиль, а також впливає на мовно-виражальні засоби – АЛН. Проте Т. І. Должикова вважає, що дослідження ідіостилу письменника не дає змоги вичерпно розкрити його мовну особистість, оскільки, охоплюючи достатньо повно мовні засоби і можливості їх уживання, письменник, автор аналізованих творів як особистість «позбавлений у своїй характеристиці прагматичного складника, яким є соціальний і культурний контекст» [68, с. 6].

Зауважуючи потребу дослідження як мовних, так і позамовних чинників, поділяємо думку Т. І. Должикової й О. А. Семенюка та використовуємо підходи науковців у процесі аналізу АЛН П. Тичини. Також схарактеризуємо специфіку суспільної ситуації, соціальних відносин, політичних умов, культурного розвитку, що сприятиме глибшому розумінню індивідуально-авторських номінацій поета та процесу словотворчості загалом.

На думку сучасних дослідників, у процесі свідомого конструювання мовною особистістю номінативних одиниць – АЛН за узуальними чи okazіональними дериваційними моделями (процес словотворчості), ці одиниці здатні набувати статусу узуальних за сприятливих інтра- й екстралінгвальних умов [39, с.1].

О. М. Турчак розрізняє два види відношень між елементами мовної структури: 1) відношення, що існують між елементами мовної структури в межах цієї структури (інтралінгвальні чинники), та 2) відношення, що виникають між елементами мовної структури поза її межами (екстралінгвальні чинники) [229, с. 7].

Дослідження умов, які впливають на появу нового слова, набуває все більшої актуальності. На часі всебічне вивчення впливу інтра- й екстралінгвальних чинників на мовну особистість П. Тичини, що допоможе з'ясувати передумови виникнення індивідуально-авторських номінацій.

Інтра- й екстралінгвальні чинники неодноразово були об'єктом усебічних наукових розвідок. Упродовж останніх двох десятиліть це питання порушено в дослідженнях української прози (М. В. Бондар [22], Л. Ю. Бурківська [26]), публіцистики (Т. В. Стасюк [195]), окремих груп лексики (О. М. Михалевич [145]) та ін.

В українській неології, неографії та okazіоналістиці позамовні та внутрішньомовні чинники розглядали Г. М. Вокальчук [46], О. А. Стишов [199], К. В. Брітікова [24], О. М. Турчак [229] та ін.

Дослідники мистецького доробку П. Тичини звертали увагу на еволюцію творчості, пов'язану з впливом літературної, фольклорної та культурологічної традиції (Г. Г. Грабович [61], С. М. Шаховський [238]), проте ці наукові розвідки були заідеологізованими, а неологізми не проаналізовані взагалі. Частково вплив екстра- й інтралінгвальних чинників АЛН поета досліджено В. О. Шадурою [235].

Порушена проблема потребує сучасних вузькоспеціалізованих підходів до аналізу позовних і внутрішньомовних чинників із погляду індивідуально-авторської неології.

У дослідженні вживатимемо термін «чинник» як найбільш поширений у науковій літературі. Доречним вважаємо й використання терміна «стимул», під яким розуміємо спонукальну причину до здійснення чогось [СУМ, т. 9, с. 698–699], оскільки поет, зважаючи на його активну позицію, перебуває під впливом політичних, соціальних чи культурологічних умов і реагує на них у своїх текстах. Приклад цього – період, коли поетична творчість, а отже, і словотворчість, П. Тичини перебувала під контролем і тиском більшовицької політики, що спонукало до написання ідеологічно заангажованих поезій. Письменник переписував окремі твори, уникаючи інновацій, що не було прийнятним для тогочасних цензурних установ.

Із урахуванням найновіших досліджень у царині лінгвостилістики, лінгвокультурології, лінгвопрагматики, когнітології, психо- й етнолінгвістики виникла потреба по-новому поглянути на словотворчість провідних українських поетів, до яких належить П. Тичина, визначити й об'єктивно оцінити їхній унесок зокрема в збагачення лексики рідної мови. Необхідність виокремлення інтра- та екстралінгвальних чинників потребує поглибленого дослідження словотворчої практики поета, оскільки П. Тичина – один із найбільш продуктивних словотворців ХХ ст., а його вплив на збагачення українського поетичного словника й національної мови загалом – потужний і незаперечний.

Екстралінгвальні чинники. Під екстралінгвальними (позалінгвальними) чинниками розуміємо сукупність ідеологічних, соціальних, культурологічних умов, зумовлених специфікою національно-культурної й авторської мовної картини світу, які впливають на специфіку АЛН, семантику цих слів та їхнє функційне призначення. Дослідники вважають, що «кожна людська істота зумовлена мислити й вчиняти деяким

певним чином. Зумовлена як генетично, так і досвідом власного дитинства й культурним оточенням» [227, с. 117].

На думку Г. В. Колшанського, мова не так перетворює дійсність, як виражає її у своїх формах, а картина світу, відображена в свідомості людини, є вторинним існуванням об'єктивного світу [112, с. 15].

Ці твердження представимо у вигляді схеми: об'єктивний світ – мова – реципієнт, оскільки явища позамовної дійсності людина сприймає багатьма способами, проте тільки через мову вони «ословлюються», тобто виражаються матеріально. Поділяємо думку Г. В. Колшанського й вважаємо, що з'ясування специфіки мовної картини світу та виокремлення з її складу національної й авторської картин світу сприятиме в процесі мотивування національно-культурних, суспільно-політичних та ідеологічних позалінгвальних чинників утворення АЛН П. Тичини.

Отже, мовна картина світу – це не лише формування «особливостей раціонального пізнання світу і концептуалізації, а насамперед особливе відношення до цього світу» [СЛТ-01, с. 93]. Л. В. Воробйова мовною картиною світу називає частину концептуальної *картини світу* та вважає, що це – багатогранний ментальний феномен, який зв'язує мову з мисленням, із навколишнім світом, із культурно-етнічними реаліями; сукупність знань про світ, закріплена в мові [51, с. 74].

Л. А. Лисиченко пропонує розглядати мовну картину світу як «характер відображення у мові концептуальних картин світу і мовні засоби вираження знань про неї» [128, с. 37]. Одиницями мовної картини світу є етнопсихолінгвальні явища, лінгвокультуреми, оскільки «умови природного життя етносу накладають відбиток на загальномовний словник, а цей словник становить основу образного сприймання світу мовцем, надто тоді, коли цей мовець – художник, майстер слова» [70, с. 97]. С. Я. Єрмоленко зауважує, що, незважаючи на те, що «змінюється суспільна ідеологія, формуються нові естетичні смаки, проте цілісність національної культури тримається на сутності мовно-естетичних знаків культури» [71, с. 5].

Розрізняють національну, соціальну, індивідуальну мовно-поетичну картини світу, «кожна з яких залежить від культурно-історичних умов життя суспільства, соціуму, від індивідуального лінгвопсихологічного досвіду» [СЛТ-01, с. 93].

Із-поміж чинників, які сприяють виникненню та закріпленню національно-культурної специфіки локальних історичних спільнот, виокремлюють природно-географічні, соціальні, історичні [3, с. 76 – 77]. Цю ж позицію підтримує й Л. С. Козловська, яка вважає, що національний концептуарій представлений у свідомості письменника елементами мікро- та макрообразних рівнів [104, с. 154].

Отже, розуміння причин творення, специфіки семантики АЛН неможливе без визначення комплексу передумов появи, що прямо чи опосередковано вплинули на його семантику та контекст, у якому це слово вжито. Одним із ключових є вплив культурних чинників, реалізований через національну картину світу. Національно-специфічне забарвлення робить АЛН оригінальним не тільки за формою та змістом, але й за способом сприйняття реципієнтом, оскільки людина, закорінена в масив українського національно-культурного концептуарію, зможе розкодувати значення інновації й аргументувати причини її появи.

Окрім того, розрізняють індивідуальну мовно-поетичну картину світу, межі якої залежать від психолінгвальної креативності письменника, а, отже, й автора АЛН.

М. В. і М. С. Скаби зазначають, що концептуальна картина світу письменника достатньо повно відображає народну концептуальну картину світу. Науковці називають чинники, які впливають на авторську картину світу, а саме: соціальні, регіональні, освітні характеристики автора та належність його до певного літературного напрямку [191, с. 293].

Л. В. Шулінова виокремлює культурно-історичний, суспільно-політичний, індивідуально-психологічний, художньо-виражальний стимули [243, с. 6]. Окремі дослідники зараховують до екстралінгвальних чинників

говірку; ерудицію, освіченість; знайомство з діячами; викладацьку діяльність; фольклорні й етнографічні дослідження; захоплення історією; тонке чуття мови, наукову інтуїцію, індивідуальну мовну практику в різних жанрах [132].

О. М. Турчак виокремлює соціальні чинники, які поділяє на зовнішні (вплив на українську мову інших слов'янських і неслов'янських мов) та внутрішні (вплив культурного, політичного, економічного розвитку), комунікативний і психологічний чинники [229, с. 7 – 8].

Отже, авторська картина світу поєднує в собі низку екстралінгвальних чинників, які впливають на мовну особистість і спосіб сприймання та передання навколишньої дійсності, а їхня сукупність, на нашу думку, й формує уявлення про постать поета – творця АЛН. Урахувавши специфіку описуваних одиниць і систематизувавши підходи дослідників до розуміння цих чинників, виокремлюємо три основні групи: культурологічні, ідеологічні та соціальні.

Дослідження екстралінгвальних чинників важливе й для того, щоб:

- 1) визначити вплив інших поетів на словотворчість окремого автора (так з'ясуємо походження однакових АЛН у різних авторів) й аргументовано це довести (наприклад, А. Малишко неодноразово писав про вплив П. Тичини)
- та 2) з'ясувати причини появи окремих інновацій, користуючись ключовими для певного періоду концептами, наприклад: неп – *непманюк* [99, с. 223], А. Гітлер – *гітлероманія* [Там само, с. 195] та ін.

Зауважимо, що поет працює з мовними ресурсами, тобто використовує мову як неминучий елемент творчості, а поетичне мовлення утворене перекодуванням семантики мови – картини світу: поет прагне описувати світ не «по задуму Бояна», але згідно зі своєю мовленнєвою компетенцією, результатом реалізації якої є надання об'єктам і явищам звичного позамовного простору нових голосів [124, с. 67]. Поет – ретранслятор уже готових ресурсів, які стають оригінальним виявленням авторської психолінгвальної діяльності, а світ, модельований поетичним мовленням, – це

світ, «зміцнений почуттями» (Б. Пастернак), це деканонізована предметність» [Там само, с. 67].

Такі ж висновки робимо на основі твердження про те, що будь-яка інтерпретація виражених у мовних структурах окремих пізнавальних актів може бути адекватною тільки під час вивчення всього ланцюжка відповідних пізнавальних актів, тобто не тільки мовного вираження, але й знань про дійсні ситуації, здобуті людиною як на основі власного, так і суспільного досвіду [112, с. 59 – 60].

Аналіз екстралінгвальних чинників важливий і для формування реєстрів словників АЛН, оскільки лексикографічні джерела – це систематизоване лексичне представлення навколишньої дійсності. О. Г. Волков вважає, що в процесі лексикографічного дослідження інтерпретація змісту слова об'єктивована системою різноманітних екстралінгвальних даних і порівнянням множини контекстів, залучених для формування словника [50, с. 59]. Цю ж позицію поділяє й П. Ю. Гриценко, зауважуючи, що словники завжди часово марковані добою їх створення, саме тому для лексикографів важливим є параметр часу: розуміння особливостей доби, репрезентованої мовою, і мови відповідного часового зрізу як сукупності засобів відтворення позамовної дійсності [62, с. 238], та Л. С. Паламарчук, на думку якого, «словниковий склад мови безпосередньо пов'язаний із позамовною дійсністю і дуже чутливо реагує на ті зміни, які відбуваються в житті народу» [161, с. 3]. Слід наголосити, що словники нових слів загалом і словники АЛН зокрема найкраще «інтерпретують» і віддзеркалюють екстралінгвальні чинники появи слів. Окрім того, сукупність інновацій окремого автора дає змогу простежити загальну тенденцію творчості, також схарактеризувати емоційно-експресивне навантаження, притаманне інноваціям, а отже, визначити позицію автора до того, про що йдеться.

Дослідники відзначають, що «АЛН зазвичай у високохудожній формі репрезентують найактуальніші для соціуму в певний період його існування

фрагменти позамовної дійсності, заповнюють наявну в конкретному комунікативному акті мовно-естетичну лакуну» [47, с. 16].

Посилене зацікавлення індивідуально-авторською мовотворчістю (зокрема словотворчістю) спричинило потребу аналізу та вивчення психолінгвальної креативної діяльності творця, яка спрямована «на об'єктивне або / і суб'єктивне відбиття фрагментів пізнаваної дійсності в естетизованих мовних знаках, що є складниками індивідуальної мовно-поетичної картини світу, зазвичай національно детермінованої» [39, с. 1].

Отже, внаслідок аналізу семантики АЛН, зафіксованих у поезії П. Тичини, та теоретичних засад дослідження впливу позамовних чинників на мовотворчість креативної особистості, викладених у працях Г. М. Вокальчук [46], М. С. і М. В. Скабів [191], О. А. Стишова [199], О. О. Турчак [229] та ін., а також врахувавши специфіку української національно-культурної й авторської (маємо на увазі П. Тичини) картин світу, було визначено три ключові чинники екстралінгвального впливу (культурологічний, соціальний та ідеологічний). Такі групи виокремлюємо й на підставі характеристики загальних тенденцій творчості поета, адже П. Тичина, шукаючи свою нішу на письменницькій ниві, апробував різностильове письмо, починаючи від народнопоетичного й закінчуючи глибоко заідеологізованим, виразно представленим у пізніх працях, ось тому творчість поета умовно поділяють на дві частини: ранню – період кларнетизму (В. П'янов зазначає, що П. Тичина «ранні свої твори вмів насичувати музикою, не вдаючись до канонічних засобів» [171, с. 140]) та пізню – фанфарно- і водночас драматично-революційну [157, с. 315].

Проаналізуємо вплив кожного чинника на словотворчість поета (Див. рис. 1.1).

Рис. 1.1. Взаємозалежність і вплив позалінгвальних чинників на творця АЛН

На рисунку 1.1 колами представлено екстралінгвальні чинники появи АЛН П. Тичини, величина яких визначена важливістю тих чи тих стимулів у житті та творчості П. Тичини. Культурологічні чинники зображено у вигляді найбільшого кола, оскільки їхній вплив на особистість відбувається з дитинства мовця, родиною, батьками, мовним оточенням кодується на підсвідомому рівні. Із-поміж них виокремлюємо також національну культурну специфіку, рідну мову, фольклор.

На другому місці за важливістю, на нашу думку, перебувають соціальні чинники, оскільки автор стає спочатку членом соціальних взаємостосунків (син, дочка, батько, мати), а лише тоді – громадянином певного політично організованого об'єднання людей, керованих однаковими або різними ідеологічними постулатами. Окрім того, залежність від ідеологічних чинників у кожного автора (у нашому випадку – поета) різна. Це зумовлено:

- 1) періодом життя і творчості;
- 2) громадською позицією митця слова;
- 3) політичною ситуацією (стабільність / нестабільність, постійність / змінність державного устрою);
- 4) ідеологією провідної політичної сили;
- 5) зміною власних переконань / світогляду.

Зауважимо, що визначення чіткої межі між розгляданими чинниками, що впливають на словотворчу практику автора, неможливе, оскільки вони пов'язані між собою.

Національно-культурна специфіка мови хоча й виокремлена в межах культурологічних чинників, проте може входити до складу інших, наприклад, соціальних (в українського народу віддавна існує культ сім'ї, повага до батьків, що не може не впливати на соціальне самовизначення особистості); ідеологічних (для українського народу характерна волелюбність, чи не найактивніше виражену в періоди національного пригноблення).

На третьому місці за важливістю фіксуємо ідеологічні чинники, у межах яких виокремлюємо політичні, оскільки для ХХ ст. характерна велика кількість поглядів у межах однієї політичної сили – комуністичної партії. Цей період називають епохою «масових ідеологій» [184, с. 8], що пізніше було своєрідно відображено в словотворчості поетів цього хронологічного відтинку. Деякі дослідники виокремлюють соціально-політичний чинник [229], проте в роботі, керуючись біографічними даними П. Тичини, специфікою досліджуваного матеріалу, чіткими ознаками соціальних і політичних стимулів у словотворчості автора, проаналізуємо їх окремо.

Характеризуючи АЛН певного періоду П. Тичини, аналізуватимемо три чинники: ідеологічний вплив, соціальні умови та культурну орієнтацію, а також простежуємо залежність семантики інновацій від хронологічного зрізу. За потреби досліджуватимемо інші джерела, що спричинили появу того чи того слова.

Аналіз одиниць індивідуально-авторської номінації за відповідними критеріями потребує різнобічного моніторингу не тільки поетичних текстів, публіцистичних і критичних статей, епістолярної спадщини, прози, але й історичних, культурологічних, етнолінгвістичних, етнологічних, політологічних джерел, які впливали на формування П. Тичини.

Виокремлення таких екстралінгвальних чинників здійснене з огляду на особливості словотворчої практики П. Тичини (аналіз специфіки словотворчості інших авторів потребуватиме виокремлення інших чинників впливу).

Аналізуючи словотворчу практику поета, поділяємо твердження Л. В. Щерби про те, що «діючий словник того чи іншого письменника загалом чи у визначений період його творчої діяльності, представляє собою систему /.../, але не можна бути впевненим, що вся лексика, яка формує систему, трапляється у творах письменника» [244, с. 268 – 269].

Коротко проаналізуємо специфіку кожного чинника, що згодом дасть змогу описати основні тенденції словотворчості П. Тичини

Культурологічний аспект дослідження АЛН П. Тичини. Дослідники виокремлюють мовно-естетичні знаки культури, тобто «висловлювання, що живуть самостійним життям незалежно від твору, в якому вони вжиті, і від авторського задуму» [71, с. 5], саме тому аналіз мовної поетичної картини світу митця слова передбачає вивчення «прецедентних текстів, національних символів, ремінісценцій, мовно-естетичних знаків культури» [70, с. 99], що допоможе дати відповідь на питання: як походження та національність поета впливають на мовну особистість, авторську мовно-поетичну картину світу, реалізовану в семантиці АЛН.

Про залежність творця від культурного процесу писав С. В. Тельнюк, зауважуючи, що «кожен твір геніального майстра – це не тільки його дітище, це – явище культури народу» [208, с. 395].

Однією з найважливіших умов культурного аспекту дослідження інновацій є знання / незнання, володіння багатством усної народної творчості. С. Я. Єрмоленко відзначає, що «глибокий етнокультурний зміст і психологічний потенціал дають українському фольклору та художній літературі загальноживані слова – час, слово, слава, доля, душа» [70, с. 97].

Не менш важливий вплив на мистецтво має історія. П. Тичина є творцем культури, тому його поетичну спадщину, безсумнівно, варто

розглядати крізь призму літературного процесу ХХ ст. Культурологічні чинники впливають на рівень інтелектуальності й освіченості, що яскраво представлено прикладом ерудиції П. Тичини. Знання світових і вітчизняних досягнень науки, культури й історії розширює світогляд автора, збагачує його творчість високохудожніми елементами, надихає до експериментаторства. П. Тичина володів кількома іноземними мовами, був перекладачем. Цікаво, що він неодноразово використовує АЛН у перекладах творів світової літератури, зокрема зафіксовано 285 одиниць індивідуально-авторської номінації в таких текстах, що становить 26 % від усієї сукупності інновацій поета. У повному академічному виданні творів П. Тичини представлено переклади з 42 мов 167 авторів і народних пісень.

Досліджуючи культурологічний аспект, з'ясували, що не менш важливе порівняння трьох компонентів – мови епохи, мовної особистості та тексту, які не можуть існувати одне без одного та є способами вияву мовної свідомості [184, с. 6], оскільки поет вдало реалізує свої мовні знання на ґрунті мови певної епохи. П. Тичина створює АЛН, які стають типовою рисою його поетичної творчості.

Виокремлення трьох екстралінгвальних чинників, на думку дослідників, потрібне, тому що «в мові відбито довкілля і внутрішній світ людини, її культурний, життєвий (індивідуальний і соціальний), перцептивний досвід, узагальнено результати кваліфікативно-оцінних сфер пізнання, тобто мова не тільки об'єктивує, репрезентує дійсність, але й «обслуговує» мовленнєво-системну діяльність людей, сприяє нагромадженню знань і представленню світу ідей» [59, с. 21].

В. В. Виноградов зазначає, що «вивчення художнього твору, його мови /.../ повинно опиратися на глибоке розуміння суспільного життя відповідного періоду розвитку народу, на різнобічне знання культури, літератури і мистецтва цієї епохи, /.../ на глибоке проникнення у творчий метод автора й у своєрідність його індивідуальної словесно-художньої майстерності [30, с. 171].

На підставі аналізу історико-літературних і біобібліографічних джерел, присвячених життю та творчості П. Тичини (праці О. І. Губаря [63], Л. М. Новиченка [154–157], М. І. Степаненка [196; 197], С. В. Тельнюка [206], Л. Чернеця [64], С. М. Шаховського [238]; щоденникових записів, епістолярної спадщини П. Тичини), низки лінгвістичних досліджень із проблем мовотворчості поета (праці С. Я. Єрмоленко [72], Г. М. Вокальчук [41], С. К. Богдан [20], Н. О. Мех [142] та ін.), а також унаслідок комплексного структурно-семантичного аналізу одиниць індивідуально-авторської номінації в поезії П. Тичини з огляду на хронологію створення АЛН визначено екстралінгвальні чинники, які суттєво вплинули на характер словотворчої діяльності автора, а саме – появу в його поетичному лексиконі оригінальних номінативних одиниць певних лексико-семантичних груп – АЛН, що нерідко містять у своїй значеннєвій структурі відповідні конотації (ідеологічні, політичні тощо).

У табл. 1 Додатка А в узагальненому вигляді представлено 3 групи основних позамовних чинників впливу на креативну психолінгвальну діяльність П. Тичини упродовж усього періоду його творчості (1909 – 1967 рр.). У кожній групі фіксуємо перелік основних умов (точніше – фактів біографії поета), які мали прямий чи опосередкований вплив на творчість автора загалом і словопошуки зокрема.

Зазначені чинники формували П. Тичину як фахівця, інтелектуала світового рівня, знавця рідної й іноземних мов, що суттєво вплинуло на розвиток його мовно-естетичного смаку, спричинивши бажання до вдосконалення й розширення виражальних можливостей української мови.

Дата появи низки інновацій пов'язана з відповідними записами П. Тичини в щоденнику. Наприклад, запис 1921 року: Ні з ким федерувати зараз [217, с. 36], цього ж року зафіксовано АЛН *федерувати* і в поезії; АЛН *однофруктовий* вжито в записі 30-х років – відповідний новотвір використано письменником у поезії 1932 – 1933 рр.

Вплив соціальних чинників на мовну особистість Павла Тичини.

Будь-які політичні обставини впливають на соціальні умови життя, суспільний устрій. Такі зміни зазвичай спричиняють відповідну орієнтацію творчості авторів, «акумулюючи певний фрагмент концептуальної картини світу, текст виступає засобом передачі як суспільно та соціально важливої інформації, так і особистісної, образно-емоційної» [58, с. 7], а «у той момент, коли письменник створює текст, він [текст. – О.С.] вже обтяжений соціально-культурною інформацією» [71, с. 5].

Поділяємо думку Г. В. Колшанського про те, що сукупність соціально-культурних особливостей життя конкретного соціуму виражена в семантиці слів [112, с. 78]. Письменники чи не найбільше долучалися до представлення у високохудожній формі способу життя та суспільних умов, у яких вони працювали.

Г. М. Колесник зазначав, що П. Тичині «було властиве намагання якнайповніше відбивати (нехай різними методами й прийомами) мовну дійсність з її бурхливим словотворенням і знаходити засоби для розширення стилістичних і структурних меж писемної мови, використовуючи як літературні, так і розмовні та фольклорні джерела» [106, с. 1].

Загальновідомо, що найбільш інтенсивне збагачення словникового складу відбувається в епохи великих соціальних змін [24, с. 7].

Роль соціальних чинників, на думку М. В. та М. С. Скабів, також пов'язана з релігійним вихованням, мовним впливом й атеїстичною системою пропаганди [191, с. 293]. Відзначимо, що П. Тичина народився в сім'ї священика, а пізніше навчався в духовному училищі та семінарії, що на той час у сім'ї, де «було повно дітей – аж дев'ятеро, – було повно злиднів і ... співів» [238, с. 8], стало чи не єдиним способом змінити життя і не могло не вплинути на формування майбутнього поета-словотворця.

Дотримуючись поданих вище тверджень, фіксуватимемо вплив виховання, оточення в складі соціальних чинників. На відміну від ідеологічних, обов'язкових для всіх членів певної суспільної групи,

підпорядкованій конкретній ідеології, соціальні – індивідуальні для кожного, ось тому важливий глибокий аналіз біографічних даних поета.

Ідеологічний компонент у семантиці АЛН П. Тичини. Упродовж ХХ ст. активні позиції займає політика радянської влади, розробляючи систему контролю над усіма ланками життя людини. Чи не найбільше від ідеологічного тиску постраждала інтелігенція, яка на той час виступала рупором ідей (нерідко – антирадянських і проєвропейських). Жертвою сталінського режиму та радянської влади став П. Тичина, незважаючи на високу державну посаду, повагу в політичних і літературних колах. Найбільше змін (як ідеологічних, так і тематичних) відбулося в його літературній діяльності. Твори митця, що не відповідали ідеологічним вимогам цензури, примушували переписувати. Дослідник текстології П. Тичини С. А. Гальченко поділяє думку академіка Д. С. Лихачова, який зауважив, що «звернення автора до свого твору через декілька років – це процес дуже часто поспішливого пристосування твору до змінених ідей автора, змінених художніх уявлень» [56, с. 5]. Науковець фіксує групу текстологічних змін, які зробили редактори без відома автора.

Дослідники зауважували, що «поезія Павла Тичини – це в основному поезія радянського часу. Тичина широко використовує неологізми радянського часу» [235, с. 65].

Радянський режим заперечував релігійний культ, що віддавна існував в українському суспільстві, тому поети, які хотіли працювати й публікувати свої твори, мусили писати відповідно до постулатів комуністичної партії. Тенденцію до підсміювання над релігійною тематикою простежуємо впродовж усього творчого шляху поета, напр.: *хрестосрібен*, *христововоскресний* та ін. [99, с. 252].

П. Тичину вважали «правильним» поетом, однак неодноразово вказували на роль його творів у радянській пропаганді. Робота цензурних установ із творчістю автора активізована в період видання збірки «Замість сонетів і октав». Є. О. Сверстюк називає два чинники, які використовувала

пропаганда, щоб зневажити поета. Перший, на його думку, забезпечено «творами, які потрапляли в смішну кон'юнктуру [збережено правопис першоджерела. – О. С.] («хай живе Радянська влада – от!» або: «ударником станеш – полюблю ізнов»). Здавалося, він [П. Тичина. – О. С.] писав для партії і зовсім не мав на увазі читача. Вірші друкувалися в усіх газетах, і настирливе повторення імени автора нещасних віршів робило це ім'я одіозним. А коли він ще ставав на мозолі, нагадуючи: «під проводом партії всі гвинти загвинчують», тоді давав право на ненависть». Другим чинником, який «працював проти Тичини, – це запрограмована естетична бідність читача, звичного в літературі до римованої політичної риторики, зрозумілої без зусиль. /.../ Без виробленого естетичного чуття поверхова думка ковзає в найпримітивніший спосіб і зачіпається лише за соціальну інформацію. А тим часом символіка й метафоричність поезії відкривається в контексті всієї літератури часу, і в контексті всієї творчості» [182, с. 9].

Отже, дослідник стає на захист поета та спростовує часті докори про його зраду, про низьку естетичну вартість віршів пізніших років творчості. Незважаючи на загальнолітературну тенденцію сприймання П. Тичини як «правильного», заполітизованого митця, фіксуємо групу свіжих індивідуально-авторських інновацій із глибоким естетичним змістом, що якісно відрізняються від радянізмів того часу (наприклад, складні та складені АЛН із морфемою *дзвін-/дзвен-/дзвон-*: *дзвеніти-сміятися* (~1914–1918 рр.), *дзвінкоблакитний* (1916–1917 рр.), *дзвінкоголосистий* (1961–1967 рр.), *дзвінкотючий* (1943 р.), *дзвонний* (1917; 1918 рр.) та ін. [99, с. 200].

Для 30-х років, як відомо, характерний активний вплив російської мови з її впровадженням у різних галузях, унаслідок чого виникли т. зв. слова-радянізми, які відбивали суть соціалістичних перетворень у суспільстві [131, с. 4]. Безперечно, на сьогодні тематична група АЛН на позначення реалій радянського періоду – застаріла, і тому розглядаємо її в історичному контексті, а інновації 20–30-х років ілюструють приклад утрати новотворами відтінку новизни.

Група таких слів, відбиваючи певний історичний зріз, – надзвичайно показова в процесі аналізу екстралінгвальних чинників впливу на словотворчість П. Тичини. АЛН-радянськи переважно асоціюють із низкою трагічних подій, аніж сприймають поза історичним контекстом як нейтральні номінації. Найчастіше вони мають негативну конотацію. Наприклад, *збільшовичений* (ПТ1:241 # 1933), *клас-атом* (ПТ1:386 # 1923), *класово-свідомий* (ПТ1:242 # 1933), *непманюк* (ПТ1:234 # 1924, 1930) та ін.

Ідеологічні чинники впливу на творення АЛН П. Тичини дають змогу проаналізувати словотворчість поета з погляду її пристосованості / непристосованості до ключових на той час ідеологічних правил і канонів. Окрім того, демонструють авторську оригінальність у рецепції свого поетичного таланту.

Отже, дослідження екстралінгвальних чинників дає ключі до глибшого розуміння мовотворчості загалом і словотворчості зокрема, дає змогу з'ясувати передумови створення АЛН П. Тичиною.

Інтралінгвальні чинники. Не менш важливим є дослідження впливу інтралінгвальних чинників на появу АЛН.

І. Я. Мислива-Бунько відзначає, що не потрібно оминати внутрішньомовні процеси, які, безперечно, впливають на лексичний склад мови та лексикон автора зокрема [143].

На нашу думку, аналіз інтралінгвальних чинників актуальний у контексті дослідження словотворчості П. Тичини, оскільки дасть змогу схарактеризувати не тільки зовнішній вплив на креативну діяльність поета, але й з'ясувати, як досконале володіння рідною мовою стимулює до експериментування з її ресурсами.

Особливо важливим вважаємо вплив на мовну особистість П. Тичини таких чинників:

1. **Тенденція до економії мовної енергії.** Цей чинник К. В. Брітікова називає одним із найбільш значущих внутрішньосистемних, внутрішньомовних стимулів появи нових словникових одиниць [24, с. 8].

Проте він не дуже активно представлений у словотворчості поета, оскільки вживання відповідних нових слів не допомагає, а часто й перешкоджає поетичному вираженню думки, створенню яскравого образу та ін. До цієї групи слів належать окремі модифікації узуальних слів, наприклад: *І вороги – бездушні дітозгуби – / на тебе кинулись* (ПТ2:234 # 1942); пор. з узуальним *дітогубець* [СУМ, т. 2:310], яке виникло внаслідок випадіння суфікса *-ець* із метою збереження ритмомелодики строфи (римування *дітозгуби / губи*).

Експериментує П. Тичина з усіченням основ і накладанням одного слова на інше: *Червоно-си'-зеле' дугасто сказало всім / здрастуй...* (ПТ1:98 # 1918); *Загримів, заграв, / тупотом пішов-/ковую* <від *пішов*+ *шовковий*> *зелену клено-клонив день* (ПТ1:216 # 1921). Нерідко визначення частиномовної належності ускладнено будовою новоутвореного слова, проте такі найменування ілюструють оригінальний підхід П. Тичини до вираження свого поетичного таланту та використані для збереження ритмомелодики строфи.

До цієї групи АЛН належить і частина складених найменувань, утворених переважно від підрядних словосполучень, речень, наприклад, *дівчина, яка співає альтом, – дівчина-альт*; *хвиля пурпурового кольору – пурпур-хвиля*; *розмова, яка відбулася під час зустрічі, – розмова-стріча* та ін.

2. Тенденція до ускладнення, збагачення мовної структури іншими основами спрямована на «посилення «матеріальної частини» слів, пов'язаної з посиленням їх значення» [143, с. 36]. До цієї групи зараховуємо трикомпонентні складені слова, які, головне, навантажують поетичний словниковий простір, водночас привертаючи увагу реципієнта й активізуючи його поетичне сприйняття, стимулюють читача до роботи над текстом, оскільки потребують додаткової психо-розумової та інтелектуальної роботи для розуміння значення одиниці. Наприклад, *Соку немов з кавуна надавив хто і він каламутно-/мутно-червоний* (ПТ1:531 # 1920 – 1925). Поданий АЛН утворено на зразок розмовного *сіро-буро-малиновий*, проте П. Тичина не тільки передає колір, але й підсилює його поєднанням слів із значенням

прозорості / непрозорості (*каламутно-мутно*), створивши оригінальний колоратив.

3. **Тенденція до регулярності** «сприяє системній організації мови як одному з визначальних чинників внутрішньомовного характеру та показова у творенні похідних слів (як наслідок маємо словотвірні гнізда)» [143, с. 37]. У схемі представимо АЛН П. Тичини у вигляді словотвірних гнізд. Знаком «*» позначимо пропущену дериваційну ланку – твірне слово, від якого ймовірно утворено інновацію. Наприклад:

Однією з причин появи нового слова є потреба заповнити мовну лаку. АЛН утворено за словотвірними моделями української мови, тому ці одиниці проаналізовані разом з узуальними в складі словотвірних гнізд.

4. **Тенденція до інтеграції**, що «діє одночасно з тенденцією до диференціації елементів мови, спрямована на ієрархію всередині змістового поля з метою найменування кожного окремого предмета, явища, процесу, поняття» [143, с. 37], тобто загальновідомі слова уточнено складеними (індивідуально-авторськими) найменуваннями.

У поезії П. Тичини зафіксовано АЛН, які, на нашу думку, виникли з метою уточнення значень добре відомих слів, як-от: ...я *танк-такт*, *автомобілів хори*, / *моторами двигтить мій двір-гараж* (ПТ1:155 # 1921); Я буду й *єсть*, як був *повік*, / *поет-голода*, *робітник* (ПТ1:337 # 1917 – 1919);

Ах, коли б не смерть, що в розцвіті скосила, – / кращим став би ти поетом-юнаком! (ПТ2:559 # 1954) та ін.

Процес інтеграції важливий також для того, щоб підкреслити конкретну ознаку того чи того денотата, уже позначеного узуальним найменуванням, наприклад: *зима-холодюга, злидар-безбатченко, лицар-яснозор* та ін. [99, с. 209, 210, 216]. Нерідко ці слова утворено за зразком народнопоетичних, другий компонент яких указує: для назв осіб – на якусь рису характеру, ознаку зовнішності чи належності до певної суспільної групи того, про кого йдеться, напр., *молодець-чабан, рабinya-мадярка* та ін. [99, с. 219, 235]; для неістот – на зовнішню ознаку, належність до певного класу предметів, як-от: *нагідки-квіти, нива-прилив* та ін. [99, с. 219, 223] (пор. в усній нар. творч.: *дівчина-сирота* (КВ: 142: 1437), *дівчина-служниця* (УНК1: 47), *дівчина-сусідка* (ЧТ: 32) та ін.).

5. Тенденція до аналогії спричиняє появі складних слів за зразком народнопоетичної, іншомовної, розмовної лексики.

До цієї групи належить АЛН, утворені за допомогою іншомовних слів, афіксів: *...труснуть гітлероманію <манія – «друга складова частина складних слів, що означає надмірний потяг до чого-небудь» [СІС:514]> / він згоден і не згоден* (ПТ2:17 # 1936); пор. з узуальним *гітлеризм* [СУМ, т. 2:77]. Цю номінацію утворено з метою передання надмірного захоплення ідеологією та політикою Адольфа Гітлера (пор. із узуальними: *меломанія, ефіроманія, театроманія, клептоманія, графоманія* та ін. [СІС-75, с. 593].

Також у поезії П. Тичини засвідчено АЛН, утворені за зразком фольклоризмів, напр., *вітер-перегонець, вітер-чорнобров, вітер-шум* [99, с. 192] (пор. у нар. творчості: *вітер-буран* (СМ: 171), *вітер-буря* (УНП1: 93), (ЛПЗ: 26) та ін.).

За зразком фольклорних складених найменувань П. Тичина створив низку інновацій шляхом редуплікації основ, наприклад: *вовк-вовчище* (ПТ1:508 # ~ 1921 – 22 чи 1923), *гарячий-гарячіший* (ПТ3:337 # 1959 – 1960), *глибинно-глибочезний* (ГКол-71:106), *гнати-здоганяти* (ПТ1:193 # 1921) та

ін. (пор.: *віяти-повівати* (КВ: 291: 2940), *войнечка-война* (ТП: 655), *ворожка-вороженька* (БРПС: 56) та ін.).

6. Тенденція до впливу розмовного мовлення на мову поетичних текстів. Основними ознаками АЛН із поезій П. Тичини, утворених під впливом розмовного мовлення, є: суфікси суб'єктивного оцінювання, наприклад: *голод-голосок*, *дим-димок* та ін. [99, с. 196, 201]; використання фольклорних, діалектних і просторічних елементів (*голосовка*, *добровоні*, *довершенство*, *жалкий-бідний* та ін. [99, с. 196, 202, 204]) та емоційно-експресивні утворення (*гулі-гулянки*, *жура-біда*, *заплакати-заридати* та ін. [99, с. 199, 205, 207]).

7. Тенденція до віддання переваги експресивнішим мовним формам. Мові поезії ХХ ст. притаманна відмова від певних стереотипів, штампів, стандарту та прагнення авторів із опертям на можливості українського словотвору віднайти нові виразово-зображальні одиниці, насичені «свіжістю», експресивністю, емоційністю, потрібною тональністю, образністю, оцінністю (позитивною чи негативною, іронічною чи саркастичною).

Загалом експресивність є однією з основних ознак АЛН, проте, зважаючи на багатство синонімії української мови, поети добирають влучні й експресивно насичені узуальні номінації для створення на їхній основі нових слів. Не винятком був і П. Тичина, який неодноразово вдало експериментував з емоційно забарвленими словами. Наприклад: *На заклик народу спішу я / Супроти врага-бузувіра!* (ПТ7:7); *Діти, які ще не знають итанців, кректуни-дідугани, – / Кожен твою прехорошую пісню і любить, і хвалить...* (ПТ6:166) та ін. Відзначимо, що більшість новотворів П. Тичини експресивно забарвлена, ось тому АЛН, які належать до цієї групи інтралінгвальних чинників, можуть слугувати ілюстративним матеріалом і для інших.

Інтралінгвальні чинники мають важливе значення під час аналізу лексикону певного автора, оскільки демонструють його рівень володіння

мовою, намагання вдосконалити, розвивати мовні ресурси та засоби вираження. Інтралінгвальні чинники – внутрішні резервні потенції мови, тому існують незалежно від наявності / відсутності екстралінгвальних.

Отже, дослідження лінгвістичної природи АЛН передбачає аналіз не тільки зовнішніх чинників, що впливають на його появу та зміст, але й внутрішніх, спричинених самою мовою, що в процесі дослідження словотворчості П. Тичини дасть змогу прослідкувати еволюцію психолінгвальної креативної діяльності поета.

Висновки до розділу 1

Мова постійно оновлює свої ресурси, що пов'язано передусім із появою нових слів, які дають змогу лексичному складові відповідати вимогам суспільного, культурного життя спільноти на певному етапі її існування.

Проблема кваліфікації нового слова є однією з ключових у сучасній неології. Розрізнення термінів «неологізм», «оказіоналізм», «авторський лексичний новотвір» спричинене природою, роллю та місцем цих одиниць у лексичній системі, а також можливістю / неможливістю входження до узусу.

Неологізми – це лексеми, що репрезентують нову форму вираження та нетрадиційний зміст. Оказіоналізм – це процес, який суперечить традиції та нормам уживання. Авторські лексичні новотвори – це утворення, які були реалізовані та функційно виражені в поетичних текстах.

Павло Тичина – один із найактивніших словотворців ХХ сторіччя. На його неологічні експерименти значною мірою впливали екстра- та інтралінгвальні чинники, визначення яких дало змогу з'ясувати основні передумови, причини й мотиви появи авторських інновацій.

У наслідок аналізу екстралінгвальних чинників доведено, що історія, культура українського народу мали суттєвий вплив на формування індивідуально-авторського стилю, зокрема на словотворчість П. Тичини.

Аналіз інтралінгвальних чинників появи АЛН поета засвідчує його високий рівень володіння мовою, глибоке розуміння потреби створення того чи того слова для заповнення мовної лакуни, тісний зв'язок неологічної експериментальної діяльності з фольклорними традиціями оказіонального словотворення та народнорозмовної стихії.

Отже, аналіз одиниць індивідуально-авторської номінації доводить необхідність дослідження екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників, які безпосередньо чи опосередковано впливали на появу АЛН, чинників, які передбачають зокрема характеристику соціальних умов життя поета й суспільства, їхніх культурних та етнічних ознак, політичних орієнтацій тощо. Указані вище чинники дають змогу по-новому поглянути на словотворчість П. Тичини крізь призму сучасних лінгвістичних методів із огляду на традиції дослідження неології поета й комплексного вивчення еволюції словопошуків автора.

Основні положення цього розділу висвітлено в таких статтях: «Оновлений «Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини» [95], «Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини» [99].

РОЗДІЛ 2 ЕВОЛЮЦІЯ ПСИХОЛІНГВАЛЬНОЇ КРЕАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ П. ТИЧИНИ

2.1 Загальна характеристика результатів неологічних експериментів П. Тичини

Одним зі способів систематизації АЛН за відповідними періодами є метод кількісних підрахунків, який був уперше використаний для опису інновацій П. Тичини та дав змогу з'ясувати залежність кількості АЛН від періоду їх створення. Наприклад, у період кларнетизму – 1909 – 1924 роки – утворено 274 АЛН, у 1925 – 1939-х роках – 185 одиниць.

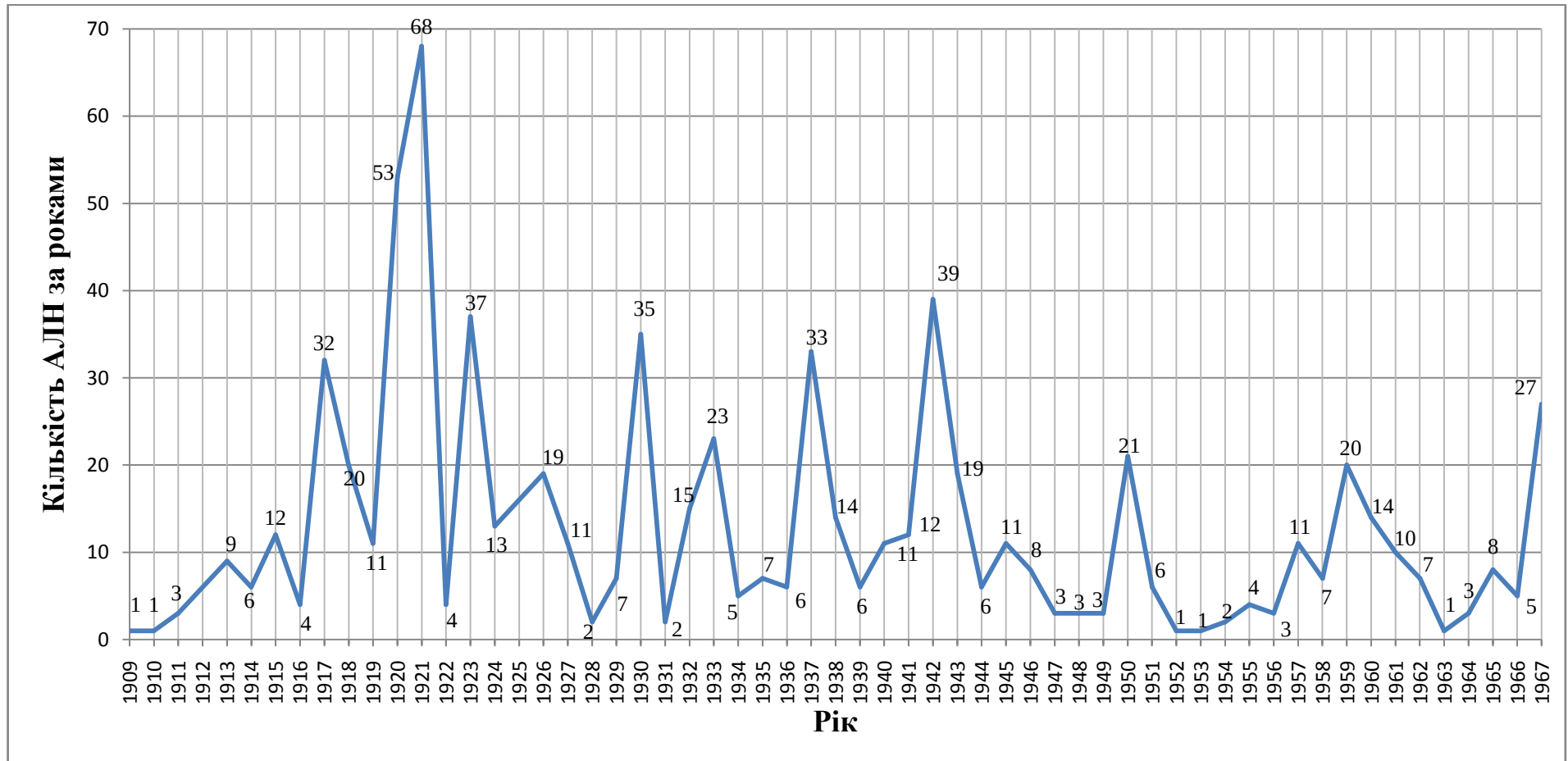
Загальна кількість новотворів П. Тичини (1085 одиниць) є специфічним із погляду змісту й форми невід'ємним складником усього масиву АЛН у поезії ХХ ст. Результати кількісних обрахунків сприятимуть підтвердженню або спростуванню робочої гіпотези про те, що створення індивідуально-авторських номінацій відповідає загальним словотворчим тенденціям епохи.

Застосовуючи метод кількісних підрахунків для аналізу АЛН, з'ясувано, що частотність створення інновацій П. Тичиною упродовж різних періодів його творчості неоднакова. Якщо в період кларнетизму (за класифікацією Л. М. Новиченка [156]) виникло більше АЛН, то в 60-х роках, коли поет переважно перекладав, – менше. На нашу думку, це частково пов'язано зі зміною життєвої, світоглядної та ідейно-естетичної позицій автора: із кінця 30-х – початку 40-х років П. Тичина активізував політичну діяльність, що вплинуло на його світогляд (а отже – творчість) і спричинило перехід до більших поетичних жанрів (поем), а потім – прози.

Простежимо еволюцію словопошуків П. Тичини, зіставивши частотність появи АЛН та основні етапи творчості поета (див діагр. 2.1).

Кількісний розподіл авторських лексичних новотворів П. Тичин за роками їх створення

Загальна кількість датованих АЛН П. Тичини – 725 одиниць

1909 – 1924 pp. Упродовж цього періоду поет створив 274 АЛН. Найпродуктивнішими є такі роки: 1921 р. (68 АЛН); 1920 р. (53 АЛН); 1923 р. (37 АЛН); 1917 р. (32 АЛН); 1918 р. (20 АЛН). Перший новотвір П. Тичини *гуляти-пурхати* зафіксований у поезії 1909 року: *Так мрія за мрією шугає / в розкішному світі, в пустині. / Й гуляє-пурхає, як пташка, / і плаче одна в самотині* (ПТ1:269 # 1909). Принагідно зауважимо, що хоча АЛН має народнопоетичний відтінок, проте не був зафіксований у жодній із опрацьованих нами збірок усної народної творчості в процесі укладання «Короткого словника юкстапозитів у народнопісенних текстах» [ЮКСТ-14].

Упродовж зазначеного періоду П. Тичина плідно працював над розвитком власного мовного смаку, пошуком оригінальних способів відображення в поезії своїх світоглядно-суспільних і культурно-національних уявлень про світ та експериментував з індивідуально-стильовими засобами мовної виразності. Однією з форм вираження поетичного таланту й своєрідного світобачення було створення оригінальних АЛН.

1926 – 1939 pp. Створено 185 АЛН, що становлять майже 26 % від усієї кількості датованих інновацій. Найбільше АЛН зафіксовано в такі роки: 1930 р. – 35 АЛН, 1937 р. – 33 одиниці, 1933 р. – 23 АЛН, 1926 р. – 19 слів. Упродовж цього періоду поет плідно працював над поемою «Григорій Сковорода», робота над якою тривала з 1923 року до 50-х років. Уважаємо, що напрацювання раннього періоду – найуспішнішого у словотворчості письменника – наклали відбиток на подальшу роботу над симфонією, чим і пояснюємо таку частотність інновацій у цьому тексті.

Кількість АЛН, зафіксованих упродовж аналізованого хронологічного зрізу, менша, аніж у ранній творчості. Таку зміну помічає й поет, пояснюючи це так: тепер він не ніжний лірик, а той, хто прагне створити «величну пісню, яка б переливалася всіма фарбами епохи» [217, с. 17].

Незважаючи на тиск радянської влади та штучну провокацію некомфортної творчої атмосфери, П. Тичина все ж зберіг свою унікальність у створенні АЛН.

1940 – 1946 pp. Створено 106 АЛН. Найбільше АЛН засвідчено в поезіях 1942 (39 одиниць), 1943 (19 АЛН) і 1941 (12 одиниць) років. Відсутність політичної, економічної та суспільної стабільності в Радянському Союзі, воєнні дії, постійні переїзди П. Тичини, неможливість безпосереднього контакту з багатьма митцями цього часу частково зумовили, на нашу думку, спад у неологічних експериментах. У цей час П. Тичина займає високі державні посади, а його творчість перебуває під пильною увагою цензури, тому окремі твори автор змушений переписувати, переробляти або й зовсім не публікувати. Ці обставини вплинули на зменшення кількості АЛН.

1947 – 1967 pp. У поезії цього періоду зафіксовано 160 АЛН. Це вже набагато менше, ніж у попередні періоди, оскільки цей хронологічний зріз найдовший. Найбільшу кількість АЛН зафіксовано в такі роки: 1966 р. (27 АЛН); 1950 р. (21 АЛН); 1959 р. (20 АЛН); 1960 р. (14 АЛН). Перебуваючи під постійною увагою політичних, ідеологічних і цензурних установ, П. Тичина виснажується. Його твори продовжують перевидавати величезними тиражами, що, на нашу думку, не стимулювало до творчості та словотворчості. На літературній ниві з'являються нові імена, П. Тичина займає позицію вчителя та критика.

Отже, складні суспільно-політичні обставини наклали суттєвий відбиток на результати неологічних експериментів поета. Завдяки застосуванню методу кількісних підрахунків у процесі дослідження виявлено загальні тенденції в царині індивідуально-авторської лексичної номінації, простежено еволюцію поетичного стилю П. Тичини та його неології як одного з визначальних чинників у формуванні авторського ідіостилу.

На діаграмі 2.1 представлено частотний розподіл АЛН у поезії П. Тичини за хронологічним принципом. На вертикальній осі від 0 до 80 позначено кількість АЛН, а на горизонтальній – роки утворення інновацій (від 1910 до 1960-х років). Результати кількісних обрахунків довели робочу гіпотезу про те, що створення індивідуально-авторських номінацій відповідає

загальній словотворчій тенденції, характерній для найбільш продуктивних у досліджуваному аспекті періодів okazional'noї номінації в українській поезії ХХ ст. [46, с. 79–111].

Отже, найбільш плідними в словотворчій практиці поета були 1921, 1920, 1942, 1923, 1930, 1937 і 1917 роки. Після аналізу біографічних даних поета виявлено, що творча атмосфера цих років була сприятливою для поетичної діяльності П. Тичини загалом і його словопошуків зокрема. Період кларнетизму та період 30-х років, за результатами обрахунків, були найбільш плідними, що підтверджено й частотністю створення АЛН у ці роки.

Зауважимо, що періоди творчості П. Тичини різні за тривалістю. Це спричинило потребу визначення середньої кількості АЛН за рік. Середньою величиною уважатимемо узагальнювальний показник, який характеризує типовий розмір ознаки в якісно однорідній сукупності в конкретних умовах місця й часу та відображає величину ознаки, що варіює, із розрахунку на одиницю сукупності [136, с. 141]. Підрахувавши кількість років у кожному періоді та визначивши середню кількість АЛН, утворених за рік упродовж певного етапу, перевіримо результати обрахунків і висновок про те, що найуспішнішим із погляду словотворчості є період 1909 – 1924 рр. (див. Таблицю 2.1).

Таблиця 2.1.

Порівняльний аналіз залежності кількості років у періоді та кількості АЛН, утворених упродовж відповідног етапу

Період	Кількість років у періоді	Кількість АЛН, од.	Середня кількість АЛН, утворених за рік, од.	%
1909 – 1924	16	274	17 АЛН/рік	38
1925 – 1939	15	185	12 АЛН/рік	26
1940 – 1946	7	106	15 АЛН/рік	14
1947 – 1967	21	160	8 АЛН/рік	22

У першій колонці представлено проміжок років відповідно до періодизації творчості П. Тичини, запропонованою Л. М. Новиченком [156], у другій підраховано кількість років у кожному періоді (найбільший –

останній період творчості), у третій визначено кількість АЛН, створених упродовж кожного періоду, середню кількість інновацій зафіксовано в четвертій колонці, п'ята презентує відсоткове вираження результатів третьої.

Із таблиці видно, що майже з однаковою інтенсивністю П. Тичина експериментував із інноваціями впродовж перших трьох етапів творчості, незважаючи на те, що, починаючи з 30-х років.

Отже, обрахувавши відсоткове співвідношення кількості АЛН упродовж кожного хронологічного зрізу, виявили, що сплеск словотворчої активності припадає на перший етап творчості.

Порівнявши кількість АЛН, зафіксованих у різних збірках (групування здійснено відповідно до розподілу поезій за збірками в 12-томному академічному виданні творів П. Тичини), з'ясували, що частотне представлення новотворів у них різне. Такі кількісні підрахунки важливі, оскільки дають змогу простежити залежність словотворчості від політичної ситуації, суспільних орієнтацій, кар'єрного росту автора тощо. Окремі вірші за життя поета було заборонено, і тільки через кілька десятиріч вони були опубліковані в академічному виданні, яке слугувало найповнішою джерельною базою для створення оновленого словника АЛН П. Тичини.

На діагр. 2 Додатка Б представлено частотний розподіл АЛН за їх фіксацією в збірках поета. На вертикальній осі від 0 до 175 позначено кількість новотворів, а на горизонтальній – назви збірок П. Тичини, із-поміж яких 22 видання творів і поема «Сковорода». Найбільше АЛН зафіксовано у текстах, які увійшли до збірок «Вітер з України» (1924 р.) – 69 одиниць, «Сонячні кларнети» (1918 р.) – 43 АЛН, «Чуття єдиної родини» (1938 р.) – 42 одиниці, «Чернігів» (1931 р.) – 29 одиниць і «День настане» (1943 р.) – 26 АЛН. 61 одиницю індивідуально-авторської номінації виокремлено з симфонії «Сковорода». На жаль, більше 300 АЛН віднайдено в поезіях, опублікованих поза збірками та в словнику АЛН П. Тичини, укладеному Г. М. Колесником, де новотвори зафіксовано без точної паспортизації. У процесі опрацювання 12-томного академічного видання творів автора цих

інновацій не зафіксовано. Недатовані АЛН не були враховані під час кількісних підрахунків.

Зауважимо, що час написання частини поезій зазначений певним проміжком або двома роками, тоді за основну обрано першу дату. Наприклад, *бризкошум* (ПТ4:14 # 1920 – 1922); *вічнотекучий* (ПТ4:220 # 1920, 1940). У першому випадку роком написання вважаємо 1922, а у другому – 1920. Такий підхід допоміг узагальнити і згрупувати поезії автора за хронологічним критерієм.

Отже, П. Тичина створював АЛН упродовж усієї поетичної діяльності з неоднаковою активністю. Основною метою його словесних експериментів, на думку З. Т. Франко, було «намагання якнайповніше відбивати мовну дійсність з її бурхливим словотворенням і знаходити засоби для розширення стилістичних і структурних меж писемної мови» [233, с. 24].

Окрім того, проаналізовано й інші чинники, що вплинули на кількість АЛН, наприклад, редакторські й авторські зміни в поетичних текстах, від яких залежав зміст віршів, ритмомелодика, наявність / відсутність АЛН у варіантах твору тощо. Почасти зміна манери письма була спровокована цензурними настановами, які неодноразово примушували переписувати вірші через наявність у них новотворів. С. А. Гальченко називає такі випадки текстологічними казусами, указує на те, що «питання текстології пов'язані з суспільною та індивідуальною психологією письменника», і зазначає, що у творчості поета можна знайти багато «високо-драматичних і трагічних моментів» [56, с. 90]. М. П. Бажан називав ці зміни «ротаціями переробок», вони, на його думку, потребують критичних оцінок [Там само, с. 91].

Дослідники пропонують розподілити тексти творів П. Тичини за наявними в них пізнішими доопрацюваннями на кілька груп:

1) авторські переробки – другий етап творчої волі автора. Такі тексти засвідчують своєрідну поетичну еволюцію творчого мислення П. Тичини;

2) переробки, зроблені митцем з ініціативи редактора або редактором із дозволу поета;

3) редакторські новації, не узгоджені з автором, що є т. зв. «свавіллям». Наприклад, у вірші «Надходить літо» в перших публікаціях був рядок: «Тиша. Лиш на кутку і дзвязк і стун». Пізніше редактор змінив контекст на такий: «Тиша. Лиш на кутку і дзвяк і стук» [підкр. наше. – О. С.] [56, с. 92].

Б. Л. Корсунська зазначає, що в останньому прижиттєвому шеститомнику творів П. Тичини є виправлення, «які не порушують задуму, які або підсилюють враження, або лишаються нейтральними» [Цит. за : 56]. Наприклад, у збірці «Вітер з України» опубліковано вірш «Плач Ярославни», де спочатку в строфі «Їх вночі стрічають Лади / Ще й останньої безвлади / повна повноліть» був новотвір, який пізніше замінили словосполученням – *утверджена влада*. Також трапляються випадки, коли один АЛН замінено іншим, як-от у вірші «Я стою на кручі...», де замість інновації *омофорно* використано новотвір *яснозорно*: «Вірю яснозорно – / За рікою дзвони: / Сню волосожарно – / Тінь там тоне, тінь там десь...» [ПТ1:47 # ~1918]. На думку С. А. Гальченка, «в результаті виправлень не сталося жодних ідейно-художніх втрат, не порушувався поетичний лад, а введені нові мотиви збагачування віри» [Там само, с. 94].

Отже, аналіз редакторських чи авторських змін у тексті надзвичайно важливий, оскільки допомагає простежити не тільки еволюцію словотворчої практики автора, але й подальшу долю нового слова, реакцію на нього реципієнтів.

У березні 1962 року П. Тичина писав: «Що далекая літана / вбила пана-вкраїтана... А я весь час стою за те, щоб слово «вкраїтана» залишити тут по-старому. Бо й справді ж були пани (ні, не були, а народилися пани іще паніші, ніж були), які звали себе панами на манір закордонних. Оце ж і треба розуміти під моїм словом-відпечаткою, а не тільки порожнім словотвором. Ну й надоїли мені зауваження учителів чистописання!» [217, с. 295]. Також до 1957 року друкувалося: «Хай «брат»-хижак на всенародне зазіхає...», пізніше змінено на «пан-хижак» [99, с. 227].

На нашу думку, такі заміни пов'язані, по-перше, з тематикою збірок; по-друге, зміною манери письма поета; по-третє, редакторським втручанням, що найчастіше позбавляло поезію П. Тичини унікальності й оригінальності, «підганяло» її під загальний зразок. Таких авторських ремарок небагато, тому пояснити причини появи того чи того слова можна тільки внаслідок лексикографічної, компаративної, інтертекстуальної та текстологічної експертиз.

П. Тичина створював АЛН різних частин мови. У таблиці 2.2 представлено кількісний розподіл одиниць індивідуально-авторської номінації за частиномовними класами. Найбільше зафіксовано іменників (481 одиниць), 249 прикметників, 205 дієслів (із-поміж яких – 182 особових дієслова, 19 дієприкметників і 4 дієприслівники), 149 прислівників, 1 вигук.

Аналіз частотності частиномовного розподілу АЛН П. Тичини підтверджує загальну тенденцію кількісного представлення частин мови в словотворчості українських поетів ХХ ст., де переважають іменники (3507 одиниць), прикметники (2015 одиниць), трохи менше дієслів і дієслівних форм (792 одиниці) та прислівників (484 одиниці) [46, с. 34].

Таблиця 2.2.

Розподіл АЛН П. Тичини за частиномовними класами

Іменник	Прикметник	Дієслова			Прислівник	Вигук
		Особові дієслова	Дієприкметник	Дієприслівник		
481	249	180	19	4	149	1

Однією з найважливіших граматичних ознак субстантивів є рід. У словотворчій практиці П. Тичини виокремлюємо іменники різних родів: чоловічого (*бистроплин, брунькоцвіт, виночерпик* та ін. [99, с. 186, 188, 191]), жіночого (*весна-провесна, вічнюга, голубка-лада* та ін. [Там само, с. 190, 192,

196]) та середнього (*горе-недоля, грімкотіння, крилля* та ін. [Там само, с. 197, 198, 202]) родів. Усього зафіксовано 233 АЛН чоловічого, 148 жіночого та 77 середнього роду. Такий кількісний розподіл підтверджує загальномовну тенденцію: більшість іменників належить до жіночого та чоловічого родів [203, с. 53]. Визначення роду деяких новотворів неможливе, причинами чого є те, що: 1) АЛН утворено через потребу рими (*гори-гор, дрозь* та ін. [99, с. 197, 203]); 2) частина АЛН вжита у формі множини, оскільки в іншому випадку змінилася б семантика слова, напр., *гулі-гулянки, квіти-дзвони* й ін. [Там само, с. 187, 199, 212]; 3) АЛН є складеними утвореннями, компоненти яких поєднані сурядним зв'язком мотивувальної синтаксичної конструкції (*голубка-голуб, канат-мотузка, радість-біль* та ін. [Там само, с. 196, 212, 235]).

У множинній формі зафіксовано 15 АЛН, 8 АЛН подано в «Словникові...» без вказівки на рід, що спричинено специфікою аналізованих одиниць (*Нью-Гармонь, птах-пташина, слово-титла(-титло)* та ін. [Там само, с. 224, 234, 240]).

Як зазначають дослідники, «більша частина семантично-граматичних груп назв формується за принципом протиставлення» [14, с. 18]. Серед індивідуально-авторських субстантивів зафіксовано конкретні (*лорд-салдофон, меч-жало, ненька-удова* та ін. [99, с. 217, 218, 222]) та абстрактні назви (*випроміння, віковіччя, грімкотіння, звіріння* та ін. [Там само, с. 191, 198, 208]); збірні (*панство-тіліпанство, тюремство* та ін. [Там само, с. 227, 236, 238]), що свідчить про бажання П. Тичини представити дійсність різними способами, використовуючи всі можливі мовні засоби.

Із-поміж індивідуально-авторських прикметників, яких у словотворчості П. Тичини зафіксовано 249 одиниць, 8 АЛН є субстантивованими, що свідчить про звуження лексичного значення, оскільки такий прикметник виражає не загальну ознаку, а стає назвою певного предмета [205, с. 230]. Утворення субстантивованих АЛН свідчить

про прагнення П. Тичини до економії поетичного простору (*підгінчий, реальне* та ін. [99, с. 229, 235]).

Найбільше серед прикметників якісних (наприклад: *опукло-бадьорий, розквітчано-зелений* та ін. [99, с. 225, 236]). До групи відносних прикметників належать: *трояндний, хмариний, хрестосрібен, ширококрильний* та ін. [Там само, с. 248, 251, 252, 255].

У словотворчій спадщині П. Тичини дієслова становлять 19 % від загальної кількості АЛН. З. Т. Франко вважає АЛН цього частиномовного класу найбільш удалими [233, с. 29], наприклад: *ласкавити, милуватися-дивуватися, могутітися* й ін. [99, с. 215, 218]. Частина дієслівних новотворів позначає одноразову (*вдолотнути, креснути-полоснути* [Там само, с. 189, 214]) та довготривалу (*весніти, вітрилити* [Там само, с. 190, 192]) дії.

Поява індивідуально-авторських дієслів спричинена потребою оригінального словесного вираження різноманітних настроїв. Поет створює АЛН у поезіях із спокійними, ліричними настроями найчастіше в ранніх творах (*взолотити* (1915 р.), *взоріти* (1918 р.) [99, с. 190, 191]); натомість у пізніших поезіях відчутний вплив революції, комуністичної пропаганди, наростання динамізму авторського співпереживання, песимістичних ноток сумніву (*гриміти-перегримляти* (1959 р.), *грімкотіти* (1960 р.) [Там само, с. 198]).

В індивідуальному словотворі П. Тичини переважають дієслова, утворені за допомогою суфіксації (напр., *аеропланити, бровити* [99, с. 184, 188]), проте нерідко взаємодіють з іншими способами, наприклад, постфіксацією (напр., *баничитися, бровитися* [Там само, с. 184 – 185, 188]), основоскладанням (напр., *духотворитися, машиноборствувати* [99, с. 204, 217]) та префіксації (напр., *всвітати, втанути* [Там само, с. 194]). Дослідники відзначають, що поет «створював okazіональні префіксальні дієслова за аналогією до узуальних (напр.: *закружляти* (узуальне) – *розкружляти* [Там само, с. 236]), заповнюючи таким чином лексичну нішу

в словниковому складі мови» [46, с. 279]. Більшість із таких вербативів відіменникового походження (*руніти* утворено від *рунь*; *грошнути* – від *гроші*; *сухотити* – від *сухота*). 50 індивідуально-авторських дієслів утворені способом словоскладання (напр., *бігти-пливати*, *глянути-поглянути* [99, с. 186, 196]).

У поезії П. Тичини зафіксовано 22 дієприкметники. Із-поміж них виокремлюємо активні (*зіпаючий*, *зітхаюче* [Там само, с. 209,] та пасивні (*омарсельєзений*, *переусвідомлений* [Там само, с. 225, 229]) дієприкметники. Останні – частотніші в граматичній системі української мови [205, с. 417], чим і пояснюємо їхню перевагу в поетичних текстах П. Тичини.

Інколи П. Тичина насичує контекст одноструктурними дієприкметниками з метою передання тогочасної дійсності – образу металургійного міста, ритмів заводів і фабрик, наприклад: *зараз лежить твоє всемогутнє кам'яне тіло / трубами, які вкорінились в глибини землі, / розкинене руки, / роздвороване, розетажене, / в ґрунтах зачернене і в висотах розблискане, / трубами фабрик закопчене і гострим забаиштане, / заузловане і запоясене рельсовими зміями* (ПТ6:409) [Там само, с. 205].

У поетичних текстах П. Тичини зафіксовано 4 дієприслівники (напр., *Я йду, іду – / Зворушений. / Когось все жду – / Співаючи. / Співаючи-кохаючи / Під тихий шепіт трав / голублячий* (ПТ1:39# 1913), створених для передання додаткової дії, яка пояснює основну. Загалом індивідуально-авторські дієприслівники не надто частотні в українському словотворі XX ст. [46, с. 114].

Числівники відсутні в поетичному доробку П. Тичини. Значення кількості в словотворчих експериментах поета передано через використання семи 'число' в структурі складних інновацій, переважно прикметників (на позначення означеної та невизначеної кількості), наприклад: *двістірозів'ятий, дво-сірий, двотінь, многоріччя* та ін. [99, с. 200, 218].

У реєстрі інновацій П. Тичини виокремлено 149 прислівників, які становлять 13 % усіх АЛН. За значенням і синтаксичною роллю прислівники належать до таких розрядів:

- означальні – прислівники, які вказують на якісні ознаки дії чи стану: *високо-дзвінко* (ПТ3:35 # 1967), *вдогонь* (ПТ2:341 # 1947), *вперехитку* (ПТ3:313 # 1967), *незручно-болісно* (ПТ4:33 # 1920 – 1922), *ніжно-любляче* (ПТ5:515), *радо-радісно* (ПТ3:129 # 1961);
- обставинні – характеризують дію чи стан за часовими, просторовими, причиновими відношеннями, напр.: *В садках додолі цвіт, додолі цвіт* (ПТ1:175 # 1924);
- безособово-предикативні – виражають відношення до особи, яка зазнає певного стану, або вказують на загальний фізичний стан природи, як-от: *А мені аж душно-жарко* (ПТ3:11 # 1956);

Л. А. Булаховський писав, що «краса Тичининих вигаданих слів на своїх місцях може вмерти тільки разом із прекрасним їх оточенням: «Не дивися так привітно, яблуновоцвітно» і «Діло брать, що аж сміялось... Щоб життя в нас виноградно і пшенично наповнялось...» випробовують себе без жодних доказів» [25, с. 242].

Із-поміж авторських прислівників П. Тичини переважають прості за структурою одиниці, які походять від іменників (у дериваційному плані – прикметників), рідше прикметників: *зливно, квітно, кригко* та ін. [99, с. 210, 212, 214].

Складні за структурою авторські прислівники утворені кількома способами словотвору, переважно:

1) юкстапозицією – поєднанням двох простих прислівників, які позначають різні характеристики динамічної ознаки денотата; виокремлено такі підгрупи АЛН:

а) АЛН, які характеризують незалежні одна від одної ознаки дії, стану, про які йдеться в контексті, напр.: *...Нам од Дніпра стало гаряче-*

пишно (ПТ3:96 # 1959 – 1960); ...він [Мадярин. – О. С.] *пише мені дрібно*, / Дрібно-нудно... (ПТ7:292);

б) АЛН, у складі яких наявні два прості синонімічні прислівники, напр.: *душно-жарко, смутно-сумно, смутно-тужно, струнко-рівно, швидко-живо* та ін. [99, с. 204, 241, 245, 255];

в) АЛН, утворені від двох однокоренових простих прислівників: *Із України наймолодші шлють / привіт тобі! / Не тайно-таємниче, / а навпаки*... (ПТ2:46 # 1938);

г) АЛН, утворені редуплікацією основ: *радо-радісно, щедро-щедротно* [Там само, с. 235, 256];

2) суфіксацією: АЛН походять від складних прикметників (зокрема й okazіональних), мотивованих іменниково-прикметниковими конструкціями: *гіркослізно, крендельручно* та ін. [Там само, с. 195, 214].

Отже, адвербіальні індивідуально-авторські одиниці в поезії П. Тичини – це багате джерело для подальших досліджень. Частина мови, яка, за традиційними граматиками, призначена для «вираження статичної ознаки іншої ознаки», набула в творчості П. Тичини нових поетичних смислів, допомогла передати глибину світовідчуття української творчої мовної особистості.

Неологічними експериментами П. Тичина довів, що оригінальне представлення навколишньої дійсності передбачає застосування мовних ресурсів для створення АЛН різних частиномовних класів, а це, своєю чергою, увиразнює поетичне мовлення, сприяє появі високоестетичних образів, оновлює та збагачує український поетичний лексикон.

В аналізі еволюції психолінгвальної креативної діяльності П. Тичини особливе значення мають семантична та словотвірна специфіка АЛН, оскільки вказують на оновлення лексики, функційні процеси української мови. Найбільш частотно представлено ТГ «Назви явищ природи» та «Назви осіб», оскільки явища природи допомагають точно передати внутрішній стан ліричного героя, його настрій, а назви осіб, із-поміж яких переважають

складені найменування, – конкретніше характеризують того, про кого йдеться, а також виражають авторське позитивне / негативне ставлення.

Використавши метод кількісних підрахунків, проаналізуємо кількісний розподіл АЛН на позначення назв явищ природи упродовж кожного періоду (див. табл. 1 Додатка В). У таблиці зафіксовано ключові слова – назви явищ природи, їхню кількість у словотворчій практиці П. Тичини, уживання в періодах, які умовно позначаємо так: I – 1909 – 1924 роки, II – 1926 – 1939 роки, III – 1940 – 1945 роки, IV – 1946 – 1967 роки, та приклади АЛН.

Активно П. Тичина створював найменування на позначення назв явищ природи впродовж першого періоду (13 АЛН), напр.: *громогнів, дощ-мочар, хмар-хмаровий* та ін., менше – впродовж другого та четвертого (по 5 АЛН), наприклад: *блиск-грім, вітрогойдання, всніжити, грозяно* та ін., тільки 1 інновацію зафіксовано у воєнний період творчості поета: *небо-небозвід*.

Особливу увагу П. Тичина звертав на пошуки нових найменувань тих явищ природи, які є традиційними для українського поетичного лексикону: *хмар(а), вітер- / вітр-, грім-, гроз-, дощ-, сніг-* та ін. (пор. у фольклорі: *грім-гровиця* (УНДП: 338), (ЗПК: 35); *стріла-блискавка* (МЛДУ: 15); *шура-бура* (Е317: 139), (Е319: 13), (НПФ: 325), (ТП: 110); *вітер-буран* (СМ: 171); *вітер-буря* (УНП1: 93), (ЛПЗ: 26); *вітер-вітеронько* (УНПДХ: 439); *вітер-вітерочок* (НПОП: 97), (ТВ: 411) та ін.).

Отже, назви явищ природи належать до основного лексичного фонду мови, тому зрозуміло, що саме вони стали об'єктом зацікавлення П. Тичини. Окрім того, ці найменування у зв'язку зі своїм різноманіттям слугують засобами образного сприймання дійсності, передання емоцій і почуттів, внутрішнього стану ліричного героя.

У словотворчій практиці П. Тичини також частотно представлено ТГ «Назви осіб». І. К. Білодід зазначав: «Тичина знав, що «епоха лиш пригорне того, хто сам з епохою живе», і був гордий тим, що «ми тривожим стратосферу, атомне ядро і сферу», що ми радянці, зореходці, стокрильці,

здружені народи. Він умів дібрати нове слово не лише для виразу суті сучасності, а й для визначення минулого» [18, с. 54].

Поповнення ТГ «Назви осіб» новими одиницями спричинено, на думку О. А. Стишова, посиленням антропоцентризму в мові, який «ґрунтується на уявленні про узагальненого мовного суб'єкта, а також виявленні в мові та мовленні найрізноманітніших його інтенцій і волевиявлень» [200, с. 10].

У табл. 2 Додатка В для порівняння представлено частотність уживання датованих індивідуально-авторських назв осіб упродовж кожного етапу творчості П. Тичини, зазначивши період створення АЛН, загальну кількість інновацій – назв осіб у кожному періоді, роки, коли зафіксовано номінації цієї ТГ, кількість новотворів у кожному році, приклади аналізованих найменувань.

Зафіксовано низку недатованих інновацій цієї ТГ (*блюмця-бабця, воєвода-вовк* та ін. [99, с. 187, 193]), що ускладнює проведення кількісних обрахунків і впливає на кінцевий результат дослідження.

Усього в словотворчій практиці П. Тичини виокремлено 116 АЛН – назв осіб, що становить 11 % від загальної сукупності новотворів поета.

Індивідуально-авторські назви осіб поділяємо на дві групи найменувань: індивідуально-характеризаційні, які «передають певну інформацію про особу щодо її різноманітних відношень до інших осіб, предметів і речей реального світу, суспільства, всіх сфер розумової та практичної діяльності» [39, с. 7], напр., *дід-пономар, міністр-пес, неслухняник, псевдописенник, сонцеприхильник, стокрилець* та ін. [99, с. 202, 218, 223, 234, 242, 244], та узагальнювально-кваліфікаційні, які формують загальні й оцінно-кваліфікаційні імена (напр., *людина-звір, муж-борець, недруг-людина* та ін. [Там само, с. 217, 219, 221]) (детальніше див. табл. 3 Додатка В).

Група фемінітивів хоч і не представлена великою кількістю АЛН, однак становить цікавий пласт одиниць індивідуально-авторської номінації, наприклад: *дівчаточко-небога, дівчина-альт, дівчина-красновидка, зіронька-*

дівонька, княгиня-диво, мамочка-нечка, фея-красуня, ясочка-дівчина [Там само, с. 202, 209, 213, 217, 250, 258]. Ці одиниці допомагають авторові висловити пошану, захоплення та замилювання красою жінки, дівчини, підтверджують висновок про народнопоетичний вплив на творення авторських номінацій.

Отже, частотність створення АЛН – назв осіб спричинена, на нашу думку, бажанням автора детальніше, конкретніше описати того, про кого йдеться, виразити своє ставлення до героя, сформувати враження в читачів.

Аналізуючи семантику АЛН П. Тичини та підсумовуючи результати обрахунків, виявлено найбільшуживаніші кореневі морфеми індивідуально-авторських номінацій поета. У табл. 2.3 представлено найчастотніші кореневі морфеми новотворів П. Тичини, кількісні дані, здобуті в результаті аналізу, вказано період створення найменування з відповідною морфемою та подано приклади таких інновацій. Періоди словотворчості умовно позначено так: **I** – період 1909 – 1924 років, **II** – період 1926 – 1939 років, **III** – період 1940 – 1945 років, **IV** – період 1946 – 1967 років.

Таблиця 2.3.

**Найчастотніші кореневі морфеми індивідуально-авторських
номінацій П. Тичини**

№ з/п	Коренева морфема	Кількість одиниць	Період	Приклади
1.	<i>Брат-</i>	3	IV -	<i>щиробратній;</i> <i>брат-охоронець, лорд-братовбивця</i>
2.	<i>Бур- (буря)</i>	4	I -	<i>бурунити;</i> <i>буревісний, буря-вихор, буря-хуга</i>
3.	<i>Вітер-, вітр-</i>	7	I IV -	<i>вітер-чорнобров, вітрилити,</i> <i>вітровіння;</i> <i>вітер-перегонець, вітрогойдання;</i> <i>вітер-шум, розвідник-вітерець</i>
4.	<i>Голуб-к(а)</i>	5	I III -	<i>голуб-тремтіння;</i> <i>голубино;</i> <i>голубка-голуб, голубка-лада, птиця-голубиця</i>

Продовження таблиці 2.3				
5.	Гор-	2	-	горе-недоля, горе-туга
6.	Горі-ти	5	I IV	горіння-розцвітання, горіти-тремтіти, горіти-усміхатися, перегоріння; горіти-світити
7.	Гор(а)	5	I IV -	нагористий; гора-висота, підгоряний; гори-гор, сонце-гора
8.	Грізн-	3	I	грізно-веселий, грізно-синій, грізно-ясний
9.	Дівч-	4	IV -	дівчаточко-небога, дівчина-альт; дівчина-красновидка, ясочка-дівчина
10.	Друг-	6	III IV -	друг-воїн; другарочка, друг-милодан; книга-друг, недруг-людина, улюбленець-друг
11.	Жовт-	5	I III IV	жовтаво-жовто, жовтоязыкий, сухотно-жовтий слуга-жовтоблакитник; жовтолисий
12.	Зелен-	18	II III IV -	взеленіти, зелена, зелен-золот; водяно-зелений; взеленений, зеленотіння, зеленотінь, зелен-сад-виноград, золото-зелений, розквітчано-зелений, рясно-зелено, стрімко-зелений, ясно-зелено; зелен-клей, зеленоспівно, зелено-стиглий, зеленочолій, зелен-чорний
13.	Зим-(а)	3	-	зима-білогрудка, зима-холодюга, зимово-ніч
14.	Зір-к-(зор-)	16	I II III IV -	взоріти, перезорювати, узорозорий, яснозорно, злотозор; ряснозоряний; зореніти; дальнозорий, зореходець, зоряно-ясний, світ-зоря, стозорий; взоритися, зірка-яска, зіронька-дівонька, лицар-яснозор

Продовження таблиці 2.3				
15.	Звір-	10	II III IV -	звіріння, людина-звір; звір-ворог, звір-людожер, звір-людожерець, звір-людод, звіровидно, фріц-звір; звіриновидний; пантера-звір
16.	Золот- / злот-	12	I II III IV -	взолотити, взолотіти, золотан, золотон, золотострунний, сонце-золото; золот-срібен; сухозлот(-а); золото-зелений, золото-корона, сумно-золотий; взолочений
17.	Квіт-(-к-)	10	I II III IV -	квіти-дзвони, квіти-перли квітка-думка, квітка-ласкавець; квітно; квітка-жарина, квіт-ласкавчик; квітть, розквітчано-зелений; нагідки-квіти
18.	Ліс-	3	-	блакитнолісся, ліс-балкан, ліс-дідуган
19.	Лорд-	2	- IV	лорд-братовбивця; лорд-солдафон
20.	Молод-	7	I, II III -	незламно-молодий; молод-юн; владно-молодий, молодець-богатур, молодець-чабан, молодець-юнак, молодисто-молодий
21.	Народ-	3	I II III	народ-атом народ-рід народ-богатур
22.	Неб-(-н-)	7	III -	небо-небозвід, небо-сонце, піднебесність; небесність, небно, піднебесно-чарівний прозора-небно-чисто
23.	Пан-	7	I II III IV	пан-вкраїтан, пан-хижак; дрипанан, панство-тіліпанство, царево-пано-бого-мертвотний; пан-германство; добродій-пан
24.	Поет-	2	I IV	поет-голола; поет-юнак

Продовження таблиці 2.3				
25.	<i>Рад-</i>	3	IV -	<i>радісно-тривожний;</i> <i>радість-біль, тепло-радісно</i>
26.	<i>Птах-</i> <i>/птиц-</i> <i>/пташ-</i>	2/1/3	I -	<i>ворон-птах, пташка-крилашка;</i> <i>птах-пташина, птиця-голубиця,</i> <i>пташка-щебетушечка</i>
27.	<i>Світ-</i>	2	I IV	<i>світ-аеростат;</i> <i>світобудування</i>
28.	<i>Смут-/сум-</i>	3/5	I III IV -	<i>смуток-жаль, сум-гніт, сумно-</i> <i>розхристаний;</i> <i>сумнобровий;</i> <i>сумно-золотий, смутно-сумно;</i> <i>смутно-тужно, цвіт-сум</i>
29.	<i>Сон-ц-</i>	11	I II III IV -	<i>сонцебризний, сонцезлото,</i> <i>сонцеприхильник;</i> <i>сонцехмар;</i> <i>небо-сонце, сонце-золото,</i> <i>сонцехмарний;</i> <i>сонцепрозор, сонцегрій, сонце-світ;</i> <i>сонце-гора</i>
31.	<i>Твор-</i>	6	I -	<i>творець-пролетар;</i> <i>духотворитися, краснотворний,</i> <i>творчо-дозрілий, творчо-</i> <i>талановитий, трудотворящий</i>

Найчастотнішими морфемами у складі АЛН є: *зелен-* (18 АЛН), *зір-/зор-* (16 АЛН), *золот-/злот-* (12 АЛН), *сон-ц-* (11 АЛН), *звір-*, *квіт-* (по 10 АЛН). Така частотність указує на ті ключові концепти, для оригінальної номінації яких П. Тичина звертав особливу увагу. Зазначені високочастотні морфеми активно вживаються в складі узуальних слів традиційного лексикону, а також характеризують специфіку ідіостилю, ідіолекту поета як виразника національно зумовленої та індивідуальної поетичної картини світу.

Отже, використання методу кількісних підрахунків в аналізі семантико-структурних особливостей АЛН П. Тичини дає змогу схарактеризувати словотворчість поета як окреме явище в українській неології.

2.2 Періодизація словотворчої діяльності П. Тичини (1909 – 1967 роки)

Періодизація як один зі способів систематизації знань сприяє комплексному аналізу проблеми виокремлення етапів словотворчої практики як окремого поета, так і групи авторів. В основу періодизації покладено певну класифікацію об'єктів, тобто «результат розбиття будь-якої множини (класу) об'єктів на підмножини (підкласи) за будь-якою ознакою» [176, с. 1 – 5]. Класифікацію відрізняють від статистичних угруповань, яка називає систематизований розподіл явищ і об'єктів на певні групи, класи, розряди на основі їх схожості або відмінностей [136, с. 94]. У характеристиці АЛН періодизація словотворчості поета дає змогу виокремити основні тенденції словопошуків автора, вказати на спільні та відмінні риси в індивідуально-авторському лексиконі різних поетів, з'ясувати залежність утворених у конкретний період АЛН від політичних, суспільних і культурологічних чинників, а, отже, простежити еволюцію психолінгвальної креативності поета.

У дослідженні використано літературознавчі праці Л. М. Новиченка, який виокремив періоди творчої діяльності П. Тичини [156]: 1) період кларнетизму, або класичний (1909–1924 рр.); 2) період 30-х років (1926–1939 рр.); 3) воєнний період (1940–1946 рр.); 4) післявоєнний період (1947–1967 рр.).

Проаналізуємо періоди творчої діяльності П. Тичини крізь призму словотворчих процесів в українській поезії ХХ ст., виокремивши екстралінгвальні чинники появи окремих АЛН митця .

1. *Період кларнетизму (1909 – 1924 рр.), або класичний*, у межах якого виокремлено період учнівства (1914 – 1915 роки), коли «відчутні вагання між школами» [157, с. 317] та потяг поета до експериментаторства.

Порівнюючи ранні твори П. Тичини з художньою спадщиною М. Коцюбинського, В. Винниченка та Д. Джойса, С. В. Тельнюк зазначає, що

поет «наближається /.../ до потоку свідомості, до потоку думки, не обмеженої умовностями граматики» [208, с. 89]. Однак чи не найвиразнішою ознакою учнівського періоду в поетичній спадщині П. Тичини стало наслідування фольклорних словотвірних традицій. Завдяки продовженню та розвитку народнопоетичних зразків у галузі оказіональної номінації лексикон української лірики поповнився високохудожніми АЛН, яким притаманна семантична прозорість, глибина змісту, народнопоетична символіка [39].

С. В. Тельнюк називає П. Тичину «глибоко національним поетом» [208, с. 11], оскільки «поезія вже при самому своєму витoku виявляє нерозривність із українським фольклором, народною піснею» [Там само, с. 10]. Принагідно відзначимо, що вплив народної творчості чи не найвиразніший у поетичному доробку раннього П. Тичини. Автор продовжував і творчо розвивав народнопісенні традиції, збагачуючи український поетичний лексикон оригінальними АЛН.

Аналізуючи словотворчість поезії 20-х років ХХ ст., З. Т. Франко виокремлює специфічні ознаки поетичного доробку цього періоду, характерні й для словотворчості П. Тичини. Показово, що дослідниця добирає приклади з художніх напрацювань саме цього автора: творення нових слів (переважно складних іменників) від іменникових, прикметникових, рідше – дієслівних основ (*сонхвиля*), творення нових прикметників (зрідка – прислівників) від прикметникових основ (*злотоцінно*, *ніжнотонний* та ін.), творення іменниково-числівникових композитів (цей різновид характерний для поезії пізніших років), творення дієслів від інших частин мови (*акордитись*, *весніти* та ін.) [233, с. 26].

Відзначимо, що для цього періоду характерна й низка оригінальних інновацій, семантичні та структурні особливості яких відповідають загальним словотворчим тенденціям початку ХХ ст.

Аналізуючи поетику творів П. Тичини й еволюцію вірша в 10 – 20-х роках, Н. В. Костенко називає такі етапи творчості письменника, суголосні його неологічним експериментам:

1) *підготовчий етап* (найдовший – ~ 1906 – 1914 роки), для якого визначальне перетворення форм народних пісень, використання традиційних типів класичного метра. У цей час зафіксовано 20 АЛН. Походження цих інновацій пов'язане з:

- фольклорним впливом, наприклад: *горіти-тремтіти, пісня-журба, розказувати-гомоніти, цвіт-огонь* та ін. [99, с. 197, 230, 236, 252];

- впливом інших досвідченіших письменників, напр., у ранній поезії П. Тичини (дебютував він в «Українській хаті» 1914 р.) І. М. Кошелівець знаходить впливи М. Вороного та зауважує, якщо «перебирати отакі поняття з поетичного лексику М. Вороного, як «дзвони», «музика», «ритми», «акорди», «гнів», «краса», «хорали» (і похідні від них), можна помітити, що є багато спільного з Вороним у лексику Тичини. А отакі новотвори у Вороного, як «акордами промінно-струнними», «ви усміхнулись яснозоряно», приведуть нас до Тичининих лексем типу «самодзвонними», «ніжнотонними» тощо» [118, с. 66 – 67]. Обидві інновації зафіксовано в поезії 1914 р.;

- власними словесними експериментами, наприклад: *натхненно-мелодійний* (1913 р.), *сумно-розхристаний* (~ 1914 р.) тощо, із-поміж яких виокремлюємо утворення АЛН – модифікацій узуальних лексем із мінімальним ступенем новизни, як-от: *Чи ж моя рука здригне, / Що йде битись без озброї?* (ПТ1:280 # 1911).

Отже, новотвори цього етапу закладають початки подальших словопошуків автора. Окрім того, П. Тичина отримує схвальні відгуки про свої ранні спроби, а, отже, добру мотивацію для поетичних експериментів;

2) *поява збірок «Сонячні кларнети», «Замість сонетів і октав»* (1914 – 1918 рр.). У поезії П. Тичини «орієнтація на народний вірш набуває нової

якості: народна традиція рішуче трансформується» [115, с. 38]. АЛН цього часового відтинку – це більш самостійні інновації, які створено не тільки для опису навколишньої дійсності (*світанно, туман-молоко* й ін. [99, с. 239, 248]), але й для передання власних душевних переживань (*дитинно, незламно-молодий, христововоскресний* та ін. [Там само, с. 202, 222, 252]). У цей період зафіксовано понад 60 одиниць індивідуально-авторської номінації, що свідчить про своєрідний «неологічний вибух» у словотворчості П. Тичини, спричинений сприятливою атмосферою для поетичної діяльності;

3) *вихід збірки «Плуг»* (1918 – 1920 рр.), у якій поет по-новаторськи поєднує зміст і форму [115, с. 38], а також створює оригінальні найменування. Упродовж цього періоду для словотворчості П. Тичини характерне раціональне світосприймання, з'являються АЛН, що ілюструють суспільні настрої початку ХХ ст., напр.: *пан-хижак, сухотити, цундра-голодренець* та ін. [99, с. 227, 245, 253].

Активне словотворення П. Тичини впродовж 10 – 20-х років спричинено й загальнолітературними процесами боротьби з «малоросійським комплексом», оскільки «українська література стає на свій власний і суверенний шлях розвитку, беззастережно орієнтуючись на здобутки літератури всіх народів світу» [116, с. 6].

Отже, ранній період творчості П. Тичини – складний із погляду пошуків індивідуального стилю, проте успішний для поета-словотворця. Уважаємо, що експерименти в різних літературних напрямках посприяли розвитку мовного чуття, володінню текстом, формуванню власного оригінального вираження думок, почуттів, прикметною ознакою чого є АЛН.

2. **Період 30-х років (1925 – 1939 рр.).** На відміну від 10 – 20-х років, коли українська література заявила про себе як про самобутню та незалежну, період 30-х років вважають періодом терору та нищення, мертвою добою, а 1929 рік – роком «великого перелому», який перекреслив усі досягнення та плани 20-х років [116, с. 8 – 9].

Із 1927 року П. Тичина став членом ВАПЛІТЕ (основне завдання цього угруповання – орієнтація на західноєвропейські мистецькі зразки), був діячем заснованої в тодішній українській столиці Асоціації сходознавства, тобто отримав доступ до кращих зразків світової літератури, що впливало й на словотворчість. Проте потім працював і публікував твори в журналі «Червоний шлях» (один із перших подав свої твори до цього періодичного видання, спеціально створеного для публікації пропагандистських творів), що також наклало свій відбиток на манеру викладу думок, появу індивідуально-авторських радянізмів.

Отже, активна діяльність не тільки на території Радянської України, але й за кордоном допомогла П. Тичині збагатити свій лексикон новими мовно-виражальними засобами, відкрити для себе кращі зразки поезії не тільки українських митців, але й світових.

У журналі «ВАПЛІТЕ» було опубліковано твори П. Тичини, із-поміж яких – переклади. Цінними є номери видання для дослідження літературного оточення поета, наприклад, у результаті компаративної експертизи виявлено, що АЛН *спіралити* (1921 р.) зафіксовано й у поезії Г. Коляди (*Шугають авта, / браком рух – / спіралить, плямить у очах...* (ВАПЛІТЕ, 1927. – № 2. – С. 35)) пізніше, аніж у поезії П. Тичини. Оскільки поети належали до одного угруповання, тому припускаємо вплив останнього на словотворчість Г. Коляди.

Завдяки таким публікаціям перекладів творів світової літератури П. Тичини визначаємо приблизну дату появи АЛН, наприклад, для інновацій *зеленоспівно, злидар-безбатченко, крендельручно, прозоро-небно-чисто, чуйно-чулий* [99, с. 209, 210, 214, 233, 255]. Дату створення встановлено за датою публікації випуску журналу з перекладами, у якому вміщено подані вище АЛН, – 1927 р., тобто період 20-х років уважатимемо часом створення інновацій.

Отже, 30-і роки – перехідний період у словотворчій діяльності поета, оскільки оригінальність раннього П. Тичини-словотворця потрапляє під вплив радянської ідеологічної кампанії, яка впливає на семантику АЛН.

3. Воєнний період (1940 – 1945 рр.) був складним для творчості не тільки через політичну ситуацію, але й через ідеологічний тиск на митців. У липні 1941 р. П. Тичина евакуйований до Уфи (Республіка Башкирія), де очолив Інститут літератури ім. Т. Шевченка. Усієї своєї бібліотеки та творчих напрацювань узяти з собою не зміг, тому під час війни частина зникла. Цього року зафіксовано порівняно 12 АЛН, а 1940 року – 11 одиниць. Така кількість новотворів пов'язана зі складним воєнним періодом, переїздами поета. Словотворчий сплеск цього хронологічного зрізу припадає на 1942 рік, упродовж якого П. Тичина створив 39 інновацій.

Про творчість цього та подальших періодів Ю. А. Лавріненко зазначив: «Безумна авантюра: хто може повірити, що цей новий прохриплий голос є голосом автора «Соняшних кларнетів»? що неторкнену ніжність поезії можна перетворити на «ніжність» сталінську?» [123, с. 22]. І. М. Кошелівець підкреслює, що «перехід Тичини на советчину був важкий, але після цієї декларації особисту трагедію поета закрила маска льоаяльного одописця [збережено правопис автора. – О. С.]» [118, с. 85]. Погоджуємося з думкою дослідників, оскільки АЛН, утворених у цей період, значно менше, аніж у попередні. Інновації у своєрідній формі, передаючи складні суспільно-політичні умови життя, переважно емоційно місткі, проте позбавлені позитивної конотації, а конотація оптимізму, характерна для ранніх АЛН, перетворена поетом на заклики до боротьби з «ворожим» Заходом і непереборним ворогом, наприклад: *будинок-кістяк, дзотити, дітозгуб, душетріскучий, звір-людодід, змія-потвора* та ін. [99, с. 188, 201, 202, 204, 208, 210].

4. Післявоєнний період (1946 – 1967 рр.). Післявоєнна доба, особливо від 1956 р., на думку Г. О. Костюка, позначена чималим творчим оживленням і зростом української літератури. Тепер поезія – це «не ілюстрація, службове

поетичне ремісництво, не римування од на замовлення, а поет не виконавець наказів менших чи більших диктаторів» [116, с. 10]. У цей період зафіксовано найменше АЛН П. Тичини, що спричинено, на нашу думку, творчим виснаженням через складний період 30 – 40-років і його політичною кар'єрою, яка, навіть після «відлиги», впливала на подальшу творчість. Проте аналізований хронологічний зріз представлено низкою оригінальних АЛН, семантика яких пов'язана з політичною, соціальною та культурологічною ситуацією в країні: *злиденко, мужньо-дужий, чернечо-вовчий, смутно-сумно, сонцегрій* та ін.

Отже, вплив літературних, культурологічних, політичних і суспільних подій на неологічні експерименти П. Тичини для кожного періоду творчості різний, що дало змогу простежити еволюцію психолінгвальної креативної діяльності поета не тільки з погляду частотного розподілу АЛН, але й з урахуванням семантико-структурних особливостей номінацій.

2.3 Основні тенденції ранньої словотворчості П. Тичини (1909 – 1924 роки)

Як зазначено вище, ранній етап творчості П. Тичини охоплює 1909 – 1924 роки. Л. М. Новиченко називає 1914 – 1915 рр. підготовчим періодом [156], оскільки П. Тичина робить тільки перші творчі спроби, активно друкується в газетах, журналах, зокрема його твори з'являються в «Літературно-науковому віснику», поет багато експериментує, створюючи низку АЛН.

Виокремимо основні тенденції ранньої творчості поета крізь призму впливу на неї ідеологічного, соціального та культурологічного чинників.

Вплив ідеологічних чинників на неологічні експерименти П. Тичини. Розглядаючи еволюцію словотворчості П. Тичини, важливо врахувати вплив ідеологічних змін у суспільстві на створення АЛН, що спричинено активною політичною та громадською діяльністю поета.

Початок ХХ ст. ознаменовано подіями революційного, повстанського й окупантського характеру, державним переворотом і великою кількістю ідеологій, які мали б покращити життя, проте, головню, спричинили неоднотайність у поглядах і переконаннях посадовців щодо економічного, політичного та культурного устрою. Основними політичними орієнтаціями 10 – 20-х років ХХ ст. стали демократизація суспільства, соціалізм, національно-територіальна демократія, «воєнний комунізм» і дипломатія [21, с. 281 – 367].

В есеї «Прощання з Мадонною (Павло Тичина)» Є. О. Сверстюк так характеризує 20-ті роки: «Нові владні імперативи часу звучали як потреба життя: треба було орати закривавлену, забур'янену ниву, і до цього закликали державні гасла. Віяв утилітарний вітер часу... Уявити треба інтелігентного поета, ще заслуханого в золотий гомін, але вже оглушеного «новим псалмом залізу» та доступно-сучасною метаморфозою краси» [182, с. 2].

Ситуація в країні не могла не відбитися й у творах сучасників цього політичного процесу. Виразно виявляється «ідеологічне розмаїття» початку ХХ ст. і в словотворчій практиці П. Тичини. Рік створення кожного АЛН цього періоду відповідає етапу насадження якоїсь політичної ідеї: 1917 – 1919 роки – етап післяреволюційних змін, падіння царизму, поширення ідей демократії, наприклад: *всепролетарський* (ПТ1:337 # 1917 – 1919), *демократично-п'яний* (ПТ1:334 # 1917 – 1919); 1920 – 1923 роки – розвиток української радянської демократії, реалізація непівської моделі в ідеях соціалізму, формування договірної федерації – усе це так чи інакше віддзеркалилося в АЛН, наприклад: *дипломатити* (ПТ1:165 # 1921), *закон-соціалізм* (ПТ1:157 # 1921), *кос-федерація* (ПТ1:160 # 1921, *федерувати* (ПТ1:155 # 1921).

Нестабільність політичної ситуації неодноразово викликала революційні рухи в суспільстві. У цей час П. Тичина створює АЛН – словотвірну модифікацію узуального слова *бунтар*: *Похвалить не похвалю: /*

ах, повстаннями, бунтаю, / чи вищасливиши бідний люд? (ПТ1:180 # 1923).

Отже, одна з причин появи АЛН – наявність / відсутність ідеологічних важелів впливу на творчу індивідуальність поета. Хоча ранній П. Тичина був незалежний від політичної ситуації в країні, проте на прикладі інновацій письменника зрозуміло, що така залежність таки існувала.

Вплив культурологічних чинників на неологію П. Тичини. Для раннього періоду творчості П. Тичини характерний потужний вплив усної народної творчості. Поет досліджував український фольклор, що, безумовно, наклало відбиток на манеру письма раннього поета. На сьогодні збереглися не всі народнопоетичні записи П. Тичини (залишився тільки один зошит із записами 1913 – 1920 рр. і три папки розрізнених записів народнопоетичних текстів поетом), частина з них опублікована в збірнику «Народні пісні в записах Павла Тичини» [НПТ], решта – зникла під час воєнних подій, що ускладнює проведення текстологічної експертизи фольклорних текстів для «очищення» реєстру АЛН поета від народнопоетичних найменувань.

Л. М. Коваленко відзначає своєрідність фольклоризмів П. Тичини, адже поет «з раннього дитинства жив у народнопоетичній стихії, глибинно пізнав її, органічно трансформував протягом свого творчого життя, завжди стояв на стороні фольклорних скарбів» [103, с. 58].

Вплив фольклору на творчість П. Тичини зауважує й І. К. Білодід, підкреслюючи: «повінь народнопоетичної мелодики і слова, мистецьке звучання гармонії пісні під баян і хоральне звучання органів, кларнетів сонячних, арф золотих, самодзвонних..., за якими йде весна, перлами закосичена» [17, с. 164]. О. І. Губар відзначає, що «на основі фольклорних поетичних засобів поет створив і свої неологізми («ясно-соколово» – походить від фольклорного «ясний сокіл», «яснозорно» – від фольклорного «ясні зорі») [63, с. 27].

Помічають вплив фольклору на творчість поета й інші письменники. М. Семенко, будучи представником українського футуризму, дуже скептично поставився до ранніх спроб П. Тичини, зазначивши: «Тихенько сидів у своїй

норці Павло Тичина і задовольнявся онанізмом, одночасово з цією роботою перекладаючи «чудову українську пісню» на мову поезії, стилізуючи українські килими й реставруючи стародавні думи та інші нікому не потрібні речі, готуючись зробитися «папенькіним» (чи «маменькіним») синком і спадкоємцем Вороного, Лесі Українки й Олеся» [Цит. за: 81, с. 58].

Зв'язок із народною творчістю виявляємо й у АЛН П. Тичини, створеними за високопродуктивними словотвірними моделями, поширеними у фольклорі: *голод-голосок* (ПТ1:171 # 1923), *гуляти-пурхати* (ПТ1:269 # 1909), *немудро-мудрий* (ПТ1:308 # ~1915), *розказувати-гомоніти* (ПТ1:284 # 1911) та ін.

У поезії П. Тичини зафіксовано АЛН *пан-хижак*: *Хай свій пан-хижак на всенародне зазіхає...* (ПТ1:204 # 1920). Окрім глибоко політичного забарвлення, ця номінація має фольклорний відтінок, оскільки, на нашу думку, її утворено за аналогією до народнопоетичного найменування (пор., напр., *пан-буржуй* (ПЗУ: 115), *пан-бусурман* (ІП: 336, 337), *пан-гнобитель* (ЛВ:44) та ін.).

С. Я. Єрмоленко відзначає народнопісенний колорит у складних словах П. Тичини, наприклад: *бризкошум, брунькоцвіт, вітер-чорнобров, горіти-тремтіти, дощоросно* та ін. [74, с. 162].

Дослідники зауважують, що «авторські неологізми нерідко містять національно-культурний компонент мовної семантики і репрезентують не лише індивідуальне світосприйняття письменника, але й характерні ознаки національного менталітету» [38, с. 30]. Ця ж тенденція притаманна й словотворчості П. Тичини. Зокрема до групи новотворів, які містять національно-культурний компонент мовної семантики, належать АЛН, сконструйовані на основі традиційних для фольклорного словника ключових слів-образів – *небо, сонце, дощ, квіти, пташка*, наприклад: *птах-пташина, пташка-крилашка, пташка-щебетушечка, птиця-голубиця* [99, с. 234] (пор. в усній народній творчості: *пташечка-щебеташечка* (УНПТ: 49), *пташина-невеличина* (УНПДХ: 478), *пташка-вдова* (СВ: 364), *пташка-щебетушечка*

(НПДЧ: 169), *птиця-журавель* (УНПДХ: 98), *птиця-жайворонок* (УФХ: 397) та ін.).

Із-поміж АЛН 20-х років зафіксовано інновацію, утворену від власної назви – гідроніма *Дніпро*: *І ти, мій Дніпре-інваліде, чи ти коли прокинешся, упертий?* (ПТ1:204 # 1920) (пор. у О. Ведмідського: *О мій Дніпре-сило! Не квиління чайки / І не рев порогів в білих лопухах – / Мене вабить мрія закрутити гайку, / Щоб співав ти вічно в мідних берегах* (ОВедм 2: 27 # ~ 1927); у Л. Костенко: *У присмеркові доброї дібровості / пшеничний присмак скошеного дня. / На крутосхилах срібної дніпровості / сідлає вічність чорного коня* (ЛК: 229 # ~ 1989); М. Федунця: *З роси, проміння, шуму колосків / Воно явилось – чисте першослово, / Аби з ясних слов'янських берегів / У світі засвітитися дніпрово* (М. Федунець: Скарб: 330 # 1989); у М. Семенка: *Пане Вороний! / Пора вже скинути онучі, / бо вже по містах – / хоч яких – все ажур, / і так нудні Ваші гаї / та дніпрокручі, / як почуття щирих / українських шкур* (МС1:58 # 1914) [Цит. за: КСАН-04, с. 188–189]]. Увага українських поетів до образу цієї річки спричинена, на нашу думку, її географічним розташуванням (на її берегах побудовані найбільші міста нашої держави: Київ, Канів, Запоріжжя, Дніпропетровськ, Черкаси) та розмірами (Дніпро – найбільша ріка України; третя в Європі; дев'ята в світі [ЗУМ, с. 190]), замилюванням красою та силою цієї водойми в усній народній творчості.

Отже, для словотворчості П. Тичини раннього періоду характерний народнопоетичний вплив, виражений у семантиці АЛН.

Виокремлюємо групу АЛН, значення яких пов'язані з творчою та поетичною діяльністю, наприклад: *«геній»-нездара* (ПТ1:119 # 1919), *неомузений* (ПТ1:121 # 1919), *поет-гомота* (ПТ1:337 # 1917 – 1919). Усі АЛН утворено упродовж 1919 року, у цей період П. Тичина працював завідувачем відділу поезії журналу «Літературно-науковий вісник» і був головою української секції Всеукраїнського видавництва. Він брав участь у розвитку української поезії початку 20-х років ХХ ст. і в такий спосіб (через створення

АЛН) виражав своє ставлення до літературного процесу.

У цей період П. Тичина експериментує з оригінальними словесними формами, наприклад: *дрозь, злед, льо, прозор, сеструнк* [99, с. 203, 209, 217, 233, 239] та ін. Такі АЛН, на думку О. В. Шадури, «невдалі ..., оскільки, перш за все, є незрозумілими, а їхнє вживання нічим не вмотивоване, спосіб творення часто суперечить законам української мови. Жодної естетичної ролі вони не виконують» [235]. Ці інновації, на нашу думку, створені зі стилістичною метою для збереження ритмомелодики вірша. Такі незвичні словесні форми наповнюють поетичний текст не тільки оригінальною формою, але новим змістом, наприклад: *Вона мені каже «товариш». / І серце торкне переструнк. / Серце говорить: сеструнк!* (ПТ1:384 # 1923)

Отже, поет, надихаючись народнопоетичною стихією, національними та культурними багатствами, створює оригінальні АЛН з виразним фольклорним забарвленням.

Вплив соціальних чинників на словотворчість П. Тичини. Одним із основних компонентів духовності автора є його ставлення до релігії та релігійність того соціуму, у якому він перебуває. Неодноразово в літературознавчій критиці виникали дискусії щодо ставлення П. Тичини до релігії [155, с. 329].

У реєстрі АЛН поета виокремлюємо групу слів, які визначають ставлення до віри та її місця в житті автора, наприклад: *воскреси-тихо* (ПТ1:216 # 1921), *молитва-скарга* (ПТ1:310 # 1916 – 1917). П. Тичина створює такі АЛН із сатиричною метою, напр.: *Ходять по квітах, по росі. / Очима чесними, / Христововоскресними / Поєми тчуть* [поети-занепадники. – О. С.] (ПТ1:58 # 1917); для створення яскравого образу чи метафори: *Руки самі звелись на хресторам'я* (ПТ4:50 # 1920 – 1922) та ін.

П. Тичина вживає АЛН – назви результатів науково-технічних досягнень, досліджень небесних і космічних просторів із художньою метою для створення образів космічності та польоту, щоб передати емоційний стан ліричного героя: *Біжать річки аеролітні / од одного мого весла...* (ПТ1:156

1921); *Аероплань, душе моя, аероплань, / не знижуйся, не падай* (ПТ1:162 # 1921); *І кожен світ-аеростат / іде назустріч щохвилини* (ПТ1:157 # 1921).

В Україні радіо починають застосовувати для радіотелеграфічного зв'язку з 1904 року, початки радіомовлення припадають на 1924 рік [172]. 1921 року зафіксовано АЛН *радіострум: Думки ріка / і радіострум, мов безумна рука, / роздверять космос*.(ПТ1:221 # 1921), який є модифікацією узуального слова *радіострум*інь.

Перехідна суспільна та соціальна ситуація в країні, економічна криза, суспільна колективізація [21, с. 384 – 399] стали основою для таких АЛН П. Тичини: *клас-атом* (ПТ1:386 # 1923); *народ-атом* (ПТ1:386 # 1923), *творець-пролетар* (ПТ1:333 # 1917 – 1919); *пролетар-вулкан* (ПТ1:162 # 1921).

На початку 20-х років українські провладні сили налагоджують дипломатичні відносини з багатьма країнами, проте вже до 1923 року радянська влада посилює свій тиск, і багато країн відмовилися від міжнародної співпраці з Радянським Союзом, а серед народу проведено пропаганду з насаджування ворожих настроїв щодо іноземців. У цей час П. Тичина створює АЛН *капітал-бог: Знов на Заході буржуй / з капіталом-богом...* (ПТ1:244 # 1923), значення якого яскраво ілюструє контекст.

Отже, хоча ранній період творчості поета – це одночасно й період учнівства, проте він ознаменував успішні початки оригінальної словотворчої практики П. Тичини.

2.4 Словопошуки П. Тичини впродовж 30-х років (1926 – 1939 роки)

1931 року виходить друком збірка «Чернігів», започатковуючи новий етап творчості П. Тичини та знаменуючи початок переходу до популярних бурлескних і простонародних форм [61, с. 74]. Словопошуки письменника цього періоду плідні та чи не найкраще ілюструють появу митця – талановитого та оригінального. Проаналізуємо еволюцію індивідуального-

авторської номінації крізь призму впливу ідеологічних, культурологічних і соціальних чинників.

Ідеологічний компонент у семантиці АЛН 30-х років. Утворюючи АЛН упродовж аналізованого періоду, П. Тичина реагує на зміни в суспільстві й ідеологію комуністичної влади, насаджувані в 30-х роках. Наприклад, пасивний дієприкметник минулого часу зі значенням завершеної дії *збільшовичений*: *...збільшовиченої ери / піонери, піонери – / партія веде...* (ПТ1:241 # 1933), увійшов до складу узуальної лексики. Спочатку його фіксував Г. М. Колесник [ГКол-71:115], оскільки не було зареєстровано в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73), але згодом АЛН увійшов до складу української літературної мови [ВТС-04, с. 442].

Поява АЛН *танк-терор* спричинена намаганням П. Тичини передати настрої суспільства, спровоковані актами терору радянської влади. Н. С. Над'ярних вважає, що цей новотвір «позначений особливим вольовим імпульсом до знакового злиття, те, що танк важким натиском «пробив» віршовий лад, було не примхою, не виявом його незграбної агресивності, а несамовитим прагненням у злитті з тактом перейти в новий субстанціальний стан» [150, с. 11]. АЛН *танк-терор* В. О. Шадура зараховує до групи невдалих новотворів, утворених шляхом механічного поєднання складників [235, с. 130]. Проте, на нашу думку, ця інновація наділена глибоко драматичним змістом, оскільки є узагальненим епітетом для 30-х років ХХ ст.

У цей період з'являється АЛН *гітле-муссолінський*, утворений від прізвищ фашистських диктаторів Адольфа Гітлера та Беніто Муссоліні: *...закружилися у вирі / гітле-муссолінськім* (ПТ2:432 # 1938). Звернення до імен цих історичних постатей, зокрема першого, не поодинокі в українській словотворчості, пор., напр., у М. Пшеничного: *Як би не хотілося забути – / Вічно буде чути голоси: / Хановобатиєві верблюди, / Адольфовогітлерові пси...* (МПш:17) [КСАН-Рівне, с. 98].

Отже, процес створення нового слова перебуває під впливом ідеологічних умов. АЛН 30-х років – репрезентанти особливостей мовної картини світу того періоду, їх семантика пов'язана з певними реаліями, явищами й історичними постатями, характерними для цього хронологічного зрізу.

Вплив культурологічних чинників на словотворчу діяльність П. Тичини. Незважаючи на складну політичну ситуацію та нестабільні суспільні умови, поет й надалі створює АЛН на зразок народнопоетичних найменувань, хоча вже менше, ніж у ранній період.

П. Тичина використовує високопродуктивні фольклорні моделі для власних індивідуально-авторських номінацій, як-от: *...і кожен раз / дивились на дідка, який (з бровами-/острішками) сидів і все гортав / журнал якийсь* (ПТ2:41 # 1937); *Чи квітка, чи голубка. / Така дурна. Веселоброва* (ПТ4:160 # 1933) (пор. з народнопоетичними: *кароокий, сизокрилий, білолиций*).

Отже, письменник продовжує експериментувати, передусім використовуючи фольклорні моделі творення складених номінацій.

Вплив соціальних чинників на неологічні експерименти П. ТИЧини. Дослідники творчості поета неодноразово зазначали про його залежність від тих соціальних умов, у яких він перебуває. Ю. Яновський називає П. Тичину поетом-трибуном, поетом-громадянином, оскільки він «володіє даром розмовляти з народом, /.../ знає думки народні, нерозривно зв'язаний з ним, тримає свою творчу руку на пульсі мови народної» [248, с. 20].

У цей період активно утворювалися індивідуально-авторські номінації – назви релігійних понять (напр.: *антихри* (ПТ1:255 # 1933) від антихрист), з'являються образи, значення яких реалізовано у відношенні «релігійність / атеїзм»: *Тікать, тікать / з монастиря цього – від тиші, цвілі, / кадильності!* (ПТ4:84 # 1932 – 1933).

Обіграє автор образи Бога та чорта, як-от: *Тут баби затанцювали: / це*

святого хвосто-бога, / це святого духа знак! (ПТ1:254 # 1933); Тут баби затанцювали: / чудо бога хресто-бога! (ПТ1:254 # 1933). Компонент чорт фіксуємо й у АЛН чортовій: ...ловко ж / да ловко, / чортовії хрюкали! (ПТ1:260 # 1934). За народними уявленнями чорт – надприродна істота, що втілює в собі все зло і має вигляд темношкірої людини з цапиними (собачими, курячими) ногами, хвостом, козячими ріжками, свинячим рилом, собачою мордою [ЗУЕ, с. 643 – 644], звідси в П. Тичини образ *чортовіїв*, ужитий для називання панів. Так поет передає тогочасне ставлення до представників цього класу.

У суспільстві 30-х років пропагують ідеї класової рівності, сліпого патріотизму, покірності режиму. Така політична ситуація не могла не вплинути на соціальні умови життя та на творчість поета, наприклад: ...ми вже грамотні усі, / класово-свідомі! (ПТ1:242 # 1933); *Лежать собі по Українах недолуги-патріоти...* (ПТ4:118 # 1933).

Під час формування реєстру АЛН П. Тичини труднощі виникали з визначенням частиномовної належності слова *блюдолизень*, чим і пояснюємо великий контекст у словниковій статті: *Та, отже, – будемо залізні: / і ти, і він, і той, і я. / На вигляд ми не 'днакові, різні, / але ж одна ми єсть сім'я. / Пройшли далеко ми. Вже грізні / нам чути щерблення мечів. / То Долгоруки блюдолизні / із Дону хочуть втікачів / назад вернути. Тільки ж – пізні / та їхні заміри: бо там / повстав Булавін! То ж гнилизні / кінець! Поможем втікачам* (ПТ2:417 # 1937). АЛН *блюдолизень* утворено від узуального *блюдолиз* із додаванням суфікса ознаки *-ень*. Такі неологічні експерименти П. Тичини спричинені, на нашу думку, потребою збереження ритмомелодики строфи та пошуку рими (*залізні / різні / блюдолизні / пізні / гнилизні*).

На початку 30-х років проведено кампанію колективізації, яка пізніше стала причиною голодомору. У цей час П. Тичина створює інновації, які описують трагічний період, наприклад: *бідняк-безхлібник* (ПТ1:229 # 1930); *дрипанан* (від *задрипаний пан*) (ПТ1:232 # 1930), *дрібновласництво* (ПТ1:232 # 1930) та ін.

У 30-і роки зафіксовано АЛН *оєвропесний, пере-перебудити, покорицина: Такі ви кроткі пани мої оєвропесні...* (ПТ1:230 # 1930); *...хай дні в нас мозольовані / були ми єсть і будемо / весь світ ми перебудимо / пере-перебудимо...* (ПТ1:229 # 1930); *Та й що ждять од буржуазії крім покорицини...* (ПТ1:231 # 1930). У цей період влада всіляко приховувала інформацію про голодні роки від «ворожого» заходу, спеціально залякувала громадян, які не хотіли підкорятися. АЛН П. Тичини частково віддзеркалюють панівні настрої в тогочасному суспільстві.

Поезія виконує роль рупора ідей, звідси, на нашу думку, й поява таких ідейнозабарвлених інновацій П. Тичини: *Нехай ще вище йде вона / Знанням Загостренням Сталінням...* (ПТ1:226 # 1930); *Фашистське панство-тіліпанство...* (ПТ2:433 # 2-а пол. 30-х років).

АЛН *соціал-цергібель* утворено від прізвища німецького політика, соціал-демократа, начальника німецької поліції Карла Фрідріха Цергібеля та назви політичної ідеології – соціалізму: *Тремтіть соціал-цергібелі...* (ПТ1:227 # 1930), а оскільки П. Тичина уживає його в зневажливому значенні, воно пишеться з малої літери.

Аналізуючи збірку «Чернігів», Г. Ю. Грабович відзначає, що «неологізми – центр тяжіння формальних пошуків. Вони можуть бути різних видів – ґрунтуватися на власних іменах (*стаління, непманюче, польцизується* [курсив наш. – О. С.]) або на словах іноземного походження (*ігове, «цергібелі»*); вони можуть бути емоційно нейтральними (*проламано, голубо-сизяно, покорицина*) чи комічні та вульгарні (*зарізякано, оєвропесні, дрипанана*)» [61, с. 82]. На нашу думку, це спричинено нестабільністю життя у зв'язку з терором, проведенням на території УРСР, який стосувався багатших верств населення й інтелігенції, та бажанням автора виразити свої думки в оригінальній формі.

Отже, соціальні умови – це один із основних чинників впливу на семантику АЛН, що демонструють інновації П. Тичини періоду 30-х років. АЛН другого етапу творчості не менш оригінальні за формою та змістом, ніж

АЛН попереднього етапу творчості У цей час відчутний великий тиск ідеології Комуністичної партії на соціальні умови життя українців, що виразно проілюстровано новотворами митця. Письменник продовжує й далі експериментувати з утворенням нових найменувань за народнопоетичними зразками, проте менш активно, аніж у попередній період.

2.5 Особливості індивідуально-авторської номінації в поезіях воєнного періоду (1940 – 1945 роки)

Період 40-х років – складний через нестабільність у політичному, суспільному житті країни, що, безперечно, вплинуло на творчу активність П. Тичини загалом і його словотворчі експерименти зокрема.

Вплив ідеологічних чинників на неологію П. Тичини. Воєнний період – це не тільки велика кількість утрат, але й нестабільність і неспокій у країні [21, с. 460 – 463]. У поезії П. Тичини зафіксовано 10 АЛН із компонентом *вогн-*, які й передають тривожну тогочасність, напр.: *вогневидий* (ПТ2:265 # 1942), *вогнекрило* (ПТ2:281 # 1943), *вогнесилий* (ПТ2:233 # 1942), *вогневицький* (ПТ2:342 # 1947), а також: *вогневистий*, *вогнетріскучий*, *вогонь-кохання*, *огневіти*, *огнепочин*, *огонь-спів* [99, с. 193, 224], які відрізняються за своїм значенням та не пов'язані з бурхливими подіями воєнного періоду. Морфеми, найбільш поширені в складі АЛН поета, із-поміж них – *вогн-/огн-*. Таке часте вживання пояснюємо спробою описати тогочасний спосіб суспільного життя, а також впливом революційних подій.

Ненавість до загарбників відображено в поетичних текстах загалом і в семантиці АЛН зокрема. Зафіксовано групу одиниць, утворених для називання німців як ворогів Радянського Союзу: *дітозгуб*, *звір-ворог* (1943 р.), *звір-людоджер* (1943 р.), *звір-людоджерець* (1943 р.), *звір-людодід* (1942 р.), *тевтон-гад* (1945 р.). Такі припущення робимо на основі не тільки контекстного, але й хронологічного аналізу – час утворення кожного АЛН –

1942 – 1945 рр. У довоєнний і післявоєнний період таких інновацій не зафіксовано.

Компонент *звір-* використано для творення прислівника *звіровидно*: *На те, що в нас на Україні хлібно, / давно вже позирали звіровидно / усі вільгельми й фрідріхи...* (ПТ2:235 # 1942). Цю інновацію вжито в контексті поряд із давньогерманськими іменами Вільгельм і Фрідріх, що суголосне з політичною ситуацією в країні та дипломатичними відносинами з Німеччиною.

Під час бойових дій будували спеціальні дерево-земляні оборонні точки – дзоти. Поет творить відповідне дієслово *дзотити*: *...мов червоний гнів походом / у фашистські дзоти дзотить...* (ПТ2:241 # 1942). АЛН утворено, на нашу думку, за аналогією до узуального *дзвонити в дзвони*.

Отже, П. Тичина активно реагує на політичну ситуацію в країні – події Другої світової війни та виражає свої емоції через індивідуально-авторські номінації. Позиція автора була суголосною з провідними ідеями того часу.

Вплив культурологічних чинників на словотворчість поета. Незважаючи на те, що П. Тичина найчастіше використовував народнопоетичні тексти як зразки для своїх творів у період учнівства, він і надалі продовжує експериментувати в цьому напрямі.

Короткі прикметники в українській мові використовують для створення емоційності та стилізації під народнопісенну основу [205, с. 222]. Створює такі ад'єктиви й П. Тичина, наприклад: *...наш дух є молод-юн, то й буде молодим!* (ПТ2:238 # 1942).

За аналогією до фольклоризмів утворено номінації *здоров'я-зростання, небо-небозвід, небо-сонце* [99, с. 208, 221]. АЛН *небо-сонце* пов'язаний із традиціями, оскільки віддавна українці поклонялися сонцю й розуміли, що воно – головний рушій і джерело життя на землі [ЗУЕ, с. 564], у дохристиянських віруваннях це – окремий бог (пор. у народнопісенних текстах: *сонце-батько* (ЄЗ: 26); *сонце-мати* (ІУДП: 81).

Отже, поет наслідує фольклорні тексти та їхні семантико-структурні особливості в процесі створення АЛН, що впливає на вираження національно-культурного компонента в авторській мовно-поетичній картині світу.

Вплив соціальних умов на словотворчу діяльність П. Тичини. Нестабільність Радянського Союзу на міжнародній арені, військові події відбивалися на суспільних настроях. Поет як ніхто покликаний упевнити народ у безпечності та стабільності політичних позицій держави. Відзначимо, що ідеологію, насаджувану ще з початку сторіччя [21, с. 442 – 486], а саме: заклики до суспільної рівності, зневаги до багатіїв (напр., панів), іноземців, зокрема німців письменники, зокрема й П. Тичина, продовжують реалізовувати й у воєнні роки, що своєрідно віддзеркалено в АЛН: *Пиш-ить тепер вже наше пан-германство...* (ПТ2:272 # 1942); *Твою хотіли душу полонити / і князь, і гетьман, а ще й пан підгінчий...* (ПТ2:233# 1942); *Над народом же стали з бичами підгінчі...* (ПТ2:396 # 1952); заохочення до праці: *Все вперед в труді-окрасі, / все вперед життя іде* (ПТ2:337 # 1946).

Отже, незважаючи на складну ситуацію – воєнний період, П. Тичина продовжує творчу діяльність, передає своє ставлення до навколишньої дійсності, політичної, суспільної та ідеологічної ситуації, нерідко через поезії «розповідає» політичні новини читачам, оригінально виражаючи їх у формі АЛН.

2.6 Неологічна лексика П. Тичини післявоєнного періоду (1946 – 1967 роки)

Період 1947 – 1968 років – найтриваліший, проте «найбідніший» за наявністю в текстах АЛН. В останній період чи не найбільше видано творів П. Тичини, проте сам поет у листі до Л. Озерова (від 02.10.1959 р.) відзначає: «Чим далі я думаю про свою творчість, то тим більше добре бачу, що тільки уламки даю і даю – уламки того, що зміг би підняти...» [213, с. 337].

Ідеологічний компонент у семантиці АЛН післявоєнного періоду.

У післявоєнний період у державі встановлено сталінську тоталітарну ідеологію, посилено тиск на інтелігенцію [21, с. 508 – 511]. У вокабулярі П. Тичини фіксуємо характерні для тематики цього часу інновації – радянізми, наприклад: *...так радо зустріли / італійки радянців! Ах, скільки тепла / вони в дружбі розкрили!* (ПТ2:398 # 1952).

Через оспівування П. Тичиною радянської влади у поезіях ставлення до його творчості неоднозначне. Поета звинувачують у «безхребетності», тому що він підкорився владі [182]. Уважаємо, що письменник, будучи заручником радянської влади, в дуже оригінальний спосіб виражав свою позицію – нерідко за допомогою специфічних АЛН.

У післявоєнний період посилено процес консервації країни від зв'язків із «ворожим Заходом», однак уже після смерті Й. Сталіна політику змінено [21, с. 508]. Саме тоді в поезії П. Тичини з'являється АЛН *заокеанець*: *Чи буде мир з заокеанцями?* (ПТ3:16 # 1957). Звернімо увагу на рік написання поезії – 1957 – період, коли активізовано діяльність УРСР чи СРСР на міжнародній арені. П. Тичина використовує АЛН в риторичному запитанні, відповідь на яке, до речі, упродовж ХХ ст. могла бути зміненою кілька разів.

Займаючи активну політичну позицію, П. Тичина не міг протестувати проти ідеології Комуністичної партії й у своїх творах, напр., *Многоплемінність і різноязиччя / в силі обняти лише їй* [радянській сім'ї. – О. С.] *одній* (ПТ3:99 # 1959 – 1960); *...з трибуни йде поклик правдиво-єдиний...* (ПТ3:161 # 1961).

Отже, упродовж аналізованого періоду зафіксовано менше одиниць індивідуально-авторської номінації – радянізмів, проте вони виразно ілюструють добу та виражають глибоке розуміння автором суспільно-політичних подій.

Вплив культурологічних чинників на словотворчість П. Тичини.

Автор розвиває фольклорну традицію й упродовж останнього періоду творчості.

У цей час поет створює складні номінації, у яких поєднано два синонімічні компоненти, напр., *душно-жарко* (ПТЗ:11 # 1956); *мисль-думка* (ПТЗ:135 # 1960); *розум-ум* (ПТЗ:138 # 1960); *смутно-сумно* (ПТЗ:325 # 1958 – 1960); *хмара-туча* (ПТЗ:214 # 1958) або близьких за значенням слів: *Сонце! / То гори-світи щодня!* (ПТЗ:401 # 1950 – 1967). Зауважимо, що один із компонентів у таких структурах переважно експресивно забарвлений, наприклад, *мисль* має відтінок урочистості (пор. інші: *ум, туча*).

У поезії П. Тичини зафіксовано юкстапозити, у складі яких поєднано два спільнокореневі компоненти, один із яких ускладнений афіксом, наприклад: *гарячий-гарячіший, гриміти-перегримляти, політати-літати, радо-радісно* [99, с. 195, 198, 231, 235]. Поет утворює такі АЛН, щоб увиразнити свої тексти, підкреслити важливі моменти в поезії або передати динаміку твору.

Ще однією характерною ознакою народнопоетичного тексту є прикладкові сполуки, у яких узгоджувальний іменник стоїть у постпозиції, напр., *гора-висота, древо-ясенець, поет-юнак, сокира-згуба* та ін. [Там само, с. 197, 203, 231, 241].

Митець створює інновацію *чорнобрів'я* від народнопоетичного словосполучення «чорні брови»: *Богатирство, чорнобрів'я – / ось краса мого народу!* (ПТ2:294 # 1943); *Ой цвілось життя зелене – / юнь моя / і чорнобрів'я!* (ПТЗ:25 # 1957); *Сама біла, темні очі, строге чорнобрів'я...* (ПТ5:485); *Як тебе кохав я, миле чорнобрів'я!* (ПТ7:348). Та сама інновація вжита в однакових значеннях, що свідчить про моносемічність АЛН. Відзначимо, що таке обігрування цього поширеного у фольклорних текстах образу не поодинокі в поезії П. Тичини, напр.: *чорнобровен* (ПТЗ:7 # 1955), *чорнобрович* (ГКол-71:165), (ПТЗ:182 # 1962), (ПТЗ:281 # 1966).

Для опису зовнішності та передання особливостей характеру замість прикметниково-іменникової конструкції та для економії поетичного простору П. Тичина створює АЛН, як-от: *гіркомовний, каштановокосий* та ін. [99, с. 195, 212].

Вплив соціальних чинників на словотворчу діяльність П. Тичини.

Країна в післявоєнних руїнах повинна відновлювати всі ланки свого життя. Народ мусив змиритися з втратами та працювати, щоб забезпечити собі певний рівень життя.

У поезіях П. Тичини зафіксовано АЛН – назви осіб – синоніми до іменника «ворог»: *...Ніби / наші вороги / Всі на нас уїлись. / Ніби / знов їх підмовляють / лорди-братовбивці...* (ПТ5:270); *Ну ясно, лорду-солдафону / ти ненависна...* (ПТ2:340 # 1947). Такі номінації поповнюють лексико-семантичну групу назв осіб – політичних постатей, зафіксовану ще в період 1940 – 1946 років.

АЛН *підпророк* утворено, на нашу думку, з іронічною метою: *О ви, дурні пророки й підпророки, /.../ ви заглушить хотіли б наші кроки?* (ПТ2:317 # 1947). Завдання автора – засудити всіх інакомислячих, а отже, підтримати прорадянську лінію, єдину ідеологію.

Влада Радянського Союзу продовжує пропагувати ідею, відповідно до якої всі республіки сприймаються як велика сім'я, пор. у П. Тичини: *Многopleмінність і різномовччя / в силі обняти лише їй [радянській сім'ї. – О. С.] одній* (ПТ3:99 # 1959 – 1960).

Уважаємо, що в цей період П. Тичина вільний у виборі тем та ідейно-художніх засобів для своїх поезій. Він навіть критикує окремі лозунги радянської влади, хоча ще дуже обережно, що яскраво ілюструє АЛН *тюремство*, поєднаний із прикметником *царський* із метою уникнення прямого звернення до тогочасної влади: *Як і тебе – пече мене, / що люд наш в царському тюремстві* (ПТ3:38 # 1957).

Отже, АЛН П. Тичини 50 – 60-х років – це логічне продовження процесу створення індивідуально-авторських найменувань попередніх

періодів творчості, проте відрізняються від інновацій інших хронологічних зрізів своїм значенням і функціями в поетичному тексті, адже тепер вони є виразною ознакою ідіостилю П. Тичини.

2.7 Фольклорна основа авторських новотворів П. Тичини

Творчість поета – це сукупність емоційного та практичного досвіду, залежного від об'єктивних і суб'єктивних чинників, а також національної специфіки мовного середовища, оскільки творча діяльність автора «закорінена в масиві національного концептуарію» [104, с. 154]. Письменники (як і інші мовці) володіють сукупністю знань про навколишній світ з усіма його реаліями з певним національно-культурним маркуванням, набутим у процесі існування, діяльності в конкретному організованому за національною ознакою соціумі.

Спосіб представлення світу в різних народів національно-специфічний через вплив відмінних чинників: природних, соціальних, культурних, етно-психологічних (тобто стереотипів) [137, с. 14], що найкраще реалізовано в усній народній творчості та своєрідно віддзеркалено у творчості письменників.

Залежність АЛН П. Тичини від фольклору безсумнівна. Основною ознакою творчості поета вважають стилістичний прийом створення колориту народнопісенності [УМЕ-04, с. 261]. Окрім того, завдяки систематизації виражальних народнопісенних засобів, зафіксованих у поезії та використаних для створення АЛН, простежуємо еволюцію словотворчості з погляду її зв'язку з національно-культурним компонентом мовної картини світу українця та знаками етнокультури.

Хоча словопошуки поета неодноразово обирали об'єктом усебічних досліджень, проте залежність створення інновацій письменником від усної народної творчості майже не аналізована.

Фольклорну основу низки новотворів П. Тичини схарактеризувала С. Я. Єрмоленко. Науковець з'ясувала специфіку трансформації

народнопоетичного слова у творчості письменника та підсумувала, що «серед поетичних новотворів поета помітне місце займають слова народнопісенного характеру, що відбивають продуктивність особливих типів словотворення в мові народної пісні» [74, с. 162]. С. Я. Єрмоленко вважає, що колорит пісенності створюють слова, твірною основою яких є типові фольклорні реалії: *чорнобрів'я*, *чорнокрилля*. Окрім того, виокремлює індивідуально-авторські епітети, до складу яких належать словотворчі неологізми, із-поміж яких – складні прикметники та семантичні новотвори, побудовані на метафоричних, метонімічних перенесеннях ознак: *арфи самодзвонні*, *дума ніжнотонна*, *думки сумно-розхристані* та ін. [69, с. 15].

Отже, фольклор – це одне з основних джерел, звідки письменник черпає свій культурологічний національно-специфічний досвід. Дослідження впливу усної народної творчості важливе, оскільки дає змогу проаналізувати семантико-структурні особливості авторських новотворів П. Тичини, визначити екстралінгвальні чинники, які спричинили появу інновацій, і з'ясувати стилістичне призначення таких найменувань.

Фольклорний вплив на словотворчу практику П. Тичини простежуємо з кількох джерел:

1) **вплив оточення**, у якому виокремлюємо:

а) *вплив родини*, зокрема матері, про що пише С. В. Тельнюк у біографічному нарисі життя і творчості поета [208, с. 61]; П. А. Загребельний відзначив: «Голос [П. Тичини. – О. С.] глибокий і тужливий, але й добрий, як у матусі Марії Василівни. Хоч від матусі тільки спів, а музика – то ж від батька Григорія Тимофійовича»; «Ще коли приїздив додому з семінарії, то записував у маленькі зшиточки дрібненьким мачком од матері Марії Василівни і від сестер Проні й Оксаночки пісні, колядки й щедрівки, народні молитви й заклинання. Та замовляння...» [78, с. 8].

Унаслідок аналізу усної народної творчості, відомої поетові, вилучено низку складених фольклорних найменувань, наприклад, *річка-бережок*, *брат-побратим* та ін., які були помилково введені до реєстру АЛН.

Не менше значення мала й місцевість, де народився поет. Про оригінальну мову с. Піски писало багато дослідників. С. М. Шаховський уважає, що село мало «добру мову, але з вираженням північним діалектом» [238, с. 19]. До реєстру помилково було уведено лексему *перегулюватися*, яку вживали жителі цього населеного пункту;

б) *вплив інших письменників і митців* (наприклад, фольклорні «змагання» з А. Малишком [НПТ, с. 17], відвідування «субот» М. Коцюбинського [219, с. 7]), особисте знайомство з композиторами, із-поміж яких – К. Г. Стеценко);

в) *знайомство з носіями народної творчості* (П. Загребельний писав про подорож у складі комісії статистичного бюро губернського земства, де П. Тичина робив перепис [78]. Тоді від жителів Чернігівської губернії він записує народні пісні). Також дослідники життя та творчості поета пригадують випадок на вулиці Кузнечній у Києві: «баби мазали хату і, працюючи, співали якусь народну пісню, що мелосом, образами викликала у молодого тоді слухача-поета певні відгуки, асоціації, воно ото й вилилось у стилі народної думи [С. М. Шаховський має на увазі «Дума про трьох вітрів». – О. С.]. Отже, ця дума безпосередньо самим народом влита в душу автора» [238, с. 35]. Простежуємо цей вплив і на словотворчу діяльність поета, оскільки у вірші було зафіксовано такі АЛН: *весна-провесна, Легіт-Теплокрил, проторохкати-пограти* [99, с. 190, 216, 234], які за своїми структурно-семантичними особливостями близькі до складених фольклорних найменувань;

2) *тенденції часу* (захоплення народною творчістю, етнологічною специфікою свого народу) (С. В. Тельнюк відзначав, що в поезиці раннього П. Тичини (1906 – 1907 роки) відчутні впливи народної пісні [208, с. 12]); у 60-х роках поет записує в щоденнику: «Я уважно читав записи Рудченка («Народні південноросійські казки», «Чумацькі народні пісні»)» [217, с. 277].

Близькість П. Тичини до народної стихії відзначили сучасники поета (О. Гончар, М. Рильський, Ю. Яновський та ін.). О. Гончар зауважив, що

«новаторство Павла Тичини найплідніше виявляється там, де воно природно виростало з народної поезії, з народнопісенної стихії, де його живила вся багатюща художня творчість українського народу» [60, с. 7].

П. Тичина й сам підкреслював, що «поет не може не хвилюватися всім тим, чим хвилюється на глибинах наш народ-океан...» [217, с. 46].

Хоча найбільший вплив фольклору відчутний у ранній словотворчості поета, проте АЛН *фея-красуня, швидко-живо, щастя-воля* ілюструють запозичення народнопоетичних зразків і в пізніші періоди (воєнний і післявоєнний): *Лиш Марко – юнацького ж віку! – Схопив тую фею-красуню...* (ПТ5:224); *Ключ / за ним я в дверях повернув і швидко-живо / схопив листа* (ПТ2:458 # 1941); *...вони [океани. – О. С.] лиш сонця хочуть, / щастя-волі для людини* (ПТ2:295 # 1943) та ін.;

3) **власні дослідження (збирання фольклору)**. У вступній статті та примітках до збірки «Народні пісні в записах П. Тичини» [НПТ] вказано про записи поетом текстів усної народної творчості та про збережені пісні. 1920 р. П. Тичина подорожує з капелою К. Г. Стеценка «Думка» Правобережною Україною як кореспондент [220], записуючи усну народну творчість.

Отже, через тісний зв'язок із народнопоетичною традицією у віршах поета було реалізовано специфічний для українського народу національно-культурний компонент мовної семантики. Окрім того, дослідження біографічних даних, зокрема аналіз впливу оточення на формування особистості П. Тичини (родини, видатних письменників, композиторів), вказує на народнопоетичний вплив на словотворчість автора, який найбільше відчутний в АЛН 1920 – 1930-х років. Пізніше поет рідше використовує фольклорні мовні засоби, оскільки його талант досягає зрілості. П. Тичина змінює ідейно-художній зміст творів і використовує нові мотиви, теми для відтворення тогочасного колориту, що передбачає використання й інших мовних засобів.

Для індивідуально-авторських номінацій П. Тичини, створених на зразок народнопісенних найменувань, характерні такі особливості реалізації фольклорної традиції:

- використання національного концептуарію, наприклад: *голубка-ладо* (ладо – народнопоетична назва чоловіка, дружини, дитини; коханий, любий [ЗУЕ, с. 327]), *горе-недоля* (синонімічне зближення), *зелен-сад-виноград* (сад-виноград – народнопоетична назва саду; наділений знаком святості в обрядових піснях [ЗУЕ, с. 520]) та ін. [99, с. 196, 197, 209];

- застосування характерних для уснонародного мовлення словотвірних моделей, як-от: *брат-охоронець*, *вишня-ягода*, *гора-висота* та ін. [Там само, с. 187, 191, 197]. Індивідуально-авторські складені найменування – юкстапозити, у яких один із компонентів виступає в ролі означуваного, другий – у ролі означення (прикладки) представлені широко в українській поезії ХХ ст. [46, с. 125]. Упродовж кожного періоду словотворчості П. Тичини фіксуємо прикладкові сполуки, створені автором, щоб уточнити гіпонімічні відношення, встановивши на основі різноманітних характеристик схожість денотатів;

- слова-повтори виникають у результаті редуплікації основ за моделлю, характерною для народнопісенних текстів (пор.: *вовк-вовчище*, *гарячий-гарячіший*, *глибинно-глибочезний* та ін. [99, с. 193, 195]), основна мета яких, на думку дослідників, – стилізація контексту під народнопоетичне мовлення [46, с. 123].

Отже, П. Тичина близький до народнопоетичної стихії, ознаки якої реалізовані в семантико-дериваційних особливостях АЛН, зокрема у вираженні ознак української національно-культурної картини світу, їх словотвірній реалізації. Проте, незважаючи на це, П. Тичина залишається оригінальним словотворцем і демонструє свій таланти через художнє світосприйняття.

Фольклорні найменування можуть бути помилково реєстровані в словниках АЛН, тому доречно визначити причини застосування таких слів

у мовотворчості. В. С. Калашник вважає, що «особливості входження фольклоризму в новітню українську поезію з притаманними їй жанровими формами, темами, ідейно-художніми пошуками зумовлюються цілою парадигмою складників, на яких і виростає поезія нового часу, що відбиває сучасний модус появи та функціонування текстів художньої літератури» [86, с. 207 – 215].

Услід за дослідженнями В. С. Калашника, визначимо причини використання фольклоризмів як базових одиниць у процесі творення індивідуально-авторських номінацій, а саме:

1. **Світоглядні орієнтації автора.** Фольклор слугував зразком для наслідування багатьом поетам ХХ ст. Усна народна творчість віддзеркалює найважливіші орієнтації суспільства, виражає ставлення спільноти до того чи того явища, події, виражає позитивну / негативну реакцію соціуму на певні вчинки його представників. Автор літературного твору, коли працює з фольклорним текстом, підсвідомо стає «заручником» народних світоглядних орієнтацій. Наприклад, образ сироти завжди викликав у народних співців особливу увагу, оскільки народ оплакує сирітську долю, уболіває за таких дітей (пор.: *сирота-вдовиця, сирота-резервіст, сирота-сирохман, сирота-сірохман(а), сирота-чумак, сироти-близнята, сироти-діти, сиротина-одинець, сиротя-небожа* [ЮКСТ-14]). До зменшено-пестливих форм цього слова належать *сирітка, сирітонька, сиротинка, сиротинонька, сиротиночка, сиротя, сиротятко, сиротяточко* [ЗУЕ, с. 540]. П. Тичина продовжує фольклорну традицію, створюючи індивідуально-авторську пестливу форму: *Приголуб сиротюченка...* (ПТЗ:269 # 1965).

Традиційно жінкам, які втратили чоловіків, співчують. В. В. Жайворонок відзначає, що вдови є символом жіночої самотності, нещасливої долі, у народі вони завжди були поважані й підтримувані, найбільшим гріхом було бажання скривдити таку жінку [ЗУЕ, с. 67]. У народнопісенних текстах зафіксовано такі складені фольклорні номінації з архісемою 'вдова': *бідна-вдова, вдова-сиротина, вдова-сиротинонька,*

вдова-удова, вдовина-небожина та ін. [ЮКСТ-14]. Зрозуміло, що такий драматичний образ самотньої жінки не міг не вплинути на емоційно-почуттєвий стан поетів, тому це й відображено на частоті вживання цього образу, наприклад, у П. Тичини: *якби на Україні / та посадить отакого собі дурника, щоб держав / гетьманську булаву, / неньку-удову / гітерівським словом просвіщав* (ПТ2: 414 # ~ середина 30-х), у якому реєстрове слово вжито в узагальненому значенні. Тенденція наслідування фольклорних текстів характерна й для інших словотворців ХХ ст. (пор. у М. Рильського: *Дівчата-вдови! Вам цей тихий спів / Складаю я в доземному поклоні.* (МР4:282 # 30.04.1962) [КСАН-04, с. 187], де виокремлена одиниця передає пошання ставлення).

Отже, аналіз специфіки сприйняття світу окремого автора крізь призму світосприйняття його народу допомагає: з лексикографічного боку – «очистити» реєстр новотворів від складених фольклорних найменувань, які помилково внесено до словника; з погляду семантики – пояснити значення окремих АЛН і причини поєднання кількох слів в одне; зі структурного погляду – назвати способи словотвору, найчастіше використовувані для представлення світу як організованого поєднання уявлень про релігійний, міфологічний, родинно-побутовий спосіб життя народу.

Науковці відзначають, що «мова фольклору, особливо його лексика наче відображення елементів протокультури має відношення до міфології, архаїчних і релігійних уявлень» [122, с. 51], оскільки слугує одним зі способів передання культурного, духовного багатства народу. Релігійні та родинно-побутові уявлення знайшли своє вираження й у словотворчості П. Тичини, як-от: *отець-дерій* (ПТ1:509 # 1921 – 1923), *отець-дурило* (ПТ1:509 # 1921 – 1923), *прометейно* (ПТ1:158 # 1921) та ін.

Отже, світоглядні чинники як одні з основних компонентів у процесі порівняння новотворів і фольклорних складених найменувань вказують на те, що народнопісенна традиція впливає на формування мовної особистості, на результат її креативної діяльності – створення АЛН.

2. **Ідеологічні чинники.** У фольклорних текстах передано ставлення до тих політичних умов, у яких перебуває народ на конкретному історичному зрізі (зневага до загарбників, панів, окремих історичних постатей або, навпаки, їхнє вихваляння), наприклад: *гнобитель-пан* (БРВ: 242), *кат-пан* (НПК: 74), *кровопивця-цар* (ЛКНЧМ: 30) та ін. У народній творчості виражено загальносуспільну думку, реакцію на певні історичні події, пов'язані зі зміною форми керівництва, ідеологію, на основі побаченого чи почутого.

Поети ХХ ст. як представники українського народу теж залежать від ідеологічних постулатів свого часу, наприклад, індивідуально-авторські радянізми: *непманюк*, *пан-хижак*, *радянець* та ін. [99, с. 223, 227, 235] (пор. з АЛН інших словотворців ХХ ст., поява яких спричинена певними ідеологічними чинниками: *радкаламар* (В. Еллан-Блакитний), *люмпенпролетар* (Д. Загул), *непролетар* (Д. Фальківський), *пролет* (В. Бобинський) [КСАН-04, с. 375, 270, 306, 366] та ін.).

У реєстрі АЛН П. Тичини фіксуємо групу інновацій із компонентом **пан-**: *пан-германство*, *панство-тіліпанство*, *пан-хижак*, які поет створив для представлення негативної думки народу про певний суспільно-політичний клас. Нерідко компонент *пан* автор уживає для вираження ставлення й до інших верст населення або суспільно-політичних подій того часу, наприклад, *Злам / буття цього, царево-пано-бого-мертвотного, салосонливого...* (ПТ4:56 # 1932 – 1933).

У народнопоетичній творчості також фіксуємо юкстапозити з першою частиною **пан-**: *пан-багатир*, *пан-багач*, *пан-буржуї*, *пан-гнобитель*, *пан-грабівник*, *пан-дідич*, *пан-дідько*, *пан-дука*, *пан-здирець*, *пан-зрадник*, *паниченько-перебірниченько*, *пан-кат*, *панок-баранок*, *пан-тиран*, *пан-хазяїн*, *пан-чорт* та ін. [ЮКСТ-14], більшість із яких ужито з негативною конотацією для вираження зневажливого ставлення до панів.

Отже, у процесі дослідження АЛН поета важливо проаналізувати позалінгвальні чинники, зокрема вплив ідеологічних стимулів появи

новотворів крізь призму світоглядної позиції певного народу, оскільки П. Тичина створює індивідуально-авторські номінації, семантично близькі до фольклорних.

3. **Загальноестетичні засади.** Віршова мова, як відзначає В. С. Калашник, образно моделює світ і формує поетичну картину світу, яка, своєю чергою, акумулює естетичні цінності та демонструє розвиток мови в естетичному напрямі [84, с. 186].

В усній народній творчості для опису дівчини дібрано найрізноманітніші епітети, наприклад: *дівка-королівна, дівка-красавиця, дівка-красуня, дівка-панянка, дівка-панянонька, дівонька-голубонька, дівонька-душенька, дівонька-зоря, дівча (дівчина)-ластів'я, дівча-рибча, дівчаточки-голубочки, дівча-чорнобривка, дівчина-голуб'я, дівчина-голубка, дівчина-голубочка, дівчина-гордівчина, дівчина-душка, дівчина-заморока, дівчина-зозулька, дівчина-косичина, дівчина-коханка, дівчина-коханочка, дівчина-кралунечка, дівчина-красуня, дівчина-ластівча, дівчина-любка, дівчина-моргулиця, дівчина-огнищанка, дівчина-орлечина, дівчина-переборниця, дівчина-рибчина, дівчина-серденько, дівчина-сердечко, дівчина-серце, дівчина-фіялочка, дівчина-чорнобрива, дівчинонька-голубонька, дівчинонька-серденько, дівчинонька-серце* та ін. [ЮКСТ-14]. Загалом зафіксовано 100 складених одиниць із компонентом *дівчина / дівка / дівчинонька / дівонька* та ін., із-поміж яких 51 номінацію вжито для позначення краси дівчини, тому й не дивно, що номінації для підкреслення вроди дівчини, утворені способом словоскладання, фіксуємо й у «Словнику...», наприклад: *дівчина-красовидка, дівчаточко-небога, дівчина-альт* [99, с. 202].

Отже, використання загальноестетичних засад у процесі творення нового слова є основою для створення оригінальних АЛН, які збагачують поетичну мову П. Тичини.

4. **Художньо-стильовий чинник.** Поети – творці АЛН – нерідко використовують фольклорні юстапозити для певного художньо-стильового

тла свого твору. В усних народних текстах із-поміж складених найменувань зафіксовано поєднання синонімічних іменників, один із яких – експресивно забарвлений, як-от: *багач-дукач* (ЧНП:108), (НПЮФ: 124) та ін. Цю ж тенденцію помічаємо й у словотворчій практиці П. Тичини, наприклад: *хмара-туча* (ПТЗ:214 # 1958), *смуток-жаль* (ПТ1:329 # 1918), *розум-ум* (ПТЗ:138 # 1960).

Як зазначає В. С. Калашник, «авторська концепція фольклоризму в його зв'язках із народним світосприйняттям та системою мовних засобів його вираження спонукає до вивчення фольклорних елементів у літературній мові, особливо мові художньої літератури, як знаків не тільки фольклорного дискурсу, а й національної культури загалом» [86, с. 207 – 215]. Про вплив фольклору на творчість поета писали багато дослідників, що яскраво проілюстровано не тільки поетикою, жанровим різноманіттям його творів, але й реєстром АЛН.

Отже, АЛН створені зі стилістичною метою, що передбачає наявність певного емоційно-експресивного відтінку значення. Проаналізувавши вплив фольклорної традиції на словотворчість П. Тичини, відзначимо, що нерідко зі стилістичною метою поет уживає експресивно забарвлені слова.

5. **Літературні чинники.** У період учнівства П. Тичина шукає зразки для наслідування, чим слугують фольклор, творчість інших письменників (М. Вороний, М. Коцюбинський, Л. Глібов, Леся Українка, Т. Шевченко та ін.), що впливає на манеру, стиль письма, поетику й ідейно-художній зміст творів письменника, водночас стимулює прагнення виділитися своєю оригінальністю.

6. **Семіотичний.** Знакове наповнення фольклоризму в парадигмі народної культури, на думку дослідників, символічне, а «усвідомлення цієї символічності можливе за умови входження мовця у світ ментальності та особливостей образного мислення народу», на чому й ґрунтується творча рецепція фольклорної символіки й відзначена вище індивідуальна асиміляція та творча трансформація народнопоетичних символів у художніх ідіостилях»

[86 с. 207 – 215]. До семіотичних знаків українського народу В. С. Калашник зараховує такі: степ, воля, козак, тополя, явір, біла хата, роса, пісня, серце, ластівка, місяць, зоря та ін. Частину з них ідентифікуємо й в індивідуально-авторському лексиконі П. Тичини, наприклад: *зірка-яска* (ПТ5:466), *кінь-перегонець* (ПТ2:302 # 1944), (ПТ3:407 # 1950 – 1967), *місяць-серпик* (ПТ5:133) та ін.

Отже, на прикладі словотворчості П. Тичини з'ясувано, що АЛН, утворені за зразком фольклоризмів-юкстапозитів, виникли внаслідок впливу світоглядних орієнтацій автора, загальноестетичних засад, ідеологічних, літературних і семіотичних передумов, художньо-стильової роботи поета.

Найчастотнішим способом модифікації фольклоризмів у словотворчості П. Тичини є створення складених найменувань, що, як зауважують дослідники, детальніше та конкретніше характеризують денотат і є однією з найвиразніших ознак поетичного мовлення, оскільки юкстапозити – це своєрідний спосіб конденсації думки та лаконізації мовлення [47, с. 128].

Л. В. Струганець аналізує динаміку мовних норм ХХ ст. і відзначає, що серед неологізмів, уведених у реєстри лексикографічних праць, переважають складні слова [202, с. 71]. Отже, активне створення юкстапозитів П. Тичини відповідає загальномовним словотворчим тенденціям минулого сторіччя.

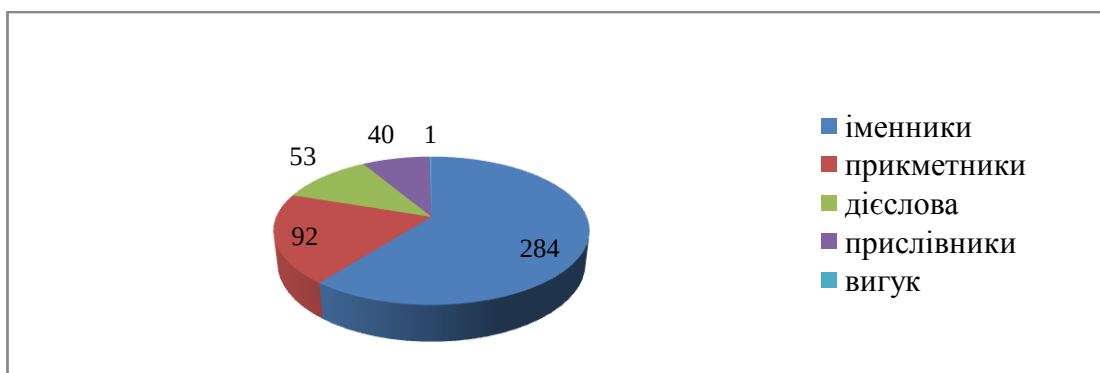
Складним словом традиційно вважають похідне слово, утворене способом основоскладання чи словоскладання [УМЕ, с. 602]. Існує широке та вузьке розуміння поняття «комполит» в українському мовознавстві. У вузькому розумінні комполит (від лат. *compositus* – складений, складний) – «похідне складне слово, утворене способом основоскладання», у широкому розумінні – це складні слова, «утворені з двох або кількох слів, основ чи коренів, об'єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремого слова» [177, с. 3].

У дослідженні також використовуватимемо терміни «складені фольклорні найменування», «фольклоризми-юкстапозити», тобто складені

слова, зафіксовані в текстах усної народної творчості та закорінені в національній мові, також специфічно організовані виражальні засоби, що виконують естетичну функцію і визначають традиційні та новаторські тенденції в розвитку мовно-стилістичних засобів [УМЕ-04, с. 353].

Творення складених слів активно репрезентують словники АЛН, оскільки спосіб поєднання кількох слів для називання номінації, процесу, дії чи ознаки значно розширює кількісно та якісно лексичний склад мови (див. фрагмент «Словника складених авторських лексичних новотворів П. Тичини» в Додатку Г).

Частотність створення складених номінацій поетами ХХ ст. спричинена семантичною місткістю таких одиниць, здатністю називати предмет точніше з мінімальним застосуванням мовних ресурсів і тенденцією до лаконізації мовлення. Усього зафіксовано 470 індивідуально-авторських юкстапозитів П. Тичини (див. рис. 3.1), що відповідає загальній словотворчій тенденції в українській поезії ХХ ст.

**Рис. 3.1. Кількість індивідуально-авторських юкстапозитів
П. Тичини (од.)**

Відповідно до результатів дослідження зафіксовано 284 складених іменників, 92 прикметники, 53 дієслова, 40 прислівників та один вигук.

Такий частиномовний розподіл частково порушує загальномовну тенденцію утворення складених найменувань, відповідно до якої: юкстапозити найпоширеніші серед іменників і прислівників, мало їх серед прикметників, із-поміж дієслів – це слова на зразок *говорити-балакати*,

ходити-походжати, вжитих у розмовній мові, фольклорі [УМЕ, с. 810]. Проте кількість індивідуально-авторських складених номінацій відповідає загальномовному частиномовному розподілові, відповідно до якого найбільше іменників, прикметників і дієслів, менше – прислівників, вигуків – практично не зафіксовано.

Проаналізувавши реєстр АЛН-юкстапозитів П. Тичини та взявши за основу класифікації складених найменувань М. М. Шанського, В. С. Ващенко [237; 28], виокремлюємо такі групи складених номінацій:

а) синонімічні – юкстапозитні сполуки, компоненти яких близькі за значенням, наприклад: *багат-негол* (ПТ5:22), *бенкет-обід* (ПТ5:26, 53), *бруд-нечистота* (ПТ6:383) та ін.

б) юкстапозити-антоніми – дефісне поєднання слів, протилежних за значенням (дуже часто такі сполуки побудовані на антитезі або оксимороні та поєднані сурядним зв'язком), як-от: *«геній»-нездара* (ПТ1:119 # 1919), *немудро-мудрий* (ПТ1:308 # ~1915) та ін.;

в) юкстапозити-звукові повтори – сполучення слова та його кореневої частини (редуплікація) із метою створення фонетичного колориту: *жовтаво-жовто* (ПТ4:20 # 1920 – 1922), *глибинно-глибоченний* (ГКол-71:106). Такі АЛН ужито для підсилення візуального / аудіального ефекту в процесі сприйняття поезії з інновацією реципієнтом: *Прадавній-давній я!* (ПТ6:269); з версифікаційною метою: *Аж тут суне вовк-вовчище, бандитний голосище* (ПТ1:508 # ~1921 – 22 чи 1923) (окрім редуплікації основ, використано непоширений суфікс для вираження суб'єктивної оцінки);

г) означувально-означувані утворення – юкстапозитні сполуки, у яких стрижневе слово перебуває в препозиції щодо означуваного, наприклад: *брови-острішки* (ПТ2:41 # 1937), *голуб-тремтіння* (ПТ1:83 # 1917), *змія-потвора* (ПТ2:219 # 1942) та ін. Такі юкстапозити ужито П. Тичиною переважно для підкреслення ознаки стрижневого слова: *...Там само ліс-дідуган тихо / Відповідає луною шуму води* (ПТ6:401), для вираження ставлення до того, про що йдеться: *Люди кажуть: отці-дерії та отці-*

дурили... (ПТ1:509 # 1921 – 1923), та для збереження ритмомелодики строфи:
Я буду й єсть, як був повік, / поет-голова, робітник (ПТ1:337 # 1917 – 1919);

г) означувано-означувальні утворення – юкстапозити, у яких стрижнєве слово перебуває в постпозиції щодо означуваного, як-от: *іскра-бризка* (ПТ5:12), *каліка-жінка* (ПТ3:178 # 1962), *собака-міністр* (ПТ7:33) та ін.;

д) багатолексемні юкстапозити на зразок *ринко-збуто-здоєння* (ПТ1:410 # 1932);

е) юкстапозити, компоненти яких вступають у родо-видові (гіперо-гіпонімічні) відношення, напр., *бур'ян-будяк* (ПТ4:23 # 1920 – 1922), *ворон-птах* (ПТ1:93 # 1918) та ін. [134, с. 37–38].

Отже, такий поділ складених АЛН допомагає ідентифікувати інновації за належністю до відповідної структурно-дериваційної групи та систематизувати матеріал дослідження відповідно до запропонованого критерію.

Дозволимо собі не погодитися з думкою В. О. Маслової, яка вважає, що хоча найбільше зацікавлення для національної мовної картини світу становить безеквівалентна лексика, проте вона не формує особливого бачення світу, а лише «фотографує» предметний світ (Безеквівалентною лексикою вважаємо мовні одиниці, що позначають специфічні для певної культури явища, реалії, є продуктом кумулятивної (накопичувальної) функції мови і вміщують у собі фонові знання. Безеквівалентна лексика пов'язана з лексичними лакунами [51, с. 67]) [137, с.14].

Л. О. Пустовіт відзначає, що власні назви, пов'язані з життям народу, його культурними традиціями, відбивають у поетичних текстах індивідуально-авторську картину світу. Ці назви, на думку дослідниці, а) слугують експресивним засобом для створення образів; б) є формально-поетичним засобом, зокрема їхня звукова будова; в) мають повне біографічне значення, відбиваючи коло зв'язків поета, його світобачення і естетичний смак [168] (пор. у П. Тичини: 1920 р. у щоденникових записах занотовано слова: «...Побачив Дніпро – так наче друга близького» [217, с. 31]; у цей час

фіксуємо такі рядки: *І ти, мій Дніпре-інваліде, чи ти прокинешся упертий?* (ПТ1:204 # 1920)).

Виокремлюємо групу й інших індивідуально-авторських власних назв у поезії П. Тичини: *Блюмця-бабця*, *Легіт-Теплокрил* (легіт – поетична назва вітру) [99, с. 216], *Нью-Гармонь* (утворено за зразком Нью-Йорк, Нью-Джерсі) [Там само, с. 224], які демонструють спроби поета розширити поетичний лексикон, надаючи таким найменуванням рис індивідуальності, самобутності.

Загалом творення АЛН за високопродуктивними фольклорними моделями поширене в поезії багатьох авторів ХХ ст., тому помилково до реєстру можуть бути введені фольклорні складені найменування. У зв'язку з тим, що деякі зі цих найменувань потрапили до реєстрів АЛН і були кваліфіковані як індивідуально-авторські, водночас функціонуючи в народнопоетичних текстах, назріла потреба укладання словника фольклоризмів-юстапозитів – «маркерів фольклорного мовлення» [66, с. 172].

Формування реєстру складених фольклорних номінацій слугуватиме надійним лексикографічним джерелом для перевірки узуальності / okazionalності зафіксованих одиниць індивідуально-авторської номінації.

Реєстр фольклорних юстапозитів (понад 3000 одиниць) – відкрита система, оскільки усна народна творчість – це бездонне джерело складених номінацій, а тому «Короткий словник юстапозитів у народнописаних текстах» не претендує на вичерпність наукових результатів і може бути доповненим і доопрацьованим. Теоретичні засади укладання і фрагмент цього лексикографічного джерела представлено в Додатку Д.

Отже, поширена в усній народній творчості традиція утворення складених номінацій була продовжена П. Тичиною. Складені інновації поета вказують на захоплення народнопоетичним багатством і мелосом українського народу як зразком високохудожніх форм і глибокого емоційного змісту, що частково спричинено його музичною освітою.

П. Тичина трансформував фольклорні інновації у своїй словотворчості, надавши їм нового звучання та семантичного наповнення. Фіксація аналогій із усними народними текстами сприятиме подальшим дослідженням взаємозалежності літературних і народнопоетичних текстів у словотворчій практиці поетів ХХ ст.

2.8 Лексичні новотвори П. Тичини в контексті неології поетів ХХ сторіччя

Здійснимо спробу розгляду корпусу АЛН П. Тичини – активного політичного, громадського і культурного діяча й одного із найплідніших словотворців ХХ ст. – крізь призму українського індивідуально-авторського поетичного лексикону з метою дослідження впливу поета на неологічні експерименти інших авторів. Для цього аналіз АЛН П. Тичини виконано в контексті словотворчості виокремлених вище хронологічних зрізів (періодів).

Формуючи реєстр АЛН П. Тичини, зафіксували однакові інновації в його поезії й інших авторів ХХ ст. (при цьому відкритою залишається проблема встановлення першоавторства АЛН [46, с. 52 – 55]), наприклад, у поезії ХХ ст. зафіксовано АЛН *крилля*:

Хутко вечір, повертають з моря / криллями мелють тремтять качки. (М. Семенко3:215 # 1917) [Цит. за: СМС-06, с. 254]; *Приверхів'ї розсуд просвітлівся: / при істотах, що з огню – / повіваючи в три пари крилля, / зором нас не проминуть.* (В.Барка: Поза: 33 # 1979) [Цит. за: БАРКА-07, с. 86].

Це саме слово, датоване 1926 роком (пізніше, аніж у М. Семенка), зафіксовано й в оновленому словнику АЛН П. Тичини [99, с. 214]: *О моє ласкаве, / крилля голубе!* (ПТ1:402 # 1926).

АЛН *крилля* утворено за високопродуктивною моделлю з використанням поширеного в поезії образу крила (крил) (пор. у «Словникові епітетів», де зафіксовано 39 епітетів, дібраних до цього слова

[СЕУМ-98, с. 177 – 178]). В. В. Жайворонок відзначає, що крила є символом лету та духовного піднесення; символом швидкості (наприклад, легкокрилий – про вітер; пор. у П. Тичини: *легкокрилик, легкокрилля, легкокрильно* [99, с. 216], семантика яких пов'язана з переміщенням мас повітря над землею) [ЗУЕ, с. 315]. В. Барка АЛН *крилля* використав тринадцять разів [БАРКА-07, с. 86]. У поетичному словнику неокласиків Н. В. Гаврилюк виокремлює 13 новотворів із морфемою крил- [54, с. 85] та зауважує, що найчастіше новотвори реалізують традиційні символічні значення, наприклад, духовне піднесення, швидкість, рух [Там само, с. 76].

Характерно, що П. Тичина також уживає компонент *крил-* у складних номінаціях, як-от: *бистрокрилля, легкокрилля, чорнокрилля* (пор. у М. Семенка: *легкокрилля* [СМС-06, с. 156], в І. Драча: *чорнокрилля*; у В. Стуса: *чорнокрилля* [КСАН-04, с. 477]).

Отже, відповідно до теоретичних зауваг щодо фіксації подібних чи однакових АЛН різних авторів (одиницю можна порівнювати з аналогічними чи подібними інших авторів [35, с. 74]) та зважаючи на загальномовну тенденцію до вживання слів із компонентом *крил-* інновацію *крилля* зафіксовано в словнику АЛН П. Тичини, оскільки автор міг утворити його незалежно від інших поетів ХХ ст. або запозичити, що сигналізує про «життєвість» аналізованої номінації.

У процесі аналізу постає проблема встановлення першоавторства, яка передбачає залучення фактів з історії української літератури, спеціальних досліджень із літературознавства, текстології та інших суміжних дисциплін. порушено цю актуальну проблему й у процесі дослідження словотворчості П. Тичини з огляду на хронологічні зрізи, лексико-семантичні особливості зіставляваних найменувань. Беззаперечний і той факт, що встановлення першоавторства слова – це складна лінгвістична проблема, тому наші зауваження є припущеннями та можуть бути підтвердженими або спростованими впродовж подальших досліджень.

Отже, установлення першоавторства передбачає:

- моніторинг матеріалів сучасних словників авторської неологічної лексики [КСАН, БАРКА, КСАН-неокл., КСАН-Рівне], де сформовано якнайповніші на сьогодні реєстри АЛН поетів ХХ ст., який передбачає порівняння АЛН П. Тичини зі словотворчістю інших письменників за хронологічним критерієм. Оскільки не всі поезії, у яких зафіксовано інновації, датовані, тому до уваги взято: а) приблизний період написання вірша, б) роки творчості певного автора (зокрема й П. Тичини), в) безпосередні контакти поетів, г) належність до тих самих літературних періодів, угруповань чи шкіл;

- вивчення біографічних матеріалів, зокрема щоденників, листування та літературно-критичних статей П. Тичини, у яких він робить зауваження щодо причин появи окремих інновацій, пише про творчі зв'язки з іншими поетами, висловлює думку про літературний процес певного періоду, творчість інших письменників.

У процесі аналізу АЛН П. Тичини в контексті словотворчого процесу ХХ ст. виявили, що в різні періоди однакові інновації створили Б.-І. Антонич, В. Барка, М. Вінграновський, І. Драч, М. Зеров, І. Калинець, Л. Костенко, А. Малишко, М. Семенко, П. Филипович та ін.

Результати дослідження представимо у вигляді таблиць, у яких, окрім АЛН, фіксуємо граматичні характеристики та контексти, де вжито інновацію. Також покликаємося на першоджерело, оскільки важлива паспортизація АЛН (зокрема рік утворення), що слугувала одним із основних способів встановлення першоавторства. В окремих випадках зараховуємо семантику новотвору за контекстом, у якому його вжито, щоб помилково не зіставляти омоніми.

Висновки порівняльного аналізу систематизуємо відповідно до проаналізованих вище основних періодів творчості П. Тичини.

Отже, прикметною ознакою *періоду кларнетизму* є експериментаторство П. Тичини не тільки з ідейно-тематичним наповненням віршів, але й їхнім жанровим розмаїттям і метрикою. Н. В. Костенко

відзначила, що 1906 – 1914 роки характеризувалися «спочатку наслідуванням, згодом перетворенням форм народнопісенного вірша [підкреслення наше. – О. С.] та використанням традиційних типів класичного метра» [115, с. 38].

Уважаємо, що впродовж раннього періоду стверджувати про вплив П. Тичини на творчість його сучасників не варто, оскільки поет працює у т. зв. період учнівства, експериментує, удосконалює та відточує свою майстерність.

У таблиці 2.6 представлено порівняння однакових АЛН П. Тичини та інших словотворців упродовж першого періоду творчості. У таблиці подано однакові або подібні (за структурою чи / і семантикою) інновації в П. Тичини й іншого автора, визначено граматичні характеристики АЛН, а в четвертій і п'ятій колонках представлено контексти з одиницею індивідуально-авторської номінації (за таким зразком побудовано таблиці 2.7 – 2.9).

Таблиця 2.6.

**Порівняльна характеристика АЛН П. Тичини й інших поетів
XX сторіччя (період кларнетизму)**

№ з/п	Авторський лексичний новотвір	Граматичні характеристики АЛН	АЛН П. Тичини (період 1909 – 1924 років)	АЛН у поезії інших авторів
1.	<i>Ніжнотонний</i>	прикм.	<i>Думами, думами – / наче море кораблями, переповнилась блакить / / <u>Ніжнотонними</u>... (ПТ1:40 # 1914)</i>	<i>Він ще не знав про це, / а вже Вона чигала / На душу <u>ніжнотонну</u>, сонцетканну... (І. Драч2:217# 1980)</i>
2.	<i>Незламно-молодий</i>	прикм.	<i>Я хочу бути вічно- юним, <u>незламно- молодим!</u> (ПТ1:38 # 1917)</i>	<i>Сонна ніч впливає у кімнати, / Тиха, наче тютюновий дим. / Я не хочу марити й гадати, / Що лишивсь <u>незламно-молодим</u>. (П. Филипович:130 # 1928)</i>
3.	<i>Незглибний</i>	прикм.	<i>...це він [творець. – О. С.] на <u>незглибній</u> глибині шаліє... (ПТ1:158 # 1921)</i>	<i>Дочасності красо <u>незглибна</u>, / невже ж тобою не п'яніти? (Б.-І. Антонич)</i>
4.	<i>Тонь</i>	ім., ж. р.	<i>А там в високій глибині, / де тоне <u>тонь</u></i>	<i>А там, дивись, дніпрова <u>тонь</u> /</i>

			ясна, / перловий жайворон тонить... (ПТ1:191 # 1921); Море широкеє, море безмежнеє, / Простір та синяя <u>тонь</u> (ПТ5:137)	Піском на сніг перебіліє... (М. Вінграновський 5:148)
5.	Чорногрекий	прикм.	– Ой нене! – каже другий <u>чорногрекий</u> ... (ПТ1:179 # 1923)	Дню мій стоболісний, дню <u>чорногрекий</u> , / Навзір – правдивий, / від правди – далекий... (І. Драч1:196 # 1972)

Із наведеної в таблиці інформації бачимо, що однаковий новотвір – *незглибний* – зафіксовано в поезії П. Тичини та Б.-І. Антонича. Творча діяльність останнього припадає на період 1931 – 1937 рр. Літературознавці неодноразово зазначали про впливи П. Тичини на творчість Б.-І. Антонича, зокрема порівнюють музикальність поезій обох авторів й аргументують це їхньою музикальною діяльністю. Під час навчання у Львівському університеті (1928 – 1933 рр.) Б.-І. Антонич записує в блокнот поезії П. Тичини [64, с. 386 – 388], у якого в цей час уже було опубліковано збірки «Сонячні кларнети», «Плуг», «Замість сонетів і октав», «В космічному оркестрі», «Вітер з України».

Цілком можливо, що творчість П. Тичини слугувала зразком для наслідування поету не тільки з погляду її художньо-композиційної будови, але й оригінальних словопошуків. Беззаперечно, що такі припущення потребують додаткових досліджень фактів із історії української літератури.

Новотвір *незламно-молодий* фіксуємо в словотворчості П. Тичини та П. Филиповича. Будучи автором низки літературознавчих праць, неокласик свого часу писав про творчість молодого П. Тичини, тому, на нашу думку, міг зацікавитися словотворчими експериментами митця.

Наприкінці ХХ ст., коли П. Тичину сприймають як класика української літератури, особливу увагу митців привертає рання творчість поета, що є зразком високохудожніх текстів, оригінальних форм та унікального

індивідуального стилю. Звідси, на нашу думку, однакові новотвори в поезії П. Тичини, І. Драча та М. Вінграновського.

Отже, 20-і роки – це період словотворчих експериментів у поезії П. Тичини, які допомагають йому посісти одне з ключових місць в українській літературі подальших років.

2. Період 30-х років (1926 – 1939 рр.) надзвичайно складний і переломний для української літератури. Г. О. Костюк відзначив, що «настала доба уніфікованого і психологічно уніформованого літературного процесу з єдиною приписаною згори творчою методою «соціалістичного реалізму» [збережено правопис автора. – О. С.]» [116, с. 7]. Переломним став цей період і в словотворчості автора.

Уважаємо, що з цього періоду вплив П. Тичини на літературну діяльність інших авторів ХХ ст. (1934 році опубліковано чотири видання творів поета накладом понад 50 000 примірників) безсумнівний.

Після порівняння АЛН П. Тичини зі словотворчістю інших авторів ХХ ст. зафіксовано низку однакових інновацій (див. табл. 2.7)

Таблиця 2.7.

**Порівняльна характеристика АЛН П. Тичини та інших поетів
ХХ сторіччя (період 1925 – 1939 років)**

№ з/п	Авторський лексичний новотвір	Граматичні характеристики АЛН	АЛН П. Тичини (період 1925 – 1939 років)	АЛН у поезії інших авторів
1.	<i>Прикохати</i>	дієсл.	...ну так хоч ти, свободо, / хоч ти нас <u>прикохай</u> (ПТ1:559 # 1927 – 1934)	Вона мене хотіла <u>прикохати</u> ... (Л. Костенко3:56)
2.	<i>Арко-дужний</i>	прикм.	...я володію <u>арко-дужним</u> / перевисанням до народів (ПТ2:7 # 1936)	Оплетений виноградною лозою / <u>аркодужний</u> стояк / П'ятницького іконостасу... (І. Калинець3:110)
3.	<i>Бездорож</i>	ім., ж. р.	Якби він зміг, він очі б вийв: / ти став форпостом проти зміїв, / гадюк загнав на <u>бездорож</u> (ПТ2:23 # 1937)	Ні криком сурми в <u>бездорож</u> , / Де в полі ворон шастає. / А щастя ж як? А щастя що ж? / А може, в цьому й щастя є? (А. Малишко6:85)

Однакові АЛН зафіксовані в поезії П. Тичини та Л. Костенко. Поетеса свого часу в приватній розмові схвально відгукувалася про збірку «Замість сонетів і октав». Після прочитання книги Л. М. Новиченка «Поезія і революція» вона розкритикувала його «присуд» («Сьогодні ця книжечка майже повністю вмерла для читача») і заявила: «Читала вашу книжку і дивувалась – як ви могли так несправедливо оцінити «Замість сонетів і октав». Це ж, можливо, найсильніше з того, що написав Тичина» [156, с. 317 – 318].

Іменник *прикохати* утворено префіксальним способом за допомогою словотворчого афікса *при-*, який указує на наближення до чогось, зменшення ознаки (пор. з узуальними *прихрипнути*, *прицілити*, *причимчикувати* та ін.). Почуття кохання віддавна оспівується українськими поетами, тому, можливо, що письменники створили інновацію незалежно один від одного.

Інновацію *арко-дужний* фіксуємо в поезії І. Калинця тільки з іншим графічним оформленням: *аркодужний*. П. Тичина вжив цю номінацію як ознаку абстрактного іменника, а І. Калинець утворив для передання ознаки конкретного іменника – подібності до арки, дуги.

Отже, кінець 20-х – початок 30-х років – це перехідний період в українській літературі [116, с. 7] загалом і творчості П. Тичини зокрема. У цей час зафіксовано найменше однакових інновацій, що, можливо, спричинено низкою політичних подій, у яких «згоріла творча уява багатьох письменників» [115].

3. Увоєнний період (1940 – 1946 рр), як зазначає Г. О. Костюк, українська радянська література була «розіп’ята по обидва боки фронту», однак «при своїй службовій пропагандивній [збережено правопис автора. – О. С.] ролі помітно відчула спад терору і пильности наглядачів». Це сприяло тому, що «навіть у тих межево тяжких умовах українська література, головню поезія і літературознавство, дали дещо свіже і варте уваги» [116, с. 9].

Упродовж цього часового проміжку активізується політичне життя поета. У П. Тичини майже не залишається часу для «кларнетної гри», бо сурми ідеологічної машини кличуть оспівувати зовсім інший світ, який не потребував «незрозумілих /.../ писань» [157, с. 317]. Творчість П. Тичини пропагують на різних рівнях не тільки на території СРСР, але й поза його межами. 1941 року збірки його творів перевидавалися вісім разів по 100 000 примірників кожна, що зробило поезію автора масовою та доступною, зразком того, як потрібно писати «правильно». Тому логічно, що творчість і словотворчість автора багатьом могла слугувати зразком для наслідування.

Поет не припиняє своїх творчих експериментів, які, на нашу думку, не менш талановиті. Виокремлюємо низку однакових інновацій у поезії П. Тичини та В. Барки, А. Малишка, М. Семенка й О. Підсухи (див. табл. 2.8):

Таблиця 2.8.

**Порівняльна характеристика АЛН П. Тичини та інших поетів
XX ст. (воєнний період)**

№ з/п	Авторський лексичний новотвір	Граматичні характеристики АЛН	АЛН П. Тичини (період 1940 – 1946 років)	АЛН у поезії інших авторів
1.	<i>Врожаїстий</i>	прикм.	<i>Земле рідна, <u>врожаїста</u>, / розступись...</i> (ПТ2:226 # 1942)	<i>...винесли далі / «Знак пошани» – за перше <u>врожаїсте</u> літо...</i> (А. Малишко8:25)
2.	<i>Пожежно</i>	присл.	<i>Це ти в стражданнях там не спиш, / це ти і мучишся, й гориш, / <u>пожежно</u> – блискно – горобино / вся боротьбою гомониш</i> (ПТ2:221 # 1942)	<i><u>Пожежно</u> жовтовитістю жахтять, / застигши галузки простерті. (В. Барка1:39 # 1944); Над маками <u>пожежно</u> грім; / соняшничинник марить. (В.Барка2:220 # 1981); Шлях дощами криваво скропився з огнев'я; / лан застелено трупом – юністю; <u>пожежно</u> пожнеться. (В. Барка1:111 # 1946)</i>

3.	<i>Чорнобрів'я</i>	ім., с. р.	<i>Богатирство, чорнобрів'я – / ось краса мого народу! (ПТ2:294 # 1943); Ой цвілось життя зелене – / юнь моя / і чорнобрів'я! (ПТ3:25 # 1957); Сама біла, темні очі, строго чорнобрів'я... (ПТ5:485); Як тебе кохав я, миле чорнобрів'я! (ПТ7:348)</i>	<i>Веселі очі. Чорнобрів'я. /.../ Це ж та, яку недавно стрів я... (О. Підсуха1:162 # 1962); ...Як вона [Заньковецька. – Г. В.] її [хустину. – Г. В.] люто кидала, / Проливши коси безголов'я / На дивне своє біло-груддя, / На дике своє чорнобров'я (І. Драч2:75-76 # 1981)</i>
4.	<i>Легкокрилля</i>	ім., с. р.	<i>Хай несе нас легкокрилля / вгору... (ПТ2:337 # 1946)</i>	<i>синій присмерк легкокрилля (М. Семенко)[СМС:156]</i>

Вплив поета на інших авторів ХХ ст., зокрема на їхню словотворчу практику, безсумнівний, адже тепер П. Тичина – зрілий письменник.

АЛН *чорнобрів'я* зафіксовано у віршах О. Підсухи й І. Драча, які свій творчий шлях розпочали пізніше, і, звісно, були ознайомлені з поетичним доробком П. Тичини.

Прислівник *пожежно* П. Тичина вжив у складі однорідних означень поряд із *блискно*, *горобино*. В. Барка утворює такий АЛН для алітерації літери ж: *пожежно жовто витістю жахтять; пожежно поженеться* та використовує цю інновацію тричі упродовж 40-х років, що, на нашу думку, пов'язано з складними подіями того часу.

Отже, хоча 40-і роки – складний період через воєнні дії, терор радянської влади, проте все ж зафіксовано однакові АЛН у поезії П. Тичини й інших авторів, що спричинено, на нашу думку, авторитетом митця та його активною словотворчою діяльністю упродовж попередніх періодів.

4. Післявоєнний період (1947 – 1967 рр.) – час, коли тичининська кларнетна ніжність замінена «мідяними і залізними тонами». Радянські літературознавці вважають, що період кінця 40-х – 60-х років був найуспішнішим у творчості поета.

Цей етап складний у громадській діяльності автора (напруження політичної ситуації (П. Тичина запитує себе: «Останніми часами я все більше і більше задумуюсь над дилемою: партійний чи безпартійний» [155, с. 331]), ідеологічне різноголосся), так і у творчості. П. Тичина, вже досвідчений письменник, часто аналізує літературні доробки інших митців, його авторитет на українську літературу зростає, що, зокрема, засвідчує наявність однакових АЛН у поезії інших авторів ХХ ст.

Порівнюючи словотворчість поета післявоєнного періоду з неологічними експериментами інших авторів, зафіксували низку однакових АЛН (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9.

**Порівняльна характеристика АЛН П. Тичини та інших поетів
ХХ ст. (післявоєнний період)**

№ з/п	Авторський лексичний новотвір	Граматичні характеристики АЛН	АЛН П. Тичини (період 1946 – 1967 років)	АЛН у поезії інших авторів
1.	<i>Грімкотіти</i>	дієсл.	<i>Від іншого берега <u>грімкотять</u> громи... (ПТЗ:342 # 1959 – 1960)</i>	<i>...струни їм <u>грімкотали</u>. (І. Драч2:50 # 1981); Будуть літа летіти в цвіту і негоді, / Поїзди <u>грімкотітимуть</u>, битиме грім... (А. Малишко2:70)</i>
2.	<i>Розпрозорений</i>	дієприкм.	<i>– Колосом взолочена, лісами взеленена; річками, озерами <u>розпрозорена</u> (ГКол-71:147); О Космосе великий наш, / безмежжя <u>розпрозорене!</u> (ПТЗ:293 # 1966)</i>	<i>Днина така голуба і рахманна, / Мов <u>розпрозорений</u> самоцвіт. (Д. Павличко2:476 # 1965)</i>
3.	<i>Крильно</i>	присл.	<i>Тут вона махнула <u>крильно</u>, / Розплескала воду хвильно... (ПТ5:32); Тут вона [лебідка. – О. С.], змахнувши <u>крильно</u>, / Полетіла понадхвильно... (ПТ5:44); Мов</i>	<i><u>Крильно</u> в пломенях лебеддя <u>двигуть</u>... (В. Барка1:302 # 1969)</i>

			<i>жайворон, летів би вгору, <u>крильно</u>, / Туди, де світ, де дня нового світ (ПТ6:101)</i>	
4.	<i>Огневіти</i>	дієсл.	<i>Повсюди <u>огневіє</u> / Любові жар святий і юн (ПТ5:13)</i>	<i>Поки я мовив, до краю обсипались жар і кармазин, / Вся від опалих квіток вже <u>огневіє</u> земля. (М. Зеров1:371 # 1933)</i>
5.	<i>Радість-біль</i>	ім.	<i>Тоді б ти знала: <u>радість-біль</u>! (ПТ5:287)</i>	<i>Так хвильно шелестять зелені плавні / І викликають <u>радість-болі</u> давні... (О. Ющенко2: 339 # 1976)</i>
6.	<i>Стоцвітний</i>	прикм.	<i><u>Стоцвітні</u> одскакують іскри до втечі (ПТ7:99)</i>	<i>Проміння слів твоїх <u>стоцвітними</u> огнями, / Стожарами мені горить у далині... (М. Зеров1:80)</i>

П. Тичина став зрілим поетом, а тому багато авторів-початківців вважають його своїм учителем [217, с. 347]. Звідси, на нашу думку, однакові АЛН у поетичних лексиконах П. Тичини та інших словотворців ХХ ст.

Порівнявши роки створення АЛН у поезії П. Тичини та інших авторів ХХ ст., із-поміж яких – В. Барка, І. Драч, О. Підсуха. А. Малишко, робимо висновок, що майже в кожному зіставленні першоавторство належить П. Тичині (див. табл. 1 Додатка Е), що аргументуємо так:

- радянська влада підтримувала творчість П. Тичини, тому збірки поезій цього автора видавали величезними накладками, що сприяло поширенню його віршів;

- поет був знайомий із багатьма українськими митцями, які цінували його творчість і неодноразово наслідували її, наприклад, А. Малишко;

- творчі надбання П. Тичини після його смерті продовжують публікувати, наприклад, 12-томне повне академічне видання творів, що сприяє впливові на українську літературу кінця ХХ – початку ХХІ ст.;

- наявність у творчому доробку автора не тільки виразно пропагандистських творів соціалістичного реалізму, але й зразків високохудожньої поезії стимулювало до наслідування іншими письменниками словопошуків митця.

Фіксуємо однакові інновації й у поезії П. Тичини й А. Малишка. Обидва автори належать до когорти класиків української літератури. П. Тичина починає свій творчий шлях раніше – з 10-х років ХХ ст., а А. Малишко – з 30-х років, обоє займали активну громадянську та політичну позицію, що впливало на тематичне й ідейне спрямування поезії цих письменників. Проаналізувавши однакові АЛН цих авторів, з'ясували, що їх ужито в поезіях зі специфічним політичним забарвленням. Письменники нерідко зустрічалися для творчих змагань на знання фольклорних текстів. А. Малишко неодноразово зазначав про вплив П. Тичини на його творчість (Див. щоденникові записи П. Тичини від листопада 1950 року [217, с. 169]).

Проаналізувавши АЛН П. Тичини на тлі словотворчості інших поетів ХХ ст., робимо висновок, що інновації поета – це унікальне явище, яке варто розглядати з погляду його еволюції в зв'язку зі складним періодом творчої діяльності поета. Окрім того, словопошуки автора нерідко слугували зразком для наслідування інших письменників ХХ ст.

Як зазначено вище, в основу компаративного аналізу АЛН П. Тичини й інших авторів ХХ ст. покладена періодизація творчості поета. Порівнюємо однакові інновації П. Тичини та інших словотворців ХХ ст. з огляду на хронологію їх створення (дата написання / публікації поезії з АЛН; порівняння років творчості П. Тичини та інших поетів) (див. табл. 1 Додатка Е).

У таблиці напівжирним шрифтом марковано ті роки, коли першість створення АЛН належала П. Тичині. Труднощі з хронологізацією новотворів виникали з недатованими поезіями та тими, які зафіксовано в інших джерелах (ГКол-71), але вміщено в словниках АЛН (наприклад, інновацію *розпрозорений* ужито двічі в поета, але тільки один раз датовано). Інший

приклад творення цієї номінації зафіксовано в словнику Г. М. Колесника, але без указівки на час написання.

Отже, найчастіше однакові одиниці трапляються в реєстрах АЛН І. Драча (4 рази), А. Малишка (3 рази), В. Барки та М. Зерова (по 2 рази).

Відповідно до даних таблиці, найбільше АЛН, першоавторство яких належить П. Тичині, зафіксовано впродовж раннього періоду творчості, оскільки 1909 – 1924 роки вважаємо найуспішнішими з погляду художньо-естетичної цінності творів П. Тичини і його словотворчої діяльності. Кілька таких інновацій фіксуємо й у період 40 – 60-х років – період, коли сталінський терор було призупинено, а більшість сил спрямовано на врегулювання воєнного конфлікту й на післявоєнну відбудову, тому П. Тичина активніше звертається до словотворчих експериментів і продукує низку оригінальних АЛН, впливаючи на літературний процес цього періоду.

Усього зафіксовано 18 однакових АЛН у поезії П. Тичини та інших поетів ХХ ст., із-поміж яких переважають прикметники. Це свідчить про бажання авторів увиразнити свої тексти, художньо представити навколишню дійсність оригінальними словопошуками П. Тичини – індивідуально-авторськими епітетами.

Отже, авторитет П. Тичини-словотворця був незаперечним для сучасників та авторів наступних поколінь, тому вони творчо наслідували стиль і манеру поетичного викладу поета.

У процесі порівняльного аналізу словотворчої практики П. Тичини й інших поетів ХХ ст. не менш важлива форма АЛН, що ілюструє тенденцію до утворення нових слів із використанням засобів різних мовних рівнів.

Традиційно вирізняють кілька різновидів АЛН за формою. На прикладі інновацій П. Тичини та новотворів поетів ХХ ст. проаналізуємо специфіку цих слів.

1. *Фонетичні okazіоналізми* – це своєрідне поєднання звуків мови для передання певної семантики. Утворення таких позбавлених змісту звукових комплексів, на думку Г. М. Вокальчук, «зумовлювалося передусім

прагненням автора змалювати звуковий образ міста, динаміку нового життя» [46, с. 57]. Активно поширювалася така тенденція в поезіях футуристів, наприклад, у вірші «Місто» (1914 р.) М. Семенка (*осте, сте, бі, бо, бу*) [Там само, с. 57].

Хоча П. Тичина неодноразово критикував М. Семенка за його спосіб вираження думок, проте й сам вдавався до творення фонетичних okazіоналізмів. Традиційно поета не зараховують до цього літературного напрямку. Проте О. Р. Ільницький вважає, що навіть творчість П. Тичини, зокрема його збірку «Чернігів», не можна оцінити повною мірою, не згадавши футуризму [81, с. 379], наприклад: у вірші «Фуга» рядки в строфі, ніби обірвані вітром, ця форма поезії відповідає назві (фуга – «форма поліфонічного твору, заснована на послідовному проведенні в усіх голосах однієї або кількох тем за певним тонально-гармонійним планом» [СУМ, т. 8, с. 648]), що дає змогу авторові експериментувати не тільки зі стилем, але й із формою АЛН: *Вітер вітер ві / Терзає дуба кле / на хмарах хмуре сон / це знов осінній ві...*; П. Тичина в листі до М. К. Зерова пише: «Фуга» – та що про «Фугу» балакають! Звичайно її можна було б і зовсім не писати. Інструментальна поезія» [216, с. 47]; у поетичному тексті «Надходить літо»: *Надходить літо, / Чуєш-бо – надходить ді – / То мліє гай; І вже тебе вітер і віте – / розгони, одгони і гон!..* (ПТ1:217 # 1923). У першому прикладі поет передає мелодику літнього гаю, але не за допомогою вживання шиплячих, а створюючи фонетичні okazіоналізми. У другому прикладі – для збереження ритмомелодики в поетичному рядку П. Тичина експериментує з нанизуванням однокореневих слів, відмінних префіксами.

2. Граматичні (морфологічні) АЛН утворено з порушенням норм мови, наприклад:

- індивідуальні форми ступенів порівняння прикметників. У поезії П. Тичини зафіксовано форму вищого ступеня порівняння прикметника *свиніший*: – *Ось я свиня – то вже свиня! / Од всіх свиней свиніша!* (ПТ2:194

1941) (пор. в інших поетів ХХ ст.: *найдіалектичніші* (М. Семенко) [СМС-06, с. 158];

- okazіональні дієслівні форми – дієприкметники, як-от: *Під промісячений рев / Закружляли всякі біси...* (ПТ5:24);

- демінутивні okazіональні дієслова, напр., *Страшно й думатоньки, / Буйнуватоньки...* (ПТ1:316 # 1916 – 1917) (пор. в А. Казки: *Заросилась кров'ю нива, / Заросилась-заюшилась – / Аж ридатоньки несил!* (А. Казка: 162 # 1927 – 1928) [120, с. 82]).

Загалом граматичні АЛН не надто поширені в словотворчій практиці П. Тичини, оскільки поет більше експериментує із семантикою, емоційним наповненням віршів з інноваціями, аніж із їхнім граматичним вираженням.

3. *Лексичні новотвори* утворені на основі вже наявних узуальних слів за допомогою різних способів словотвору, наприклад: *Етонька носить воду / до садочка-огороду...* (ПТ6:366). Активно створюють такі АЛН й інші поети ХХ ст., як-от: *...чай парував, простий димучий чай, / і плавали фантазії-вітрила, / і сонце роздробилось пилом...* (К. Герасименко: 115 # ~1939) [КСАН-04, с. 459].

4. *Семантичні новотвори* – це вживання відомих слів із іншим новим значенням. У корпусі АЛН П. Тичини таких інновацій не представлено. Не надто часто їх фіксують і в поезії інших авторів (пор. у М. Вінграновського: *футболик* (у знач. м'яч) (М. Вінграновський5: 9) [Цит. за: КСАН-04]; у М. Семенка: *чеканка* (від *чекати*) [СМС-06, с. 174] та ін.

5. *Графосемантизми* – це специфічні неологізми, спрямовані на візуальне сприйняття їх, тобто утворені з частковим порушенням правописних норм, наприклад: у П. Тичини: *«геній»-нездара* (ПТ1:119 # 1919), *червоно-си'-зеле'* (ПТ1:98 # 1918), *чор!товий* (ПТ1:217 # 1923), *шу-/муштровано* (ПТ1:139 # 1933) (пор. у Г. Вакара: *УСРРський, ХУДлітература* (Г.Вакар: НГ-28-№11:311), в О. Влизька: *ГАЙДА-мак(а)*, О. Роховича: *СВУс* – від СВУ – *Спілка Визволення України* та вус [46, с. 62].

Отже, у словотворчій практиці П. Тичини представлено різні за формою АЛН, у яких поет – оригінальний експериментатор із неординарним підходом до створення нових слів.

Окремо фіксуємо групу т. зв. надскладних номінацій, утворених за допомогою трьох і більше компонентів, наприклад: *ринко-збуто-здоєння*, *свіжо-тьмяно-юний*, *царево-пано-бого-мертвотний*, *червоно-си'-зеле'* [99, с. 235, 239, 252, 253]. Такі АЛН семантично місткі та характеризують предмет чи ознаку з різних боків за допомогою синтезу значень складників.

Отже, словотворча практика П. Тичини слугувала зразком для наслідування іншим авторам ХХ ст., що спричинено письменницьким авторитетом митця, успішністю структурно-семантичних особливостей інновацій і загальною традицією створення АЛН у поезії ХХ ст.

Висновки до розділу 2

Словотворча діяльність П. Тичини умовно поділена на чотири періоди: 1) період кларнетизму (1909 – 1924 рр.), або класичний; 2) період 30-х років; 3) воєнний період; 4) післявоєнний період.

У результаті частотних обрахунків упродовж періоду 1909 – 1924 років зафіксовано 246 АЛН, 1925 – 1939 років – 187 АЛН, 1940 – 1945 років – 107 АЛН, 1946 – 1967 років – 269 АЛН. Такий кількісний розподіл новотворів упродовж різних хронологічних зрізів спричинений складними умовами його творчої діяльності поета в середині та другій половині ХХ ст., активною громадською, політичною діяльністю, ідеологічним тиском (а відтак – ідейно-естетичним) провладних керівних органів на інтелігенцію цього періоду загалом і П. Тичину зокрема.

Найбільш репрезентативними ТГ у словотворчості поета виявилися «Назви осіб» (73 АЛН) і «Назви явищ природи» (33 АЛН), створені з метою образного, оригінального з мовно-естетичного погляду найменування об'єктів позамовної дійсності, увиразнення ознак денотатів, передання настроєвості поетичних текстів, мовного вираження специфіки доби.

Найбільше АЛН засвідчено в поезіях, які увійшли до збірок «Вітер з України» (71 одиниця), «Сонячні кларнети» (48 АЛН), «Чуття єдиної родини» (42 одиниці) і «Чернігів» (36 одиниць). 77 АЛН зафіксовано в симфонії «Сковорода». Роки видання збірок припадають на найуспішніші періоди словотворчої діяльності П. Тичини – період кларнетизму та період 30-х років.

Понад 300 інновацій – недатовано, що значно ускладнило виявлення загальних тенденцій еволюції словотворчості П. Тичини.

У словопошуках П. Тичини зафіксовано 483 іменники, 249 прикметників, 182 дієслів (із-поміж яких – 19 дієприкметників і 4 дієприслівники), 149 прислівників, 1 вигук. Неологічними експериментами поет довів, що застосування мовних ресурсів для створення АЛН різних частиномовних класів увиразнює поетичне мовлення, сприяє появі високоестетичних образів.

Найчастотнішими морфемами у складі АЛН є такі: *зелен-* (19 АЛН), *зір-/зор-* (18 АЛН), *золот-/злот-* (13 АЛН), *сон-ц-* (11 АЛН), *звір-, квіт-* (по 10 АЛН). Така частотність указує на ті ключові концепти, для оригінальної номінації яких П. Тичина звертав особливу увагу. Показово, що зазначені високочастотні морфеми активно вживалися в складі узуальних слів традиційного поетичного лексикону.

Найбільш впливовими на словопошуки П. Тичини були ідеологічний, культурологічний, соціальний екстралінгвальні чинники, які виразно ілюструють психолінгвальні реакції поета на складні суспільно-політичні ситуації як стимули для креативної словесної діяльності мовної особистості.

Фіксація однакових за змістом і формою інновацій у лексиконі П. Тичини й інших авторів ХХ ст. спричинена низкою передумов: 1) авторитетом П. Тичини як письменника з оригінальною манерою письма, що втілювалася зокрема в його новотворах, котрі були впізнаваними в тогочасному історико-літературному соціумі й нерідко використовувалися іншими авторами в ролі прямих цитацій або ж слугували зразками

для творення АЛН (за аналогією); 2) експериментами П. Тичини в різних літературних жанрах і напрямках; 3) особистим знайомством і тісними творчими контактами з поетами ХХ ст. (М. Вороним, В. Елланом-Блакитним, А. Казкою, А. Малишком, В. Самійленком та ін.)

Отже, інновації П. Тичини презентують час, у який їх утворено, ідеологічні, соціальні та культурологічні чинники, що безпосередньо чи опосередковано вплинули на їхню семантичну структуру. Здійснені частиномовний і частотний аналізи засвідчують створення індивідуально-авторських номінацій П. Тичини в руслі загальномовних та словотворчих тенденцій.

Основні положення розділу висвітлено в статтях: «Еволюція психолінгвальної креативності Павла Тичини» [92], «Основні тенденції розвитку авторських лексичних новотворів Павла Тичини ранньої творчості» [187]; «Особливості еволюції індивідуально-авторської номінації в поезії Павла Тичини» [97], «Прислівникові новотвори в поезії Павла Тичини (статистичний, семантико-дериваційний, хронологічний аспекти)» [42]; «Редакторське втручання у мовосвіт П. Тичини» [98]; «Використання фольклорних текстів під час перевірки реєстрів авторських лексичних неологізмів (на матеріалі «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини»)» [90], «Фольклорна основа складених найменувань у сучасній українській поезії» [100], «Фольклорні лексичні інновації як одне з джерел формування авторської мовно-поетичної картини світу (на матеріалі лексичних новотворів П. Тичини)» [190], «Фольклорне походження складених найменувань в українській поезії ХХ століття» [189], «Вплив фольклору на словотворчу практику П. Тичини» [186].

РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ П. ТИЧИНИ

3.1 Новотвори П. Тичини в сучасних лексикографічних джерелах

Визначальною для української індивідуально-авторської неографії стала поява 1971 року словника АЛН П. Тичини «З'являються нові слова у мові...» Г. М. Колесника, який розпочав спеціальну лексикографічну фіксацію одиниць індивідуально-авторської номінації [Г-Кол-71]. У передмові укладач зазначає: «Тичина-новатор передусім був новатором у мові» і вважає, що яскраві поетичні новотвори автора позначені «виразною самобутньою індивідуальністю» [Там само, с. 7] творця, яку й ілюструє матеріалом словника.

Усього в лексикографічному джерелі уміщено 637 одиниць індивідуально-авторської номінації. Дослідник опрацював 20 першоджерел: збірки віршів (найповніше на той час 6-томне видання [224]), прозові тексти, публіцистичні та літературно-критичні статті, симфонію «Сковорода», окремі рукописні тексти.

Г. М. Колесник відзначає, що однією з основних проблем формування реєстру АЛН П. Тичини було визначення належності того чи того слова поетові, оскільки воно могло бути почутим із народних уст, адже фольклор постійно розвивається та поповнюється новими словами [Г-Кол-71, с. 197].

АЛН, які зафіксував Г. М. Колесник, представлені у вигляді словникових статей із такими компонентами:

1. *Реєстрове слово*. Усі неологізми розміщено за абеткою і виділено курсивом. У словнику не завжди дотримано цього принципу (словникові статті *літа-перебродії*, *оченьки-ворітечка* [Г-Кол-71, с. 125, 136]). АЛН *загоїни*, *заокеанці*, *ниви-приливи*, *очі-пазурі*, *поточки-дзюркоточки* [Там само, с. 114, 115, 135, 136, 142] потребують детальнішого коментаря, оскільки представлені у формі множини. Дискусійною є початкова форма

новотвору *перебродом*: – *Що нам ріки? – йдемо перебродом. Що нам орди? – в нас меч у руках* [курсив наш. – О. С.] [Там само, с. 137]. Однак у результаті лексикографічної експертизи виявилося, що в сучасних словниках [СУМ, т. 6, с. 130; УОС-03, с. 82] це слово вже зафіксоване як узуальне.

2. **Контекст** – частина тексту художнього твору (поетичного), достатня для розуміння значення номінації (виділений курсивом). У випадку, якщо новотвір трапляється в цитаті двічі, то однаковий контекст використано до кожного зі слів, що суперечить принципу економії словникового простору (однакові цитати Г. М. Колесник дібрав до словникових статей АЛН *весніти* й *акордитись*: І стежив я, і я веснів: *Акордились* планети, Навік я взяв, що Ти не Гнів, – Лиш Сонячні Кларнети [Г-Кол-71, с. 96, 101] (див. також сл. статті дужний – мережно-пружний, безводяно – безхліб'яно, бризь – одглибинитись, брунькоцвіт – злотозор – прозор та ін.).

3. **Довідка** – вказівка на першоджерело, у якому зафіксовано новотвір, та відповідну сторінку, на якій уміщено поезію з АЛН, наприклад: (В космічному..., 12); (І, 59). Укладач не ставив мети дослідити хронологічний аспект, чим і пояснюємо відсутність хронологічної довідки [Г-Кол-71].

Аналізуючи словник інновацій П. Тичини, виокремили групу слів, які були інтерпретовані Г. М. Колесником як АЛН, хоча вже тоді їх фіксували загальнономовні словники. Дослідник вважає авторським новотвором прикметник *дужний* (Мережно-пружна стекла й стисла мисль напориста перекинулась повисла в формі *дужного* моста... (І, 227) [Г-Кол-71, с. 112]). Однак після ретельної лексикографічної експертизи з'ясовано, що це слово зареєстроване в словнику Б. Грінченка як узуальне [БГ, т. 1, с. 454]. До групи т. зв. квазіновотворів належать також слова: *голоколінець*, *квітний*, *клін*, *люблянка*, *майва*, *поганство*, *різнація*, *тонити* та ін. [Там само, с. 107, 120, 121, 123, 125, 125, 141, 146, 157], які зафіксовано в словнику Б. Грінченка [БГ1, с. 304; БГ2, с. 233, 251, 386, 397; БГ3, с. 230; БГ4, с. 22, 273].

Нерідко в контекстах засвідчено й інші інновації, не додані до реєстру АЛН П. Тичини, наприклад: *беззаконець* (в ілюстрації до *багряноводний* зазначений новотвір фігурує в контексті); *сонцесяйний* (ужито у словниковій статті АЛН *взелений, узелений*); окремими словниковими статтями не подано також *розкружляти, квіти-перли* (у реєстрі наявні аналогічні утворення – *квіти-дзвони, квіти-ласкавці*), попри те, що ці інновації введено в контексти ілюстрацій до інших АЛН. Було проведено повторну текстологічну експертизу, внаслідок якої реєстр новотворів П. Тичини доповнено новими одиницями індивідуально-авторської номінації.

Частина АЛН зафіксована у творах інших письменників і датована значно раніше, ніж у поезії П. Тичини, тому такі номінації було позначено спеціальними ремарками або вилучено з реєстру. У результаті лексикографічної експертизи за «Словником української мови» в 11 томах вилучено іменник *винограддя*, оскільки як ілюстративний матеріал до цього слова укладачі подають фрагмент із творчості І. Франка: *ВИНОГРАДДЯ, я, с, збірн. Стебла винограду. По ганку ди́ке винограддя пне́ться* (Фр., XI, 1952, 258) [СУМ, т. 3: 441]. Слово зафіксовано в поетичних текстах І. Франка, тому можна припустити, що П. Тичина не є автором цієї номінації.

Г. М. Колесник увів до реєстру словника АЛН *кружно*, поезія з яким датована 1961 роком. Після лексикографічної експертизи було виявлено, що його фіксує словник Д. І. Яворницького [СУМЯ-20, с. 397].

Порушено ще одну актуальну проблему – проведення лексикографічної експертизи за словниками, виданими до дати написання / публікації поезії П. Тичини з АЛН, що сприятиме «очищенню» реєстрів від узуальних лексем.

Однак наші зауваження не применшують ролі словника «З’являються нові слова у мові...» Г. М. Колесника в українській індивідуально-авторській неографії, який став базою для подальших ґрунтовніших досліджень поетичної творчості не тільки П. Тичини, але й інших авторів ХХ ст.

Отже, словник АЛН П. Тичини Г. М. Колесника – це перша спроба укладання словника інновацій на матеріалі творчості автора та цінний матеріал для досліджень сучасної української неографії.

1973 року Г. М. Колесник уклав словник АЛН ще одного талановитого письменника й активного словотворця М. Рильського [Г-Кол-73]. Матеріалом дослідження слугувало 200 одиниць, зафіксовані не лише в оригінальних творах автора, але й у його поетичних перекладах.

Г. М. Вокальчук порівняла перші в українській індивідуально-авторській неографії лексикографічні джерела й виокремила такі їхні спільні ознаки [41]: 1) до реєстрів кожного зі словників уведено АЛН, зафіксовані в поетичних перекладах представників світової літератури, однак чисельність реєстрів кожного з поетів відмінна, що зумовлено, на думку дослідниці, кількома причинами, із-поміж яких – кількісне представлення одиниць індивідуально-авторської номінації в словотворчості кожного поета; 2) у словникових статтях обох лексикографічних джерел відсутні граматичні та стилістичні ремарки; 3) не вказано дати вживання АЛН у тексті; 4) відсутні наголоси в реєстрових словах; 5) в обох словниках зафіксовано потенційні слова, яких не фіксували тогочасні словники, однак згодом увійшли до складу загальномовних лексикографічних джерел; 6) також представлено найбільш виразні прикладкові й тавтологічні сполуки на зразок: *блиск-грім* (П. Тичина), *вітер-перегонець* (П. Тичина) [99, с. 186, 192]; *вогненосець-Прометей* (М. Рильський), *гасло-голос* (М. Рильський) [КСАН-04, с. 152, 162]; 7) в обох лексикографічних джерелах зафіксовано авторські варіанти новотворів, напр., *беззаконець – беззаконник* (П. Тичина), *незцінний – неоцінний* (М. Рильський); 8) кожне із лексикографічних джерел має свою специфіку представлення АЛН, завдяки чому визначаємо характерні риси словотворчості кожного з авторів. М. Рильський активно експериментував із певними кореневими морфемами (*крил-:* *буйнокрилий*, *громокрилий* та ін.; *ясн-:* *ясноводь*, *яносилий* та ін.; *вод-:* *водорослина*, *свіжоводий* та ін.; *біл(о)-:* *білокипучий*, *нетлінно-білий* та ін.; *ст(о)-:*

стобратній, стогромовий та ін.)). П. Тичина вдало створював складені номінації шляхом редуплікації основ: *тум-туман, тьми-тем* та ін. [99, с. 248, 249]. Найбільш поширеними кореневими морфемами в його поетичному лексиконі стали *зелен-, золот-, злот-, квіт-/цвіт-, крил(л)-, вогн-/огн-, дзвін(к)-/дзвон-* та ін.

Незважаючи на те, що творчість поетів припадає на однаковий хронологічний зріз, проте словотворчі експерименти кожного – це оригінальний і цінний матеріал для неолого-неографічних досліджень.

Частина АЛН П. Тичини увійшла до загальномовного вжитку та зафіксована в словниках, що свідчить про вияв життєздатності цих слів, актуальність і потребу таких найменувань в узусі. Виокремлюємо інновації, зафіксовані в поезії П. Тичини, в одинадцятитомному «Словникові української мови». Окрім того, у вказаному лексикографічному джерелі до поданих слів дібрано ілюстрації з поетичної творчості автора, як-от: *вітровіння* [СУМ, т. 1: 688], *збільшовичений* [СУМ, т. 3: 442], *обезхмарити* [СУМ, т. 5: 487] та ін. Ці приклади свідчать про філологічне чуття поета, його досконале володіння українською мовою, що стимулювало словопошуки для заповнення мовних лакун.

Важливим внеском у розвиток теоретичної та практичної бази для подальшого розвитку досліджень у царині індивідуально-авторської неології стала монографія Г. М. Вокальчук «Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект)» [35], а вміщений у ній словник новотворів українських поетів ХХ ст. презентує словотворчу тенденцію в літературі цього періоду [КСАН-04, с. 94 – 508]. На основі теоретичних принципів лексикографічного опису, розроблених у цьому дослідженні, було укладено словники новотворів В. Барки [БАРКА-07], неокласиків [КНС-09], поетів Рівненщини [КСАН-Рівне], шістдесятників (М. Вінграновського, І. Калинця, Л. Костенко, І. Світличного, В. Стуса, Г. Чубая) [КСАН-Вінгр; КАЛИНЕЦЬ-10; КСАН-Кост; КСАН-Світл; СТУС-11; КСАН-Чубай].

До загального реєстру АЛН указанного лексикографічного джерела ввійшли й результати словопошуків П. Тичини. Усього вміщено 529 одиниць із поетичних текстів автора. Джерельною базою слугували словник АЛН «З'являються нові слова у мові...» Г. М. Колесника [Г-Кол-71], 12-томне повне академічне видання творів поета, зокрема 1 – 7, 12 (Кн. 2) томи [213], збірки поезій «В серці моїм...» (Київ, 1970) [211], «Твори» (Київ, 1976) [223]. Проте в цьому лексикографічному джерелі зафіксовано не всі АЛН П. Тичини, тому в пропонованому дослідженні продовжено вивчення неологічної спадщини автора.

Важливе значення для української індивідуально-авторської неографії загалом і для дослідження АЛН П. Тичини зокрема має монографія «Я – беззразковості поет» [СМС-06], у якій комплексно досліджено АЛН М. Семенка. У роботі проаналізовано лексико-семантичні особливості індивідуально-авторських номінацій, окреслено основні тенденції словотворчої практики поета, укладено словник інновацій цього автора. Це джерело цінне для студій та словотворчості українських футуристів і панфутуристів початку ХХ ст. Використання зазначеного дослідження в процесі аналізу неології П. Тичини зумовлено приблизно однаковими періодами творчості обох поетів, їхнім неоднозначним ставленням один до одного (нерідко обидва автори досить гостро висловлювалися про творчість опонента), виокремленням футуристичних рис у поезії П. Тичини.

Як уже зазначено, АЛН П. Тичини були об'єктом спеціальних досліджень. Низку інновацій, зафіксованих у поезіях автора, проаналізовано в контексті української епітетної системи та літературного слововживання. Зокрема *«Словник епітетів української мови»* уміщує, окрім часто повторюваних епітетних словосполучень, й індивідуально-авторські. На думку укладачів, дослідження епітетів дає змогу простежити розвиток образного мислення, зміну естетичних оцінок, вплив ліричних та епічних джерел на художні тексти, а пошук найвлучнішої, найдоречнішої оцінки,

втіленої в епітетному словосполученні, сприяє розвиткові, увиразненню мови, піднесенню й збагаченню її культури [СЕУМ-98, с. 4, 5].

У реєстрі цього словника зафіксовано низку епітетних словосполучень, виокремлених у поетичних текстах П. Тичини. Ілюстрації з творчості автора дібрано до 29 словникових статей. Окремі з них ілюстровано двома контекстами з мистецької спадщини письменника (див.: *голуб (голубка, голуб'ятко і под.), гора, день, думка, життя, земля, Україна* [СЕУМ-98, с. 87, 89, 99, 121, 128 – 131, 145, 369]).

Із-поміж виокремлених епітетних конструкцій зафіксовано 10 прикметникових АЛН П. Тичини (напр.: *крилоорлиний, яснокорий*), більшість із яких виділена позначкою «Оригінальні епітети», як-от: *гордопишний* (день), *гордо-бідна* (думка), *сумно-розхристана* (думка), *стрімко-зелене* (життя), *дзвінкославна* (пісня) та ін. [СЕУМ-98, с. 99, 121, 131, 252].

Нерідко ознака, на яку вказують епітети, пов'язана з індивідуально-авторським стилем, а проілюстровані АЛН П. Тичини засвідчують тонке мовне чуття поета, смак і естетичний творчий підхід до зображення навколишньої дійсності.

Отже, лексикографічна фіксація індивідуально-авторських прикметників вказує на великі виражальні можливості української мови, емоційно-образні та художньо-естетичні потенції мовних ресурсів.

Окремі АЛН П. Тичини зафіксовано в словникові **«Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників» О. М. Рудь** [ПССПД-01], де зібрано й упорядковано епітети до найбільш уживаних у поетичній мові ХХ ст. іменникових назв, із-поміж епітетів наведені АЛН П. Тичини.

Дослідниця проаналізувала поезії П. Тичини, уміщені в 1 – 4 томах 6-томного та 1 – 6 томах 12-томного видання творів автора.

Словникова стаття складається із таких частин: 1) реєстрове слово – іменник у називному відмінку однини, рідше – множини; 2) указівка

на семантичну групу, до якої належать прикметники та дієприкметники; 3) після іменника за абеткою наведено складні епітети, об'єднані за значенням для з'ясування семантичних, емоційно-експресивних і стилістичних відтінків; 4) контексти до кожного епітета; 5) вказівка на автора, наприклад:

РІКА (РІКИ,

Про психологічне сприйняття: хмар-хмарова*

РІЧКА і под.)

Весна, весна! Який там гон на крилах вітерка? –

то в вишині біжить, зника хмар-хмарова ріка (П. Тичина).

Якщо епітет індивідуально-авторський, то зроблено спеціальну позначку – «*».

Складні прикметники та дієприкметники П. Тичини засвідчено в 154 словникових статтях, із-поміж яких – 31 індивідуально-авторський. 11 індивідуально-авторських епітетів не зафіксовано «Словником...», оскільки ці номінації позначають назви відтінків кольорів, числівниково-іменникові найменування.

Зауважимо, що не всі АЛН в аналізованому джерелі позначені відповідною позначкою як індивідуально-авторські, наприклад: *салосонивий* (с. 19), *самодзвонний* (с. 8), *трагічно-безжурний* (с. 17), *царево-пано-бого-мертвотний* (с. 19), *червоно-плюшевий* (с. 10) та ін.

Дослідження О. М. Рудь цінне для аналізу семантично-стилістичних особливостей АЛН П. Тичини, а також особливостей прикметникового та дієприкметникового словотвору інновацій поета.

Отже, словотворчість П. Тичини потребує якнайповнішого охоплення та спеціального словникового представлення новотворів згідно з урахуванням теоретичних засад сучасної української та закордонної неографії.

Таке дослідження допоможе з'ясувати семантико-структурні особливості словотворчості поета, визначити причини творення неологічної лексики, а порівняння інновацій П. Тичини з АЛН інших авторів ХХ –

XXI сторіч – простежити еволюцію словотворчої практики поета в контексті доби.

Після видання оновленого «Словника...» (2011 р.) його матеріали використано й в інших лексикографічних джерелах, наприклад, ТГ «Назви осіб» (88 одиниць (8,3 % від загальної сукупності індивідуально-авторських назв осіб)) увійшла до складу «Короткого словника індивідуально-авторських назв осіб в українській поезії XX–XXI століття» Г. М. Вокальчук, В. В. Максимчука [НО-11, с. 262 – 348]. Відтак цей факт іще раз засвідчив актуальність лексикографічного дослідження неологічного лексикону П. Тичини та важливість таких студій для сучасної мовознавчої науки.

Реєстр АЛН П. Тичини вважаємо відкритим, оскільки лексикографічну, текстологічну, компаративну й інтертекстуальну експертизи повторно проведено після публікації «Словника...». Окремі АЛН додано до реєстру інновацій П. Тичини в другій редакції лексикографічного джерела, оскільки:

а) їх зафіксовано в текстах, опублікованих після укладання реєстру словника АЛН поета [221];

б) АЛН виокремлено в поезіях, опублікованих у періодичних виданнях, що не увійшли до академічного видання творів автора;

в) інновації, які з різних причин не були введені до реєстру АЛН у «Словнику...» в його першій редакції.

Отже, словопошуки П. Тичини потребують усебічного вивчення з огляду на найсучасніші підходи до аналізу авторських новотворів.

3.2 Внесок П. Тичини в збагачення загальнономовного словника

Установлення авторства новотвору – це складний процес, який передбачає ретельне дослідження біобібліографічних, літературознавчих, мовознавчих матеріалів. Дослідники вказують на такі критерії визначення авторства інновацій: хронологічне зіставлення появи АЛН у вокабулярах різних письменників, поглиблений аналіз літературного процесу певного

періоду, вивчення літературознавчих, літературно-критичних, мовознавчих праць (у випадку, якщо однакову номінацію засвідчено в текстах різних поетів, проте не вказано року написання твору) [46, с. 52 – 55]. Окрім того, важлива лексикографічна експертиза, у процесі якої максимально фільтрується реєстр АЛН.

П. Тичина плідно й успішно працював над заповненням словесних лакун загальномовного словника, що підтверджено реєстром АЛН, які увійшли до узуального складу мови.

У процесі аналізу інновацій поета, які зафіксував Г. М. Колесник, з'ясовано, що низка слів уведена до реєстру, оскільки не була засвідчена в тогочасних словниках [БГ, УЛВН-73, СУМЯ-20]. Згодом за результатами лексикографічної, текстологічної, компаративної й інтертекстуальної експертиз виявлено, що ці слова зареєстровані загальномовними словниками (див. табл. 1 Додатка Ж). Отже, лексикографічна експертиза – це перший етап установлення авторства новотвору. У таблиці представлено ті АЛН, які увійшли до загальномовного вжитку, зафіксовано сучасні лексикографічні джерела, де ці одиниці описано.

Лексикографічну експертизу АЛН П. Тичини здійснено за 81 загальномовним різножанровим словником.

Окремі АЛН, увійшовши до складу узуальної лексики, не втратили ознак ідіостилію П. Тичини і нерозривно пов'язані з їх автором, напр.: *ніжнодзвонний* [СУМ, т. 5:422], *сонцебризний* [СУМ, т. 9:459] та ін.

Низку інновацій зафіксовано в поетичних вокабулярах інших авторів ХХ ст., проте першоавторство їх належить П. Тичині, що з'ясовано в результаті застосування прийому хронологічного зіставлення дат, як-от: *вітровіння* [46, с. 53].

Безперечно, реєстр АЛН потребує подальших глибших і ретельніших експертиз щоденникових, епістолярних записів П. Тичини й інших авторів, з якими був знайомий поет, літературно-критичних, мовознавчих досліджень, присвячених творчості митця.

Із-поміж АЛН, які увійшли до реєстрів загальномовних словників, зафіксовано інновації різних частиномовних класів, що свідчить про потребу автора в оригінальному представленні не тільки явищ чи предметів, але й їхніх ознак, процесів і станів, ознак інших ознак.

Потенційні слова – іменники (10 одиниць). Іменник *вітровіння* утворено від слова *вітер* та іменникового суфікса *-інн* на позначення тривалості дії для передачі процесу переміщення повітряних мас в атмосфері. У контексті ця одиниця має глибоке емоційно-експресивне навантаження. Відзначимо, що ТГ «Назви явищ природи» – одна з найбільш репрезентованих у реєстрі АЛН П. Тичини, а особливо активно представлені інновації з семою 'вітер': *вітер-перегонець*, *вітер-чорнобров*, *вітер-шум*, *вітрилити*, *вітрогойдання* [99, с. 185]. В. О. Шадура відзначає, що «велика кількість новотворів П. Тичини будується на базі групи слів основного словникового фонду, пов'язаних із явищами і предметами природи /.../, з назвами рослин /.../, з назвами птахів і тварин» [235, с. 55]. Аналізуючи ідіостиль поета, К. С. Буркут виокремлює найчастотніші іменники, із-поміж яких лексема *вітер*, ужита П. Тичиною 93 рази [27, с. 6].

АЛН *підстружка* (*І вітер стружки і підстружки ув очі, в душу...* (ГКол-71:140)) П. Тичина створює для називання предмета – результату певного процесу – відходів після стругання (пор. у сучасних лексикографічних джерелах: *підстружка*, «Те ж саме, що підстругування» [СУМ, т. 6, с. 509]).

Відзначимо, що АЛН-іменники П. Тичини утворені за високопродуктивними моделями для того, аби заповнити мовні лакуни, чим і пояснюємо їхнє подальше входження до складу загальномовної лексики, наприклад: *руйнач*, *чудесність*, *юнка* та ін. Нерідко такі слова мають експресивний відтінок, тому в лексикографічних джерелах ужито спеціальну позначку: *книжн.* – книжне слово, вираз; *перен.* – переносно, переносне значення; *поет.* – поетичне слово; *уроч.* – урочисте слово.

Із-поміж **прикметників** виокремлюємо групу АЛН (10 одиниць), що вказують на час створення, виразно ілюструючи політичні та суспільні ідеологічні рухи ХХ ст., як-от: *буревісний, оєвропеєний, збільшовичений*.

Індивідуально-авторські дієслова та їх форми представлені 16 одиницями. Традиційно дієприкметники утворюють від наявних у мові дієслів. Не знаходячи потрібного вербатива для АЛН-дієприкметника, П. Тичина створює його: спочатку з'являються індивідуально-авторські вербативи, а тоді – їхні форми, наприклад:

Взеленіти, дієсл., *Ще синій ліс не взеленів...* (ПТ1:191 # 1921) – **Взелений (узелений)**, дієприкм., *Чудесна наша країна: – колосом взолочена, лісами взеленена* (ГКол-71:101); *Дорога узеленена, / і сонце навкруги...* (ПТ3:320 # 1967);

Взолотити, дієсл., *Певно й серце твоє взолотила печаль, / Що така ти ласкава* (ПТ1:51 # 1915); *Приходь, моє сяюче відсоння, / неодцвітаюча весно моя, / і всю природу / і мій настрій взолоти!..* (ПТ3:382 # 1950 – 1967) – **Взолочений**, дієприкм., *Чудесна наша країна: – колосом взолочена, лісами взеленена* (ГКол-71:101).

Окрім дієслів і дієслівних форм – дієприкметників, П. Тичина утворює предикатив **взолочено**: *Дивне місто проти сонця! / Всі взолочено віконця...* (ПТ2:328 # 1945). І. К. Білодід називає предикативи окремою формальною групою дієприкметників, співвідносних із пасивними, які за походженням є короткими (нечленними) формами пасивного дієприкметника середнього роду та протиставляються тепер членним стягненим пасивним дієприкметникам у формі середнього роду [205, с. 417]. У дібраному прикладі предикативний дієприкметник *взолочено* керує іменником у знахідному відмінку.

Найменше з-поміж АЛН, першоавторство яких належить П. Тичині, зафіксовано **прислівників** (8 інновацій), як-от: *рвійно, тонно, хильки* й ін. В основі адвербіальних номінацій лежить вираження ознаки дії, іншої ознаки, наприклад: *грозяно, дитинно, дугасто, шумко*. У результаті

вторинної номінації від іменників, прикметників і дієслів індивідуально-авторські прислівники стають потужною базою для поповнення загальномовного фонду новими одиницями.

Кількість АЛН, авторство яких, за нашими припущеннями, належить П. Тичині, може бути зміненим через: 1) подальше системне вивчення творчості П. Тичини з огляду на сучасні лінгвістичні неолого-неографічні студії; 2) неографічна критика словників АЛН поетів ХХ ст.; 3) аналіз матеріалів життєвого і творчого шляху письменника з огляду на особливості відповідного хронологічного зрізу, виокремлення екстралінгвальних чинників появи інновацій тощо.

Отже, аналізована група АЛН репрезентує реєстр тих інновацій, які, за нашими припущеннями, належать перу П. Тичини. Хоча ці слова утворено переважно з метою заповнення мовних лакун, проте окремі номінації ужито для збереження ритмомелодики тексту, передання оригінального, емоційно місткого образу в поетичному тексті. П. Тичина зробив вагомий внесок у розвиток традиційного українського поетичного лексикону, залучивши до цього своє філологічне обдарування, унікальний поетичний талант і різнобічні історико-культурні й мистецькі зацікавлення.

3.3 Теоретичні засади укладання «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини»

Процес формування реєстру АЛН – це складна багаторівнева процедура, яка передбачає різнобічну характеристику одиниць індивідуально-авторської номінації, оскільки, окрім власне мовного аналізу АЛН, укладачеві потрібно звертати увагу на історико-культурний, соціальний, політичний контексти, психолінгвальні особливості творчої особистості автора.

У процесі укладання «Словника...» застосовано лексикографічну, інтертекстуальну, компаративну і текстологічну експертизи.

3.3.1. Лексикографічна експертиза реєстру АЛН

Під час формування реєстру АЛН П. Тичини виникали труднощі різного характеру – визначення дати написання твору (появи АЛН), граматичних характеристик описуваного слова й ін. Однак чи не найбільшої уваги потребувало визначення неологічності / узуальності аналізованого слова, що вимагало ретельної лексикографічної експертизи, яку здійснено за 81 словником різного типу та призначення.

У неології виокремлено кілька критеріїв ідентифікації АЛН (лексикографічний, словотвірний, експресивно-стилістичний, функційний і критерій контекстуальної (ситуативної) прикріпленості) [46, с. 74 – 77], завдяки чому реєстри новотворів піддавалися різновекторному лінгвістичному моніторингу, що, своєю чергою, сприяє об'єктивності кінцевих результатів. Ці критерії застосовано під час укладання словників авторської неологічної лексики поетів ХХ ст. [БАРКА-07, КАЛИНЕЦЬ-10, КНС-09, КСАН-04, КСАН-Вінгр, КСАН-Кост, КСАН-Рівне, КСАН-Світл, КСАН-Чубай, СМС-06, СТУС-10].

Перший етап перевірки сформованого реєстру АЛН – лексикографічна експертиза – передбачає моніторинг сформованого реєстру АЛН за всіма доступними загальномовними словниками з метою уникнення фіксації узуальних лексем у складі індивідуально-авторських номінацій. Проблему застосування лексикографічного критерію порушено в працях Г. М. Вокальчук [46], В. В. Максимчука [134] та ін. Приміром, реєстр АЛН поетів Рівненщини перевірено за 10 лексикографічними джерелами (на сьогодні до лексикографічної експертизи залучено понад 70 словників [134, с. 190]), неокласиків – за 21, В. Стуса, І. Калинця, І. Світличного, Г. Чубая – за 35 словниками [СТУС-10, КАЛИНЕЦЬ-10, КСАН-Світл, КСАН-Чубай].

В. В. Максимчук виокремлює такі основні завдання лексикографічної експертизи: «дослідження мікроструктури якомога більшої кількості як паперових, так й електронних різножанрових словників, що унеможливить

потрапляння до реєстру АЛН розмовної, просторічної, діалектної лексики; ґрунтовна перевірка авторства інновації, зважаючи на час творення АЛН та період появи словника, а також ілюстративний матеріал, поданий у лексикографічному джерелі; аналіз макроструктури словника, зокрема передмови, списку джерел, з метою з'ясування фіксації в ньому АЛН; виокремлення порівняльних аспектів опису АЛН з узуальними словами, діалектною та розмовною лексикою за структурними, семантичними і стилістичними особливостями; обґрунтування підстав вилучення слова чи внесення його до реєстру АЛН» [134, с. 190].

Під час дослідження АЛН П. Тичини реалізуємо вказані вище завдання й особливу увагу звертаємо на ті лексикографічні праці, які укладено до часу написання / публікації того чи того тексту П. Тичини, у якому зафіксовано АЛН – «Словарь української мови» Б. Д. Грінченка, «Словник української мови» Д. І. Яворницького [БГ, СУМЯ-20].

Отже, у процесі формування реєстру АЛН П. Тичини частин слів була вилучена, оскільки інновації, хоча й зафіксовані в словнику Г. М. Колесника [Г-Кол-71], проте водночас ужиті в загальномовних лексикографічних джерелах, що перебували в науковому обігові в період укладання першого реєстру неологічної лексики П. Тичини. Після перевірки за «Словником української мови» Д. І. Яворницького (1920) вилучено такі лексеми: *вихровик* [СУМЯ-20, с. 104], *зчеркнути* [СУМЯ-20, с. 317], *зливний* [СУМЯ-20, с. 301], *кружно* [СУМЯ-20, с. 397]. У процесі моніторингу «Словаря української мови» Б. Грінченка загальномовними, а не авторськими виявилися слова *квітний* [БГ, т. 2: 233], *клін* [БГ, т. 2: 251], *люблянка* [БГ, т. 2: 386], *майва* [БГ, т. 2: 397], *нашелестіти* [БГ, т. 2: 534], *поганство* [БГ, т. 3: 230], *різнація* [БГ, т. 4: 22], *розмружити* [БГ, т. 4: 53], *сколотись* [БГ, т. 4: 139], *сонок* [БГ, т. 4: 167].

Спочатку у «Словнику...» фіксувалося як авторське слово *ласкавець*, однак після перевірки за «Українсько-німецьким словником» Є. Желехівського [ЖЕЛЕХ-1886, с. 397] його теж вилучено з реєстру.

Отже, цілеспрямований моніторинг словників, виданих іще до часу створення АЛН, допомагає укладачеві якнайретельніше здійснити перевірку реєстру та вилучити з нього ті лексеми, які перебували в загальномовному обігу кінця ХІХ – перших десятиріч ХХ ст.

Ретельному аналізу підлягали лексикографічні праці, опубліковані в період творчості поета [РУС-18, РУС-33, УЛВМ-73 та ін.]. Такі джерела репрезентують мову епохи, упродовж якої працював митець.

У процесі укладання реєстру АЛН П. Тичини значна увага зверталася на словники, у яких подано ілюстративний матеріал [СУМ, СУМ-66] – контексти літературних, науково-технічних, історичних та інших джерел. У результаті такого моніторингу вилучено низку слів, уперше вжитих авторами, які працювали раніше, аніж П. Тичина, наприклад: лексему *тучитися* (...хай туча тучиться, / *ще й блискає...* (ПТ1:251 # 1933)) уживає І. Франко [СУМ, т. 10, с. 330 – 331]: – Кров нашу п'єте! Шкіру з нас дерете! Шпіком нашим тучитеся! – озвався окрик одного з юрби (Фр., ІІІ, 1950).

У результаті аналізу поезії М. Старицького зафіксовано номінацію *крутінь* (пор. у П. Тичини: ...*вже крутінь угораявся, крутінь як з огнистого дроту...* (ПТ1:524 # 1920 – 1925); зокрема у вірші М. Старицького «Ждання»: ...*Мов крутінь* [наголошення автора. – О. С.] *в бурю навісну, / Мене жадоба порива...* [194, с. 40]. Дата написання вірша М. Старицького – 1865 р.), тому іменник *крутінь* є авторським. Окрім того, це найменування зафіксовано в словниках кінця ХІХ – початку ХХ ст. [РУС-24].

Словники АЛН (КСАН-04, БАРКА-07, КНС-09 та ін.) допомагають проаналізувати інновації П. Тичини в контексті словотворчої практики інших авторів ХХ ст. Проте з'ясування причин фіксації однакових АЛН, вважаємо, варто розглядати з урахуванням компаративного принципу, завдяки чому виокремлюємо екстралінгвальні чинники словопошуків П. Тичини й інших поетів;

Словники діалектизмів, термінів, іншомовних слів і народнопоетичної лексики сприятимуть вилученню помилково зафіксованих узуальних слів.

Унаслідок лексикографічної експертизи вилучено словникову статтю **За́ора**, ім., ж. р., *Промінні за́ори воралися у хмари* (ПТ1:127 # ~1920). Аналізоване слово зафіксовано як діалектне в «Історії української мови» В. М. Русанівського: «заори» – «краї поля, які важко піддаються оранці» [178, с. 297].

Слово *дудукати* (**Дудукати**, дієсл., *Дудукай* – / *нехай пани плюють* (ПТ4:140 # 1933) після виявлення його фіксації в «Словнику західнополіських говірок» Г. Л. Аркушина [СЗПГ-00] також вилучено з реєстру АЛН П. Тичини.

Юкстапозит *час-година* (*Зостається нам одно: / Почекати час-годину, / Як приїде цар в гостину* (ПТ5:69), *Ех, у нашу час-годину / жити б вічно...* (ПТ6:386)) вилучено з реєстру, оскільки АЛН П. Тичини зафіксовано у фольклорних текстах (УНП1: 275), (ІП: 487), (ГЕУН: 208), (ІП: 677), (СПП: 244), (БРПС: 352].

Перекладні українсько-російськими, російсько-українськими словниками, словниками російської мови, оскільки вплив російської мови спричинив уживання в поетичній мові ХХ ст. кальок або росіянізмів. Після перевірки за «Словником російської мови» С. І. Ожегова вилучено **брений** (пор. у рос. мові: *бранный* [СРМ-73, с. 57]), **дорідність** (пор. у рос. мові: *дородность* [СРМ-73, с. 162]), **жухнути** (пор. у рос. мові: *жухнуть* [СРМ-73, с. 180]), **непреложний** (пор. у рос. мові: *непреложный* [СРМ-73, с. 373]), **многоцвітний** (пор. у рос. мові: *многоцветный* [СРМ-73, с. 326]).

У процесі лексикографічної експертизи з реєстру АЛН П. Тичини вилучено номінації *вічноплинний*, *дзюрчати-сплакнути*, *наземно*, *напружено-тривожний*, *ніжно-прозора*, *предивно-неоссяжний*, *руйнацький*, зафіксовані в прозі П. Тичини й описані в словнику Г. М. Колесника.

Також лексикографічну експертизу проведено за словниками, виданими до появи АЛН у поезії П. Тичини. Було вилучено низку найменувань, які помилково введено до реєстру інновацій письменника, і додано необхідну інформацію внаслідок опрацювання таких джерел:

1. «Словник московсько-український» В. Дубровського (К. : Рідна мова, 1918) [СМУ-18]. У результаті експертизи вилучено: 1) слово *безлада*, яке зафіксовано в такій словниковій статті: *Безвласность – безвладність, безлада* [курсив наш. – О. С.] [СМУ-18, с. 7]; 2) до словникової статті АЛН *блюдолизень* додано ремарку: пор. з узуальним *блюдолизь* [СМУ-18, с. 15, 16]; 3) АЛН *зернити* вилучено, оскільки воно зареєстроване цим лексикографічним джерелом (див. сл. статтю на с.138; також у: [РУС-24, с. 240], [РУС-30, с. 171]);

2. «Російсько-український словник» М. Канівця (К. : Друкарня Експедиції Заготовок Державних паперів, 1918) [РУС-18]. Вилучаємо номінацію *кружінь*, зафіксовану в словниковій статті: *Окружность – окружність, винокло, кружінь* [РУС-18, с. 38];

3. «Російсько-український словник» (за ред В. М. Ганцова, Г. К. Голоскевича, М. М. Грінченкова; гол. ред. акад. А. Ю. Кримський) (Червоний шлях, 1924) [РУС-24]. У результаті перевірки реєстру за цим лексикографічним джерелом внесено такі зміни до реєстру АЛН П. Тичини: 1) вилучено іменник *ікономаз*, оскільки він є росіянізмом, пор. з рос. *икономаз* (по-українськи *богомаз(-за)* [РУС-24, с. 613]; 2) вилучено іменник *крутінь* (пор. зі сл. статтею **Круговорóт** – *коліворі[о]т (-рóту), круго(з)ворі[о]т (-рóту), кру́тінь (-тєня), (водоворот)* шум (-му). [Віхопив її та й закрутів у тому́ танцюрістому кру́тені (Грінч.)] [РУС-24, с. 861]; 3) додано коментар до АЛН *мокрохвостий*: пор. із *мокрохвост* (ін. назва сплетник) [РУС-24, с. 1105]; 4) у словниковій статті до АЛН *ненажеря́* додано коментар: пор. з діалектним на Новомосковщині: *ненажеря́* [РУС-24, с. 1565].

«Російсько-український словник» О. Ізюмова (Харків, Київ: Державне видавництво України, 1930) [РУС-30]. Після повторної експертизи внесено зміни до «Словника...»: 1) у словниковій статті АЛН *виночерник* фіксуємо: пор. з *виночёртій* [РУС-30, с. 45] (див. також: [РУС-24, с. 108]); 2) до АЛН

широкрийний додано коментар: пор. з узуальним *ширококрійий* [РУС-30, с. 596].

Перевірку проведено і за пізнішими виданнями словників української мови, наприклад, «Словником української мови» П. Білецького-Носенка (Підг. до видання В. Німчука (К. : Наукова думка, 1966) [СУМ-66].

Отже, основними причинами застосування лексикографічної експертизи стали такі: 1) зафіксована номінація не відома укладачеві, тому слово може бути помилково внесеним до реєстру; 2) проживання укладача словника або / і автора АЛН на різних територіях і незнання відповідної діалектної лексики (потреба використання діалектних словників, словників розмовної мови); 3) визначення першоавторства АЛН за допомогою вивчення словників, де подано ілюстративний довідковий матеріал із різних галузей науки (СУМ); 4) використання словників, укладених до часу утворення АЛН (наприклад, СУМЯ-20, БГ та ін.); 5) порівняння АЛН поета зі словотворчою практикою інших авторів (КСАН-04, СМС-06, БАРКА-07, КСАН-Рівне, САМ-08, КНС-09 та ін.); 6) утворення АЛН за допомогою мовних засобів інших слов'янських / неслов'янських мов зумовило використання словників іншомовних слів (СІС-75), перекладних (УРС-76); 7) необхідність використання новітніх словників, що дає змогу визначити, чи увійшов АЛН до складу сучасного загальномовного лексикону (СУМ-20).

Отже, лексикографічна експертиза сприяє фільтрації реєстрів АЛН від узуальних, народнопоетичних, діалектних та іншомовних слів, які не є об'єктом вивчення і на початкових етапах дослідження помилково були кваліфіковані як інновації. Застосування описаної процедури значною мірою сприяє об'єктивності кінцевих результатів.

Лексикографічна експертиза авторської неологічної лексики була продовжена й після видання «Словника...» (2011 р.), оскільки виявилось, що до реєстру помилково внесено окремі народнопоетичні складені найменування, діалектні слова та росіянізми. Відтак на сьогодні підготовлено другу редакцію цього лексикографічного джерела.

Подальше використання лексикографічної експертизи дасть змогу проаналізувати словотворчість П. Тичини з погляду сучасного словникарства, а моніторинг за словниками кінця XIX – початку XX ст. – вилучити ті найменування, які перебували в ужитку тоді та могли належати до поетичного лексикону П. Тичини, а в сучасному лексиконі кваліфікують як застарілі.

На сьогодні оновлений реєстр другої редакції словника АЛН П. Тичини становить 1085 одиниць індивідуально-авторської номінації.

Отже, лексикографічна експертиза передбачає ретельну перевірку за усіма доступними джерелами, оскільки сприяє «очищенню» реєстру АЛН від узуальних слів, а також дає змогу зробити висновки про багатство вокабуляру поета, специфіку національно-культурного концептуарію автора та його спроби вдосконалення мови, її розвитку як способу віддзеркалення власних, суспільно-політичних, культурних і світоглядних орієнтирів.

3.3.2 Текстологічна експертиза фольклорних джерел

Текстологією (від лат. *textum* – зв'язок, тканина, побудова і гр. *logos* – слово, поняття, вчення) називають галузь філології, що вивчає твори писемності, фольклору з метою встановлення їхнього первісного тексту для публікації й подальшого наукового вивчення [СЛТ-01, с. 182]. С. А. Гальченко досліджував текстологічні проблеми творчості П. Тичини, також проаналізував уживання окремих АЛН [56].

Проте чи не найбільшій увазі у формуванні реєстру АЛН поета потребував аналіз фольклорних текстів, оскільки для перевірки неологічності / узуальності описуваного слова не завжди достатніми були результати лексикографічної експертизи. Приміром, номінація *зелен-розмай*, хоч і не викликала сумнівів щодо свого фольклорного походження (...і прислів'я й приповістки / про зелен-розмай гаї... (ПТЗ:77 # 1958), спочатку все-таки була внесена до реєстру АЛН. Однак згодом було з'ясовано, що слово функціонує в народній пісні «Гаю, гаю, зелений розмаю» («Гаю, гаю, *зелен розмаю*, /

Любив дівчину, сам добре знаю»), а також у вірші Лесі Українки «SOL» («Соловейковий спів навесні / Ллється в гаю, в зеленім розмаю...») [230, с. 108] і тому не може кваліфікуватися як новотвір П. Тичини.

У реєстрі інновацій поета спочатку як АЛН зафіксовано іменник *річка-бережок* (...*Леонтовича зустрінем / над річкою-бережком* (ПТ2:132 # 1940), однак після перевірки за збіркою українських пісень було виявлено, що ця лексема функціює в пісні «Над річкою, бережечком»: *Над річкою, бережком / Ішов чумак з батіжком, / Гей-гей, з Дону додому* [149, с. 117]. Окрім того, після опрацювання щоденникові записи П. Тичини, які він вів під час подорожі з капелою «Думка» К. Г. Стеценка, виявлено, що ця пісня була відома поетові, оскільки учасники виконували її під час поїздки [220].

Порушена проблема формування та фільтрування реєстру АЛН поета від народнопоетичних складених найменувань актуальна в контексті дослідження інновацій не тільки П. Тичини, але й неологічної лексики інших поетів кінця ХІХ – початку ХХІ ст.

Після моніторингу фольклорних текстів (проаналізовано 100 збірок) проведено повторну текстологічну експертизу реєстру АЛН П. Тичини, у результаті якої вилучено частину слів, зафіксованих у народних піснях: *брат-побратим, вітер-вітерочок, козак-нетяга, путь-дорога*.

У поезіях П. Тичини зафіксовано складені індивідуально-авторські номінації, компоненти яких поєднані сурядним зв'язком. За змістом вони подібні до фольклорних, проте відрізняються порядком розміщення компонентів: *голубка-голуб* у П. Тичини, а в народній пісні – *голуб-голубка*: *Взяли тее вино до купочки злили, / Як голуб-голубка, головки схилили* (БРПС: 269); *гора-висота* – *висота-гора*: *А сокіл /.../ на високу висоту-гору підношав...* (ГЕУН:22); *розум-ум* – *ум-розум*: ...я [батько. – О. С.] *вже не в силі його* [Климка. – О. С.] *вчити уму-розуму* (УНК2: 252). Припускаємо, що поетові були відомі наведені вище найменування, формальна ж модифікація їх нерідко спричинена версифікаційними потребами, як-от: ...*За горою-висотою* <наголошення П. Тичини>, – / *далина...* (ПТ3:398

1950 – 1967); *Ей ви, чорні світу сили, / чи ви в розумі-умі?* (ПТЗ:138 # 1960). Ці одиниці зафіксовано в «Словнику...», оскільки вони реперзентують авторську трансформацію традиційних фольклорних конструкцій і є модифікаціями народнопоетичних оказіональних лексем.

За аналогією до народнопоетичних складених найменувань, на нашу думку, П. Тичина утворив такі слова: *легінь-сокіл* (пор.: *син-сокіл* (УНПБ: 227), *Степан-сокіл* (ПЗУ: 143), *Федір-сокіл* (КВ: 46: 405), *хлопець-сокіл* (УНДП: 380), *брат-сокіл* (УНБ: 50) та ін.); *мамочка-нечка* (пор.: *мамка-ненька* (БРПС: 54), *матінка-ненька* (БРПС: 353), *ненька-матінка* (БРПС: 314), *ненька-матуся* (НПЮФ: 100)); *пташка-щебетушечка* (пор.: *пташечка-щебеташечка* (УФХ: 87), (УНПТ: 49)). Такі слова ілюструють, як П. Тичина експериментував не тільки загальномовним лексичним фондом, а й із фольклорними оказіоналізмами, наприклад: АЛН *пташечка-щебетушечка*, другий компонент якого модифіковано зменшено-пестливим суфіксом -ечк-, *сісти-спасту* (у народнопоетичних текстах зафіксовано *сісти-пасти*, *сісти-впасти*), *смуток-жаль* (у реєстрі укладеного авторкою дисертації «Короткого словника юкстапозитів у народнопісенних текстах» [ЮКСТ-14] зафіксовано варіант синонімічного поєднання слів: *жаль-печаль*).

Майже всі з вилучених із реєстру АЛН П. Тичини фольклоризмів-юкстапозитів зафіксовано у творах поета 1920 – 1930-х років. Про пізніший відступ П. Тичини від народності писав В. Барка, зауважуючи, що «глибинний характер справді великонародної революції», яка тоді «приносила Україні волю, виразився для Тичини також і в звільненні від літературного «народництва» з його локальними «програмовостями» і самообмеженнями» [11]. Проаналізувавши АЛН поета, не погоджуємося з В. Баркою, оскільки на ідейно-образному рівні П. Тичина змінює манеру письма, однак у його словотворчих експериментах й надалі був виразно відчутний вплив усної народної творчості.

Окрім іменників-юкстапозитів, із реєстрів АЛН вилучено й складені фольклорні найменування інших частиномовних класів, як-от: *немало-много*, *політати-літати*, які теж зафіксовано в народнопоетичних текстах.

Отже, проведення текстологічної експертизи фольклорних творів сприяє фільтрації реєстру АЛН від вживання фольклорних найменувань, виокремленню найпоширеніших уснонародних словотвірних моделей, за аналогією до яких створено авторські інновації. Укладання якнайповнішого словника фольклоризмів-юкстапозитів є актуальним завданням вітчизняної неографії, оскільки сприятиме об'єктивізації лексикографічного опису власне авторських найменувань у процесі укладання реєстрів АЛН не тільки П. Тичини, але й інших поетів.

3.3.3 Інтертекстуальна експертиза контекстів неологічних одиниць

Інтертекстуальна експертиза, на нашу думку, – перспективний напрям дослідження АЛН, оскільки отримані результати допоможуть проаналізувати індивідуально-авторську мовно-поетичну картину світу в її зіставленні та порівнянні із мовною та концептуальною картинами світу; визначити вплив екстралінгвальних чинників на творення нових слів (у т. ч. авторських номінацій); простежити еволюцію мовно-виражальних засобів; з'ясувати причини використання авторських інновацій у поетичних перекладах чужомовних текстів тощо.

Інтертекстуальна експертиза передбачає аналіз та інтерпретацію АЛН одного автора через виокремлення спільних ознак зі словотворчістю інших письменників. У процесі дослідження новотворів П. Тичини це дасть змогу простежити еволюцію психолінгвальної креативної діяльності митця.

Поняття «інтертекстуальність» набуло поширення в науково-теоретичному дискурсі ХХ ст. Детально це явище проаналізовано в працях Р. Барта [12], М. М. Бахтіна [13], Ю. Крістевої [121] та ін. М. М. Бахтін визначальним вважає розуміння всепов'язаності і взаємопроникливості явищ у культурному універсумі [Цит. за: 168, с. 46]. Дослідник зазначає, що кожне

явище культури конкретно-семантичне [Там само, с. 46]. Ця думка важлива для дослідження АЛН, оскільки з'ясування належності інновацій до певного культурного коду, специфічне відображення дійсності поетом як представником окремого етносу – це ключові проблеми в аналізі словотворчих експериментів П. Тичини.

Термін «інтертекстуальність» активно вживають у лінгвістиці. В. С. Калашник трактує це поняття як «діалогічний зв'язок тексту в семіотичному універсумі з попередніми текстами (рекурсивний) та з подальшим текстотворенням (прокурсивний)» [82, с. 221].

Л. О. Пустовіт підкреслює, що «образні, емоційно-експресивні відтінки значення слів зумовлюються контекстами», а «синтаксичний і лексичний контексти визначають процеси метафоризації, таку словесну будову, в якій взаємодія форм і значення приводить до метафоризації мовних одиниць» [170, с. 6].

Л. І. Біловус пише про «чуже слово», яке, виявляючись словом осмисленим і таким, що творчо осмислюється, набуває позатекстової, міжтекстової і внутрішньотекстової полівалентності, що пізніше визначає багаторівневий підхід до вивчення явища інтертекстуальності як живого процесу розвитку літератури, мистецтва і культури та одночасно як до категорії аналізу художнього твору» [16, с. 11].

Інтертекстуальне поле вужче, ніж контекст (виокремлюють історичний, суспільно-політичний, літературний, біографічний, авторський контексти [169]), бо співвідноситься лише з його авторським і літературним різновидами [Там само, с. 34].

Інтертекстуальну експертизу застосовано в процесі дослідження індивідуально-авторських номінацій двох або кількох поетів (чи літературних угруповань), порівняльно-зіставного аналізу словотворчої практики окремих українських чи закордонних авторів.

Аналіз АЛН крізь призму інтертекстуальної експертизи виражений у функційному зв'язку з такими галузями знань: текстологія,

літературознавство, перекладознавство, етнолінгвістика, психологія, психолінгвістика, семантика, семіотика та ін.

Інтертекстуальну експертизу використовуємо в процесі перевірки неологічності / узуальності одиниць індивідуально-авторської номінації для визначення впливу мистецької спадщини П. Тичини на словотворчу практику інших поетів ХХ ст. і навпаки.

Окрім АЛН, зафіксованих у поезіях митця, в «Словникові...» вжито й інновації з авторських поетичних перекладів текстів інших літератур. Перекладацька діяльність П. Тичини була проаналізована в літературознавстві (М. В. Фока [232]), проте АЛН, створені в текстах перекладах, досі не були системно схарактеризовані в лінгвістичному аспекті.

Особливої уваги потребує переклад «Казки про царя Салтана» О. Пушкіна, у якому П. Тичина використав АЛН *Бабариха-сваха*. Пояснення причини появи такого слова порівнюємо оригінал і переклад: у П. Тичини: *Куховарка ж, ткаля-пряха, / А ще й Бабариха-сваха / Хотуть смерті їй...* (ПТ5:27); в О. Пушкіна: *А ткачиха с поварихой, / С сватьей бабой Бабарихой / Извести ее хотят...* (Пушкин А. Сказка о царе Салтане [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/LITRA/PUSHKIN/saltan.txt>). Використання в перекладі АЛН замість словосполучення спричинено потребою ритмомелодики тексту, компресії вислову.

Нерідко АЛН П. Тичини пов'язані з творами іншого автора, наприклад, В. Маяковського, чия творчість була відома П. Тичині. Російський поет натомість знав поезію митця напам'ять в оригіналі та радив перекладати його твори іншими мовами [238, с. 116].

У словотворчій практиці П. Тичини фіксуємо юкстапозит, який уживав В. Маяковський: *Учителем поетам молодым / є сміливий, правдивий, найживіший, / горлань-главар, наш Маяковський!* (ПТ3:27 # 1955); пор. у В. Маяковського: *Слушайте, / товарищи потомки, / агитатора, / горлана-главаря* (1929 – 1930).

Отже, АЛН інших авторів зрідка слугували П. Тичині зразком для наслідування. Окрім того, аналіз АЛН П. Тичини передбачає з'ясування впливу українських і закордонних митців на манеру поетичного змалювання навколишньої дійсності, а захоплення творчістю якогось автора (наприклад, В. Маяковського) згодом виражається в створенні специфічних АЛН (новотвір зафіксовано в поезії 1955 року).

Поява окремих інновацій зумовлена певними екстралінгвальними чинниками. Застосування інтертекстуальної експертизи допомагає встановити причиново-наслідкові зв'язки з певною епохою та визначити семантику АЛН. Наприклад, з історіографічних джерел відомо, що Й. В. Сталін у 30-х роках перебував на посаді Генерального секретаря ЦК ВКП (б). У поезії П. Тичини 1930 р. зафіксовано АЛН *стаління: Нехай ще вище йде вона / Знанням / Загостренням / Сталінням...* (ПТ1:226 # 1930), що, своєю чергою, «зумовлює потребу співвіднесення художнього тексту з окремим етапом історії, із усією світобудовою» [167, с. 29].

Отже, формування реєстру АЛН передбачає застосування інтертекстуальної експертизи, яка допомагає встановити додаткові смисли (проаналізувати творчість тих митців, з якими працював П. Тичина, чиєю творчістю захоплювався) для інтерпретації значення одиниць індивідуально-авторської номінації.

3.3.4 Компаративні аспекти лексикографічного представлення новотворів П. Тичини

У процесі дослідження АЛН П. Тичини порівняльно-зіставний метод використано не тільки в процесі інтертекстуальної експертизи, але й для аналізу компаративних аспектів лексикографічного представлення інновацій поета.

Завдання компаративістики – визначити особливостей взаємозв'язку аналізованих явищ, встановити взаємовпливи на основі порівняльно-

історичного підходу, оскільки «між накопиченим і живим знанням існує суперечність, розв'язати яку покликана творча діяльність [65, с. 128].

Застосування компаративного підходу важливе в процесі формування реєстру АЛН, оскільки укладач аналізує однакові інновації у вокабулярах різних поетів, а це, своєю чергою, дає змогу з'ясувати, наприклад, кому належить першоавторство індивідуально-авторської номінації.

Компаративна експертиза, використана для аналізу АЛН П. Тичини, покликана виконати низку завдань: а) порівняти однакові чи різні за структурою і семантикою АЛН одного автора; б) з'ясувати вплив літературних процесів минулого; в) визначити вплив на появу АЛН творчості автора на неологічні експерименти поетів наступних поколінь; г) зіставити інновації одного поета з однаковими (чи подібними) за семантикою АЛН інших митців для визначення впливів епохи, політичної ситуації, соціальних умов і творчих взаємовпливів між авторами (зокрема в царині неологічних експериментів); ґ) окреслити роль окремого поета, групи авторів чи літературного угруповання в збагаченні поетичного лексикону конкретного хронологічного зрізу; д) визначити місце та роль АЛН в загальномовному контексті; е) порівняти індивідуально-авторські номінації з узуальною лексикою та ін.

Новотвори П. Тичини неодноразово порівнювали з іншими АЛН автора або такими ж самими в різних поезіях, напр.: *І ми /.../ єдину творимо сім'ю / прекрасні, дужі, ясномовні / в своїм улюбленім краю* (ПТ2:479 # 1945); *Мир – кому ж не ясномовен?* (ПТ3:7 # 1955). У випадку, якщо обидві лексеми вжито з однаковим значенням, тоді в «Словникові...» вони розміщені за хронологією.

Не менш важлива фіксація однакових АЛН у різних авторів, що, окрім установлення першоавторства, дасть змогу встановити загальну словотворчу тенденцію ХХ ст., наприклад: О. Б. Тимочко порівнює новотвір *аркодужний* І. Калинця з АЛН *арко-дужний* (П. Тичина) [СТУС-10, с. 185]; *подум* у В. Стуса та П. Тичини [СТУС-10, с. 280]; *світанно-шарий* В. Стуса

із *світання* П. Тичини [СТУС-10, с. 295]; *стозорий* у В. Стуса та П. Тичини [СТУС-10, с. 311]; *чорнокрилля* у В. Стуса та П. Тичини [СТУС-10, с. 324].

У табл. 1 Додатка 3 представлено порівняння новотворів П. Тичини й інших поетів для того, щоб довести, що АЛН виникають не тільки внаслідок впливу на творчу (і неологічну) діяльність автора соціальних, культурно-історичних фактів, подій, але й під впливом творчості інших мовних особистостей.

У зведеній таблиці представлено порівняння АЛН П. Тичини з однаковими або / і подібними інноваціями інших поетів ХХ ст. 13 авторів (Б.-І. Антонич, В. Барка, М. Вінграновський, І. Драч, М. Зеров, І. Калинець, Л. Костенко, А. Малишко, Д. Павличко, О. Підсуха, М. Семенко, П. Филипович, О. Ющенко), із словотворчістю яких знаходимо спільні з неологічними експериментами П. Тичини риси, належать до різних літературних напрямів, працювали у різний час і перебували під впливом різних суспільних, політичних і культурних подій. Попри це автори все ж використовують у своїх поетичних текстах інновації П. Тичини. Нерідко це, на нашу думку, спричинено мистецьким і філологічним авторитетом поета, його словесним новаторством у поезії, що надихало інших авторів до словесних експериментів і слугувало зразком для наслідування.

У процесі укладання «Словника...» інновації П. Тичини порівнювалися з узуальними лексемами для того, щоб з'ясувати, від яких слів утворив АЛН П. Тичина, наприклад: *Сню волосожарно...* (ПТ1:47 # 1918); пор. з узуальним *волосожар* [БГ, т. 1:251]. Таке порівняння з загальномовними одиницями формує підґрунтя для тлумачення значення АЛН.

У частині словникових статей інновації П. Тичини порівнюються з кількома узуальними варіантами, наприклад: *...книжні сухозлоти* / *від сонця стали на полиці грать...* (ПТ2:459 # 1941); пор. з узуальними *сухозлітка* [СУМ, т. 9:868], *сухозлотиця* [УОС-08:833], *сухозолоть*, *сухозлоть* [ГГ:180], що спричинено фіксацією узуальних варіантів

у різножанрових загальномовних і вузькоспеціалізованих словниках, за якими здійснено лексикографічну експертизу.

У «Словнику...» АЛН П. Тичини порівнюються і з аналогічними за структурою народнопоетичними найменуваннями, засвідченими у:

- *приказках*: ...вони [океани. – О. С.] *лиш сонця хочуть*, / *щастя-волі* для людини (ПТ2:295 # 1943); пор. у приказці: *Вік звікувала, щастя-долі не знала* (<http://traditions.org.ua/prisliv-ya-ta-prikazki/prislivya-ta-prikazki-pro-dolyu>);

- *піснях*: пор. у нар. пісні: *На калині мене мати колихала*, / *В чистім полі щастя-долі побажала*. [<http://art.lib.kherson.ua/vermenych-vladimir-nikolayevich-kalin-i-have-kolyhala.htm>];

- *творах інших письменників*: пор. у Т. Шевченка: *Вміла мати брови дати*, / *Карі оченята*, / *Та не вміла на сім світі* / *Щастя-долі дати* [240, с. 24]. Завдяки такій інформації, наведеній у словникових статтях «Словника...», користувач має змогу пересвідчитися в тісному зв'язку неології П. Тичини з усною народною творчістю. Інші випадки порівняння АЛН з узуальними словами чи новотворами описано в п. 3.3.5 на с. 162 – 163.

Отже, порівняння АЛН П. Тичини з інноваціями інших авторів фольклоризмами чи узуальними словами допомагає з'ясувати мотивацію АЛН, їхню структуру і семантику, причини створення тощо. Застосування компаративних аспектів дослідження АЛН дасть змогу визначити роль і місце цих одиниць у загальномовних та okazіональних словотворчих процесах.

3.3.5 Загальна характеристика «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини»

Формування словникової статті передбачає використання лексикографічних параметрів, із-поміж яких – спосіб представлення матеріалу в словнику / словопоказчику – алфавітний, тематичний; наявність / відсутність тлумачення значення АЛН: фіксація АЛН у традиційній

початковій формі /.../; вказівка на частиномовну належність АЛН; характеристика граматичних форм /.../; наявність / відсутність ілюстративного матеріалу /.../; наявність / відсутність порівняльних / зіставних аспектів лексикографічного опису АЛН; фіксація дати появи новотвору /.../; паспортизація новотворів...» [35, с. 25]. Ці параметри використано в процесі формування реєстру словника інновацій П. Тичини (Детальніше див. табл. 1 Додатка К. Лексикографічні параметри опису АЛН).

Проаналізуємо основні засади словникової фіксації АЛН П. Тичини.

У процесі укладання «Словника...» використано теоретичні засади укладання сучасних словників авторської неологічної лексики [КСАН-04, БАРКА-07, КСАН-Вінгр, СМС-06] (фрагмент словника див. у додатку Л).

Загальний реєстр словника вміщує 1085 АЛН.

Основна мета словника – лексикографічний опис (за абеткою) АЛН П. Тичини з їх граматичною кваліфікацією та хронологічною характеристикою (окрім поезії, яка не була датована автором). Тлумачення АЛН у словникові не передбачено, за винятком окремих зауважень укладача, які допомагають зрозуміти значення деяких інновацій. «Словник...» має на меті узагальнити знання про неологічну практику поета.

За призначенням «Словник...» – довідковий лексикографічний посібник, присвячений описові АЛН, спроба сформувати якнайповніший на сьогодні реєстр АЛН П. Тичини, оскільки попереднє видання [ГКол-71] неповне за обсягом одиниць і не відповідає сучасним вимогам оформлення словників такого типу.

Щодо повноти охоплення матеріалу та його відтворення в словникові лексикографічна праця диференційна, оскільки опрацьовано лише поетичні тексти, розміщені в академічному 12-томному виданні творів П. Тичини (1 – 7 томи) [213], а також інновації, які зафіксував Г. М. Колесник у словникові новотворів письменника «З'являються нові слова у мові...» (окрім тих, які були зафіксовані в публіцистичних, літературно-критичних статтях та прозі) [ГКол-71, с. 95 – 171].

За складом «Словник...» – власне лексичний (сполучення слів не були об'єктом лексикографічного опису).

Склад лексикографічного джерела. У «Словнику...» уміщено АЛН таких частиномовних класів:

- іменники (*антихр, архіноватор-поет, безалада, бистрозір, «геній»-нездара, зелен-сад-виноград* та ін.);
- прикметники (*березовий-бузковий, блакитносяйний, вогневицький, гарячий-гарячіший, каламутно-мутно-червоний* та ін.);
- дієслова (*горіти-світити, дзижчати-лютувати* та ін.), дієслівні форми (*взолочено, проладано, взеленений, взолочений, вічніючи, переструнюючи, співаючи-кохаючи* та ін.);
- прислівники (*безхліб'яно, безхлібно, веснисто, вперехитку, прозоро-небно-чисто, безводяно* та ін.);
- вигук (*хвиц-міц*).

У словникові не зафіксовані займенники та числівники, оскільки у XX ст. в узуальному словотворі ці частиномовні класи не поповнювалися новими одиницями. Майже відсутні такі номінації і в індивідуально-авторському лексиконі письменників, де вони становлять одиничні okazіональні утворення.

Субстантивовані частини мови не зафіксовані в лексикографічному джерелі, окрім тих лексичних одиниць, яким притаманна структурна та семантична новизна: *заплітна* (ГКол-71:115), *ігове* (ПТ1:228 # 1930) та ін. Дослідники відзначають, що в результаті субстантивації з'являються АЛН, що вступають у синонімічні відношення з узуальними словами [46, с. 392].

Джерела словника. Джерельною базою для укладання «Словника...» слугували поезії, уміщені в академічному 12-томному виданні творів П. Тичини (1 – 7 томи). Для аналізу були використані тексти різні за ідейним спрямуванням, художньою й естетичною вартістю, що спричинено потребою якнайповніше проаналізувати поетичну творчість автора з погляду неології.

Окрім оригінальних творів поета, опрацьовано авторські переклади творів світової літератури, у яких зафіксовано АЛН, що розширило межі дослідження [ПТ5, ПТ6, ПТ7].

Структура словникової статті. Словникова стаття має такий вигляд:

- 1) реєстрове слово – авторський лексичний новотвір;
- 2) граматична характеристика цього слова;
- 3) контекст, у якому вжито описувану одиницю;
- 4) довідки різного характеру та призначення («паспортні» дані, дата створення, порівняння з іншими лексичними одиницями (узуальними та / чи okazіональними). Реєстрові слова подано за абеткою.

Реєстрове слово – авторський лексичний новотвір – лексична одиниця, розуміння якої певним чином визначено типом словника [46, с. 434]. АЛН надруковано з великої літери напівжирним шрифтом. Усі описувані слова наведено в початковій формі: називний відмінок однини – для іменників; називний відмінок однини чоловічого роду – для прикметників і дієприкметників; інфінітив – для дієслів, називний відмінок чоловічого роду – для дієприкметників.

В окремих випадках, коли наголос проставлено П. Тичиною у вірші, відповідний символ збережено, при цьому подано спеціальну ремарку біля наголошеного слова в контексті, напр.: *Хто ж, як не Мадярин, знищив / Сорок молодців-юна́ків* [наголошення П. Тичини. – О. С.] (ПТ7:292); *А що – чолом начо́люсь* [наголошення П. Тичини. – О. С.] – / не знаю й сам (ПТ2:49 # 1937).

Після реєстрового слова подано граматичну кваліфікацію новотвору (див. список умовних скорочень, уживаних у словнику [99 с. 183]).

У реєстровій частині «Словника...» збережено авторське графічне оформлення, наприклад: *Бо стогне світ од «геніїв»-нездар* (ПТ1:119 # 1919); *Ех! Чор!тового сина, / отут уже ти невгомонний* (ПТ1:217 # 1923).

Довідка щодо тлумачення семантики новотворів. У разі потреби після реєстрового слова та його граматичних характеристик у гострих

дужках подано спеціальні довідки (переважно – енциклопедичного характеру), якщо значення АЛН не розкрито в контексті.

Довідка містить таку інформацію:

- указівки на мотивувальну одиницю – шлях появи АЛН, наприклад: **Анти́хр**, ім., ч. р. <від *антихрист*>, ...це ж *антихри* – / це ж *антихриста печать* (ПТ1:255 # 1933).

Указівка може відсилати до однієї (*тупокопи* <від *тупокопитно*>) або кількох мотивувальних одиниць (*червоношапочка* <від вл. н. *Червона Шапочка*; *пішов-ковий* <від *пішов* + *шовковий*>; *шу-/муштровано* <від *шум* + *муштровано*>);

- указівку на використання АЛН тільки в назві твору: **Архіноватор-поет**, ім., ч. р., <назва твору>, (ПТ3:247 # початок 60-х);

- пояснення окремих частин АЛН: **Гітлероманія**, ім., ж. р., <...манія – друга складова частина складних слів, що означає надмірний потяг до чого-небудь [СІС-75:514]>, ...труснуть *гітлероманію* / він згоден і не згоден (ПТ2:17 # 1936);

- указівка на джерело, де можна отримати повнішу або іншу інформацію про АЛН: **Непманію́к**, ім., ч. р.?, **Непманю́че**, прикм., субст.?, <у словнику Г. Колесника подано поч. ф. *непманючий* [ГКол-71:132]>, *І от він вмер. І кажуть різно: / то се, то те, / непманюче* (ПТ1:234 # 1924, 1930); пор. з узуальним *непманський* [ВТС-04:611]. У такому випадку знак питання поряд із можливою граматичною кваліфікацією вказує на її вірогідність (див. сл. статті: *воскреси-тихо, клю'-наклон'* [99, с. 193, 213]).

Н. А. Адах вважає, що новотвори, які потребують спеціальних довідок, нерідко впливають негативно на з'ясування значення інновації [2, с. 50]. Однак, на нашу думку, наявність додаткових коментарів ілюструє оригінальність форми, семантики, способу творення АЛН і допомагає кваліфікувати аналізоване слово як індивідуально-авторський новотвір.

У частині словникових статей внаслідок лексикографічної експертизи АЛН та дослідження неології П. Тичини в компаративному аспекті подано

додаткову інформацію – порівняння АЛН з узуальними словами чи іншими новотворами. Таке зіставлення щодо змісту, форми, способу творення, наявності аналогічних чи подібних АЛН у вокабулярах інших поетів відбувається у випадках, коли новотвір був порівняний:

- з узуальним (одним чи кількома) словом: *Біжать річки аеролітні / од одного мого весла...* (ПТ1:156 # 1921); пор. з узуальним ***аероліт*** [СУМ, т. 1:22]; *Ще й останньої безвлади / повна повноліть* (ПТ1:174 # 1923); пор. з узуальними ***безвладдя, безвладність*** [СУМ, т. 1:122]. Порівняння з узуальним лексиконом можливе за умови проведення ретельної лексикографічної експертизи, що полегшує роботу користувача зі словником АЛН і сприяє визначенню дериваційних моделей і твірної основи цих одиниць:

а) АЛН порівнюємо з узуальними словами, що належать до однієї частини мови (*Похвалить не похваляю: / ах, повстаннями, бунтаю, / чи вщасливиши бідний люд?* (ПТ1:180 # 1923); пор. з узуальними ***бунтар, бунтівник*** [СУМ, т. 1:256]);

б) АЛН зіставляємо з узуальними словами, що належать до різних частиномовних класів (*Який у нас розмах! Яке бистрокрилля...* (ПТ2:376 # 1950); пор. з узуальними ***бистрокрилий*** [УОС-08:53], ***бистрокрильність*** [ВТС-04:78]);

- з АЛН, зафіксованими в словотворчості інших поетів: *Якби він зміг, він очі б виїв: / ти став форпостом проти зміїв, / гадюк загнав на бездорож* (ПТ2:23 # 1937); пор. в А. Малишка: *Ні криком сурми в бездорож, / Де в полі ворон шастає. / А щастя ж як? А щастя що ж? / А може, в цьому й щастя є?* (АМ6:85) [КСАН-04:107]. Порівняння здійснене на основі абсолютної подібності чи подібності слів (з урахуванням словоформ, способів творення АЛН): *І смерть її – нам Золоті Ворота, – / ті Золоті, що на Валу стоять, / і ті, що вогнекрило гоготять...* (ПТ2:281 # 1943); пор. у В. Барки: *Проти вогнекрилля в реві й димі – / неклого, з пір'їн*

гудучих; / проти кішла, звідки смерть відмірить / стежку крови при сундучні... [БАРКА-07:62];

- з неологічною лексикою авторів інших літератур, напр., російської, див.: *Учителем поетам молодим / є сміливий, правдивий, найживіший, / горлань-главар, наш Маяковський!* (ПТЗ:27 # 1955);

- з іншими АЛН П. Тичини: *...і вже летів тупокопитно / наш полк червоний...* (ПТ2:438 # 1938); див. також: **Тупокопи**;

- з узуальними номінаціями, зафіксованими в фольклорних текстах, див.: *...За горою -висотою* [наголошення П. Тичини. – О. С.] – / *далина...* (ПТЗ:398 # 1950–1967), *Заспівала пташка-щебетушечка...* (ПТ5:98).

У «Словнику...» виокремлено групу АЛН, значення яких затемнені, наприклад: **Льо**, ім.?, присл.?, – *Се сум, се сон, лелію льо, / льоліюні я, льоліюні...* (ПТ1:192 # 1921). Такі слова семантично навантажені в тексті та створені для досягнення певного звукового і стилістичного ефекту. Принагідно відзначимо, що утворення таких АЛН характерне для словотворчості М. Семенка, який експериментував одночасно зі словопошуками П. Тичини.

Отже, визначення спільних ознак інновацій П. Тичини й АЛН інших поетів дасть змогу з'ясувати значення новотворів у контексті загальних тенденцій українського індивідуально-авторського словотвору ХХ ст.

Ілюстративний матеріал. АЛН максимально повно реалізує свою функцію в контекстному оточенні. Контекст, на думку дослідників, повинен бути необхідним і достатнім для визначення значення та призначення АЛН [46, с. 44]. Це враховано під час укладання словника новотворів, оскільки сприяє економії словникового простору в тих випадках, коли використано контексти різних типів [Там само, с. 78].

Контекст надруковано курсивом, реєстрове слово (новотвір) підкреслено, кінець віршованого рядка позначено скісною рисою, напр.:

Злотодзвінець, ім., ч. р., ...*Із шкарлупи ллють червінці, / В світ пускають злотодзвінці...* (ПТ5:37).

Перед або після скорочення цитати ставиться три крапки: ...в злоті-короні / *Цар Салтан сидить на троні...* (ПТ5:41).

Якщо цитата перервана, то на місці пропущеного уривка ставиться три крапки в скісних дужках, напр.: *І оці чудотворці-сміхотвори /.../, оця вся купа невиразна може душу збудити...* (ГКол-71:166).

У деяких цитатах подано ремарки з метою економії словникового простору та для кращого розуміння контексту, у якому вжито АЛН. Тоді у квадратних дужках із вказівкою на укладача було розміщено додаткову інформацію, напр.: ...*пливуть вони* [хмари. – О. С.] *в блакитнім морі* гордо-урочисто [наголошення П. Тичини. – О. С.]... (ПТ1:419 # 1913 чи 1914); ...*він* [Мадярин Филип. – О. С.] *пише мені дрібно, / Дрібно-нудно...* (ПТ7:292); [філософи соціал-демократії. – О. С.] *ворожать нам загибель і на одчай душі машиноборствують крізь сльози.* (ГКол-71:126). Такі ремарки дають змогу зекономити т.зв. словниковий простір і допомогти читачеві адекватно сприйняти текст.

Окремі новотвори автор використав з однаковими або подібними семантико-синтаксичними відтінками в різних контекстах, які в словниковій статті розміщено за хронологією: *Певно й серце твоє* взолотила *печаль, / Що така ти ласкава* (ПТ1:51 # 1915); *Приходь, моє сяюче відсоння, / Неодцвітаюча весно моя, / всю природу / і мій настрій* взолоти!.. (ПТ3:382 # 1950 – 1967).

Порядок розміщення ілюстрацій у межах однієї словникової статті здійснено з огляду на дату написання твору: *Всі ми серцем* дзвонним, / *Сним вином червоним – / Сонця, хмар та вітру!* (ПТ1:42 # 1917); *Навколо –* дзвонні *згуки...* (ПТ1:37 # 1918). Якщо дату появи поезії не вказано автором, тоді спочатку розміщено датовані, а потім ті, час написання яких невідомий: ...*За горою-висотою* [наголошення П. Тичини. – О. С.] – / *далина...* (ПТ3:398

1950 – 1967); *На Алагяз-горі, горі-висоті, / Сніг верхівлю всипав...* (ПТ5:583).

Якщо з метою економії словникового простору в одній цитаті використано кілька АЛН, тоді контекст наведено тільки до слова, яке за абеткою розміщено першим, а біля іншого подано покликання на попередній АЛН, напр.: **Буйноді́й**, прикм., *Все відважні, буйноді́й, / Кожен лицар-яснозор...* (ПТ5:38); **Ли́цар-яснозо́р**, ім., ч. р., див.: **Буйноді́й**.

Одним зі способів економії словникового простору є використання контекстів різного типу:

1. *Нульовий контекст*. Семантика АЛН виявляється через його внутрішню форму, тому контекст є «надлишком для семантичної інтерпретації новотвору» [46, с. 78]. До таких інновацій належать потенційні слова, утворені за високопродуктивними типами: *Не малює – що безстрасне. / Відкида – що безмотивне* (ПТ3:301 # 1967);

2. У словнику використано також *мініконтекст* – контекст строфи, абзацу: *Та, отже, – будемо залізні: / і ти, і він, і той, і я. / На вигляд ми не 'днакові, різні, / але ж одна ми єсть сім'я. / Пройшли далеко ми. Вже грізні / нам чути щерблення мечів. / То Долгорукі блюдолизні / із Дону хочуть втікачів / назад вернути. Тільки ж – пізні / та їхні заміри: бо там / повстав Булавін! То ж гнилизні / кінець! Поможем втікачам* (ПТ2:417 # 1937);

3. *Вертикальний контекст* – використання екстралінгвальних (фонових знань) для з'ясування значення, причин створення АЛН.

Цитата допомагає з'ясувати причину появи новотвору (прагнення автора уникнути тавтології, потреба збереження ритміки строфи, віршовий розмір або ж римування), наприклад: *І ось – кам'янобока / Вже розкривається ущелина глибока* [виділення наше. – О. С.] (ПТ6:34); *...вас не раз ще прокленуть / нові співці, нова краса-голота – / за те, що з рідного болота* [виділення наше. – О. С.] / *не зразу вийшли ви на вольну путь* (ПТ1:119 # 1919).

Однією з характерних ознак АЛН є їхнє емоційно-експресивне забарвлення й ідейно-естетичний зміст. М. М. Пилинський і Г. М. Колесник зазначали, що новотвори «надають оповіді особливого додаткового художнього смислу, який, за словами О. О. Потебні, відрізняє мову образну від інформативно необразної» [163, с. 1], наприклад: *радіострум* (на початку ХХ ст. радіо стало одним із основних джерел поширення даних та інформаційним засобом впливу на людину), *радянець* (появу цього слова цілком логічно та послідовно співвідносимо з періодом існування Радянського Союзу); *фріц-звір* (семантика АЛН мотивована часом його створення – період Другої світової війни).

Отже, хоча тлумачення АЛН не передбачене словниками новотворів, однак укладач може робити окремі зауваження, що полегшить користувачеві роботу з лексикографічним джерелом.

Умовні позначення джерел ілюстрацій. Після контексту в круглих дужках подано вказівку на першоджерело, у якому вжито АЛН (список умовних скорочень див. у кінці словника [99, с. 263]). Із їхньою допомогою відомий автор і видання, з якого подано ілюстративний матеріал до АЛН; через двокрапку вказано сторінку. Наприклад: за позначенням ПТЗ розуміємо видання творів П. Тичини в 12 томах, зокрема 3 том; Г.Кол-71:97 – Г. М. Колесник «З’являються нові слова у мові» (К., 1971).

Хронологічна довідка. У словниковій статті зафіксовано дату появи новотвору (якщо АЛН датований автором чи укладачами академічного видання творів поета), подану після знака #, напр.: **Бр́овити**, дієсл., *Бр́овить* / *свої тут брови вчений...* (ПТ2:142 #1941).

Новотвори датовані:

- одним роком: *Лиш смарагдовий сад / пташок збудив, що снів своїх, історій / ніяк не ущебечуть* (ПТ2:49 # 1937);
- кількома роками – суміжними або розрізненими: *...у шумі, в бризках, у бризкошумі, мов стукотом підкований* (ПТ4:14 # 1920 – 1922); *I*

от він вмер. І кажуть різно: / то се, то те, / непманюче [наголошення П. Тичини. – О. С.] (ПТ1:234 # 1924, 1930);

- приблизною датою написання або певним періодом, зазначеними укладачами видання творів: *...маєш душу брудно-талу, / кланяєшся капіталу* (ПТ3:251 # ~1964); *Фашистське панство-тіліпанство...* (ПТ2:433 # 2-а пол. 30-х років ХХ ст.).

У деяких поезіях автор не вказав дати написання, тоді зазначено тільки відповідні видання творів і сторінку, де вміщено аналізований АЛН: *Мускус той, що був пахливий...* (ПТ5:25). Найбільше недатованих АЛН зафіксовано в збірках 50-х років. Окремі припущення про дату написання вірша можна зробити в результаті спеціального аналізу публікацій П. Тичини, наприклад, у періодичних виданнях того чи того періоду.

Дата написання окремих віршів була визначена за публікацією, що «зумовлено необхідністю дотримання строгих вимог розміщення творів за хронологією» [56, с. 90]. С. А. Гальченко зауважує, що «недатовані та неопубліковані на час упорядкування архіву твори довелося іноді датувати за палеографічними особливостями рукопису, або за іншими прямими і непрямыми свідченнями в межах 5 – 10 років» [56, с. 90]. У передмові до першого тому 12-томного видання творів поета укладачі зазначають, що під текстом кожного твору проставлено дату, визначену поетом або упорядником на основі тичининських рукописів, його зауважень, пояснень, збережених у вигляді оригінальних документів, – без застережень; зазначену упорядниками видання, на основі архіву та публікацій – у квадратних дужках; названу дружиною поета Л. П. Тичиною на рукописі чи машинописі твору, – в круглих дужках [ПТ1, с. 6].

Отже, прийом хронологічного зіставлення чи визначення дати АЛН – це важливий етап дослідження інновацій окремого автора, завдяки якому можна визначити специфіку індивідуально-авторської номінації на певному часовому зрізі, проаналізувати екстра- й інтралінгвальні причини появи такої одиниці.

Умовні скорочення й позначки, уживані в словнику. Умовні скорочення й позначки є невід'ємною частиною будь-якого довідкового джерела лексикографічного характеру. Традиційно список умовних скорочень і позначок розташований перед корпусом словникових статей, його основна мета – полегшити роботу користувача та зекономити словниковий простір [46, с. 446].

Список умовних скорочень та позначок, уживаних у «Словнику...», див. на 183 с. вказаного джерела.

Отже, реєстр АЛН «оновленого» словника сформовано згідно з сучасними вимогами до лексикографічних праць.

3.4 Складні випадки лексикографування авторських новотворів

У процесі формування реєстру АЛН П. Тичини виникали труднощі лексикографічного опису, спричинені специфікою аналізованого матеріалу, віддаленістю від сучасних загальномовних процесів, обмеженою кількістю одиниць, які були описані, й оригінальною формою та змістом.

Особливої уваги лексикографа потребувало визначення початкової форми інновації, родової належності та числа, встановлення першоавторства, словникове представлення складених найменувань та ін.

Традиційною початковою формою іменників є форма називного відмінка однини, але в пропонованому словнику частину інновацій наведено в множині, що спричинено специфікою аналізованих одиниць. Така форма вжита тоді, коли:

- слово в однині не може бути вжитим, оскільки змінює своє значення в сингулятиві: **Перемивки**, ім., мн., <від фразеологізму *перемивати кістки?*>, *Ходили ми, судили ми / старее в перемивках* (ПТЗ:307 # 1967), **Літа-перебродії**, ім., мн., *Де літа-перебродії* [наголошення П. Тичини. – О. С.] / *здіймають сиві крила, / там пам'ять незарослая / Мефодія й Кирила...* (ПТЗ:387 # 1950–1967) та ін.;

- описано складене найменування, у якому один із компонентів має форму множини: **Оченьки-ворітечка**, ім., мн., *Там оченьки-ворітечка / Закрилися смішком* (ПТ6:346).

Усього в «Словнику...» подано 15 словникових статей, початкова форма яких представлена плуративом, що нерідко спричинено наслідуванням автором народнопоетичної традиції вживання множинної форми: *гулі-гулянки, грати-дроти, квіти-дзвони* [99, с. 199, 212] та ін.

Певні труднощі виникали з визначенням частиномовної належності АЛН, що зумовлено:

- поєднання в межах складеного АЛН різних частин мови: **Воскресі-ті́хо**, дієсл.?, *Це Христос воскрес / мертвих воскреси-тихо туго вітер / кленоклонив день* (ПТ1:216 # 1921);

- утворенням АЛН усіченням основ: **Клю'-наклі́он'**, дієсл.?, <від клюнути + наклюнути?>, ...*леліє світ. Калину / заледве клю'-наклон' – і мисль – / як лінія* (ПТ4:54 # 1929).

Нерідко текстова словоформа інновації (переважно – один із компонентів складеної номінації) зведена до двох рівноправних початкових форм, уживаних в узусі, тоді реєстрове слово подано з урахуванням варіанта, напр.: **Черв(чёрва-)-фрі́ц** (ПТ2:519 # 1949); **Сло́во-ті́гла(-ті́тло)** (ПТ5:27). При цьому одну з форм подано в круглих дужках.

У випадку, коли варіанти вихідної номінативної одиниці відрізняються тільки флексіями, тоді замість усього слова подано тільки його закінчення, наприклад: **Дні́пр(о)-інвалі́д**, ім., ч. р., *Ити, мій Дніпре-інваліде, чи ти коли прокинешся, упертий?* (ПТ1:204 # 1920). Фіксація таких паралельних форм спричинена тим, що контекст не дає достатніх підстав для визначення початкової форми.

Труднощі виникали з визначенням роду окремих АЛН: **Дрозь**, ім., *Колесом лист по дрозь – / і весь парус блакитний / душу мою круглу / на веслах у безкінечність...* (ПТ1:220 # 1921). Якщо родова належність АЛН частково умотивована контекстом, тоді після граматичного роду було

поставлено знак питання, наприклад: **Сухозлот(-а)**, ім., ч. р.?, ж. р.?, ...*книжні сухозлоти / від сонця стали на полиці грать...* (ПТ2:459 # 1941).

У деяких випадках неможливо з повною ймовірністю визначити рід юкстапозитів, побудованих за структурною моделлю «слово + слово», оскільки вони потребують аналізу семантичних і структурно-граматичних особливостей номінації.

За характером твірної основи складні й складені слова поділяють на кілька груп, до яких належать і номінації П. Тичини: 1) синонімічні зближення (*Ой бруд-нечистота [наголошення П. Тичини. – О. С.], ой людський бич!* (ПТ6:383); *...вся в тобі краса нова / нашого життя живого, /.../ мислі-думки глибина!* (ПТ3:135 # 1960); *Дні прекрасні, гордопишні [наголошення П. Тичини. – О. С.]... (ПТ2:307 # 1945); Молодий і молода / Гордопишні й славні!* (ПТ5:375); *Ти [соловей. – О. С.] поміж інших пташок так, неначе король / гордопишний...* (ПТ6:166) (пор. зі сл. статтею: Гордый – гордий, пишний, думний, фудульний, хамний [СМУ-18, с. 71]; 2) найменування з нумеративним компонентом (*Так в очах її дво-сірих, / подитячому розкритих, / виглядаю й я на дні...* (ПТ6:319); 3) слова-повтори (*Гей гори-гор [наголошення П. Тичини. – О. С.] (ПТ5:22); Осінь з рухів, сонце з маси, / тум-туман підкрався...* (ПТ1:385 # 1923); 4) поєднання в одне ціле означуваного й означення (*Стоїть, рида старчиха-жінка...* (ПТ2:387 # 1951) та ін.

Дослідники зазначають, що на відміну від узуального словотвору, де компонент-прикладка переважно перебуває в постпозиції щодо стрижневого слова, в індивідуально-авторському словотворі ХХ ст. спостерігається відсутність чіткої фіксації позиції компонентів в аналізованих бінарних сполуках. Саме цей чинник ускладнює визначення стрижневого слова, а отже, й родової належності номінації [35, с. 55]. У таких випадках значення роду АЛН встановлене за родовою належністю стрижневого слова у словосполученнях із підрядним зв'язком, наприклад: **Гόлуб-тремтіння**, ім., ч. р., *І там, в озері душі, / Над яким у недосяжній високості в'ються голуби-*

тремтіння... (ПТ1:83 # 1917); *Дівча́точко-небо́га*, ім., с. р., *Ой дівчаточко-небого*, / *ти – широкі оченята!* (ПТ3:125 # 1961); *Пан-ге́рманство*, ім., с. р., *Пищить тепер вже наше пан-германство...* (ПТ2:272 # 1942) та ін.

Рід деяких АЛН не зазначений через неможливість визначити стрижневе слово складеного найменування, компоненти якого поєднані сурядним зв'язком, а, отже, рівноправні: *Голу́бка-голу́б*, ім., *Голубка-голуб на сосні...* (ПТ6:354), *Птах-пташи́на*, ім., *Що за птах-пташина там, де камінь-яр?* (ПТ5:583) та ін.

Через неоднозначність у вмотивуванні роду АЛН в окремих випадках подано знак питання або порівнюються з семантично однаковими чи близькими узуальними лексемами (див., напр., сл. статтю *сухозлот(-а)*), що дають матеріал для самостійного філологічного аналізу щодо правильності визначення роду.

Дискусійними є випадки, коли реєстрове слово не збігається з контекстуальною формою його використання й укладачеві доводиться самостійно надавати новотворові певної словникової форми [35]. Такі АЛН є синонімами до узуальних того ж лексико-граматичного класу або словотвірних варіантів і подані у формі, не фіксованій у лексикографічних джерелах [46, с. 435]. Зокрема це стосується okazіональних ступенів порівняння, коли початковою умовно вважаємо відповідну авторську форму вищого чи найвищого ступеня порівняння прикметника, напр.: *Свині́ший*, прикм., вищий ст. пор., – *Ось я свиня – то вже свиня! / Од всіх свиней свині́ша!* (ПТ2:194 # 1941).

Уживання короткої форми прикметників у сучасній мові дуже обмежене, однак у реєстрі АЛН П. Тичини зафіксовано такі слова, наприклад: *Молод-юн*, прикм., кор. ф., *...наш дух є молод-юн, то й буде молодим!* (ПТ2:238 # 1942). Використання коротких форм характерне переважно для мови фольклору.

Інколи реєстрове слово потребувало додаткових коментарів чи застосування т. зв. фонових знань користувача, тоді після реєстрового слова розміщено відповідну ремарку (приклади див. вище).

Частина АЛН П. Тичини, зафіксованих Г. М. Колесником, пізніше увійшла до складу узуальної лексики. У такому випадку в пропонуваному «Словникові...» було зроблено покликання на лексикографічне джерело, де слово зафіксовано вперше, порівняно зі словником, де АЛН ще не був використаний, та вказано сучасне джерело, у якому вже вміщено колишній новотвір, який на сьогодні набув статусу узуального слова, напр.:

Гадючитися, дієсл., ...*і по стежці за ним – / як жива – / гадючиться віршовка...* (ПТ4:225 # 1920); зафіксовано у [ГКол-71:105], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [УОС-08:160].

Труднощі під час опису АЛН виникали і з визначенням дати появи АЛН. Частина поезій, розміщених у 5 – 7 томах академічного видання творів П. Тичини, не датована. Це переважно вірші післявоєнного періоду та переклади. Точно з'ясувати рік написання цих поезій неможливо, оскільки лише поодинокі в літературно-критичних чи публіцистичних статтях поет вказує на час перекладу твору іншомовної літератури, однак, використовуючи згадки поета (щоденник, окремі статті, спогади), можна визначити приблизний час написання АЛН. Наприклад, П. Тичина познайомився з мистецькою спадщиною О. Шварцмана в 30-х роках, знайшов собі вчителя єврейської мови, якою частково володів ще з семінарії і почав перекладати твори єврейського літератора. Отже, переклади текстів О. Шварцмана з'явилися приблизно наприкінці 30-х – початку 40-х років. Відтак цей період вважаємо часом появи АЛН.

Окрім того, варті уваги й АЛН, використані П. Тичиною замість узуальних слів у тексті оригіналу. Наприклад, перекладаючи вірш М. Ю. Лермонтова «Парус», поет створює АЛН, яких в оригіналі немає. Остання строфа в російського класика така: *Под ним струя светлей лазури, /*

Над ним луч солнца золотой... / А он, мятежный, просит бури, / Как будто в бурях есть покой! П. Тичина перекладає її так: *Під ним струміння блакитнясте, / Над ним одсончин золочін. / Воно все рветься в поринасте / Немов у бурях є спочин* [ПТ5:115].

Автор креативно підходить до перекладів поетичних текстів інших письменників, утворюючи інновації. М. А. Жовтобрюх відзначає, що переклади українською мовою сприяють поширенню в ній переважно тієї лексики, що відбиває національну специфіку народу, з мови якого здійснюється переклад, служать її синтаксичному удосконаленню і стилістичному збагаченню [Цит. за: 46, с. 270]. Словотворчі експерименти П. Тичини в поетичних перекладах творів світової літератури, на нашу думку, ілюструють невичерпні ресурси і потенції української мови.

На думку Г. М. Вокальчук, до індивідуально-авторських номінацій можна зараховувати й авторські модифікації узуальних лексем. Підставою для цього є «свідома (!) видозміна (іноді – деформація) автором фонетичних, словотвірних чи морфологічних норм, що зумовлена передусім специфікою поетичного мовлення» [46, с. 64]. Із-поміж неологізмів П. Тичини виокремлено групу таких АЛН (див. табл. 3.1), до якої увійшло 38 одиниць.

Таблиця 3.1.

Авторські модифікації узуальних слів, засвідчені в поетичних текстах П. Тичини

№ з/п	Узуальне слово	Авторська модифікація слова Павла Тичини	Різновид авторської модифікації слова
1.	Беззаконник	Беззаконець	Словотвірний варіант
2.	Беззаконниця	Беззаконка	Словотвірний варіант
3.	Бистроплинність	Бистроплин	Словотвірний варіант
4.	Блюдолиз	Блюдолизень	Словотвірний варіант
5.	Бруньковий	Бруньчастий	Словотвірний варіант
6.	Бунтар, бунтівник	Бунтай	Словотвірний варіант
7.	Віковічність	Віковіччя	Словотвірний варіант
8.	Врожайний	Врожаїстий	Словотвірний варіант
9.	Вуста, устенята	Устена	Словотвірний варіант
10.	Гнідан, гнідий	Гнідячок	Словотвірний варіант

Продовження таблиці 3.1			
11.	Гоготіння, гоготання	Гоготнява	Словотвірний варіант
12.	Гін	Гон	Фонетична модифікація
13.	Гостролезий	Гостролезний	Словотвірний варіант
14.	Градовий	Градний	Словотвірний варіант
15.	Грандіозність	Грандіоз	Словотвірний варіант
16.	Грімкотіти	Гримкотіти	Фонетична модифікація
17.	Гучність	Гучінь	Словотвірний варіант
18.	Далекозорий	Дальнозорий	Словотвірний дублет
19.	Дерзкий	Дерзотний	Словотвірний варіант
20.	Дзвінкоголосий	Дзвінкоголосистий	Словотвірний варіант
21.	Дзв'язк	Дзв'язк	Фонетична модифікація
22.	Дзеленькач	Дзеленьчак	Словотвірний варіант
23.	Жариво	Жарево	Фонетична модифікація
24.	Зажерливий	Зажерський	Словотвірний варіант
25.	Зустрічання	Зустріння	Словотвірний варіант
26.	Літання	Літана	Словотвірний варіант
27.	Незвіданий	Незвідний	Фонетична модифікація
28.	Неслухнянець	Неслухняник	Словотвірний варіант
29.	Одночасно	Одночасово	Словотвірний дублет
30.	Осявати	Осяєвати	Словотвірний варіант
31.	Підгінний	Підгінчий	Словотвірний варіант
32.	Понтонний	Понтоновий	Словотвірний варіант
33.	Руйнівник	Руйнач	Словотвірний варіант
34.	Самозакоханість	Самозакохання	Словотвірний варіант
35.	Сиротюк	Сиротюченко	Словотвірний варіант
36.	Сухозлітка, сухозлоть	Сухозлот(-а)	Словотвірний варіант
37.	Хрипіти	Хрипотіти	Словотвірний варіант
38.	Чорнобровий	Чорнобровен	Словотвірний варіант

Основними чинниками, що впливають на появу фонетично або афіксально модифікованих узуальних слів, є такі:

1) дотримання вимог силабо-тонічного віршування – збереження ритміки строфи, напр., *Завірюха злиться, плаче; / Коні чуйні хрипотять...* (ПТ5:24);

2) пошуки відповідної (більш точної) рими, напр.: *...в нас темп і тлум понтонові / труди і дні двотонові / залізобетонові...* (ПТ1:229 # 1930);

3) прагнення автора надати номінативній одиниці певного стилістичного забарвлення чи відтінку, як-от: *Приголуб сиротюченка...* (ПТЗ:269 # 1965);

4) комплексне поєднання кількох зазначених вище чинників – стилізація контексту під народнопоетичне мовлення, пошук потрібної рими й дотримання силабо-тонічних вимог [37, с. 5], напр., *Що далекая літана / вбила пана-вкраїтана...* (ПТ1:173 # 1923).

У табл. 3.1 представлено випадки словотвірної та фонетичної модифікації узуальних лексем. Із-поміж словотвірних модифікацій слів виокремлюються варіанти та дублети. Словотвірні варіанти – це інновації, утворені від тієї самої твірної основи, що й узуальне слово, однак за допомогою інших, проте однотипних словотворчих афіксів, які виражають однакове словотвірне значення. Словотвірні дублети, або т. зв. повні варіанти – деривати, що походять від різних мотивуючих основ, але мають однакові словотвірні засоби [46, с. 66]. Поява словотвірних дублетів спричинена, на нашу думку, впливом російської мови, що представлено поодинокими прикладами таких слів (*дальнозорий* (ПТЗ:105 # 1924) [99, с. 200]). Фонетична модифікація передбачає зміну лише окремих звуків без семантичного оновлення одиниці.

Проаналізуємо окремі словотвірні та фонетичні модифікації узуальних слів. Слово *бунтай*, на думку З. Т. Франко, штучний і непотрібний синонім до наявних слів, тому виконує роль поетичної одноденки [233, с. 27]. Деякі з авторських модифікацій П. Тичини згодом увійшли до складу узуальної лексики, наприклад: *руйнач* зафіксовано в сучасних загальномовних словниках [УОС-08, с. 753].

Фонетичні модифікації узуальних слів – специфічні звукові утворення – найчастіше утворювали футуристи. Подібні утворення трапляються й у поезії П. Тичини (*кле, сок, ві, лі, віте* та ін.).

Отже, формування реєстру авторської неологічної лексики потребує від лексикографа ретельного багатовекторного лінгво-культурологічного,

історичного, літературознавчого аналізу специфічного фактичного матеріалу, який наочно демонструє невичерпні дериваційні ресурси української мови, її експресивно-номінативний потенціал, а також психолінгвальну креативність визначної мовної особистості.

3.5 Перспективи лексикографічного опису новотворів П. Тичини

П. Тичина є одним із найактивніших словотворців ХХ ст. Сформований реєстр інновацій цього автора разом із словотворчістю інших письменників дасть змогу простежити зміни в українському поетичному лексиконі, пов'язані з появою індивідуально-авторських номінацій, виокремити найбільш вдалі одиниці з погляду семантики, структурни та стилістичних функцій у творах.

«Словник...» презентує цінний матеріал для дослідження еволюції словотворчості поета, еволюції української поетичної мови та мовних норм упродовж ХХ ст.

Перспективним напрямом письменницької (зокрема тичинівської) лексикографії є укладання різножанрових словників АЛН П. Тичини. Зокрема актуальним є створення тлумачного словника інновацій цього автора, де буде відображено стан українського індивідуально-авторського словотворчого процесу на певному хронологічному зрізі (1909 – 1967 рр.) на матеріалі корпусу АЛН П. Тичини.

Традиційно в одномовному тлумачному словникові представлено лексичний, фразеологічний склад мови з поясненням значення, граматичних і стилістичних особливостей та врахуванням низки факультативних параметрів – вимови, правопису, наголосу, походження тощо.

Тлумачення значення слова передбачатиме врахування інтра- та екстралінгвальних чинників, контексту творчості поета. Обов'язковими для лексикографічного джерела такого зразка вважаємо фіксацію наголосу, контекст, збереження правопису джерела в авторській редакції, характеристика стилістичних особливостей АЛН та ін. Нижче наведено

зразки словникових статей тлумачного словника авторських лексичних новотворів П. Тичини:

Аеролітний, - а, - е, Прикметник до **аероліт**. *Біжать річки аеролітні / од одного мого весла...* (ПТ1:156 # 1921); пор. з узуальним **аероліт** [СУМ, т. 1:22]

Аеропланити, аеропланю, аеропланиш, дієсл., недок., Пересуватися в повітрі за допомогою аероплана || перен. Линути думками, почуттями, душею. *Аероплань, душе моя, аероплань, / не знижуйся, не падай.* (ПТ1:162 # 1921); пор. з узуальним **аероплан** [СУМ, т. 1:22]

Акордитися, дієсл., неперех. Грати акорди. || перен. Змінюватися. *І стежив я, і я веснів: / Акордилися планети.* (ПТ1:37 # 1918); пор. з узуальними **акорд**, **акордовий**, **акордний** [СУМ, т. 1:27–28]

Антихр, ім., ч. р. Утворено від антихрист (у християнській релігії – противник Христа, який з'явиться перед кінцем світу). *...це ж антихри – / це ж антихриста печать.* (ПТ1:255 # 1933)

Арко-дужний, -а, -е, прикм. Який нагадує арку, дугу. *...я володію арко-дужним / перевисанням до народів.* (ПТ2:7 # 1936); пор. у І. Калинця: *Оплетений виноградною лозою / аркодужний стояк / П'ятницького іконостасу...* (ІКалин3:110) [КСАН-04:100]

Архіноватор-поет, -а, -у, ім., ч. р., Поет, який уносить втілює нові, прогресивні ідеї, принципи. <Назва твору>. (ПТ3:247 # початок 60-х)

Аулитися, дієсл., неперех., 1. Дієслово від *аул*. 2. Підніматися вище чогось. *...дах над дахом аулиться, котяться вулиці...* (ПТ1:218 # 1923); пор. з узуальними **аул**, **аульний** [СУМ, т. 1:72]

Актуальним вважаємо формування словотвірного (дериваційного) словника АЛН П. Тичини. Реєстрові одиниці такого лексикографічного джерела – слова, упорядковані гніздовим методом залежно від ступеня похідності та відношень між твірними і похідними словами, або словотвірні компоненти слова з їхніми семантичними, словотвірно-функційними

характеристиками, визначені за взаємовідношеннями словотвірної основи і форманта [УМЕ-04, с. 622].

АЛН утворено за наявними в мові дериваційними моделями. Проте часто такі слова вирізняються незвичною формою та оригінальним поєднанням словотворчих афіксів. Поява словотвірного словника інновацій П. Тичини дасть змогу проаналізувати основні тенденції словотвірних процесів української мови, частотність і продуктивність уживання окремих афіксів. У перспективі такий словник може слугувати базою для укладання частотно-валентного словника, у якому до словотвірних одиниць наведено дані про частоту, продуктивність, активність, валентність у мові [УМЕ-04, с. 622].

Зразки словникових статей словотвірного словника АЛН П. Тичини подано нижче:

Аеро+літ+н-ий ← аероліт, *Біжать річки аеролітні / од одного мого весла...* (ПТ1:156 # 1921)

Аеро+план+и+ти ← аероплан, *Аероплань, душе моя, аероплань, / не знижуйся, не падай.* (ПТ1:162 # 1921)

Акорд+и+ти-ся ← *акорд-и-ти ← акорд, *І стежив я, і я веснів: / Акордилися планети.* (ПТ1:37 # 1918)

Анти+хри ← антихрист, *...це ж антихри – / це ж антихриста печать.* (ПТ1:255 # 1933)

Арк+о-дуж+н-ий ← арка, дуга (дуга (г//ж)+н-ий), *...я володію арко-дужним / перевисанням до народів.* (ПТ2:7 # 1936)

Архі+новатор+поет ← архі- + новатор, поет, Назва твору, (ПТ3:247 # початок 60-х)

Аул+и+ти-ся ← *аул-и-ти ← аул, *...дах над дахом аулитися, котяться вулиці...* (ПТ1:218 # 1923)

Перспективним є також укладання словника складених індивідуально-авторських найменувань – найбільш поширених у словотвірчій практиці П. Тичини. Таке джерело демонструватиме дериваційні можливості

української мови, дасть змогу простежити тенденції створення таких слів, визначити причини їх появи, допоможе з'ясувати роль і місце авторських складених найменувань в українському поетичному словнику минулого сторіччя. Зразки статей словника складених індивідуально-авторських найменувань П. Тичини наведено нижче:

Бабарі́ха-сва́ха, ім., ж. р., *Куховарка ж, ткаля-пряха, / А ще й Бабариха-сваха / Хотуть смерті їй...* (ПТ5:27); пор. в О. Пушкіна: *А ткачиха с поварихой, / С сватьей бабой Бабарихой / Извести ее хотят...* (Пушкин А. Сказка о царе Салтане [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/LITRA/PUSHKIN/saltan.txt>)

Бенке́т-обі́д, ім., ч. р., *Я б закликала весь світ / На гучний бенкет-обід.* (ПТ5:26, 53)

Бе́рег-панчо́ха, ім., ж. р., *Сам синій весь, у білих берегах-панчохах.* (ПТ1:209 # 1920)

Бі́стро-ле́гко, присл., ...*вклонився* [Г. Сковорода. – О. С.] *тричі ранку, саду / і бистро-легко / пішов на схід.* (ПТ4:18 # 1920 – 1922)

Бі́гти-пливті́, дієсл., *Все біжить-пливе!* (ПТ5:505)

Бі́дняк-безхлі́бник, ім., ч. р., *Гей бідняки-безхлібники...* (ПТ1:229 # 1930)

Бі́й-урага́н, ім., ч. р., *То думав я в час бою-урагану: / А як там ті, що я їх посадив, – / Дерева на пошану Абовяну?* (ПТ6:146)

Блиск-грі́м, ім., ч. р., *Поцілиш блиском-громом в сутнє...* (ПТ2:7 # 1936)

Тематичний (ідеографічний, систематичний, аналогічний) словник передбачає систематизацію лексичного складу мови за семантичними розрядами різного ступеня узагальнення та кількості з перехресним групуванням. Формування реєстру тематичного словника АЛН П. Тичини дасть змогу ґрунтовніше проаналізувати семантичні особливості індивідуально-авторської номінації, виокремити найчисельніші ТГ новотворів та слугуватиме цінним матеріалом для подальших семантичних і

семасіологічних досліджень лексичного складу українського поетичного словника відповідного хронологічного зрізу. Зразки статей тематичного словника АЛН П. Тичини (тематична група «Назви явищ природи»):

Б'уря-в'ихор, ім., ж. р., *Човен мій <бурі вихор хилитає, / нагору підійма[є]><бурею-вихором хилитається> / від бурі хитається.* (ПТ4:523)

Б'уря-х'уга, ім., ж. р., *Виїжджають молодці / У чотири всі кінці / Бурі-хуги зупинять, / Ясне сонце визволять.* (ПТ5:136)

Вітер-перегонець, ім., ч. р., *Рожевою гірляндою / – під вітром-перегонцем / хмарки пливуть-купаються.* (ПТ3:401 # 1950 – 1967)

Вітер-чорнобр'ів, ім., ч. р., – *Послужи ще ти, вітрило, / вітре-чорнобров!* (ПТ1:171 # ~1923)

Вітер-шум, ім., ч. р., *Весна летить над нами вітром-шумом.* (ПТ6:196)

Вітрові́ння, ім., с. р., *Нікого я так не люблю, / як вітра вітрові́ння.* (ПТ1:169 # 1923); ...*шахта це – могили темновид!* / *Ні сонця в ній, ні клону вітрові́ння.* (ПТ7:371 # 1930); зафіксовано у [ГКол-71:102], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [СУМ, т. 1:688]

Вітрогойда́ння, ім., с. р., *Милуюсь я вітрогойда́нням / і трав, і поля, і гаїв...* (ПТ3:256 # ~1964 – 1965)

Зразки словникових статей АЛН ТГ «Назви осіб»:

Анти́хр, ім., ч. р. <від антихрист>, ...*це ж антихри – / це ж антихриста печать.* (ПТ1:255 # 1933)

Архіно́ва́тор-поёт, ім., ч. р., <назва твору>, (ПТ3:247 # ~ початок 60-х)

Бабарі́ха-сва́ха, ім., ж. р., *Куховарка ж, ткаля-пряха, / А ще й Бабариха-сваха / Хотуть смерті їй...* (ПТ5:27); пор. в О. Пушкіна: *А ткачиха с поварихой, / С сватьей бабой Бабарихой / Извести ее хотят...* (Пушкін О. Сказка о царе Салтане [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/LITRA/PUSHKIN/saltan.txt>)

Бага́т-него́л, ім., ч. р., *Верблюда вів багат-негол...* (ПТ5:22)

Беззакóнець, ім., ч. р., *Провалились беззаконці / В чортові безодні.* (ПТ5:499); пор. з узуальним **беззаконник** [СУМ, т. 1:128]

Беззакóнка, ім., ж. р., *Взяв дівчину беззаконку / На двадцятій весні.* (ПТ1:309 # 1916); пор. з узуальним **беззаконниця** [УОС-08:46]

Бідня́к-безхлі́бник, ім., ч. р., *Гей бідняки-безхлібники...* (ПТ1:229 # 1930)

Повний тематичний словник тематичної групи «Назви осіб» див. у додатку М.

Інновації П. Тичини, зафіксовані в прозових художніх текстах, літературознавчих і публіцистичних статтях, щоденникових записах, хоча й не були об'єктом проведеного дослідження, проте формують групу оригінальних індивідуально-авторських найменувань, наприклад: *заучено-ніжний, мирно-гугняво, мільярдєро-свинський, м'яко-хмарний, скороспілки-недоспілки, тихо-божєвільний, тихо-озлоблений, тісно-земний, чорнильниці-наливайки* [217, с. 51, 273, 310, 358, 252, 26, 26, 136, 187]. Формування реєстру таких одиниць дасть змогу простежити еволюцію словотворчості поета, ураховуючи його творчі здобутки як публіциста, літературознавця та прозаїка.

Отже, словопошуки П. Тичини потребують детального усебічного вивчення та лексикографічного опису, яке слугуватиме підґрунтям для подальших досліджень АЛН поета, розширенню меж тичининської індивідуально-авторської лексикографії, дасть змогу по-новому поглянути на еволюцію словотворчості автора крізь призму сучасних наукових підходів і методів, визначити вплив креативної діяльності поета на розвиток українського загальномовного й поетичного лексиконів.

Висновки до розділу 3

Поява перших в українській письменницькій авторській лексикографії словників АЛН П. Тичини та М. Рильського, укладених Г. М. Колесником,

започаткувала окремий напрям в українському словництві – індивідуально-авторської неографії.

Видання 12-томного повного академічного зібрання творів поета спричинило потребу по-новому поглянути на словотворчість П. Тичини з огляду на сучасні наукові досягнення в галузі української індивідуально-авторської неології та неографії.

Укладений згідно з теоретичними засадами вітчизняної та закордонної авторської лексикографії реєстр АЛН П. Тичини (понад 1000 інновацій) переконливо засвідчує вагомий внесок поета в розвиток українського поетичного лексикону ХХ ст.

Понад 40 АЛН П. Тичини уведено до загальномовних словників (СУМ, ВТС-04, УОС-08, ВЗОС-03 та ін.). Ці слова не зафіксовані в лексикографічних джерелах, виданих до встановленої дати створення АЛН чи публікації поезії з інновацією П. Тичини (БГ, СУМЯ-20, УЛВН-73 та ін.). Гіпотеза про Тичинове першоавторство таких АЛН передбачала проведення різнобічного літературознавчого, лексикографічного, лінгвостилістичного та текстологічного аналізу творчості поета. Отримані результати дослідження слугуватимуть основою для подальшого вивчення словотворчості автора.

У процесі укладання словника АЛН П. Тичини трапляються труднощі різного характеру, насамперед: 1) неможливість установлення традиційної для іменних частин мови початкової форми (*літа-перебродії, оченьки-ворітечка* та ін.), частиномовної належності (*черв(черва-)-фріц, слово-титла(-титло)* та ін.), 2) визначення роду іменникових АЛН (*дрозь, льо, сухозлот(-а)* та ін.). Проблема ідентифікації лексичного новотвору була однією з основних, оскільки в поетичних текстах П. Тичини зафіксовано низку словотвірних і фонетичних модифікацій узуальних слів (*безвлада, дерзотний, зустріння* та ін.).

Перспективою лексикографічного опису АЛН П. Тичини є укладання тлумачного, словотвірного та тематичного словників інновацій поета, які слугуватимуть основою для подальших наукових розвідок і дадуть змогу

визначити вплив поета на словотворчість ХХ ст. загалом і особистий внесок автора в розвиток і збагачення української мови.

Основні положення цього розділу висвітлено в таких статтях: «Використання інтертекстуального, лексикографічного та компаративного принципів у процесі формування реєстру авторських лексичних новотворів Павла Тичини» [185], «Основні принципи формування реєстру авторських лексичних новотворів Павла Тичини» [96], «Методичні аспекти вивчення словотворчої практики Павла Тичини» [94], «Застосування критеріїв ідентифікації новотворів у процесі укладання «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини» [93], «Складні випадки лексикографічного опису інновацій у новому «Словнику авторських лексичних новотворів Павла Тичини» [45], «Проблеми лексикографічного опису новотворів Павла Тичини» [43].

ВИСНОВКИ

Розвиток мови як динамічний процес передбачає появу нових слів, які збагачують лексичний склад, увиразнюють національну мовну та мовно-поетичну картину світу, виражають національно-культурні та світоглядно-суспільні орієнтації українського народу на певному хронологічному зрізі.

АЛН – новотвори, що функціонують зазвичай у художніх текстах і є результатами креативної психолінгвальної діяльності мовної особистості як представника певної національної спільноти. До АЛН мовознавці зараховують власне новостворені лексичні одиниці, а також індивідуально-авторські модифікації узуальних лексем (фонетичні модифікації, словотвірні варіанти та дублети).

Актуальним завданням сучасного мовознавства є зокрема всебічний аналіз результатів словотворчої діяльності провідних українських письменників, чия неологія суттєво збагатила й розвинула загальномовний і поетичний лексикон, віддзеркалила специфіку національної та індивідуальної мовно-поетичних картин світу, репрезентувала особливості національної культури та менталітету й оригінальність письменницького стилю, манери викладу.

Одним із найактивніших словотворців ХХ ст. був П. Тичина. Попра те, що неологія цього автора становила об'єкт спеціальних наукових студій (праці Г. М. Колесника, Л. М. Новиченка, В. О. Шадури), публікація у 80-х роках ХХ ст. академічного видання творів автора уможливила здійснення аналізу корпусу одиниць індивідуально-авторської номінації в якнайповнішому обсязі. Своєю чергою, це дало підстави для виявлення основних тенденцій в еволюції креативної психолінгвальної діяльності П. Тичини впродовж різних періодів його тривалої поетичної творчості (1909 – 1967 рр.)

Семантика та структурно-дериваційні особливості поетичних новотворів П. Тичини мотивовані екстра- й інтралінгвальними чинниками, які яскраво ілюструють еволюцію словотворчої практики поета.

Визначення ключових позамовних чинників для неологічної діяльності письменника (культурологічного, ідеологічного, соціального) дало змогу схарактеризувати взаємовпливи та взаємозв'язки між поетичною творчістю (текстами, АЛН) авторів окремого періоду чи ХХ ст. загалом, вивчити знакові для певного періоду напрями неологічних експериментів, визначити роль П. Тичини в слово пошуках інших поетів ХХ ст. тощо

Для екстралінгвальних чинників, що зумовили появу індивідуально-авторських номінацій П. Тичини, характерні такі особливості: 1) вплив ідеологічних змін у суспільстві на створення АЛН спричинений активною політичною та громадською діяльністю поета; 2) «ідеологічне розмаїття» початку ХХ ст. закономірно відзеркалено й у словотворчій практиці П. Тичини; 3) культурологічний вплив виразніше виявлений у ранніх слово пошуках поета, що спричинено тогочасним особливо тісним зв'язком з фольклорною стихією (зв'язок цей не переривався упродовж усієї творчої діяльності П. Тичини; 4) одним із основних компонентів духовного світу автора є його ставлення до релігії (цей факт зумовив появу частини АЛН відповідної семантики); 5) вплив екстралінгвальних чинників на створення АЛН був найвідчутнішим у ті періоди ХХ ст., які відзначалися кардинальними політичними, суспільними чи культурними зрушеннями.

Вплив інтралінгвальних чинників на створення індивідуально-авторських номінацій зумовлений низкою закономірностей: 1) П. Тичина часто створював АЛН з метою мовної економії простору; 2) поява багатокомпонентних інновацій, не характерних для узуального словотвору, спричинена потребою привернути увагу адресата, стимулювати його активне сприйняття поетичного тексту; 3) низка АЛН створена для заповнення мовних лакун; 4) індивідуально-авторські складені найменування, використані замість узуальних відповідників, уточнюють значення останніх; 5) П. Тичина активно створював інновації за аналогією до іншомовних слів, фольклори змів; 6) на появу частини АЛН вплинуло розмовне мовлення;

7) пошук емоційно виразніших слів (порівняння з загальномовними аналогами) став передумовою появи низки АЛН.

Отже, П. Тичина створював інновації з метою оригінального представлення навколишньої дійсності, увиразнюючи поетичне мовлення вискоестетичними образним найменуваннями, оновлюючи та збагачуючи український поетичний лексикон.

Отримані в процесі частиномовного аналізу результати кількісних обрахунків підтвердили робочу гіпотезу про те, що створення індивідуально-авторських номінацій П. Тичиною відповідає загальній словотворчій тенденції в українській поезії ХХ ст. [КСАН, с. 94 – 508], відповідно до якої найактивніше утворювалися іменникові АЛН (у поезії П. Тичини вони становлять – 44 % від загальної кількості АЛН) та прикметникових АЛН (23 %), менше – дієслівних АЛН (19 %) і прислівникових АЛН (14 %).

За частотністю появи інновацій упродовж всієї творчої діяльності П. Тичини найбільш плідними були представлено період кларнетизму (1909 – 1924 рр.), коли поет створив 38 % інновацій, та період 30-х років, коли зафіксовано 26 % АЛН від кількості датованих новотворів. Така висока частотність уживання АЛН у поезіях зазначених хронологічних зрізів свідчить про загалом сприятливу атмосферу для психолінгвальної креативної діяльності поета. Сплеск словотворчої активності П. Тичини припадає на 1921, 1920, 1942, 1930, 1923, 1917 роки). Таке частотне представлення новотворів упродовж перших двох періодів творчості відповідно презентоване й збірками поета, із-поміж яких найпоказовішими в аспекті розгляданої проблеми є «Вітер з України» (1924 р.) – 69 АЛН, «Сонячні кларнети» (1918 р.) – 43 АЛН, «Чуття єдиної родини» (1938 р.) – 42 АЛН і «Чернігів» (1931 р.) – 29 АЛН.

Поет найактивніше створював найменування на позначення осіб та явищ природи, що спричинено насамперед належністю найменувань цих ТГ до основного словникового фонду мови й пошуками автором оригінальних словесних аналогів до загальномовних номінацій.

Специфіку ідіостилю П. Тичини визначають зокрема АЛН, у структурі яких виокремлюються високочастотні кореневі морфеми, а саме – *зелен-* (19 АЛН), *зір-/зор-* (18 АЛН), *золот-/злот-* (13 АЛН), *сон-ц-* (11 АЛН), *звір-, квіт-* (по 10 АЛН). Характерно, що зазначені морфеми входять до складу найменувань традиційного народнопісенного словника, що, своєю чергою, підтверджує тезу про тісний зв'язок неологічної лексики П. Тичини з мовою фольклору.

Комплексний аналіз еволюційних процесів у неологічній діяльності П. Тичини засвідчив, що особливо активно в царині індивідуально-авторської номінації поет експериментував упродовж раннього періоду творчості (зафіксовано близько 250 АЛН, створених упродовж 1909 – 1924 рр.).

Період 30-х років також був плідним у слово пошуках поета (створено близько 200 інновацій), що спричинено значним пожвавленням національного культурного життя наприкінці 20-х років і непростими суспільно-політичними умовами буття українського соціуму, які слугували своєрідними стимулами для креативної психолінгвальної діяльності письменників загалом і П. Тичини зокрема

Помітний спад у словотворчості П. Тичини спостережено впродовж 1940 – 1945 рр. (зафіксовано близько 110 АЛН), що закономірно зумовлено воєнною ситуацією в країні.

Майже 270 АЛН П. Тичина створив упродовж останнього періоду своєї неологічної діяльності – 50–60-х років, – коли потужними екстралінгвальними стимулами словопошуків поетів ХХ ст. стали кардинальні зміни в політичному, соціальному і культурному житті країни – перемога в Другій світовій війні, відбудова.

Складна політична ситуація ХХ ст. вплинула на часту зміну ідеологічних постулатів, що, своєю чергою, своєрідно відображено в словотворчості П. Тичини як активного політичного та громадського діяча, ідеологічно «слухняного» письменника. Поява АЛН певної семантики виразно ілюструє ідейно-політичні вектори часу і залежність від конкретних

екстралінгвальних чинників (*дипломатити, закон-соціалізм, федерувати, радянець, заокеанець* та ін.). Семантика таких інновацій зрозуміла без контексту, на відміну від АЛН воєнного періоду, які відзначаються високим ступенем узагальнення й потребують поглибленого семантичного аналізу (наприклад, для найменування фашистів П. Тичина створив інновації *звір-ворог, звір-людоджер, звір-людоджерець* та ін.).

На словотворчість поета суттєво впливали чинники культурологічного характеру. Постійне вивчення усної народної творчості наклало глибокий відбиток на креативну словесну діяльність П. Тичини і своєрідно виявилось в семантиці АЛН, створених за високопродуктивними словотвірними моделями. Такі інновації (переважно юкстапозити) містять у своєму складі ключові для українського фольклорного словника образні найменування – птах, звір, сонце - *птах-пташина* та ін.). У процесі створення індивідуально-авторських найменувань поет активно й творчо розвиває фольклорну традицію в царині оказіонального словотвору.

До основних соціальних чинників, що суттєво вплинули на еволюцію психолінгвальної креативності П. Тичини, належать освіта (навчання в духовному училищі, семінарії), відвідування літературних «субот» М. Коцюбинського, подорож з капелою К. Г. Стеценка (1920 р.), участь у літературних гуртках «Гарт» (з 1923 р.), ВАПЛІТЕ (з 1927 р.), поїздки за кордон (Чехія, 1925 р., Туреччина, 1928 р., Франція, 1935 р., Вірменія, 1936 р.) та ін. Частина інновацій мотивована релігійністю соціуму, у якому перебував автор: *воскреси-тихо, молитва-скарга, хвостобог, хрестобог* та ін. Науково-технічний прогрес у ХХ ст. також своєрідно відображений у неології П. Тичини, зокрема активне дослідження космічного простору виражене в семантиці АЛН *аеролітній, аеропланити, світ-аеростат* та ін.

Попри те, що 1971 року з'явився перший в українській авторській лексикографії словник інновацій цього автора («З'являються нов. Іслова у мові...» Г. М. Колесника), поява у 80-х роках минулого сторіччя академічного видання творів письменника спричинила потребу по-новому

поглянути на слово пошуки митця. Низку АЛН П. Тичини фіксували й інші лексикографічні джерела. Однак у повному обсязі неологія поета не підлягала лексикографічній інтерпретації, що закономірно зумовило актуальність обраного напрямку неографічного дослідження.

Із огляду на теоретичні засади сучасної авторської неографії укладений «Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини», до складу якого увійшло 1085 одиниць. Реєстр АЛН формувався на основі 4-ох основних принципів – лексикографічного, інтертекстуального, компаративного та текстологічного.

Унаслідок проведення лексикографічної й текстологічної експертиз із первинно укладеного реєстру інновацій вилучено ряд номінативних одиниць, що виявилися не авторськими утвореннями, а рідковживаними загальномовними найменуваннями, діалектизмами, фольклоризмами тощо. Зважаючи на тісний зв'язок неології П. Тичини із народнопісенною творчістю, важливу роль у формуванні реєстру АЛН відіграв моніторинг фольклорних текстів з метою виявлення в них високочастотних складених найменувань, за аналогією до яких поета ХХ ст., у т. ч. й П. Тичина, активно створювали авторські юкстапозити.

Результатом дослідження фольклорних текстів у зазначеному вище аспекті став укладений авторкою дисертації «Короткий словник юкстапозитів у народнопісенних текстах» на понад 3000 одиниць, зафіксованих в 100 збірках творів. Із первинного реєстру АЛН П. Тичини було вилучено 8 складених найменувань, засвідчених у фольклорних текстах

Отже, «Короткий словник юкстапозитів у народнопісенних текстах» стане надійним джерелом для проведення лексикографічної та текстологічної експертиз авторської неологічної лексики.

Встановлення першоавторства АЛН передбачає здійснення різнобічного аналізу словотворчості поета, вивчення лексикографічних джерел, біографічних, літературно-критичних і теоретичних матеріалів. Унаслідок такого різновекторного дослідження встановлено, що першим

автором неологічних номінативних одиниць, засвідчених у поетичних лексиконах П. Тичини й інших авторів (*ніжнотонний, незламно-молодий, прикохати, чорнобрів'я* та ін.) був саме П. Тичина. Такий висновок здійснено на основі ґрунтовного аналізу відповідних періодів, упродовж яких створювалися АЛН, вивчення особливостей творчої манери письма авторів, у поетичних вокабул'ях яких засвідчено однакові з погляду змісту й форми АЛН (М. Вінграновського, І. Драча, І. Калинця, Л. Костенко, А. Малишка, Д. Павличка та ін.). Усього виокремлено 12 таких індивідуально-авторських найменувань, найбільше з них створено в ранній період творчості П. Тичини та в післявоєнний час, коли П. Тичина став зрілим письменником і вчителем для авторів-початківців. Творчість поета активно підтримувала радянська влада, його твори видавали величезними накладками й вивчалися в загальноосвітній і вищій школі, що й зумовлювало широку популярність поезії П. Тичини загалом і результатів його неологічних експериментів зокрема, що, своєю чергою, стимулювало до словопошуків поетів наступних поколінь, зумовлювало наслідування (а іноді – й копіювання) творчої манери письма П. Тичини.

Усебічне вивчення неології П. Тичини усе ще лишається актуальним завданням української лексикографії, ідіостилістики, авторської лексикографії. На часі – укладання зокрема словотвірного та тематичного словників АЛН, – праць, які слугуватимуть для подальших наукових розвідок і дадуть змогу об'єктивніше визначити вплив поета на словотворчість ХХ ст. загалом, його особистий внесок автора в збагачення загальномовного словника.

Неологічні експерименти одного з найактивніших словотворців ХХ ст. П. Тичини виразно ілюструють розвиток виражальних можливостей української мови впродовж періодів досліджуваного хронологічного зрізу, віддзеркалюють особливості національної та індивідуальної мовно-поетичних картин світу, засвідчують тонке мовне чуття і тісний зв'язок

автора як креативної мовної особистості з невичерпними джерелами народної словесної творчості.

Отже, словотворчість П. Тичини посідає чільне місце в українському поетичному лексиконі ХХ ст., оскільки репрезентує розвиток української мови, її виражальних можливостей, відображаючи індивідуальну авторську та національну картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Н. А. Адах. – К. : Нац. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2009. – 20 с.
2. Адах Н. А. Авторські лексичні новотвори в поезії Василя Барки: семантика, функції, прагматика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. А. Адах. – Рівне : Рівненський державний гуманітарний ун-т, 2008. – 253 с.
3. Антипов Г. А. Текст как явление культуры / Г. А. Антипов, О. А. Донских и др. – Новосибирск : Наука, 1989. – 194 с.
4. Антонич Б.-І. Три перстені. Зелена євангелія : [поезії] / Богдан-Ігор Антонич. – Львів : Каменяр, 1994. – 271 с.
5. Архангельська А. М. Неологіка сучасної чеської мови у контексті суспільних змін (на матеріалі словника неологізмів О. Мартінцової) / А. М. Архангельська // Динамічні процеси в граматиці і лексичному складі сучасних слов'янських мов : збірник наукових праць учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 19–20 травня 2011 р.). – Рівне, Оломоуць : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 179–183.
6. Архангельська А. М. Нові процеси на номінаційному полі фемінності в сучасній чеській мові / А. М. Архангельська // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 20 (2). – Рівне – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2012. – С. 48 – 52.
7. Архангельська А. М. Новотвори-фемінітиви в українській мові нової доби : неологізми, okazіоналізми чи ефемеризми? / А. М. Архангельська // Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах : [монографія] / [Г. М. Вокальчук, А. М. Архангельська, О. А. Стишов, Ю. П. Маслова, В. В. Максимчук] ; відп. ред. Г. М. Вокальчук [Рівненський державний гуманітарний університет; Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська

Республіка)]. – Рівне – Оломоуць: Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 67–122. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 6).

8. Бабій І. М. Структурно-семантична характеристика авторських неологізмів у романі-баладі «Дім на горі» В. Шевчука / І. М. Бабій // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках : V Международная научная конференция (Днепропетровск, ДНУ имени Олеся Гончара, 7 – 8 апреля 2011 г.) : материалы / составитель Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ : Нова ідеологія, 2011. – С. 17–20.

9. Балюта Е. Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні і функціональні параметри : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Е. Г. Балюта. – Одеса : Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова, 2007. – 20 с.

10. Барка В. К. Відхід Тичини / В. К. Барка // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття : [у 4 кн.]. – К. : Рось, 1994. – Кн. 1. – С. 542–550.

11. Барка В. К. Хлібороський орфей / В. К. Барка // Сучасність. – 1961. – Лютий. – С. 59–78.

12. Барт Р. Від твору до тексту / Р. Барт // Слово. Знак. Дискурс : [антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької]. – [2-ге вид., доп.]. – Львів : Літопис, 2001. – С. 491–496.

13. Бахтин М. М. Проблемы творчества Достоевского / М. М. Бахтин. – Л. : Прибой, 1929. – 174 с.

14. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія : [підручник] / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.

15. Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціофункціональний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / М. В. Белозьоров. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – 15 с.

16. Біловус Л. І. Теорія інтертекстуальності: становлення понять, тлумачення термінів, систематика / Л. І. Біловус. – Тернопіль: Видавець Стародубець, 2003. – 36 с.
17. Білодід І. К. Зачарована душа / І. К. Білодід // Про Павла Тичину: статті нариси, спогади. – К. : Рад. письменник, 1976. – С. 163–176.
18. Білодід І. К. Золота арфа українського слова / І. К. Білодід // Мовознавство, 1986. – № 4. – С. 51–55.
19. Богдан С. К. Оказіональні звертання української епістолярії / С. К. Богдан // Актуальні проблеми сучасної філології: Мовознавчі студії. Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 10. – Рівне, 2002. – С. 86 – 97.
20. Богдан С. К. Мовна поведінка Павла Тичини в епістолярних діалогах із Лідією Папарук / С. К. Богдан // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 38–63. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 5).
21. Бойко О. Д. Історія України : навч. посібн. / О. Д. Бойко. – К. : Академвидав, 2006. – 688 с.
22. Бондар М. В. Активні лексико-семантичні процеси в мові художньої прози кінця ХХ – початку ХХІ століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / М. В. Бондар. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. – 15 с.
23. Брагина А. А. Неологизмы в русском языке : пособие для студентов и учителей / А. А. Брагина. – М. : Просвещение, 1973. – 224 с.
24. Брітікова К. В. Узуальне та оказіональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / К. В. Брітікова. – Харків : Харківський нац. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2007. – 21 с.

25. Булаховський Л. А. Вибрані праці в п'яти томах. Том 1. Загальне мовознавство / Л. А. Булаховський. – К. : Наукова думка, 1975. – 495 с.
26. Бурківська М. В. Лексика історичної прози Богдана Лепкого в контексті загальнолітературної та стилістичної норми : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. Ю. Бурківська. – К. : НАН України. Ін-т укр. мови, 2003. – 23 с.
27. Буркут К. С. Зіставно-порівняльна характеристика словесно-образних систем О. Олеся, П. Тичини, М. Рильського : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / К. С. Буркут. – К. : Нац. академія наук України, Український мовно-інформаційний фонд, 2003. – 16 с.
28. Ващенко В. С. Мова Тараса Шевченка / В. С. Ващенко. – Харків : Х. : Вид-во Харківського ун-ту, 1963. – 251 с.
29. Вежбовська Л. Р. Антропософські тенденції в українському мистецтві 20-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 / Л. Р. Вежбовська. – К. : Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, 2006. – 20 с.
30. Виноградов В. В. О языке художественной литературы / В. В. Виноградов. – М. : Гослитиздав, 1959. – 656 с.
31. Винокур Г. О. Маяковский – новатор языка / Г. О. Винокур. – М. : Сов. писатель, 1943. – 136 с.
32. Винокур Г. О. О языке художественной литературы / Г. О. Винокур. – М. : Высшая школа, 1991. – 448 с.
33. Вихованець І. Р. Занотуймо новотвори / І. Р. Вихованець // Урок української. – 2000. – № 8. – С. 22.
34. Вихованець І. Р. Могуть самодзвонного слова [Електронний ресурс] / І. Р. Вихованець. – Режим доступу : www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine41-1.pdf.
35. Вокальчук Г. М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : [монографія] / Г. М. Вокальчук : за ред. А. П. Грищенка. – Рівне : Науково-видавничий центр «Перспектива», 2004. – 524 с.

36. Вокальчук Г. М. Авторські лексичні новотвори як периферійна антропоцентрична система номінативних одиниць (на матеріалі української поезії XX – початку XXI століть) / Г. М. Вокальчук // Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах: [монографія] / [Г. М. Вокальчук, А. М. Архангельська, О. А. Стишов, Ю. П. Маслова, В. В. Максимчук]; відп. ред. Г. М. Вокальчук [Рівненський державний гуманітарний університет; Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка)]. – Рівне – Оломоуць : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 122–187. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 6).

37. Вокальчук Г. М. Авторські модифікації узуальних лексем в українській поезії XX століття / Г. М. Вокальчук // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2012. – Вип. 22. – С. 3–9.

38. Вокальчук Г. М. Неологічні експерименти Ліни Костенко на тлі словотворчості шістдесятників / Г. М. Вокальчук // Культура слова. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 73. – С. 30–36.

39. Вокальчук Г. М. Оказіональні лексичні новотвори в українській поезії XX століття : автореф. дис. ... доктора філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Г. М. Вокальчук. – К. : НАН України, Ін-т укр. мови, 2009. – 41 с.

40. Вокальчук Г. М. Підтекстотворчий потенціал авторських лексичних інновацій / Г. М. Вокальчук, А. Л. Матчук // Динамічні процеси в граматиці і лексичному складі сучасних слов'янських мов: Збірник наукових праць учасників Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті професора К. Ф. Шульжука (Рівне, 19 – 20 травня 2011 р.). – Рівне, Оломоуць : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 184–188.

41. Вокальчук Г. М. Порівняльний аналіз перших українських словників авторської неологічної лексики / Г. М. Вокальчук // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць;

відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 160–174.

42. Вокальчук Г. М. Прислівникові новотвори в поезії Павла Тичини (статистичний, семантико-дериваційний, хронологічний аспекти) / Г. М. Вокальчук, О. В. Кирилюк // Наукові записки. Серія «Філологічна. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія». – Вип. 17. – 2010. – С. 160–166.

43. Вокальчук Г. М. Проблеми лексикографічного опису новотворів Павла Тичини / Г. М. Вокальчук, О. В. Кирилюк // Українське мовознавство. – 2010. – Випуск 40/1. – С. 208–211.

44. Вокальчук Г. М. Проблеми уніфікації лексикографічного опису авторських новотворів у сучасних неологічних словниках / Г. М. Вокальчук, В. В. Максимчук // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський: Збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 22–40 (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія». Вип. 3).

45. Вокальчук Г. М. Складні випадки лексикографічного опису інновацій у новому «Словнику авторських лексичних новотворів Павла Тичини» / Г. М. Вокальчук, О. В. Кирилюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Частина 1. Мовознавство. – Луцьк. – 2011. – № 2. – С. 56–59.

46. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Острог : НаУ «Острозька академія», 2008. – 536 с.

47. Вокальчук Г. М. Теоретичні і практичні аспекти неолого-неографічних досліджень / Г. М. Вокальчук // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 15–21. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 3).

48. Вокальчук Г. М. Юкстапозити – назви осіб в українській поезії 20-30-х років XX століття / Г. М. Вокальчук // Актуальні проблеми сучасної філології : Наук. записки Рівненського педагогічного ін-ту. Філологічні студії : у 2 т. – Рівне, 1995. – Т. 2. – С. 128–145.

49. Вокальчук Г. М. «Я – беззразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – 201 с.

50. Волков А. Г. Язык как система знаков / А. Г. Волков. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1966. – 87 с.

51. Воробйова Л. М. Психолінгвістичний глосарій. – 2-ге вид., доп. – Рівне : «Волинські обереги», 2011. – 128 с.

52. Габинская О. А. Типология причин словотворчества / О. А. Габинская. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1981. – 153 с.

53. Гаврилюк Н. В. Словотворчість поетів-неокласиків у контексті поетичного мовлення 20 – 30-х років XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. н. : 10.02.01 / Н. В. Гаврилюк. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 20 с.

54. Гаврилюк Н. В. Словотворчість поетів-неокласиків у контексті поетичного мовлення 20 – 30-х років XX ст. : дис. ... канд. філол. н. : 10.02.01 / Н. В. Гаврилюк. – Рівне : Рівненський державний гуманітарний ун-т, 2010. – 226 с.

55. Гак В. Г. О современной французской неологии / В. Г. Гак // Новые слова и словари новых слов. – Ленинград : Наука, 1978. – С. 37–52.

56. Гальченко С. А. Текстологія поетичних творів П. Г. Тичини / С. А. Гальченко. – К. : Наукова думка, 1990. – 127 с.

57. Герман В. В. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) в сучасній поезії (60-90-і роки) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / В. В. Герман. – К. : Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1999. – 22 с.

58. Голобородько К. Ю. Поетическое творчество и проблемы идиостиля : [монографія] / К. Ю. Голобородько. – Херсон : Олди-плюс, 2001. – 168 с.

59. Голянич М. І. Художній текст – слово – образ: лінгвостилістичний аналіз : [монографія] / [М. І. Голянич, І. О. Бабій, Н. Я. Іванишин та ін. ; за ред. М. І. Голянич]. – І. - Франківськ : Вид-во Прикарпатського нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2010. – 408 с.

60. Гончар О. Т. Яблуновоцвітний геній України / О. Гончар // П. Тичина. Подорож з капелою К. Г. Стеценка. – К. : Рад. письменник, 1982. – С. 5–11.

61. Грабович Г. Г. «Чернігів» Тичини: про поетичну збірку П. Тичини / Г. Грабович // Сучасність. – 1995. – № 11. – С. 72–87.

62. Гриценко П. Ю. «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії / П. Ю. Гриценко // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія / відп. ред. к. філол. н. І. С. Гнатюк. – К. : Ін-т укр. мови НАН України, 2011. – С. 238–249.

63. Губар О. І. Павло Тичина. Літературний портрет / О. І. Губар. – К. : Державне вид-во худ. літератури, 1958. – 110 с.

64. Губар О. І. Павло Тичина. Семінарії / О. І. Губар, Л. М. Чернець. – К. : Головне вид-во видавничого об'єднання «Вища школа», 1984. – 262 с.

65. Губенко О. В. Творче мислення особистості як єдність статичних та динамічних аспектів інтелектуальної активності / О. В. Губенко // Психологія і суспільство. – 2012. – № 1. – С. 127–134.

66. Данилюк Н. О. Поетичне слово в українській народній пісні : [монографія] / Н. О. Данилюк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 512 с.

67. Даниш Л. В. Громадсько-політична, державна та культурницька діяльність П. Г. Тичини (1891 – 1967 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук :

07.00.01 / Л. В. Даниш. – К. : Нац. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 20 с.

68. Должикова Т. І. Мовна особистість П. Куліша : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. І. Должикова. – К. : НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2004. – 21 с.

69. Єрмоленко С. Я. Епітет як ознака індивідуального стилю Павла Тичини і Євгена Маланюка / С. Я. Єрмоленко // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 12–23. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 5).

70. Єрмоленко С. Я. Мінлива стійкість мовної картини світу / С. Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 2009. – № 3 – 4. – С. 94–104.

71. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки культури в історії літературної мови / С. Я. Єрмоленко // Мовознавство. – 2007. – № 4 – 5. – С. 3–13.

72. Єрмоленко С. Я. Поетова мова – співучий струмок (про стиль Павла Тичини) / С. Я. Єрмоленко // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 6–11. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 5).

73. Єрмоленко С. Я. «Слово, оновлене часом» [Електронний ресурс] / С. Я. Єрмоленко. – Режим доступу : www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine11-2.pdf.

74. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова / С. Я. Єрмоленко. – К. : Наукова думка, 1987. – 244 с.

75. Жижома О. О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80 – 90-х рр ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. О. Жижома. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2009. – 20 с.

76. Жулинський М. Г. Із забуття – в безсмертя (сторінки призабутої спадщини) / М. Г. Жулинський. – К. : Дніпро, 1990. – 449 с.
77. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И. Заботкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 126 с.
78. Загребельний П. Непреложними устами (Павло Тичина). Кларнети ніжності / Павло Загребельний // Непреложними устами: статті, есе, нариси. – К. : Рад. письменник, 1981. – С. 5–47.
79. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті–90-ті роки ХХ століття : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Ю. А. Зацний. – К. : Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1999. – 32 с.
80. Земская Е. А. Словообразование как деятельность / Е. А. Земская. – М. : Наука, 1992. – 220 с.
81. Ільницький О. Р. Український футуризм (1914 – 1930) : перекл. з англійської Рая Тхорук / О. Р. Ільницький. – Львів : Літопис, 2003. – 456 с.
82. Калашник В. С. Інтертекстуальність як стилетвірний чинник у поемах І. Світличного / В. С. Калашник // Людина та образ у світі мови: вибрані статті. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 221–227.
83. Калашник В. С. Оказіональне словотворення як спосіб концептуалізації художнього світу поета (за ідіостилями Василя Стуса) / В. С. Калашник // Людина та образ у світі мови: вибрані статті. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 200–206.
84. Калашник В. С. Поезія як чинник мови в естетичному напрямі / В. С. Калашник // Людина та образ у світі мови: вибрані статті. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 185–190.
85. Калашник В. С. Поетичний словотвір Яра Славутича (на матеріалі поеми «Моя доба») / В. С. Калашник // Людина та образ у світі мови: вибрані статті. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 172–175.
86. Калашник В. С. Фольклоризм як знак національної культури та його рецепції в новітній українській поезії¹ / В. С. Калашник // Людина та

образ у світі мови: вибрані статті. – Х : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – С. 207–215.

87. Калетнік А. А. Лінгвістичний статус неологізмів у неокласичному тексті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / А. А. Калетнік. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. – 19 с.

88. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Издательство ЛКИ, 2010. – 264 с.

89. Карацуба М. Ю. Південнослов'янська народна поезія (сербська, хорватська, болгарська) в українській літературній інтерпретації середини XIX–XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.03 / М. Ю. Карацуба. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. – 19 с.

90. Касьянова Л. Ю. Когнитивно-дискурсивная неология: изменение вектора исследовательского поиска / Л. Ю. Касьянова // Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках: Материалы IV Международной научной конференции. Днепропетровск, 9 – 10 апреля 2009 г. / [состав. Т. С. Пристайко]. – Дніпропетровськ : Пороги, 2009. – С. 14–17.

91. Кирилюк О. В. Використання фольклорних текстів під час перевірки реєстрів авторських лексичних неологізмів (на матеріалі «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини») / О. В. Кирилюк // «Лінгвістичні студії молодих дослідників» пам'яті проф. К. Ф. Шульжука / Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет; Університет імені Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка). – Рівне, Оломоуць. – 2013. – Вип. 3. – С. 12–14.

92. Кирилюк О. В. Еволюція психолінгвальної креативності Павла Тичини / О. В. Кирилюк // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2013. – Вип. 40. – С. 44–47.

93. Кирилюк О. В. Застосування критеріїв ідентифікації новотворів у процесі укладання «Словника авторських лексичних новотворів Павла Тичини» / О. В. Кирилюк // Актуальні явища в сучасних слов'янських мовах

та літературах. Збірник наукових праць учасників міжнародного семінару молодих славістів (Оломоуць, 17 – 18 жовтня 2011 р.). – Оломоуць, Рівне : Університет імені Ф. Палацького в Оломоуці. – 2011. – С. 69–71.

94. Кирилюк О. В. Методичні аспекти вивчення словотворчої практики Павла Тичини / О. В. Кирилюк // Сучасні проблеми гуманітаристики : світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії : збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. 6 грудня 2012 р. – Рівне : РІ КУП НАН України, 2012. – С. 218–220.

95. Кирилюк О. В. Оновлений «Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини» / О. В. Кирилюк // Українська мова у XXI столітті : традиції і новаторство : Тези доповідей II Всеукраїнського лінгвістичного форуму молодих учених, Київ, 24–26 квітня 2012 року. – К. : ІУМ НАНУ. 2012. – С. 275–277.

96. Кирилюк О. В. Основні принципи формування реєстру авторських лексичних новотворів Павла Тичини / О. В. Кирилюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк. – 2014. – № 2 (279). – С. 37–42.

97. Кирилюк О. В. Особливості еволюції індивідуально-авторської номінації в поезії Павла Тичини / О. В. Кирилюк // Лінгвістичні студії молодих дослідників : збірник наукових праць учасників Міжнародної наукової конференції «Динамічні процеси в граматиці та лексичному складі сучасних слов'янських мов», присвяченої пам'яті проф. К. Ф. Шульжука (Рівне, 19–20 травня 2011 р.). – Рівне, Оломоуць : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – Вип. 1. – С. 79–82.

98. Кирилюк О. В. Редакторське втручання у мовосвіт П. Тичини / О. В. Кирилюк // Наукові дослідження молоді. Матеріали III Звітної науково-практичної конференції «Наукові дослідження молоді». – Рівне – Дубно : ТЗОВ фірма «Ассоль», 2011. – С. 265–268.

99. Кирилюк О. В. Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини» / О. В. Кирилюк // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відпр. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 182–264. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 5).

100. Кирилюк О. В. Фольклорна основа складених найменувань у сучасній українській поезії / О. В. Кирилюк // Наукові записки. Серія «Філологічні науки». (Ніжинський державний гуманітарний університет імені Миколи Гоголя) / [відп. ред. проф. Г. В. Самойленко]. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – Кн. 3. – С. 203–207.

101. Климас И. С. Окказиональное слово в ранних языковых стратах [Электронный ресурс] / И. С. Климас // Ученые записки: Электронный научный журнал Курского гос. ун-та. – 2012. – № 3 (23) – Т. 2. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/okkazionalnoe-slovo-v-raznyh-yazykovyh-stratah>.

102. Кобилецький Ю. Співець нового часу / Юрій Кобилецький // Народні пісні в записах Павла Тичини / [упоряд. і прим. В. І. Суржі; вс. стаття О. А. Правдюка]. – К. : Музична Україна, 1976. – С. 17.

103. Коваленко Л. М. Фольклоризми Павла Тичини у контексті східнослов'янської поезії / Л. М. Коваленко // Народна творчість та етнографія. – 1981. – № 1. – С. 51–58.

104. Козловская Л. С. Ассоциативная семантика идиостилевых поэтических текстов / Л. С. Козловская // Национально-культурный компонент в тексте и языке: Материалы докладов III Международной научной конференции (под эгидой МА ПРЯЛ. Минск, 7 – 9 апреля 2005 г.) : В 3 ч. : Ч. 1 / [отв. редакторы А. В. Зубов, С. М. Прохорова]. – Минск : МГЛУ, 2005. – С. 154–155.

105. Колесник Г. М. «Нове життя нового прагне слова» / Г. М. Колесник // Рильський М. Як парость виноградної лози / [упор.

Г. М. Колесник ; відп. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 227–260.

106. Колесник Г. М. «І позичаєш тую мову...» [Електронний ресурс] / Г. М. Колесник. – Режим доступу : www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine8-1.pdf.

107. Колоїз Ж. В. Оказіональна деривація: теоретичний та функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Ж. В. Колоїз. – К. : НАН України. Ін-т української мови, 2007. – 41 с.

108. Колоїз Ж. В. Оказіональність / узуальність як концептуальна лінгвістична категорія / Ж. В. Колоїз // Українська мова. – 2006. – № 1. – С. 71–81.

109. Колоїз Ж. В. Основні підходи до визначення лінгвістичного статусу неологізму / Ж. В. Колоїз // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Збірник наукових праць / [ред. кол.: Ж. В. Колоїз, Д. Х. Баранник, П. І. Білоусенко]. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – Вип. 1. – С. 27–36.

110. Колоїз Ж. В. Поняття про оказіоналізм, його диференційні ознаки / Ж. В. Колоїз // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2006. – № 745. Серія «Філологія». – Випуск 49. – С. 10–16.

111. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація / Ж. В. Колоїз. – К. : Акцент, 2007. – 311 с.

112. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в понимании и языке / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1990. – 103 с.

113. Коляда Г. Шугають авта... / Г. Коляда // ВАПЛІТЕ. – 1927. – № 2. – С. 35.

114. Косович О. В. Оказіональне словотворення в сучасній французькій мові (на матеріалі мови мас-медіа, Інтернет-видань і художніх

творів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05 / О. В. Косович. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. – 20 с.

115. Костенко Н. В. Поетика П. Тичини : Особливості віршування / Н. В. Костенко. – К. : Вища школа, 1982. – 254 с.

116. Костюк Г. На магістралі історії. Українська література за 50 років (1917 – 1967) / Григорій Костюк // Костюк Г. У світі ідей і образів: Вибране. Критичні та історико-літературні роздуми / Г. Костюк. – К. : Сучасність, 1963. – С. 491–511.

117. Котелова Н. З. Первый опыт лексикографирования русских неологизмов / Н. З. Котелова // Новые слова и словари новых слов / [отв. ред. Н. З. Котелова]. – Ленинград : Наука, 1978. – 183 с.

118. Кошелівець Іван. Сучасна література в УРСР / Іван Кошелівець. – Мюнхен : Пролог, 1964. – 378 с

119. Кравчук Л. В. Побутові okazіоналізми в текстах засобів масової інформації / Л. В. Кравчук // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : науковий збірник. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2012. – Вип. ІХ. – С. 81–87.

120. Кривко Л. П. Словотворчість українських поетів першої третини ХХ століття : робота ... бакалавра української мови та літератури / Л. П. Кривко. – Острого : НаУ «Острозька академія», 2012. – 85 с.

121. Кристева Ю. Бахтин, слово, діалог и роман / Ю. Кристева // Французская семиотика : От структурализма к постструктурализму / Пер. с франц., сост., вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : ИГ Прогресс, 2000. – С. 427–457.

122. Кумахов М. А. Изучение языка фольклора / М. А. Кумахов // Фольклор в современном мире. Аспекты и пути исследования. – М. : Наука, 1991. – С. 49–59.

123. Лавріненко Ю. Гра з дияволом / Юрій Лавріненко // Зруб і парости. Літературно-критичні статті, есеї, рефлексії. – Мюнхен : Сучасність, 1971. – С. 19–23.

124. Лазебник Ю. С. Поет у мові та мова в поеті / Ю. С. Лазебник // Мовознавство. – 1992. – № 1. – С. 63–69.
125. Левицький А. Е. Актуальні проблеми розвитку неології (на матеріалі сучасної англійської мови) [Електронний ресурс] / А. Е. Левицький. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/2567/1/05layern.pdf>.
126. Лебедєва Т. Б. Динаміка розвитку військової лексичної підсистеми в сучасній німецькій мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Т. Б. Лебедєва. – Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2002. – 19 с.
127. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Харків : Харківський ун-т, 1977. – 114 с.
128. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу / Л. А. Лисиченко // Мовознавство. – 2004. – № 5 – 6. – С. 36–41.
129. Лопатин В. В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 151 с.
130. Лыков А. Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слово) : учебное пособие / А. Г. Лыков. – М. : Высшая школа, 1976. – 118 с.
131. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Д. В. Мазурик. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 21 с.
132. Майборода Н. Г. Мовна особистість Д. І. Яворницького : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Н. Г. Майборода. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара, 2010. – 20 с.
133. Максимчук В. В. Лексичні новотвори поетів Рівненщини середини ХХ – початку ХХІ сторіч : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / В. В. Максимчук. – Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – 20 с.

134. Максимчук В. В. Лексичні новотвори поетів Рівненщини середини XX – початку XXI сторіч: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / В. В. Максимчук. – Острог: НаУ «Острозька академія», 2014. – 343 с.

135. Мариненко П. І. Лексичні новотвори в сучасній іспанській мові: структурний та семантичний аспекти: автореф. дис. ... к. філол. наук: 10.02.05 / П. І. Мариненко. – К.: Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. – 20 с.

136. Мармоза А. Т. Теорія статистики: підручник / А. Т. Мармоза. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 592 с.

137. Маслова В. А. Универсальное и индивидуальное в языковой картине мира / В. А. Маслова // Национально-культурный компонент в тексте и языке: Материалы докладов III Международной научной конференции (под эгидой МА ПРЯЛ. Минск, 7 – 9 апреля 2005 г.): В 3 ч. Ч. 1: Отв. редакторы А. В. Зубов, С. М. Прохорова. – Минск: МГЛУ, 2005. – С. 13–14.

138. Маслова Ю. П. Гендерний дискурс сучасних друкованих україномовних ЗМІ: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Ю. П. Маслова. – Луцьк: Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 20 с.

139. Маслова Ю. П. Гендерні неологізми в мові сучасних друкованих українськомовних ЗМІ / Ю. П. Маслова // Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах: [монографія] / [Г. М. Вокальчук, А. М. Архангельська, О. А. Стишов, Ю. П. Маслова, В. В. Максимчук]; відп. ред. Г. М. Вокальчук [Рівненський державний гуманітарний університет; Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка)]. – Рівне – Оломоуць: Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 41–67. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 6).

140. Меженко Ю. П. Тичина. «Сонячні кларнети» / Юрій Меженко // Музагет. – МСМХ1Х. – Січень – лютий – березень. – С. 125–134.

141. Метликина Л. С. Оказиональное словотворчество в прозе Б. А. Пильняка : дисс. ... к. филол. наук : 10.02.01 / Л. С. Метликина. – М. : Гос. ин-т русского языка им. А. С. Пушкина, 2010. – 247 с.

142. Мех Н.О. Мовний образ думки у поезіях Павла Тичини та Максима Рильського / Н. О. Мех // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 23–29. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 5).

143. Мислива-Бунько І. Я. Складні слова в мові сучасної української преси: структура та стилістичні функції : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. Я. Мислива-Бунько. – Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. – 276 с.

144. Миськевич Г. И. Новые слова, их принятие и нормативная оценка (проблема новых слов в культурно-речевом аспекте) / Г. И. Миськевич, Л. К. Чельцова // Актуальные проблемы культуры речи. – М. : Наука, 1970. – С. 243–276.

145. Михалевич О. М. Структура та функції економічної лексики другої половини ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. М. Михалевич;. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 20 с.

146. Мовчун Л. В. Народжене сьогоднішнім. Про зміни в лексиці сучасної української мови / Л. В. Мовчун // Дивослово. – 2006. – № 7. – С. 43–45.

147. Мойсієнко А. К. Віршовий текст як динамічна структура (зі спостережень над поетикою Яра Славутича) / А. К. Мойсієнко // Мовознавство. – 2002. – № 2–3. – С. 3–9.

148. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в II пол. ХІХ – на поч. ХХ століття / О. Г. Муромцева. – Харків : Вища школа, 1985. – 152 с.

149. Над річкою, бережком // Українські пісні з нотами. Перша сотня, вип. 2; Друга сотня; Третя сотня / [зібрав А. Конощенко]. – Одеса, 1909. – с. 117 (Єлисаветградський пов.).

150. Над'ярних Н. За парадоксами бароко й футуризму («В космічному оркестрі» П. Тичини) / Ніна Над'ярних // Слово і час. – 1997. – № 10. – С. 6–16.

151. Найрулін А. О. Культурно-історичний і прагмалінгвальний компоненти в письменницькому епістолярію початку ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / А. О. Найрулін. – К. : Нац. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 21 с.

152. Намитокова Р. Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект / Р. Ю. Намитокова. – Ростов : Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 160 с.

153. Неологізм // Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К. : «Либідь», 2001. – С. 105.

154. Новиченко Л. М. «В поколіннях я озвуся» (Творчість Павла Тичини) / Л. М. Новиченко // Тичина П. Г. Зібрання творів: у 12 т. – Т. 1 – К. : Наукова думка, 1983 – С. 7–34.

155. Новиченко Л. М. Національна тема в Тичини 1917–1918 років : необхідність корективів / Л. М. Новиченко // 20-і роки: літературні дискусії, полеміки. Літературно-критичні статті / [упоряд. В. Г. Дончик]. – К. : Дніпро, 1991. – С. 320–331.

156. Новиченко Л. М. Поезія і революція : Книга про Павла Тичину / Л. М. Новиченко. – К. : Дніпро, 1979. – 365 с.

157. Новиченко Л. М. Тичина і його час : незайві доповнення / Л. М. Новиченко // 20-і роки: літературні дискусії, полеміки. Літературно-критичні статті / [упоряд. В. Г. Дончик]. – К. : Дніпро, 1991. – С. 314 – 320

158. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови : [упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик] / І. Огієнко. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 440 с.

159. Павленко М. С. Патріотичне виховання молодших школярів на матеріалах творчості Павла Тичини : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / М. С. Павленко. – Умань : Ін-т пробл. виховання АПН України, 2001. – 20 с.

160. Павленко М. С. Релігійність «кларнетного» Тичини / М. С. Павленко // Українська мова та література. – 1999. – №14. – С. 5.

161. Паламарчук Л. С. Лексико-семантичний розвиток мови / Л. С. Паламарчук // Мовознавство. – 1992. – № 4. – С. 3–8.

162. Петров О. В. Особливості поповнення словотвірних гнізд російської мови неологізмами-композирами / О. В. Петров // Мовознавство. – 2005. – № 5. – С. 57–64.

163. Пилинський М. М. Олюдене слово поета [Електронний ресурс] / М. М. Пилинський, Г. М. Колесник. – Режим доступу: www.kulturamovy.org.ua/KMpdfsMagazine12-3.pdf.

164. Плотникова Л. И. Словотворчество как феномен языковой личности : Порождение, функционирование, узуализация нового слова : автореф. дисс. ... доктора филол. наук : 10.02.01 / Л. И. Плотникова. – Белгород : Белгородский гос. ун-т, 2004. – 42 с.

165. Поліщук О. Г. Авторські прикметникові новотвори як специфічні репрезентанти національної культури / О. Г. Поліщук // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії : збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 20 (2). – Рівне – Острогож : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2012. – С. 111–113.

166. Полюга Л. Методичні засади лексикографічних праць / Л. М. Полюга // Науковий вісник Чернівецького національного університету: збірник наукових праць / [наук. ред. Б. І. Бунчук]. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475–477 : Слов'янська філологія. – С. 364 – 365.

167. Полякова Т. М. Лексичні інновації іншомовного походження в сучасній російській мові (на матеріалі мови ЗМІ останнього десятиріччя ХХ – початку ХХІ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 05.05.03 /

Т. М. Полякова. – К. : НАН України. Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні, 2004. – 20 с.

168. Потапенко С. Інтертекстуальність та її фольклористичні обрії / С. Потапенко // Слово і час. – 2009. – № 11. – С. 45–59.

169. Просалова В. Інтертекстуальне поле і контекст / В. Просалова // Слово і час. – 2005. – № 12. – С. 28–34.

170. Пустовіт Л. О. Словник української поезії ХХ століття (семантико-функціональний аспект) : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Л. О. Пустовіт. – К. : Інститут української мови НАН України, 1993. – 37 с.

171. П'янов В. Я «Я бриню як струни степу...» : Музика у творчості Тичини / В. Я. П'янов // Дніпро. – 1980. – № 4. – С. 139–144.

172. Радіо // Матеріали Вікіпедії. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/радіо>.

173. Ревзина О. Г. Поэтика окказионального слова / О. Г. Ревзина // Язык как творчество. Сб. статей к 70-летию В. П. Григорьева. – М. : Институт русского языка РАН, 1996. – С. 303–308.

174. Рильський М. Т. Музична ріка / М. Т. Рильський // Про Павла Тичину: статті, нариси, спогади. – К. : Радянський письменник, 1976. – С. 57–59.

175. Рильський М. Т. Співець нового часу / М. Т. Рильський // Спогади про Тичину. – К. : Дніпро, 1971. – С. 17.

176. Розина Ю. А. Типология как основа классификации / Ю. А. Розина. – НТИ/ВИНИТИ. Сер. 2. – М., 1981. – № 11. – С. 1–5.

177. Рудь О. М. Структурна семантика та функціонування складних прикметників в українській поетичній мові ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / О. М. Рудь. – К. : НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, 2002. – 18 с.

178. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : [підручник] / В. М. Русанівський. – К. : АртЕк, 2001. – 392 с.

179. Русанівський В. М. Нові, але знайомі слова [Електронний ресурс] / В. М. Русанівський. – Режим доступу : www.kulturamovy.org.ua/KM/pdfs/Magazine8-6.
180. Русская авторская лексикография XIX – XX веков. Антология / Российская академия наук; Ин-т русского языка РАН / Отв. ред. чл.-корр. РАН Ю. Н. Караулов. – М. : Азбуковник, 2003. – 512 с.
181. Сандій Л. В. Новітня англomовна актуалізація феномена економічної глобалізації [Електронний ресурс] / Л. В. Сандій // Науковий вісник Волинського нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2011. – Вип. 5. – Ч. 1. – С. 135–141.
182. Сверстюк Є. Прощання з Мадонною (Павло Тичина) [Електронний ресурс] / Євген Сверстюк. – Режим доступу: www.ukrlife.org/main/sverstuk/madonna.htm.
183. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2008. – 712 с.
184. Семенюк О. А. Мова епохи та мовна особистість у сатирично-гумористичному тексті : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 ; 10.02.02 / О. А. Семенюк. – К. : НАН України; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, 2002. – 33 с.
185. Семенюк О. В. Використання інтертекстуального, лексикографічного та компаративного принципів у процесі формування реєстру авторських лексичних новотворів Павла Тичини / О. В. Семенюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – Вип. 1 (79). – С. 259–263.
186. Семенюк О. В. Вплив фольклору на словотворчу практику Павла Тичини / О. В. Семенюк // Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Харків : Харківський нац. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2015. – Вип. 39. – С. 74–79.

187. Семенюк О. В. Неологія П. Тичини крізь призму фольклорної традиції / О. В. Семенюк // Лінгвістичні студії : наук. журн. / [редкол.: С. К. Богдан (голов. ред.) та ін.]. – Луцьк : Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – Вип. 2. – С. 167–172.

188. Семенюк О. В. Основні тенденції розвитку авторських лексичних новотворів Павла Тичини ранньої творчості / О. В. Семенюк // Сучасні слов'янські мови і літератури: традиції і сьогодення. Лінгвістичні студії молодих дослідників V. – Оломоуць : Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці, 2014. – С. 20–25.

189. Семенюк О. В. Фольклорне походження складених найменувань в українській поезії XX століття / О. В. Семенюк // Лінгвістичні студії молодих дослідників: Збірник наукових праць учасників V Міжнародних наукових читань «Лінгвістичні студії молодих дослідників», присвячених пам'яті проф. К. Ф. Шульжука (Рівне, 21 травня 2015 р.). – Рівне : РДГУ. – Вип. 6. – 2015. – С. 50–54.

190. Семенюк О. В. Фольклорні лексичні інновації як одне з джерел формування авторської мовно-поетичної картини світу (на матеріалі лексичних новотворів П. Тичини) / О. В. Семенюк // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) (Кіровоградський державний педагогічний університет). – Кіровоград : Видавець Лисенко В. Ф., 2015. – С. 630–635.

191. Скаб М. В. Основні чинники формування індивідуально-авторської картини / М. В. Скаб, М. С. Скаб // Науковий вісник Чернівецького національного університету: збірник наукових праць / [наук. ред. Б. І. Бунчук]. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475–477: Слов'янська філологія. – С. 214–218.

192. Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. – К. : Дніпро; Вінніпег: Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.

193. Співець нового світу : спогади про Павла Тичину / [упоряд. та приміт. Г. П. Донця]. – К. : Дніпро, 1971. – 511 с.

194. Старицький М. П. Твори: в 6 томах. Т. 1: Поетичні твори: Ориг. поет. твори, пер. та переспіви / [упоряд., авт. приміт. О. І. Гончар; авт. передм. Л. С. Дем'янівська]. – К. : Дніпро, 1989. – 543 с.

195. Стасюк Т. В. Відонімні утворення: структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. В. Стасюк. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський нац. ун-т, 2005. – 18 с.

196. Степаненко М. І. «Безмірно делікатний» і сміливий Павло Тичина / М. І. Степаненко // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 94–105. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 5).

197. Степаненко М. І. Олесь Гончар про особливості рецепції та інтерпретації творчості Павла Тичини / М. І. Степаненко // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 131–140. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 5).

198. Стецько Я. Т. Експресивно-виражальні засоби мови французької та української поезії першої половини ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / Я. Т. Стецько. – Л. : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2008. – 18 с.

199. Стишов О. А. Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та в словотворі української мови кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / О. А. Стишов. – К. : НАН України; Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, 2003. – 35 с.

200. Стишов О. А. Назви осіб в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століть (на матеріалі ЗМІ) / О. А. Стишов // Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах: [монографія] / [Г. М. Вокальчук,

А. М. Архангельська, О. А. Стишов, Ю. П. Маслова, В. В. Максимчук] ; відп. ред. Г. М. Вокальчук [Рівненський державний гуманітарний університет; Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка). – Рівне – Оломоуць : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 9–40. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 6).

201. Стратулат Н. В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови / Н. В. Стратулат // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 69–77.

202. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української лексикографії ХХ століття: автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.01 / Л. В. Струганець. – К. : НАН України, Ін-т української мови, 2002. – 32 с.

203. Стус В. С. Феномен доби (Сходження на Голгофу слави) / В. С. Стус. – К. : Товариство «Знання» України, Видавничо-поліграфічний центр «Знання», 1993. – 96 с.

204. Сучасна українська літературна мова / [Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. та ін. ; за ред. М. Я. Плющ]. – К. : Вища школа, 2005. – 430 с.

205. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / [за заг. ред. акад. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1969. – 530 с.

206. Сюта Г. М. Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи : [монографія] / Г. М. Сюта. – К. : Ін-т української мови НАН України : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 164 с.

207. Сюта Г. М. Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Г. М. Сюта. – К. : НАН України, Ін-т української мови, 1995. – 18 с.

208. Тельнюк С. В. Молодий я, молодий... (Поетичний світ П. Тичини) (1906 – 1925) / С. В. Тельнюк. – К. : Дніпро, 1990. – 418 с.

209. Тимочко О. Б. Семантико-словотвірні особливості новотворів Грицька Чубая / О. Б. Тимочко // Словотворчість шістдесятників. Василь

Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 147–154. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 4).

210. Тимочко О. Б. Словник авторських лексичних новотворів поетів-дисидентів 60–70-х років ХХ століття / О. Б. Тимочко // Словотворчість шістдесятників. Василь Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 158–180. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 4).

211. Тичина П. Г. В серці у моїм / П. Тичина. – К. : Дніпро, 1970. – 302 с.

212. Тичина П. Г. З порад молодим поетам / П. Г. Тичина // Тичина П. Про мистецтво і літературу : [збірник; упорядк., вс. стаття та прим. Л. М. Коваленка]. – К. : Мистецтво, 1981. – С. 33–35.

213. Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. : Наука, критика, публіцистика : Т. 8 / [за ред. М. Г. Жулинського]. – К. : Наукова думка, 1986. – 456 с.

214. Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. : Наука, критика, публіцистика : Т. 12 / [за ред. М. Г. Жулинського]. – К. : Наукова думка, 1986. – 456 с.

215. Тичина П. Г. Із листа до М. А. Формуляєвої // Тичина П. Г. Квітни, мово наша рідна / [упоряд. та коментарі Г. М. Колесника]. – К. : Наукова думка, 1971. – С. 49–51.

216. Тичина П. Г. Із листа до М. К. Зерова // Тичина П. Г. Квітни, мово наша рідна / [упоряд. та коментарі Г. М. Колесника]. – К. : Наукова думка, 1971. – С. 46–47.

217. Тичина П. Г. Із щоденникових записів / П. Г. Тичина. – К. : Рад. письменник, 1981. – 430 с.

218. Тичина П. Г. Квітни, мово наша рідна / П. Г. Тичина // Тичина П. Квітни, мово наша рідна. – К. : Наукова думка, 1971. – С. 18–27.
219. Тичина П. Г. На «суботах» М. Коцюбинського / П. Г. Тичина // Тичина П. На «суботах» М. Коцюбинського. – К. : Вид-во ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1963. – 50 с.
220. Тичина П. Г. Подорож з капелою К. Г. Стеценка / П. Г. Тичина. – К. : Рад. письменник, 1982. – 216 с.
221. Тичина П. Г. Послав я в небо свою молитву / П. Г. Тичина. – К. : «АДЕФ-Україна», 2011. – 140 с.
222. Тичина П. Г. Слово – зброя / П. Г. Тичина // Квітни, мово наша рідна! – К. : Наукова думка, 1971. – С. 28–33.
223. Тичина П. Г. Твори / П. Г. Тичина. – К. : Молодь, 1976. – 240 с.
224. Тичина П. Г. Твори : в 6-ти томах / П. Г. Тичина. – К. : Художня література, 1961 – 1962.
225. Тітаренко Ю. О. Збірка П. Тичини «Замість сонетів і октав»: семантика і поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Ю. О. Тітаренко. – Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2008. – 19 с.
226. Тогоева С. И. Психолінгвістические проблемы неологии : [монографія] / С. И. Тогоева. – Тверь : ТГУ, 2000. – 155 с.
227. Толле Э. Тишина говорит / Перев. с англ. – М. : ООО Изд-во «София», 2013. – 160 с.
228. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика / Б. В. Томашевський. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 334 с.
229. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття : автореф. дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.01 / О. М. Турчак. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський нац. ун-т, 2005. – 19 с.
230. Українка Леся. «Мріє, не зрадь!» / [упоряд., есе та довід. матеріал В. Костюченка] / Леся Українка. – К. : Веселка, 2009. – 319 с.

231. Федотова Т. В. Міфологеми вогню та сонця в українській літературі: інтерпретаційні моделі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Т. В. Федотова. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. – 18 с.
232. Фока М. «Вертикальні ходи» П. Тичини в перекладі англійською мовою / Марія Фока // Всесвіт. – 2012. – № 7/8. – С. 228–238.
233. Франко З. Т. Українська літературна мова 20-х років ХХ ст. / З. Т. Франко // Курс історії сучасної української літературної мови. – К., 1961. – Т. 2 (Радянський період). – С. 15–100.
234. Худолій А. О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця ХХ – початку ХХІ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / А. О. Худолій. – К. : Київський нац. лінгвістичний ун-т, 2004. – 20 с.
235. Шадура В. О. Лексика поезій П. Г. Тичини: дис. ... канд. філол. наук / В. О. Шадура. – Дніпропетровськ, 1952. – 261 с.
236. Шанский Н. М. Неологизмы / Н. М. Шанский // Лексикология современного русского языка: пособие для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1964. – С. 156–157.
237. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию и лексикологии: [монография] / Н. М. Шанский. – М.: Гос. учебно-педагогическое из-во Министерства просвещения РСФСР, 1959. – 245 с.
238. Шаховський С. М. Павло Тичина. Життєпис поета і громадянина / С. М. Шаховський. – К. : Дніпро, 1968. – 219 с.
239. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900 – 1941): Стан і статус / Юрій Шевельов // Вибрані праці: У 2 кн. Кн. І. Мовознавство / [упоряд. Л. Масенко]. – 2-ге вид. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 26–280.
240. Шевченко Т. Г. Катерина // Шевченко Т. Г. Кобзар / [передм. П. Мовчана; приміт. Є. Нахліка]. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2003. – С. 23–31.

241. Шестопалова Т. П. Міфологеми поезії Павла Тичини : спроба інтерпретації : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Т. П. Шестопалова. – К. : НАН України. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 2001. – 18 с.

242. Шмелев Д. М. Проблемы семантического анализа лексики / Д. М. Шмелев. – М. : Наука, 1973. – 280 с.

243. Шулінова Л. В. Словесна поетика Лесі Українки (поетизація семантики кольору) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Л. В. Шулінова. – К. : Київський ун-т ім. Т. Шевченка, 1999. – 20 с.

244. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л. : Из-во «Наука», 1974. – 428 с.

245. Юрченко Т. Г. Експресивність словотворчих okazіоналізмів (у прозі П. Загребельного) [Електронний ресурс] / Т. Г. Юрченко – Режим доступу: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine57-58-6.pdf>.

246. Юрченко Т. Г. Okazіоналізми у творчості Павла Загребельного : структурно-семантичний і стилістичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. Г. Юрченко. – К. : НАН України. Ін-т укр. мови, 2003. – 18 с.

247. Янков А. В. Соціально-політичні неологізми та okazіоналізми в американському варіанті англійської мови : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. – 20 с.

248. Яновський Ю. Народний поет / Юрій Яновський // Про Павла Тичину: статті, нариси, спогади. – К. : Радянський письменник, 1976. – С. 20–21.

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

1. **БАРКА-07**: Авторські лексичні новотвори Василя Барки: (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / [за ред. Г. М. Вокальчук]. – Рівне : Вид-во Олега Зеня, 2007. – 136 с.

2. **БГ:** Словарь української мови : у 4 т. / [упоряд., з дод. власного матеріалу Б. Грінченко]. – К. : Лексикон, 1996. – Т. 1 – 4.
3. **ВЗОС-03:** Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 896 с.
4. **ВТС-04:** Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
5. **ВТС-05:** Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
6. **ГГ-97:** Гуцульські говірки. Короткий словник / [за ред. Я. Закревської]. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 1997. – 232 с.
7. **Г-Кол-71:** «З'являються нові слова у мові»: [упоряд. Г. М. Колесник] // Тичина П. Г. Квітни, мово наша рідна! – К. : Наукова думка, 1971. – С. 95 – 171.
8. **Г-Кол-73:** Колесник Г. М. «Нове життя нового прагне слова» / Г. М. Колесник // Рильський М. Як парость виноградної лози / [упор. Г. М. Колесник ; відп. ред. І. К. Білодід]. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 227–260.
9. **ГПС-94:** Голоскевич Г. К. Правописний словник / Г. К. Голоскевич. – Львів : Лілея, 1994. – 460 с.
10. **ЕССУМ-82:** Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови : у 4 т. / Митрополит Іларіон. – Вінніпег – Канада : Товариство «Волинь», 1982.
11. **ЕСУМ-82:** Етимологічний словник української мови : у 7 томах. – К. : Наукова думка, 1982.
12. **ЖЕЛЕХ-1886:** Желехівський Є. Малоруско-німецький словар : у 2 т. / Є. Желехівський. – Львів : з друк. т-ва ім. Т. Шевченка 1886.
13. **ЗУЕ-06:** Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник]. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.

14. **ІАН-80-90:** Жижом О. О. Реєстр досліджуваних новотворів / О. О. Жижом // Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80–90-х років ХХ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. – Маріуполь, 2003. – С. 197–242.

15. **ІС-85:** Інверсійний словник української мови / [відп. ред. С. П. Бевзенко]. – К. : Наукова думка, 1985. – 812 с.

16. **КАЛИНЕЦЬ-10:** Тимочко О. Б. Словник авторських лексичних новотворів І. Калинця / О. Б. Тимочко // Словотворчість шістдесятників. Василь Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 426–451.

17. **КНС-09:** Київські неокласики: словотворчість / Н. В. Гаврилюк : відп. ред. Г. М. Вокальчук. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2009. – 216 с. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 2).

18. **КСАН-04:** Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття / Г. М. Вокальчук // Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект) : за ред. А. П. Грищенка. – Рівне : РДГУ, 2004. – С. 94–492.

19. **КСАН-Вінгр:** Вокальчук Г. М. Короткий словник авторських лексичних новотворів Миколи Вінграновського / Г. М. Вокальчук, А. І. Браун // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 121–138. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 3).

20. **КСАН-Кост:** Цапук І. В. Короткий словник авторських лексичних новотворів Ліни Костенко / І. В. Цапук // Словотворчість шістдесятників. Ліна Костенко. Микола Вінграновський : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька

академія», 2010. – С. 106–121. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 3).

21. **КСАН-Рівне**: Максимчук В. В. Короткий словник авторських лексичних новотворів поетів Рівненщини / В. В. Максимчук // Проблеми й перспективи авторської лексикографії. «Регіональний» словник поетичних неолексем (Рівненщина) / [відп. ред. Г. М. Вокальчук : вид. 2-е, випр. і доп.]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2008. – С. 65–179. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія» ; вип. 1).

22. **КСАН-Світл**: Тимочко О. Б. Словник авторських лексичних новотворів І. Світличного / О. Б. Тимочко // Словотворчість шістдесятників. Василь Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 451–468.

23. **КСАН-Чубай**: Тимочко О. Б. Словник авторських лексичних новотворів Г. Чубая / О. Б. Тимочко // Словотворчість шістдесятників. Василь Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 468–471.

24. **ЛПТФ-90**: Лексика поетичних творів Івана Франка : методичні вказівки з розвитку лексики / [уклад. : І. І. Ковалик, І. Й. Ощипко, Л. М. Полюга]. – Львів : ЛДУ, 1990. – 264 с.

25. **ЛСД-97**: Літературознавчий словник-довідник / [Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін.]. – К. : Академія, 1997. – 752 с.

26. **ММ-05** : Вокальчук Г. М. Словник авторських лексичних новотворів молодомузівців / Г. М. Вокальчук. – Рівне, 2005 (рукопис).

27. **МСПКМ-03**: Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. : у 2 кн. / Є. Тимченко ; упор. : Німчук В. В., Лиса Г. І. ; відп. ред. Німчук В. В. – Кн. 1. – К. ; Нью-Йорк,

2002. – 512 с.; Кн. 2. – К. ; Нью-Йорк, 2003. – 512 с. – (Серія «Пам'ятки української мови»).

28. **НЕОКЛ-08**: Калетнік А. А. Алфавітний словник неологізмів неокласиків // Калетнік А. А. Неокласична неологія: лінгвістичний статус : [монографія] / А. А. Калетнік. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – С. 177–293.

29. **НО-11**: Вокальчук Г. М. Короткий словник індивідуально-авторських назв осіб в українській поезії ХХ–ХХІ століття / Г. М. Вокальчук, В. В. Максимчук // Неологічні назви осіб у сучасних слов'янських мовах : [монографія] / [Г. М. Вокальчук, А. М. Архангельська, О. А. Стишов, Ю. П. Маслова, В. В. Максимчук] ; відп. ред. Г. М. Вокальчук [Рівненський державний гуманітарний університет; Університет ім. Ф. Палацького в Оломоуці (Чеська Республіка)]. – Рівне – Оломоуць: Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. – С. 262–348. – (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 6).

30. **НРС-08**: Шило Гаврило. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 288 с.

31. **НСЗ-09**: Нові слова та значення : [словник] / Інститут укр. мови НАН України : [уклали: Л. В. Туровська, Л. М. Василькова]. – К. : Довіра, 2009. – 271 с. – (Словники України).

32. **НУЛ-02**: Мазурик Д. В. Нове в українській лексиці. Словник-довідник / Д. В. Мазурик. – Львів : Світ, 2002. – 130 с.

33. **ОГСС-61**: Митрополит Іларіон. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови / Митрополит Іларіон. – Вінніпег : Інститут Дослідів Волині, 1961. – 257 с.

34. **ОСССУМ-08**: Орфографічний словник складних слів української мови : понад 23 000 слів / С. І. Головащук. – К. : Наукова думка, 2008. – 287 с.

35. **ПСС-08:** Практичний словник синонімів української мови. / С. Й. Караванський. – [вид. 3-тє, від., оправ. і доп.]. – Львів : БАК, 2008. – 512 с.
36. **ПССПД-01:** Рудь О. М. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників / О. М. Рудь. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 270 с.
37. **РУС-08:** Російсько-український словник та українсько-російський словник, в одному томі : 500 000 слів та словосполучень / [упоряд. та головний ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2008. – 1848 с.
38. **РУС-18:** Канівець М. Російсько-український словник / М. Канівець. – К. : Друкарня Експедиції Заготовок Державних паперів, 1918. – 63 с.
39. **РУС-24:** Російсько-український словник / [за ред В. М. Ганцова, Г. К. Голоскевича, М. М. Грінченкова; гол. ред. акад. А. Е. Кримський]. – Червоний шлях. – 1924. – Т. 1. – 2550 с.
40. **РУС-30:** Ізюмов О. Російсько-український словник / О. Ізюмов. – Харків, Київ : Державне вид-во України, 1930. – 626 с.
41. **РУС-69:** Російсько-український словник : у 3 т. / [за ред. С. І. Головащука]. – К. : Наукова думка, 1969.
42. **РУС-90:** Ганич Д. І. Російсько-український і українсько-російський словник / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Політіздав України, 1990. – 257 с.
43. **РУССВ-00:** Вирган І. О. Російсько-український словник сталих виразів / І. О. Вирган, М. М. Пилинська ; за ред. М. Ф. Наконечного. – Харків : Прапор, 2000. – 864 с.
44. **САМ-08:** Федорчук Г. Є. Словник авторських лексичних новотворів А. Малишка / Г. Є. Федорчук // Федорчук Г. Є. Авторські неологізми Андрія Малишка (семантичний та лексикографічний аспекти) :

робота ... магістра української мови та літератури / Г. Є. Федорчук. – Острогор : НаУОА. – 96 с.

45. **САМ-14:** Вокальчук Г. М. Словник авторських лексичних новотворів А. Малишка / Г. М. Вокальчук, Є. Л. Вокальчук. – Рівне, 2014 (рукопис).

46. **СБГ-84:** Словник бойківських говірок / М. Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 1. – 495 с.

47. **СБГГ-05:** Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н. В. Гуйванюк]. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.

48. **СДО-58:** Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. / А. А. Москаленко. – Одеса : Одеський державний педагогічний інститут ім. К. Д. Ушинського, 1958. – 76 с.

49. **СЕУМ-98:** Бибик С. П. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт; за ред. Л. О. Пустовіт. – К. : Довіра, 1998. – 431 с. – (Словники України).

50. **СЗПГ-00:** Словник західнополіських говірок : у 2 т. / Г. Л. Аркушин. – Луцьк : Редакційно-видавничий відділ «Вежа» Волинського державного ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.

51. **СІС-75:** Словник іншомовних слів / [за ред. І. С. Мельничука]. – К. : УРЕ, 1975. – 775 с.

52. **СЛАВ-99:** Сологуб Н. М. Словничок індивідуальних слововживань Яра Славутича // Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича / Н. М. Сологуб. – К : Дніпро ; Вінніпег : УВАН, 1999. – С. 132–138.

53. **СЛТ-01:** Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К. : Либідь, 2001. – 223 с.

54. **СМ-79:** Новое в русской лексике. Словарные материалы - 79. – М. : Русский язык, 1987. – 189 с.

55. **СМ-88:** Новое в русской лексике. Словарные материалы – 84. – М. : Русский язык, 1988. – 424 с.
56. **СМ-89:** Новое в русской лексике. Справочные материалы-84. – М. :Русский язык, 1989. – 424 с.
57. **СМС-06:** Вокальчук Г. М. Словник лексичних новотворів Михайля Семенка / Г. М. Вокальчук // Вокальчук Г. М. «Я – беззразковості поет» (словотворчість Михайля Семенка) : [монографія] / Г. М. Вокальчук. – Рівне : Перспектива, 2006. – С. 141–176.
58. **СМСЛМН-34:** Огієнко І. І. Словник місцевих слів у літературній мові не вживаних / І. І. Огієнко. – Жовква : Друкарня О. О. Василян у Жовкві, 1934. – 159 с.
59. **СМУ-18:** Дубровський В. Словник московсько-український / В. Дубровський. – К. : Рідна мова, 1918. – 542 с.
60. **СМШ-64:** Словник мови Шевченка : в 2 томах / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. В. С. Ващенко та ін. – К. : Наукова думка, 1964 ; Т. 1 : А – Н / ред. тому Т. К. Черторизька. – 1964. – 484 с.; Т. 2. : О – Я / ред. тому В. Г. Маринченко, Л. О. Родіна. – 1964. – 569 с.
61. **СНУМ-02:** Віняр Г. М., Шпачук Л. Р. Словник новотворів української мови кінця ХХ сторіччя. Вип. 2. – Кривий Ріг, 2002. – 180 с.
62. **СПГ-74:** Лисенко П. С. Словник поліських говорів / П. С. Лисенко. – К. : Наукова думка, 1974. – 260 с.
63. **СПС-09:** Пустовіт Л. О. Фрагмент словника поетичної сполучуваності / Л. О. Пустовіт // Словник української поезії другої половини ХХ століття : семантико-функціональний аспект : [монографія] / Упорядники В. І. Матюша, П. А. Матюша, І. Л. Михно. – Київ : УНВІЦ «Рідна мова», 2009. – С. 190–222.
64. **СПЧС-1906:** Доманицький В. М. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів / В. М. Доманицький – К. : Друкарня С. А. Борисова, 1906. – 128 с.

65. **СРМ-73:** Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – М. : Советская энциклопедия, 1973. – 846 с.
66. **ССУМ-01:** Словник синонімів української мови : у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. – К. : Наукова думка, 2001.
67. **СТУС-03:** Словник поетичної мови Василя Стуса. Рідковживані слова та індивідуально-авторські новотвори / [уклад. Л. В. Оліфіренко]. – К. : Абрис, 2003. – 90 с.
68. **СТУС-10:** Тимочко О. Б. Словник авторських лексичних новотворів В. Стуса / О. Б. Тимочко // Словотворчість шістдесятників. Василь Стус. Ігор Калинець. Іван Світличний. Григорій Чубай : [збірник наукових праць ; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2010. – С. 328 – 426.
69. **СУМ:** Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.
70. **СУМ-66:** Словник української мови П. Білецького-Носенка / [підг. до видання В. В. Німчук]. – К. : Наукова думка, 1966. – 422 с.
71. **СУМЯ-20:** Яворницький Д. І. Словник української мови / Д. І. Яворницький. – Катеринослав : Слово, 1920. – Т. 1 : А – К. – 257 с.
72. **СФС-88:** Коломієць М. П. Словник фразеологічних синонімів / М. П. Коломієць, Є. С. Регушевський ; за ред. В. О. Винника. – К. : Рад. школа, 1988. – 200 с.
73. **СФУМ-03:** Словник фразеологізмів української мови / [уклад. : В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.
74. **СЧ-77:** Словник чужослів. Знадібки / [уклад. П. Штепа]. – Торонто : Видав Семен Стасишин, 1977. – 452 с.
75. **ТИЧИНА-11:** Кирилюк О. В. Словник авторських лексичних новотворів Павла Тичини» / О. В. Кирилюк // Мовотворчість Павла Тичини у дзеркалі третього тисячоліття : [збірник наукових праць; відп. ред. Г. М. Вокальчук]. – Острог : Вид-во НаУ «Острозька академія», 2011. –

С. 182–264. (Лексикографічна серія «Українська індивідуально-авторська неографія»; вип. 5).

76. **УЛВН-73:** Українська літературна вимова і наголос : [словник-довідник] / [укладачі: І. Р. Вихованець, С. Я. Єрмоленко, Н. М. Сологуб, Г. Х. Щербатюк ; відповід. ред. М. А. Жовтобрюх]. – К. : Наукова думка, 1973. – 724 с.

77. **УМЕ-04:** Українська мова : [енциклопедія / редкол. Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), Зяблюк М. П. та ін.]. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

78. **УОС-08:** Український орфографічний словник : близько 172 000 слів / [уклали : В. В. Чумак, І. В. Шевченко, Л. Л. Шевченко, Г. М. Ярун ; за ред. В. Г. Складенка]. – [7-е вид., переробл. і доп.]. – К. : Довіра, 2008. – 983 с. – (Словники України).

79. **УРС-76:** Українсько-російський словник / уклад. : В. С. Ільїн, К. П. Дорошенко, С. П. Левченко. – К. : Наукова думка, 1976. – 944 с.

80. **ШЕВЧ-14:** Вокальчук Г. М. Словник лексичних новотворів Т. Г. Шевченка / Г. М. Вокальчук. – Рівне, 2014 (рукопис).

81. **ЮКСТ-14:** Семенюк О. В. Короткий словник юкстапозитів у народнопісенних текстах (понад 3000 одиниць) / О. В. Семенюк ; за ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне, 2014 (рукопис).

ФОЛЬКЛОРНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХНІ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

1. **АЖД:** Українські народні анекдоти, жарти, дотепи / [упоряд. Павло Гальченко, вс. стаття О. І. Дея]. – К. : Дніпро, 1967. – 384 с.

2. **БНП:** Буковинські народні пісні / [упорядк., вс. стаття та прим. Л. Ященка]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1968. – 680 с.

3. **БРВ:** Біля райських воріт : збірник атеїстичного фольклору українського населення Карпат / [упоряд., передм. та прим. І. М. Сенька ; худож. Ю. В. Дмитрук]. – Ужгород : Карпати, 1980. – 272 с.

4. **БРПС** : Балади. Родинно-побутові стосунки / [упоряд. : О. І. Дей та ін.]. – К. : Наукова думка, 1988. – 528 с. – (Українська народна творчість).
5. **В1** : Весілля : у 2 книгах / [упоряд. текстів, прим. М. М. Шубравської]. – К. : Наукова думка, 1970. – 456 с.
6. **В2** : Весілля : у 2 книгах / [упоряд. текстів, прим. М. М. Шубравської]. – К. : Наукова думка, 1970. – 479 с.
7. **ВП** : Весільні пісні / [упоряд., авт. вс. статті та прим. М. М. Шубравської; відп. ред. І. П. Березовський]. – К. : Дніпро, 1988. – 476 с. – (Бібліотека української усної народної творчості).
8. **ВУП** : Волинь у піснях / [зібрав та упоряд. І. Г. Федько; мелодії пісень записали: В. Герасимчук, М. Стефанишин, М. Тлумак]. – Львів : Каменярь, 1969. – 222 с.
9. **ГЕУН** : Героїчний епос українського народу : хрестоматія: навчальний посібник / [упоряд. та прим. О. М. Таланчук, Ф. С. Кислого; передм. О. М. Таланчук]. – К. : Либідь, 1993. – 432 с.
10. **Д** : Думи. – К. : Художня література, 1959. – 186 с.
11. **Д1** : Думи / [упоряд., вс. стаття і прим. В. Г. Хоменко]. – К. : Музична Україна, 1974. – 278 с.
12. **ДЛ** : Дівчина з легенди Маруся Чурай / [упоряд., підгов. текстів та піснямови Л. С. Кауфмана]. – К. : Дніпро, 1967. – 135 с.
13. **ДПОВ** : Думи та пісні, виконувані Остапом Вересаєм // Лавров Ф. І. Кобзар Остап Вересай. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1955. – 100 с. –
14. **ДУГС** : Давній український гумор і сатира / [упоряд. текстів, вс. стаття і прим. Л. Є. Махновця]. – К. : Державне вид-во художньої літератури, 1959. – 495 с.
15. **ДФ** : Дитячий фольклор / [упоряд. і передм. Г. В. Довженюк]. – К. : Дніпро, 1986. – 304 с. – (Бібліотека української усної народної творчості).
16. **ДЩКЗ** : Дитячі щедрівки, колядки та засівалки / [упоряд., передм. В. М. Войтовича ; за ред. Н. В. Корнійчук]. – Рівне: Видавець Валерій Войтович, 2009. – 144 с.

17. **Е317** : Етнографічний збірник. Том 17 / [зібрав В. Гнатюк]. – Львів : НауковеТовариство імені Шевченка, 1905. – 302 с.
18. **Е318** : Етнографічний збірник. Том 18 : [коломийки зібрав В. Гнатюк]. – Львів, 1906. – 317 с.
19. **Е319** : Етнографічний збірник. Том 19 / [зібрав В. Гнатюк]. – Львів : НауковеТовариство імені Шевченка, 1907. – 255 с.
20. **ЄЗ** : Євшан-зілля. Легенди та перекази Поділля / [зібрав та впорядк. Петро Медведик]. – Львів : Червона калина, 1992. – 287 с.
21. **ЖП** : Жниварські пісні / [упоряд. і вс. стаття Ю. З. Крутя]. – К. : Музична Україна, 1971. – 271 с.
22. **ЗЗА** : Закувала зозуленька : антологія української народної поетичної творчості / [вс. стаття, упоряд. та прим. Н. С. Шумади ; худож. оформл. А. О. Лівня ; упоряд. ім. матеріалу С. М. Музиченка]. – К. : Веселка, 1998. – 510 с.
23. **ЗК** : Зачаровані казкою. Українські народні казки Закарпаття в записах П. В. Лінтура / [вс. стаття, прим. та словник І. М. Сенька ; післямова П. В. Лінтура ; редкол. : В. І. Данканич, О. І. Дей, П. К. Добрянський та ін.]. – Ужгород : Карпати, 1984. – 528 с.
24. **ЗПВ** : Заспіваймо пісню веселеньку. Українські народні пісні / [упоряд. П. В. Василенко]. – Чернігів : Десна. – 78 с.
25. **ЗПК** : Закарпатські пісні та коломийки / [упоряд. М. М. Кречко, П. В. Лінтур]. – Ужгород : Карпати, 1965. – 340 с.
26. **ЗУПМ** : Максимович М. Збірник українських пісень / Максим Максимович. – К., 1849. – 61 с.
27. **ІП** : Історичні пісні / [упоряд. : І. П. Березовський, М. С. Родіна, В. Г. Хоменко ; нотний матеріал упоряд. А. І. Гуменюк, за ред. М. Т. Рильського, К. Г. Гуслистого]. – К. : АН УРСР, 1961. – 1068 с.
28. **ІУДП** : Григор'єв-Наш. Історія України в народних думах та піснях / Григор'єв-Наш / [упоряд. та післямова О. Лисенко ; худож.

В. Лопата]. – К. : Веселка, 2011. – 286 с. – Справжнє ім'я авт. : Никифор Григорійв. –

29. **К** : Коломийки / [уклад., передм. і прим. О. І. Дея ; за ред. Т. Одудька та В. Колодія]. – Львів : Книжково-журнальне вид-во, 1962. – 280 с.

30. **К1** : Коломийки / [упоряд., передм. і прим. Н. С. Шумади ; нотний матеріал упоряд. З. І. Василенко]. – К. : Наукова думка, 1969. – 604 с.

31. **КВ** : Квіти Верховини : Коломийки / [запис. текстів, упоряд., приміт. та слов. Ю. І. Бойчука; передм. Н. С. Пушик-Белень]. – Ужгород : Карпати, 1985. – 360 с.

32. **КЗ** : Гнатюк В. М. Казки Закарпаття / [упоряд., підготовка текстів, вс. стаття, прим. та словник І. В. Хланти]. – Ужгород : Карпати, 2001. – 382 с.

33. **КІФ** : Коломийки в записах Івана Франка / [упоряд. текстів, передм. та прим. О. І. Дея]. – К. : Музична Україна, 1970. – 136 с.

34. **КП** : Купальські пісні / [упоряд. О. І. Дей]. – К. : Музична Україна, 1970. – 206 с.

35. **КПКХГ** : Казки, прислів'я і т. п., записані в Катеринославській і Харківській губерніях І. І. Манжурою / [худ. оформлення А. П. Дерев'янка]. – Дніпропетровськ : Січ, 2003. – 239 с.

36. **КЩ** : Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року / [упоряд., передм. і прим. О. І. Дея. – К. : Наукова думка, 1965. – 804 с.

37. **КЩР** : Зіронька ясна на небі сяє. Колядки, щедрівки, записані на Рівненщині Віктором Ковальчуком. – Рівне : ГТ «Світоч», 1993. – 80 с.

38. **ЛВ** : Лицарі волі. Книга перша. – К. : Товариство «Знання» України, Видавничо-поліграфічний центр «Знання», Український мовно-інформаційний фонд, 1992. – 240 с.

39. **ЛК** : Легенди Карпат / [упоряд., заг. ред. та підготовка текстів Г. Г. Ігнатовича]. – Ужгород : Карпати, 1968. – 304 с.

40. **ЛКНЧМ** : Легенди, казки та новели Чорного моря / [уклад. О. С. Олійників]. – Одеса : Маяк, 2002. – 128 с.
41. **ЛМ** : Ліра і її мотиви / [зібрав в Київщині П. Демуцький]. – К., 1903. – 68 с.
42. **ЛП** : Лемківські пісні у записах Ярослава Полянського. – Рівне : Волинські обереги, 2004. – 148 с.
43. **ЛПЗ** : Чорі Ю. С. Хоч не рай, зате свій край. Легенди і перекази Закарпаття / [упоряд., вс. стаття Ю. С. Чорі]. – Ужгород : Карпати, 2007. – 352 с.
44. **МЛДУ** : Плачинда С. П. Міфи і легенди давньої України / С. П. Плачинда. – К. : «Спалах», 1997. – 176 с.
45. **МО** : Мудрий оповідач: Українські народні казки, байки, притчі та анекдоти. – К. : Фірма «Довіра», 1992. – 208 с.
46. **НАТ** : Народ про релігію. Українська народна антирелігійна творчість / [упоряд. А. Л. Іонніді, А. І. Бондаренко; вс. стаття О. І. Дея]. – К. : Політвидав України, 1984. – 254 с.
47. **НД** : На добраніч діти. Колискові пісні та заклички / [упоряд., передм. В. М. Войтовича ; за ред. Н. В. Корнійчук]. – Рівне : Видавець Валерій Войтович, 2010. – 176 с.
48. **НЗП** : Наймитські та заробітчанські пісні / [упоряд. : С. Й. Грица, О. І. Дей, М. Г. Марченко]. – К. : Наукова думка, 1975. – 576 с. – **НЗП**
49. **НПГЗ** : Народні пісні в записах Миколи Гоголя / [упоряд., післямова і прим. О. І. Дея]. – К. : Музична Україна, 1985. – 202 с. – (Українські народні пісні в записах письменників).
50. **НПДЧ** : Народні пісні з голосу Дніпрової Чайки та в її записах / [упоряд., вс. стаття і прим. О. І. Дея та В. Г. Пінчука]. – К. : Музична Україна, 1974. – 215 с.
51. **НПК** : Народ про Кобилицю. Збірник фольклорних творів / [упоряд., вс. стаття і примітки В. І. Тищенка]. – К. : Наукова думка, 1968. – 179 с.

52. **НПНД**: Наша пісня, наша дума : [навч.-метод. посібник] / [упоряд. А. Л. Данчук, Р. Р. Петронговський]. – Житомир : «Полісся», 2006. – 236 с.
53. **НПОП**: Українські народні пісні в записах Олександра Потебні / [упоряд., вс. стаття та прим. М. Дмитренка]. – К. : Музична Україна, 1988. – 312 с.
54. **НПП** : Народні пісні в записах Михайла Павлика / [упоряд. і прим. О. І. Дея та В. А. Качкана ; вс. стаття О. І. Дея]. – К. : Музична Україна, 1974. – 320 с.
55. **НПР** : Народні пісні в записах Ступана Руданського / [упоряд., вс. стаття і прим. Н. С. Шумади ; нотний матеріал упоряд. З. І. Василенко]. – К. : Музична Україна, 1972. – 291 с.
56. **НПТ** : Народні пісні в записах Павла Тичини / [упор. і прим. В. І. Суржі; вс. стаття О. А. Правдюка]. – К. : Музична Україна, 1976. – 175 с.
57. **НПФ** : Народні пісні в записах Івана Франка / [упоряд., передмова та прим. д.ф.н., проф. О. І. Дея]. – Львів : Карпати, 1966. – 428 с.
58. **НПЮФ** : Народні пісні Буковини в записах Юрія Федьковича / [упоряд. і склали примітки О. І. Дей та О. С. Романець; вс. стаття О. С. Романця]. – К. : Музична Україна, 1968. – 222 с.
59. **НПЯ** : Народні пісні з-над Дністра в записах Євгенії Ярошинської / [упоряд., вс. стаття і прим. М. В. Гуця]. – К. : Музична Україна, 1972. – 324 с.
60. **ПЗУ**: Пісні та вірші революційного підпілля Західної України / [упоряд., вс. стаття і прим. Ю. Гошка, В. Замлинського]. – К : Наукова думка, 1964. – 216 с.
61. **ПіК** : Правда і кривда : казки / [передм., упоряд. і прим. І. В. Хланти; худож. М. М. Дем'ян]. – Ужгород : Карпати, 1981. – 352 с. – (Б-ка «Карпати»).

62. **ПК** : Писана керниця: Топонімічні легенди та перекази українців Карпат / [зібр. та впоряд. Василь Сокіл]. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1994. – 208 с. –
63. **ПКарп** : Пісні Карпат / [упоряд. Степана Пушика]. – Ужгород : Карпати, 1972. – 223 с.
64. **РСП** : Рекрутські та солдатські пісні / [упоряд. А. Л. Іоаніді, О. А. Правдюк]. – К. : Наукова думка, 1974. – 624 с.
65. **СВ** : Срібні воли: Казки гір і підгір'я в записах Степана Пушика / [запис текстів, літ. редагування, упоряд. та передм. С. Г. Пушика]. – К. : Веселка, 1995. – 398 с.
66. **СМ** : Савур-могила. Легенди і перекази Нижньої Наддніпрянщини / [упоряд. і авт. прим. В. А. Чабаненко]. – К. : Дніпро, 1990. – 261 с.
67. **СПП** : Соціально-побутові пісні / [упоряд. і передм. О. М. Хмілевської ; іл. худож. В. Є. Перевальського та А. Ф. Павленка]. – К. : Дніпро, 1985. – 331 с. – (Бібліотека української усної народної творчості).
68. **СУФ** : Семенко Ю. Народне слово. Збірник сучасного українського фольклору / Ю. Семенко // Вечірня година. – Львів, 1992. – № 6. – 96 с.
69. **Т** : Трембіта. Коломийки Рахівщини / [записав і упоряд. Василь Піпаш-Косівський]. – Ужгород : Закарпатське обласне книжково-газетне видавництво, 1964. – 224 с.
70. **ТВ** : Таємниці віків. Українські народні думи, легенди, перекази, пісні, казки : [навчальний посібник (серія «Шкільна бібліотека»)] / [упоряд. О. Г. Мукомела]. – К. : Грамота, 2001. – 511 с.
71. **ТП** : Танцювальні пісні / [упоряд. О. І. Дей, М. Г. Марченко (тексти), А. І. Гуменюк (мелодії)]. – К. : Наукова думка, 1970. – 804 с.
72. **УБД** : Українські балади / [упоряд. М. К. Дмитренко]. – К. : Укр. центр духовної культури, 1993. – 64 с.

73. **УКП** : Українські козацькі пісні : [Збірка] / [упоряд. О. С. Олійників ; худ. оформл. О. Д. Самків]. – Одеса : Маяк, 2003. – 116 с.
74. **УМДЛ** : Українські міфи, демонологія, легенди / [упоряд. М. К. Дмитренко]. – К. : Музична Україна, 1992. – 144 с.
75. **УНБ** : Українське народне багатоголосся : збірник пісень / [упоряд. : З. І. Василенко, М. М. Гордійчук, А. І. Гуменюк та ін. ; заг. ред. М. М. Гордійчука]. – К. : Мистецтво, 1963. – 521 с.
76. **УНДП** : Українські народні думи та історичні пісні / [упоряд. П. Д. Павлій, М. С. Родіна, М. П. Стельмах ; за ред. М. Т. Рильського, К. Г. Гуслистого]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1955. – 655 с.
77. **УНК1** : Українські народні казки. Книга перша. – К. : Веселка, 1993. – 319 с.
78. **УНК2** : Українські народні казки. Книга друга. – К. : Веселка, 1993. – 319 с.
79. **УНЛП** : Українські народні ліричні пісні / [упоряд. М. М. Гордійчук, А. М. Кінько, М. П. Стельмах]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1960. – 688 с.
80. **УНП1** : Українські народні пісні. Пісні соціально-побутові / [упоряд., підготовка текстів, вс. стаття та прим. О. М. Хмілевської]. – К. : Музична Україна, 1967. – 736 с.
81. **УНП2** : Українські народні пісні. Родинно-побутова лірика / [упоряд. підготовка текстів та прим. к. ф. н. Г. К. Сидоренко]. – К. : Дніпро, 1965. – Ч. 2. – 528 с.
82. **УНПБ** : Українські народні пісні в записах Осипа і Федора Бодянських / [упоряд. та прим. Л. Ю. Ясенчук ; заг. та текстологічна редакція та вс. стаття О. І. Дея]. – К. : Наукова думка, 1978. – 328 с.
83. **УНПГ** : Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка. – К. : Музична Україна, 1971. – 324 с.
84. **УНПД** : Українські народні пісні та думи. – К. : Товариство «Знання» України, 1992. – 96 с.

85. **УНПДХ** : Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського (з Галичини, Поділля, Придніпрянщини і Полісся) / [упоряд., текстологічна інтерпретація і коментарі О. І. Дея]. – К. : Наукова думка, 1974. – 782 с.
86. **УНПМ** : Максимович М. Українські народні пісні / Максим Максимович. – Москва : Університетська топографія, 1834. – 180 с.
87. **УНПС** : Українські народні пісні в записах Михайла Стельмаха / [вс. стаття і упоряд. текстів В. М. Скрипки]. – К. : Музична Україна, 1969. – 118 с.
88. **УНПТ** : Українська народна поетична творчість : [хрестоматія] / [упоряд. Ф. М. Поліщук]. – К. : Рад. школа, 1968. – 559 с.
89. **УНР** : Українські народні романси / [упоряд. Л. Ященко]. – К. : АН УРСР, 1961. – 411 с.
90. **УП** : Українські перекази. Збірка фольклору / [зібрав і упоряд. В. Возняк]. – К. : Довіра, 1992. – 134 с.
91. **УПМ** : Українські пісні. Видані М. Максимовичем. Фотокопія з видання 1927 р. / [підготовка видання і розвідка члена-кореспондента АН УРСР П. М. Попова]. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 344 с.
92. **УПС** : Пастушенко А. С. Українська пісенна спадщина Рівненщини і Тернопільщини : [навч. посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих та середніх навчальних закладів] / А. С. Пастушенко. – Рівне : ППДМ, 2004. – 288 с.
93. **УФХ** : Український фольклор : Хрестоматія / [упоряд. : О. Ю. Бріцина, Г. В. Довжелюк, Н. С. Шумада]. – К. : Освіта, 1997. – 752 с.
94. **ФКФС** : Ошуркевич О. Ф. З фольклорної криниці Франкового села : народні пісні, перекази, спогади / О. Ф. Ошуркевич]. – Луцьк : Волинська книга, 2007. – 167 с.
95. **ЧНП** : Руденко І. Я. Чумацькі народні пісні / І. Я. Руденко. – К. : Типографія М. П. Фріца, 1874. – 263 с.

96. **ЧП** : Чумацькі пісні / [упоряд. О. І. Дей, А. Ю. Ясенчук (тексти), А. І. Іваницький (мелодії)]. – К. : Наукова думка, 1976. – 542 с.
97. **ЧТ**: Чарівна торба: Українські народні казки, притчі, легенди, перекази, пісні та прислів'я, записані від М. І. Шопляка-Козака / [упоряд., передм., приміт. та словник І. М. Сенька ; запис. текстів І. М. Сенька, В. М. Сенька]. – Ужгород : Карпати, 1988. – 170 с.
98. **ЩВ** : Щедрий вечір. Колядки, щедрівки, засівалки / [упоряд. Д. Єсипенко, М. Новиченко]. – К. : Республіканський центр духовної культури, 1992. – 38 с.
99. **ЩКВ** : Щедрівки, колядки, віншівки / [ред. Л. Каширін]. – К. : Музична Україна, 1968. – 320 с.
100. **ЯЗК** : Як зачую коломийку / [запис текстів та упоряд. І. М. Сенька]. – Ужгород : Карпати, 1975. – 200 с.

ПЕРШОДЖЕРЕЛА ТА ЇХНІ УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- ПТ1** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 1. – 735 с.
- ПТ2** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1984. – Т. 2. – 663 с.
- ПТ3** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1984. – Т. 3. – 511 с.
- ПТ4** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1985. – Т. 4. – 591 с.
- ПТ5** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 5. – Кн. 1. – 590 с.
- ПТ6** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 5. – Кн. 2. – 630 с.
- ПТ7** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 6. – 703 с.
- ПТ8** Тичина П. Г. Зібрання творів : у 12 т. / П. Г. Тичина. – К. : Наукова думка, 1986. – Т. 7. – 403 с.

Додаток А
Таблиця 1

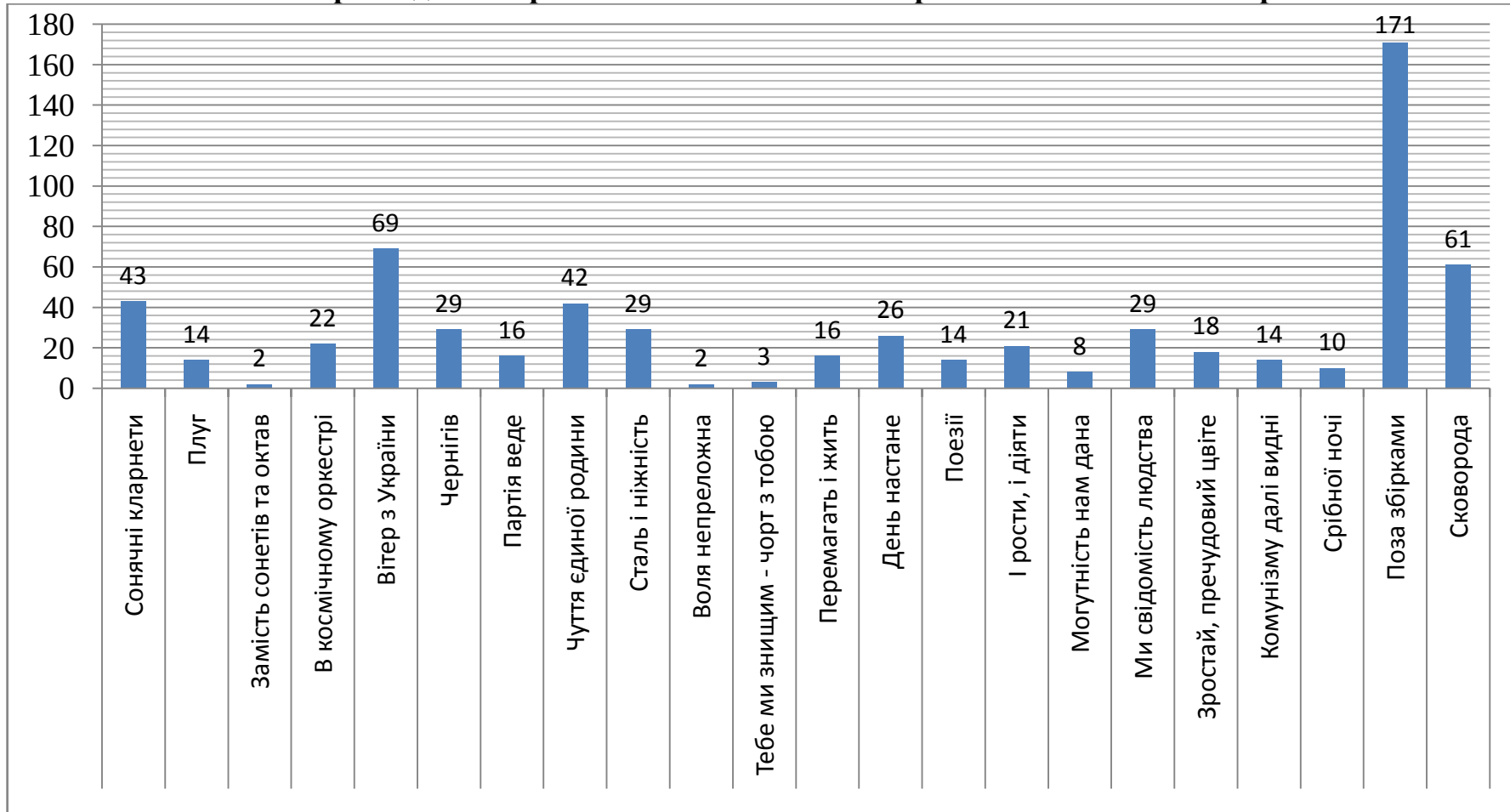
Основні екстралінгвальні чинники впливу на поетичну творчість П. Тичини та його словесні експерименти

№ з/п	Соціальні чинники	Культурологічні чинники	Ідеологічні чинники
1.	Батько Григорій Тимофійович Тичина – сільський дяк (освічена людина, працював учителем грамоти в школі)	Глибоке знання усної народної творчості (змагання на знання фольклорних текстів із А. Малишком)	Активна громадянська позиція
2.	Навчання в земській початковій школі в с. Пісках, де вчителювала С. М. Морачевська, яка познайомила з українськими книжками, із-поміж яких – «Байки» Л. Глібова	Робота роз'їзним інструктором і рахівником-статистом Чернігівського губернського земського статистичного бюро (робить низку цінних фольклорних записів (улітку та восени 1914 – 1916 рр.)	Заміщення посади міністра освіти (з 1943 по 1948 рр.), депутатство у Верховній Раді УРСР (із 1938 р. і до кінця життя; голова ВР – 1953 – 1959 рр.), членство в ЦК КП України
3.	Навчання в Чернігівському духовному училищі (1901 – 1907 рр.), потім – Чернігівській духовній семінарії (1907 – 1913 рр.). У цей час співає в архієрейському хорі при Троїцькому монастирі (читає релігійну літературу, слухає духовну музику)	Робота в журналі «Мистецтво», в державному видавництві «Всевидат» (1918 – 1919 рр.), завідує літ. част. в Київському театрі ім. Т. Г. Шевченка (1920 р.)	Представник групи «ідеологічно правильних» авторів
4.	Відвідування літературних «субот» М. Коцюбинського (з 1911 р.)	Завідування відділом поезії журналу «Літературно-науковий вісник» (1918 – 1919 рр.)	Атеїстичні ідеї радянської влади

<i>Продовження таблиці 1</i>			
5.	Подорож із капелою К. Г. Стеценка «Думка» Правобережною Україною (1920 р.)	Директор Інституту літератури АН УРСР (1936 – 1939, 1941 – 1943 рр.). Із 1929 р. – академік АН УРСР	Переїзд до Харкова, столиці УРСР (1923 р.)
6.	Переїзд до Харкова, столиці УРСР (1923 р.), де стає спочатку членом «Гарту», а з 1927 р. – ВАПЛІТЕ	Поїздки до Праги (Чеська Республіка), Туреччини	Лауреат Державної премії СРСР (1941 р.), Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1962 р.); Герой Соціалістичної Праці (1967 р.)
7.	Поїздки закордон (1928 – Туреччина; 1935 – Париж (Франція); 1936 – Єреван (Вірменія); 1945 – Болгарія	У Харкові вивчає вірменську, починає оволодівати грузинською і тюркськими мовами, стає діячем заснованої в українській столиці Асоціації сходознавства (з 1923 р.)	
8.	Перекладацька діяльність; знав французьку, старогрецьку, вірменську, грузинську, тюркські мови	Член-кореспондент Болгарської академії наук (1947 р.)	

Додаток Б
Діаграма 1

Частотний розподіл авторських лексичних новотворів Павла Тичини за збірками

Додаток В

Таблиця 1

Кількісний розподіл АЛН П. Тичини ТГ «Назви явищ природи»

№ з/п	Ключові слова	Кількість АЛН	Період	Приклади АЛН
1.	Грім, блискавка, гроза	5	II	блиск-грім (ПТ2:7# 1936);
			IV	грімкотіти (ПТ3:342 # 1959 – 1960);
			II	грімкотючий (ПТ2:422# 1937);
			I	громогнів (ПТ1:193 # 1921);
			II	грозяно (ПТ1:230# 1930)
2.	Буря	2		буря-вихор (ПТ4:523);
				буря-хуга, (ПТ5:136)
3.	Вода	1		велиководий (ПТ7:313)
4.	Вітер	6	IV	вітер-перегонець(ПТ3:401 # 1950–1967);
			I	вітер-чорнобров (ПТ1:171 # ~1923);
				вітер-шум (ПТ6:196);
			I	вітрилити (ПТ1:213 # 1920);
			I II	вітровіння(ПТ1:169# 1923),(ПТ7:371 # 1930);
			IV	вітрогойдання (ПТ3:256 # ~1964–1965)
5.	Дощ	2	I	дощ-мочар (ПТ1:218# 1923);
			I	дощоросно (ПТ1:194 # 1921)
6.	Сніг	3		дядько-сніг (ПТ6:359);
			I	сніг-мочар (ПТ1:218# 1923);
			II	осніжений (ПТ1:404 # 1927)
7.	Небо	3	III III	небо-небозвід (ПТ2:241 # 1942),
				(ПТ2:107# 1940);
				небесність (ПТ5:121);
				небно (ПТ6:321)
8.	Хмара	6	IV	хмара-туча (ПТ3:214 # 1958);
				хмарка-легкокрилка (ПТ5:133);
			I	хмар-хмаровий (ПТ1:191 # 1921);
			I	охмаріння (ПТ1:329 # 1918);
			I	хмариний (ПТ1:59 # ~1917);
			I	хмаріти (ПТ4:11 # 1920–1922)
9.	Туман	3	I	туман-молоко (ПТ1:309 # 1916);
			IV	туманно-голубий (ПТ3:107 # 1959);
			I	тум-туман (ПТ1:385 # 1923)
10.	Місяць	1		промісячений (ПТ5:24)
11.	Град	1		градний (ПТ6:99)
Усього		33	I	13
			II	5
			III	2
			IV	5

Додаток В
Таблиця 2

Кількісний розподіл датованих АЛН П. Тичини ТГ «Назви осіб»

№ з/п	Період	Усього АЛН у періоді	Роки	Кількість	Приклади АЛН
І.	1909 – 1925 роки	20 АЛН	1916	1	Беззаконка
			1917	3	Поет-голода, сонцеприхильник, творець-пролетар
			1919	1	Геній-нездара
			1920	2	Пан-хижак, цундра-голодренець
			1921	4	Людина-звір, отець-дерій, отець-дурило, пролетар-вулкан
			1922	1	Червоношапочка
			1923	4	Бунтай, народ-атом, пан-вкраїтан, сеструнк
			1924	4	Король-змій, непманюк, оновитель, ненажеря
ІІ.	1926 – 1939 роки	17 АЛН	1927	1	Злидар-безбатченко
			1930	3	Бідняк-безхібник, дрипанан, соціал-цергібель
			1932	1	Сватьоха
			1933	5	Антихр, недолуга-патріот, хвостобог, хресто-бог, ченчик-ченчикочок
			1934	1	Чортовій
			1935	4	Вертьоха-розвертьоха, народ-рід, ненька-удова, панство-тіліпанство
			1937	1	Блюдолизень
ІІІ.	1940 – 1945 роки	12 АЛН	1940	1	Легінь-сокіл
			1941	1	Слуга-жовтоблакитник
			1942	4	Дітозгуб, непреложник, пан-германство, юнка
			1943	4	Звір-ворог, стокрилець, стоходець, фріц-звір
			1944	2	Друг-воїн, народ-богатыр
			1945	1	Тевтон-гад
ІV.	1946 – 1967 роки	24 АЛН	1947	2	Лорд-солдафон, підпророк
			1949	1	Герман-фашист
			1950	3	Добродій-пан, другарочка, неслухняник
			1951	1	Старчиха-жінка
			1952	1	Радянець, підгінчий
			1953	1	Кореєць-патріот
			1954	1	Поет-юнак
			1955	1	Горлань-главар
			1957	1	Заокеанець
			1959	1	Дівчина-альт
			1960	1	Архіноватор-поет
			1961	2	Дівчаточко-небога, злиденко

			<i>Продовження таблиці 2</i>		
			1962	4	<i>Зореходець, каліка-жінка, космонавт-молодець, чорнобрович</i>
			1965	2	<i>Псевдопісенник, сиротюченко</i>
			1967	2	<i>Дід-пономар, друг-милодан</i>
Усього		73			

Додаток В

Таблиця 3

Класифікація індивідуально-авторських назв осіб П. Тичини
(за дослідженням Г. М. Вокальчук)

			Лексико-семантична група (ЛСГ)	АЛН П.Тичини
Індивідуально-кваліфікаційні	НО за активними ознаками	НО з семою 'діяч'	ЛСГ за професійною діяльністю	<i>дід-пономар, ткаля-пряха</i>
			ЛСГ за родом занять	<i>брат-охоронець, молодець-чабан, цар-володар, ченьчик-ченьчикочок, чудотворець-сміхотвор</i>
			ЛСГ за посадою	<i>міністр-пес</i>
		Назви виконавців випадкових непрофесійних дій	ЛСГ за конкретними діями	<i>непреложник, неслухняник, оновитель, стоходець</i>
			ЛСГ за виконуваними функціями	<i>блюмця-бабця, бунто-човг, друг-воїн, псевдопісенник</i>
			ЛСГ за вчинками	<i>вертьоха-розвертьоха, дітозгуб, припопугайло, руйнач</i>
	НО за пасивними ознаками	НО за зовнішніми фізичними ознаками	НО за зовнішніми особливостями	<i>лицар-яснозор, стокрилець, сторуч, старчиха-жінка, червоношапочка, чорнобрович, фея-красуня</i>
			НО за статево-віковими ознаками	<i>кректун-дідуган, первак-син, поет-юнак, сиротюченко, юнка</i>

Продовження таблиці 3

НО за внутрішніми інтелектуально-емоційно-фізичними / фізіологічними ознаками	НО за інтересами, захопленнями НО за схильністю до чогось НО за інтелектуально-емоційно-фізичним / фізіологічним станом	<i>сонцеприхильник</i> <i>антихр, бунтай, беззаконник, беззаконниця</i> <i>дівчина-альт, каліка-жінка</i>
НО за соціальним станом, властивостями	НО за соціально-економічним станом	<i>багат-негол, бідняк-безхлібник, голоколінець, злидар-безбатченко, злиденко, поет-гомота, цундра-голодранець</i>
НО – носіїв зв'язків, відношень, співвіднесеності з ким/чим-небудь	НО за соціальним станом, пов'язаним із пануванням	<i>всевладниця, горлань-главар</i>
	НО за військовим званням, чинами	<i>воєвода-вовк, лорд-солдафон</i>
	НО за родинними стосунками	<i>Бабариха-сваха, мамочка-ненечка, ненька-удова, сватьоха</i>
НО, що позначають осіб за нестабільними, набутими ззовні ознаками – НО – носіїв ситуативних станів	НО за соціальними зв'язками, контактами	<i>сеструнк</i>
	НО за місцем проживання / перебування	<i>заокеанець, коресць-патріот, рабиня-мадярка, радянець</i>
	НО за належністю до певного середовища, класу	<i>дрипанан, пан-вкраїтан</i>

Продовження таблиці 3			
Узагально- вально- класифікаційні імена	Оцінно- кваліфікаційні імена	НО з позитивною конотацією семантики	<i>зіронька-дівонька, ясочка-дівчина</i>
		НО з негативною конотацією семантики	<i>звір-людойд, звір-людожер, звір-людожерець, підпророк, панство-тіліпанство</i>
Оказіональні іменники зі значенням збірності	НО, з яких формується відповідна сукупність		<i>народ-атом, народ-богатыр, народ-рід</i>

«Словник складених авторських лексичних новотворів П. Тичини»
(фрагмент)

Умовні скорочення і позначки, уживані в словнику

див. – дивись
дієсл. – дієслово
ж. р. – жіночий рід
ім. – іменник
мн. – множина
пор. – порівняй
предик. – предикатив
прикм. – прикметник
присл. – прислівник
с. р. – середній рід
ч. р. – чоловічий рід

< > – вказівка на інформацію довідкового характеру; коментар щодо розкриття значення новотвору

/ – вказівка на кінець віршового рядка

/.../ – пропуск тексту в ілюстрації

[] – коментар укладача; вказівка на наукове джерело

– вказівка на дату створення інновації

~ – вказівка на приблизну дату створення інновації

А

Арко-дужний, прикм., ...я володію арко-дужним / перевисанням до народів. (ПТ2:7 # 1936); пор. у І. Калинця: *Оплетений виноградною лозою / аркодужний стояк / П'ятницького іконостасу...* (ІКалин3:110) [КСАН-04:100]

Архіноватор-поёт, ім., ч. р., <назва твору>, (ПТ3:247 # початок 60-х)

Б

Бабарі́ха-сва́ха, ім., ж. р., *Куховарка ж, ткаля-пряха, / А ще й Бабариха-сваха / Хотуть смерті їй...* (ПТ5:27); пор. в О. Пушкіна: *А ткачиха с поварихой, / С сватьей бабой Бабарихой / Извести ее хотят...* (Пушкін О. Казка про царя Салтана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/LITRA/PUSHKIN/saltan.txt>)

Бага́т-него́л, ім., ч. р., *Верблюда вів багат-негол...* (ПТ5:22)

Бенке́т-обі́д, ім., ч. р., *Я б закликала весь світ / На гучний бенкет-обід.* (ПТ5:26, 53)

Бе́рег-панчо́ха, ім., ж. р., *Сам синій весь, у білих берегах-панчохах.* (ПТ1:209 # 1920)

Березовий-бузо́вий, прикм., *То не березовий-бузовий / солодкий сік, / по всій землі, по всій землі / пройшов головосік.* (ПТ4:19 # 1920 – 1922)

Бі́стро-ле́гко, присл., ...вклонився тричі ранку, саду / і бістро-легко / пішов на схід. (ПТ4:18 # 1920 – 1922)

Бістро-рбзум, ім., ч. р., *Ой дай божє! / Богатирства, бистро-розуму...* (ПТ5:66)

Бігти-пливті, дієсл., *Все біжить-пливе!* (ПТ5:505)

Бідняк-безхлібник, ім., ч. р., *Гей бідняки-безхлібники...* (ПТ1:229 # 1930)

Бій-ураган, ім., ч. р., *То думав я в час бою-урагану: / А як там ті, що я їх посадив, – / Деревя на пошану Абовяну?* (ПТ6:146)

Блакїтно-попелястий, прикм., *...звільна тріпотів у грудях – /своїх, блакитно-попелястих...* (ПТ6:323)

Блиск-грїм, ім., ч. р., *Поцілиш блиском-громом в сутнє...* (ПТ2:7 # 1936)

Блюмця-бабця, ім., ж. р., *Блюмця-бабця / Човгає в капцях...* (ПТ6:371)

Болячка-керванїця, ім., ж. р., *Хай на тебе всі нещастя / І болячки-керваниці...* (ПТ7:29)

Борщик-нещадїм, ім., ч. р., *І ви в свій вірш – як в борщик-нещадим / вкидали з зеленню ще й трохи моху...* (ПТ3:266 # 1965)

Брат-охорóнець, ім., ч. р., *Над ним і сокіл, юнаків птиця, / Як брат-охоронець, близький, жаданий.* (ПТ7:20)

Брови-острішкі, ім., мн., *...і кожен раз / дивились на дїдка, який (з бровами-/острішками) сидів і все гортав / журнал якийсь.* (ПТ2:41 # 1937)

Бруд-нечистóта, ім., ч. р., *<наголошення П. Тичини>, Ой бруд-нечистота, ой людський бич!* (ПТ6:383)

Брудно-талий, прикм., *...маєш душу брудно-талу, / кланяєшся капіталу.* (ПТ3:251 # ~1964)

Брязкіт-дзвін, ім., ч. р., *Ми знаєм, для чого це там за кордоном / хтось бурі придумує з брязкотом-дзвоном.* (ПТ3:66 # 1957)

Будїнок-кістяк, ім., ч. р., *То дарма, що хлам! / Ми ж прийшли його копати, / заступи взяли й лопати, / щоб будинкам-кістякам / лад давати нам.* (ПТ2:329 # 1945)

Бундіочно-вісоко, присл., *За пустирями – бастіон / бундючно-високо у небо цілив.* (ПТ4:538)

Бунт-крамóла, ім., ч. р., *Ой глядїть! / Бунт-крамолу заведїть.* (ПТ5:69)

Бунто-човг, ім., ч. р., *Це ж не бюргерство в Нюрнберзі /цхївство в Нюрнберзі /не Ліонський бунто-човг...* (ПТ1:232 # 1930)

Бур'ян-будяк, ім., ч. р., *Понад ровами бур'ян-будяк.* (ПТ4:23 # 1920 – 1922)

Буря-віхор, ім., ж. р., *Човен мій <бурі вихор хилитає, /нагору підійма[є]> <бурею-вихором хилитається> /від бурі хитається.* (ПТ4:523)

Буря-хўга, ім., ж. р., *Виїжджають молодці / У чотири всі кінці / Бурі-хуги зупинять, / Ясне сонце визволять.* (ПТ5:136)

Бўча-шўмка, ім., ж. р., *Підкрадсья ти вночі, як тать, / і учини там бучу-шумку...* (ПТ2:145 # 1939)

В

Вéлет-коло́с, ім., ч. р., *А ген аж там, де собор злоголавий піднявся, мов велет-ко́лос...* (ГКол-71:100)

Вертьо́ха-розвертьо́ха, ім., ж. р., ...*як та вертьо́ха-розвертьо́ха / пішли крутитись і густі.* (ПТ2:433 # 2-а пол. 30-х років)

Весна́-прóвесна, ім., ж. р., <наголошення П. Тичини>, *На ранній весні-провесні, / Гей, на світанню гук.* (ПТ1:79 # 1917)

Вéсно-я́сний, прикм., *У землі у нашій красній – весно-ясний / вільний люд!* (ПТ2:25 # 1938)

Вино́-зеленó, ім., с. р., <наголошення П. Тичини>, *Десять кліють та й райські птиці / Вино-зелено. / Розпрозорились озера!.. / Тінь. Давно.* (ПТ1:55 # ~1918)

Вісо́ко-дзві́нко, присл., *І висо́ко-дзві́нко / гукнув тут.* (ПТ3:353 # 1967)

Виха́ння-ко́лиха́ння, ім., с. р., <наголошення П. Тичини>, *Щитом в руці ми висо́ко виха́єм. / Яке виха́ння-ко́лиха́ння!* (ПТ2:335 # 1946)

Ві́шня-я́года, ім., ж. р., *Та що їм ві́шня-я́года / коли таке ось тут!* (ПТ6:357)

Вірьо́вочка-обо́ра, ім., ж. р. ...*Він сидить і дні і ночі / Вірьовочки-обори...* (ПТ5:473)

Ві́тер-ві́терóчок, ім., ч. р., *Вранці ти [горобинець. – О. С.] ясним буваєш, / а в полудень потьміваєш, / та на ві́трі-ві́терóчку, / мов скидаючи сорочку, / загоряєш через листя...* (ПТ3:22 # 1956); *Станьмо в таночки, / ві́три-ві́терóчки!* (ПТ7:589)

Ві́тер-перего́нець, ім., ч. р., *Рожевою гірляндою / – під ві́тром-перегонцем / хмарки пливуть-купаються.* (ПТ3:401 # 1950 – 1967)

Ві́тер-чорнобро́в, ім., ч. р., – *Послужи ще ти, ві́трило, / ві́тре-чорнобров!* (ПТ1:171 # ~1923)

Ві́тер-шум, ім., ч. р., *Весна летить над нами ві́тром-шумом.* (ПТ6:196)

Вла́дно-молоді́й, прикм., *Із давнини десятиліть ось і сьогодні чується мені чистий його любий голос, повний, як колос, упевнена хода – вла́дно-молода.* (ГКол-71:103)

Вовк-вовчі́ще, ім., ч. р., *Аж тут суне вовк-вовчи́ще...* (ПТ1:508 # ~1921 – 22 чи 1923)

Вого́нь-коха́ння, ім., ч. р., *А чи книжку візьмеш, де вогнем-коханням / Спалено надії...* (ПТ7:348)

Водяно-зеле́ний, прикм., <наголошення П. Тичини>, *Водяно-зелена / світилась хмара.* (ПТ2:253 # 1942)

Воєво́да-вовк, ім., ч. р., ...*Прибігав тут воєвода-вовк / В нього зуби готро-нагостренії, / В нього очі, очі завидливії.* (ПТ5:62)

Во́ля-со́нечко, ім., ж. р., *Закотилася во́ля-со́нечко...* (ПТ5:112)

Воро́н-пта́х, ім., ч. р., *З криком сів на груди ворон, / чорний воро́н-пта́х.* (ПТ1:93 # 1918)

**«Короткий словник юкстапозитів у народнопісенних текстах»
(фрагмент)**

Умовні скорочення і позначки, уживані в словнику

вл. н. — власна назва
див. — дивись
дієсл. — дієслово
ж. р. — жіночий рід
застар. — застаріле (слово)
зменш.-пестл. — зменшено-пестиве
ім. — іменник
нар. поет. — народнопоетичне (слово, вираз)
пор. — порівняй
прикм. — прикметник
рос. — російський
с. р. — середній рід
субст. — субстантивоване (слово)
ч р. — чоловічий рід

* * *

< > — вказівка на інформацію довідкового характеру; коментар щодо
розкриття значення новотвору
/ — вказівка на кінець віршового рядка
/.../ — пропуск тексту в ілюстрації
[] — коментар укладача; вказівка на наукове джерело
() — вказівка на джерело ілюстративного матеріалу
| — уживання слова в сталому виразі, фразеологізмі
| ...[] — уживання слова в сталому виразі, фразеологізмі з ілюстрацією

А

Авра́мець-свистунéць, ім., ч. р., — *Аврамець-свистунець!* (УМДЛ: 43)
Австрія́к-камара́т, ім., ч. р., — *Австріяку-камарате, як ше маєш?*
(НЗП: 477)
Азо́в-го́род, ім., ч. р., вл. н., ...опівночі *Азов-город* узяли [бурлаки. —
О. С.]. (ЧП: 181)
А́нгел-прово́дір, ім., ч. р., *А я ангел-проводир — я приношу людям мир.*
(ДЩКЗ: 132); пор. з: *ангел-хранитель(-хоронитель)* [Жайв: 13]
Ані́ця-круглолі́ця, ім., ж. р., вл. н., — *Ой Анице-круглолице, ходи зо
мнов / в танець.* (НПЯ: 154)
Анті́н-вереті́н, ім., ч. р., вл. н., *Антін-веретін, / Де їде, там пряде...*
(ДФ: 165)
Анто́нечко-пан, ім., ч. р., вл. н., — *Да Антонечку-пане, / Чого твоя
Маринонька храмле.* (УНПБ: 87)

Арша́вик-моска́лик, ім., ч. р., *Аршавики-москалики* калавури зняли, / *А поляків-гайдамаків в потилицю гнали*. (ІП: 656)

Б

Ба́ба-воро́жка, ім., ж. р., *Треба йти за бабою-ворожкою*. (ЗК: 256); *Пішла та жінка до баби-ворожки...* (СМ: 27); *Приїхав додому, а у його [Сави. – О. С.] була молода жінка Машка і баба-ворожка на прозвище Наталочка-Куховарочка*. (ЛВ:83), (ТВ: 73); пор. з: *Ой приходю я з відрами до криниці. / Здибає мене три баби-чарівниці*. [Жайв: 21]; пор.: **Баба-чарівниця**; пор. у. Т. Шевченка: *Занедужала княгиня, І князь схаменутся. За бабами-знахурками По селах метнувся*. II 13.214 [СМШ1: 13]

Ба́ба-бра́нка, ім., ж. р., див. у: [Жайв: 21]; пор. з *баба-[с]повитуха*, *баба-пупорізка* [Жайв: 21]; пор. у Л. Кисельова: *Вона приходила щоранку, / І нам спочатку говорили, / Що то звичайна баба-бранка / І поспіша до породіллі*. [Кисел1]; пор. з заст. рос. *повивальная баба (бабка)* (заст.) – баба; (частіше з епітетом) *баба-(с)повитуха* (*баба-бранка*, *баба-пупорізка*). [Баба-повитуха все днювала і ночувала в Лемішок. Н.-Левицький.] [РУССВ: 6]

Ба́ба-трупі́ця, ім., ж. р., ...*Узяв собі вдовицю, / Стару бабу-трупцю*. (НПП: 268)

Ба́ба-чарі́вни́ця (ба́ба-чаро́вні́ця), ім., ж. р., *Дали [німці. – О. С.] ж бабі-чарівниці горілочки бочку...* (ІП: 708), (УНПТ: 294), (НПЮФ: 151); ...*Аж там сидить три баби-чаровниці*. (УНПДХ: 436); пор. з **Баба-ворожка**; пор. у Т. Шевченка: *Коло гаю в чистім полі, На самій могилі, Дві тополі високії Одна одну хилить.. Ото сестри-чарівниці – Отії тополі*. II 114.7 [СМШ2: 400]

Ба́бка-се́рце, ім., ж. р., «*Бабко-серце, підвезіть!*» (УНК2: 226); пор. у Т. Шевченка: *Діду-серце, голубчику! Заграй нам що-небудь* I 459.В. [СМШ1: 177]

Бабу́сенька-голу́бонька, ім., ж. р., – *Бабусенько-голубонько, одгадай мій сон...* (БПРС: 54); пор.: **Бабуся-голубка**

Бага́тий-пога́ний, прикм., субст., ...*Багатая-поганая іде в корчму пити, / А убогая-хорошая іде в поле жати*. (УНПДХ: 517)

Бага́тий-пребага́тий, прикм., *Жив собі багатий-пребагатий чоловік Дідушко*. (ЛВ:166)

Бага́тій-крово́півця, ім., ч. р., – *Є такі люди, що прогнали багатіїв-кровопивців...* (ЛКНЧМ: 38)

Бага́ч-бага́чик, ім., ч. р., *Ой багачу-багачику, розорю ти межу...* (ЯЗК: 170)

Бага́ч-га́зда(га́зда), ім., ч. р., *А багачі-газди їдуть з міста кіньми*. (СВ: 353)

Бага́ч-дуа́ч (бога́ч-дуа́ч), ім., ч. р., *Ох, аж іде багач-дукач...* (ЧНП:108), *Іде ж туди багач-дукач...* (НПЮФ: 124)

Бага́ч-ненаже́ра, ім., ч. р., <назва твору> (ПіК: 219)

Ба́йда-молоде́цький, ім., ч. р., *Здоров, здоров, Байда-молодецький!* (ШАД: 179)

Байстри́юк-удове́нко, ім., ч. р., ...*несподівано незвісно де дівся байстриюк-удовенко...* (ГЕУН: 221)

Баламу́т(-а)-хло́пець, ім., ч. р., *Не ходи ми попід хижу, баламута-хлопче...* (КВ: 48: 422)

Ба́лта-городе́ць, ім., ж. р., вл. н., *Ой як привели [конвой у некрути. – О. С.] бідного сироту / Та й Балту-городець...* (УНП1: 339), (РСП: 82)

Банді́т-буржу́й, ім., ч. р., *Гей, бандити-буржуї, / Тікайте прокляті...* (УНПТ: 461)

Банува́ти-хорувáти, дієсл., *Банує-хорує, шум-трія-ра...* (РСП: 371)

Бараба́ш-ге́тьман, ім., ч. р., вл. н., *Так король і дав їм [козакам. – О. С.] права, а Барабаш-гетьман сховав та нікому не показав.* (ЛВ:39)

Ба́тенько-голу́бонько, ім., ч. р., – *Ой батеньку-голубоньку, / Позбирайте же мені зелену рутоньку.* (КЩ: 408); – *Мій батеньку-голубоньку, / Шукай мні товаришенька...* (УНПДХ: 211); – *Батеньку-голубоньку, / Гладь мою головоньку...* (УНПДХ: 250); *Батеньку-голубоньку, / Перейди дороженьку...* (УНПДХ: 274)

Ба́тенько-ду́шенька, ім., ч. р., – *Батенько-душенько, / На ж тобі рученьку!* (УНПДХ: 284)

Ба́тенько-пора́донька, ім., ч. р., *Ой батеньку-порадонько, / Порадь мені головоньку.* (КЩ: 416)

Ба́тьків-ма́тчин, прикм., ...*Батькову-матчину* молитку споминає [менший брат. – О. С.]... (ІПАД: 143)

Ба́тьківщи́на-ма́ти, ім., ж. р., *Слава тобі, наша рідна / Батьківщино-мати...* (ЗПК: 26); ...*пишино розцвітає Батьківщина-мати.* (ЯЗК: 11); ...*Щоб могла гордитись нами Батьківщина-мати.* (ЯЗК: 15)

Ба́тько-коза́чий, ім., – *Ей, Максиме-полковнику, ти батько-козацький...* (УНПДХ: 689)

Ба́тько-коро́ль, ім., ч. р., ...*королівна із своїм батьком-королем жила.* (УНК1: 300)

Ба́тько-ма́ти, ім., *Батько-мати* випроваджує... (УНПБ: 194); *А за дівчиною батько-мати плаче...* (БРПС: 166); пор. у нар. приказці: *Хто батька-матір зневажає, той добра не знає; Усе купиш – матері-батька не купиш* [Жайв: 29]; пор. в Б. Лепкого: *Батька-мату* лишив.[Лепкий1: 103]; пор.: **Батько-матір, Батько-ненька**

Ба́тько-ма́тір (в мого батька-у матері), ім., ...*Чому в мого батька-у матері ніколи в гостях не буваєш* [брате. – О. С.]? (ІПАД: 127); *Ой, чи журиється-побивається / Батько-матір по мені* [соколі. – О. С.]? (УКП: 73); пор.: **Батько-мати, Батько-ненька**; пор. в А. Тесленка: *Ти знаєш, що значить не спускатись матері-батька?* [Тесл1: 20]

Ба́тько-не́нька, ім., *За гріх батька-неньки* <назва твору> (СМ: 18); пор.: **Батько-мати, Батько-матір**; пор. у Р. Андріяшика: *Дитятко народилося, ми бачимо, від яких батька-неньки, але тепер воно в сповитку.* [Андріяш]

Ба́тько-отамáн, ім., ч. р., – Дозволь, батьку-отамане, нам на баиті стати... (УП: 111); пор. у Т. Шевченка: *Переважаю в звертанні* (10) А поки що оставай[ся] здоровий, мій **батьку** отамане, мій друже єдиний VI 172.22. Ходім, **батьки**-отамани, У Фастов в неділю II 125.9 [СМШ1: 18, 40]

Безро́дний-бездо́льний, прикм., субст., *Та Хведор Безродний-бездольний промовить словами...* (ІПАД: 283)

Бенде́р-місто, ім., с. р., вл. н., – *Гой рушай, військо, з-під Бендер-міста!* (НПЮФ: 42)

Бе́ркут-ряті́вник, ім., ч. р., <назва твору> (ЛК: 7)

Беса́ги-торба́, ім., ж. р., <Бисаги, бесаги, ів, мн., діал. Подвійна торба; сакви. [СУМ1:167]> *Кушид набрав у свою корчагу-баклагу води з Дунаю, бесаги-торби набив травною...* (ЛПЗ: 213)

Бик-ве́летень, ім., ч. р., *Це були два бики-велетні.* (ЛК: 160), (ЛПЗ: 248)

Бик-вожа́к, ім., ч. р., ...бики-вожаки обох черед сердито кинулись у бій. (ЛК: 160)

Бик-перемо́жець, ім., ч. р., *Від того часу Сас свого бика-переможця утримував у великій пошані.* (ЛК: 161)

Бик-по́ловець, ім., ч. р., ...*Семеро овець / І бик-половець...* (ДФ: 196)

Бик-третя́к, ім., ч. р., <Третяк, а, ч. 1. розм. Трирічна домашня тварина [СУМ10:249]> – *Якби я родився тоді, як Январ, так я б бикові-третякові зірвав би роги, а дівці-красуні приморозив би коромисло до плечей.* (УМДЛ: 22)

Бик-тур, ім., ч. р., *Тоді на якийсь час бик-тур став знову чоловіком-велетнем...* (МЛДУ: 166)

Бі́ти-вибива́ти, дієсл., ...*Йу город Варшаву, де б'ють барабани, / Де б'ють-вибивають...* (РСР: 243); ...*та б'ють-вибивають [барабани. – О. С.]...* (УНП1: 183)

Бі́ти-молоти́ти, дієсл., ...*Буде бити-молотити [муж. – О. С.]...* (ТП: 553)

Бі́ти-мордува́ти, дієсл., *Як зачали Якимонька бити-мордувати [ляшки-гайдামашки. – О. С.]...* (НПФ:293)

Бі́ти-науча́ти, дієсл., – *Бий, сину, бий, бий-научай, / На свій звичай переворачай!* (БРПС: 286)

Бити-побивати, дієсл., ...*Да й став руку бити-побивати [орел. – О. С.].* (ФЗВ: 315); пор.: **Битися-побиватися**

Бі́ти-розбива́ти, дієсл., *Пан на нас військо иле-надсилає, / Бідних, голу́ту б'є-розбиває!* (КЩ: 620)

Бі́тися-воюва́тися, дієсл., *Гей, французька голова! / Щоб не була дурна, / Дурна-нерозумна / Французька голова, / Щоб почала биться, / Биться-воюватися...* (УНПТ: 278), (ІП: 663)

Биче́чок-злоторі́жечок, ім., ч. р., ...*самі бичечки-злоторіжечки.* (КЩ: 67)

Бичок-близнюк (Бычок-близнюк), ім., ч. р., *В селі Буковець знайшлися хлопці-близнюки й бички-близнюки.* (ЛК: 263); *А вна [пріма. – О. С.] їм повіла, вбы найшли два хлопці-єденаки і два бычки-близнюки...* (ПК: 113)

Бичок-третячок(Третячок), ім., ч. р., *Поки запряжу бички-третячки / Та й розсію жито-пшеницю.* (ДЩКЗ: 68); *Про бичка-третячка <назва> (УФХ: 341); Бичок-Третячок, з маковий пиріжок <назва> [Жайв: 36]; пор.: Бик-третяк*

Бів-біленький, прикм., – *Ступай, [Ганнусько], ступай, [Ганнусько], / На бів-біленький камінь...* (В2:186); пор у колядках, де білий камінь виступає символом Світового дерева [Жайв: 272]; пор.: **Біл-камінь**

Біг-річка, ім., ...*Стала ж наша кумпанія / В Біг-річку топиться.* (ІП: 346)

Бігти-підбігати, дієсл., *Два кінних, третій піший-піхотинець, / За кінними біжить-підбігає...* (ІПАД: 145); ...*Два кінних, третій піший-пшениця, / Як би той чужий-чужениця, / Біжить-підбігає...* (ДПОВ: 69)

Біда-горенько, ім., ...*біди-горенька не знала* [удовиця. – О. С.]... (УНДП: 480)

Біда-пригода, ім., ж. р., ...*Велика біда-пригода на нас!* (ІП: 429)

Бідна-вдова, ім., ж. р., *Чого ти, бідна-вдова, / Тут ходиш-блукаєш...* (УНПТ: 244)

Бідний-пребідний, прикм., *Бідний-пребідний селянин зі Стеблівки на прізвище Лесь Бідарюк погнав шкапину на ярмарок до Сігета.* (ЛВ:152)

Бідняк-голодняк, ім., ч. р., «*Відай, якийсь бідняк-голодняк*», – *подумав сусід і дуже розсердився.* (ПіК: 75)

Біж-деревочок ім., ч. р., <*змениш.-пестл. від біждерево, божє дерево, біждерев – полин польовий; не плут. із бождерево – народна назва граціоли, або аврану лікарського, бождеревок – звіробій [детальн. див. Жайв: 47]>, Біж-деревочок дівкам до кісочок...* (КЩ: 472); *Перше зіллячко – біж-деревочок...* (БРПС: 408)

Біла-білота, ім., ж. р., *Егей, біла білявино, а біла-білота...* (ЯЗК: 80)

Білая-біла, прикм., ж. р., *Білая-біла рибочка грала...* (БНП: 57)

Білий-біленький, прикм., ...*Хто дома хазяює, / Стелить постіленьку / Білу-біленьку...* (ЧНП:87), (СПП: 92)

Біліти-ясніти, дієсл., *Одна з тих зірок найдужче біліла-ясніла...* (СМ: 177)

Біл-камінь, ім., ч. р., < *в українських народних казках і поезії – мармур [Жайв: 39]>, Копитами [кінь] біл-камінь лупав, / Біл-камінь лупав, церкву мурував (пісня) [Жайв: 39]*

Біловець-купець, ім., ч. р., *Біловці-купці здивувалися...* (КЩ: 206)

Білявка-прихилівка, ім., ж. р., *Ти, білявко-прихилівко, прихилися д'мині...* (К: 194)

Білявочка-фіалочка, ім., ж. р., *Білявочко-фіалочко, Маріє-леліє, / Зо тобою серце болить...* (КВ: 115: 1158)

Бір-боріннє, ім., ч. р., *Будем їхати* [старосто. – О. С.] бором-боріннєм... (ВП: 217)

Бір-коріння, ім., ч. р., ...*Будемо їхати буковим мостом, / І полем-кремінням, і бором-корінням*. (УНПДХ: 290)

Близи́юк-орéл, ім., ч. р., *А близнюки-орли прилетіли*... (ЗК: 99)

Бѣла-рѣчка, ім., ж. р., ...*Черéзь Бѣлу-рѣчку перехо́дь вели́кій ма́ли* ... (УНПМ: 39)

Бобро́нько-бра́тенько, ім., ч. р., – *Бобронька-братенька, / Купайтесь є бардзенько*... (УНПДХ: 214)

Богати́р-вéлетень, ім., ч. р., *Давно вони* [змії з трьому головами. – О. С.] *жили на світі і, може б, ще жили, так завоювали їх богатирі-велетні*. (УП: 102)

Богати́р-ліцар, ім., ч. р., *Оттой Батій – богатир-лицар*... (ГЕУН: 232)

Богати́р-семилі́ток, ім., ч. р. <особл. категорію богатирів становл. у нар. уяві богатирі-семилітки (казкова тема про київського оборотня Михайлика, казка про мудру дівчину-семилітку); М. Костомаров пише: «Семилітній богатир – це тип народної надії на майбутні покоління, ідеал народної сили, яка не старіє, вічно молодіє й оновлюється» [Жайв: 44]. >, Богатирі-семилітки <назва твору> (ГЕУН: 219)

Бог-вéлетень, ім., ч. р., *І побачив Сокіл-Род її* [Славину. – О. С.] *тугу і звелів їй взяти шлюб з богом-велетнем* Чуром. (МЛДУ: 55)

Бог-красе́нь, ім., ч. р., *Усміхаючись, бог-красе́нь став надлижатися до Полі*. (МЛДУ: 120)

Бог-пребо́г, ім., ч. р., *А боже-пребоже, уж тот мій муж їде*... (НЗП: 481)

Бог-ріка́, ім., *Ой піди ж ти, Галесино, / Понад Бог-рікою*... (ІП: 337); *Над Богом-ріком іскривалася*... (ІП: 346)

Бог-творе́ць, ім., ч. р., ...*все бога-творця прохала* [вдова. – О. С.]... (Д: 153)

Богунéць-орля́, ім., ч. р., *Богунці-орлята, молоді соколи!* (УНПТ: 440)

Боднарі́вна-ма́ти, ім., ж. р., ...*Почала [їа] Боднарі́вна-мати умлівати*. (УНПГ: 183)

Бо́єць-дити́на, ім., ч. р., *Дозволь, тату, поскликати / Славні бійці-діти*... (УНДП: 426)

Божéйко-та́тко, ім., ч. р., *Ой божейку-татку, дай ми жінку гладку*... (ТП: 649)

Бо́жич-Молоде́ Со́нце, ім., ч. р. <Божич – молоде Сонце, що народжується на Різдво; можл., Сварожич, син Сварога; часто згад. у колядках, ототожн. з молодістю [Жайв: 48] >, *Та Коляда ходити тяжкою й мала народити нового Божича-Молоде Сонце*. (МЛДУ: 42)

Бокора́ш-плотого́н, ім., ч. р., *Бо бокораши-плотогони трудяться на славу*... (КВ: 342: 3469)

Бок-ребро́, ім., ...*Давь йому жону, / На имня Еву, / Зъ пидъ бока-ребра його.* (ЛМ: 17)

Бо́літи-побóлювати, дієсл., *Егей, болять-поболують* рученята мої... (ЯЗК: 18)

Больний-нездоровий, прикм., *Ой покинув [парень. – О. С.] дівчину / Та й больну-нездорову...* (РСП: 364)

1. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Андріяш:** Андріяш: Андріяшик Роман. Люди зі страху. – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/author/andriyashek.html>

2. **Кисел1:** Леонід Кисельов. Вона приходила щоранку <http://poetry.uazone.net/kyseliov/kysiel16.html>

3. **Лепкий1:** Лепкий Б. Мазепа (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/lepkiy/1.html>

4. **Тесл1:** Тесленко А. Страчене життя (Електронний ресурс). – Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/lib/teslenko/yzi99.html>

ІІІ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вирган І. О., Пилинська М. М. Російсько-український словник сталих виразів / [за ред. М. Ф. Наконечного]. – Харків: Прапор, 2000. –

РУССВ

2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с. – **Жайв**

3. Бибик С. П. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт; за ред. Л. О. Пустовіт. – К.: Довіра, 1988. – 431 с. – (Словники України). – **СЕУМ**

4. Словник мови Т. Г. Шевченка. Т.1. – К. : Наукова думка, – 484 с. – **СМШ1**

5. Словник мови Т. Г. Шевченка. Т.2. – К. : Наукова думка, 1964. – 566 с. – **СМШ2**

6. Словник української мови : в 11т. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980. – **СУМ**

Додаток Е

Таблиця 1

**Порівняльний аналіз АЛН П. Тичини з новотворами інших авторів
(за роками написання / публікації поезії)**

	Однакові новотвори в поезії П. Тичини та інших авторів	Дата написання / публікації поезії (з АЛН) П. Тичини	Дата написання / публікації поезії (з АЛН) інших авторів	Автор, у поезії якого засвідчено АЛН
Період 1909 – 1924 років	<i>Ніжнотонний</i>	1914	1980	І. Драч
	<i>Незламно-молодий</i>	1917	1928	П. Филипович
	<i>Незглибний</i>	1921	~1931 – 1937	Б.-І. Антонич
	<i>Тонь</i>	1921	Дата написання / публікації поезії відсутня	М. Вінграновський
	<i>Чорногрекий</i>	1923	1972	І. Драч
Період 1926 – 1939 років	<i>Арко-дужний</i>	1936	Дата написання / публікації поезії відсутня	І.Калинець (аркодужний)
	<i>Бездорож</i>	1937	Дата написання / публікації поезії відсутня	А. Малишко
	<i>Прикохати</i>	1924 – 1927	Дата написання / публікації поезії відсутня	Л. Костенко
Період 1940 – 1946 років	<i>Врожайстий</i>	1942	Дата написання / публікації поезії відсутня	А. Малишко
	<i>Легкокрилля</i>	Дата написання / публікації поезії відсутня	Дата написання / публікації поезії відсутня	М. Семенко
	<i>Пожежно</i>	1946	1944, 1946, 1981	В. Барка
	<i>Чорнобрів'я</i>	1943, 1957	1962	О. Підсуха
			1981	І. Драч
Післявоєнний період (1947 – 1967 роки)	<i>Грімкотіти</i>	1959-1960	1981	І. Драч
			Дата написання / публікації поезії відсутня	А. Малишко
	<i>Крильно</i>	Дата написання / публікації поезії відсутня	1960	В. Барка
	<i>Огневіти</i>	Дата написання / публікації поезії відсутня	1933	М. Зеров
			1976	О. Ющенко

	<i>Продовження таблиці 1</i>			
	<i>Розпрозорений</i>	1966	1965	Д. Павличко
	<i>Стоцвітний</i>	Дата написання / публікації поезії відсутня	Дата написання / публікації поезії відсутня	М. Зеров

Додаток Ж
Таблиця 1

Результати лексикографічної експертизи реєстру АЛН П. Тичини

№ з/п	Авторський лексичний новотвір П. Тичини	Фіксація в загальнономовних словниках				
		УЛВН (1973)	СУМ (1970 1980)	ВТС-04 (2004)	ВТС-05 (2005)	УОС-08 (2008)
1.	<i>Безмотивний</i>	-				с. 47
2.	<i>Буревісний</i>	-				с. 70
3.	<i>Бурунити</i>	-				с. 71
4.	<i>Весніти</i>	-	т. 1, с. 341			
5.	<i>Взеленений</i>	-				с.88
6.	<i>Взеленіти</i>	-				с.89
7.	<i>Взолотити</i>	-				с.88
8.	<i>Взолочений</i>	-				с.89
9.	<i>Вітровіння</i>	-	т.1, с.688			
10.	<i>Гадючитися</i>	-				с.160
11.	<i>Грозяно</i>	-			с. 260	
12.	<i>Даленіти</i>	-				с.192
13.	<i>Дитинно</i>	-				с. 207
14.	<i>Дугасто</i>	-		с.331		
15.	<i>Закучерявитися</i>	-		с.400		
16.	<i>Збільшовичений</i>	-		с.442		
17.	<i>Лірний,</i>	-		с.621		
18.	<i>Нагорблений,</i>	-	т.5, с. 53			
19.	<i>Незагасний</i>	-				с.471
20.	<i>Ніжнодзвонний</i>	-	т.5, с. 422			
21.	<i>Обезхмарити</i>	-	т.5, с. 488			
22.	<i>Оєвропеєний</i>	-		с.833		
23.	<i>Опромінити</i>	-				с.520
24.	<i>Павутинитися</i>	-	т.6, с. 9			
25.	<i>Переусвідомлений</i>	-				с. 566
26.	<i>Піднебесність</i>	-				с.581
27.	<i>Підстружка</i>	-				с.585
28.	<i>Прозор</i>	-		с.1153		
29.	<i>Радянець</i>	-	т.8, с. 438			
30.	<i>Рвійно</i>	-		с.1204		
31.	<i>Розкреслитися</i>	-		с.1247		
32.	<i>Розкрилено</i>	-				с.733
33.	<i>Руйнач</i>	-				с.753
34.	<i>Ручити</i>	-		с.1280		
35.	<i>Сонцебризний</i>	-	т.9, с. 459			
36.	<i>Тонно</i>	-			с.1461	
37.	<i>Трояндний</i>	-				с.868
38.	<i>Фіолет</i>	-				с.913
39.	<i>Хильки</i>	-				с.926
40.	<i>Холодини</i>	-			с.1568	
41.	<i>Чудесність</i>	-				с.955
42.	<i>Шумко</i>	-				с.973
43.	<i>Юнка</i>	-				с.978
44.	<i>Яснокорий</i>	-				с.982

Порівняння АЛН Павла Тичини та інших авторів ХХ ст.

№ з/п	АЛН П. Тичини	АЛН інших авторів
1.	арко-дужний	аркодужний (І. Калинець)
2.	Бездорож	бездорож (А. Малишко)
3.	безхліб'яно	безхліб'яний (А. Малишко)
4.	Врожаїстий	врожаїстий (А. Малишко)
5.	Гримкотіти	гримкотіти (А. Малишко)
6.	Перебрис	перегрим (А. Малишко)
7.	Стосилля	стосил (А. Малишко)
8.	Вогнекрило	вогнекрилля (В. Барка)
9.	Дітозгуб	дітозгубник (В. Барка)
10.	Докрилити	окрилитися (В. Барка)
11.	Зореніти	зоренітися (В. Барка)
12.	Крилля	крилля (В. Барка)
13.	Крильно	крильно (В. Барка)
14.	Перезорювати	перезорити (В. Барка)
15.	Пожежно	пожежно (В. Барка)
16.	полум'янок	полум'яник (В. Барка)
17.	Стокрилець	стокрилець (В. Барка)
18.	тінь-фіолет	цвіт-фіолет (В. Барка)
19.	Грімкотіти	гримкотати (І. Драч)
20.	Ніжнотонний	ніжнотонний (І. Драч)
21.	чорнобрів'я	чорнобров'я (І. Драч)
22.	Чорнокрилля	чорнокрилля (І. Драч)
23.	Звіріння	звіринство (Г. Коляда)
24.	Крилля	крилля (М. Семенко)
25.	Легкокрилля	легкокрилля (М. Семенко)
26.	Мільйонносильний	мільйонсилий (М. Семенко)
27.	лебідка-лада	лада-Либедя (Л. Костенко)
28.	Прикохати	прикохати (Л. Костенко)
29.	Незглибний	незглибний (Б.-І. Антонич)
30.	Огневіти	огневіти (М. Зеров)
31.	радість-біль	радість-болі (О. Ющенко)
32.	Розпрозорений	розпрозорений (Д. Павличко)
33.	Розпрозоритися	розпрозоритися (М. Рильський)
34.	сонце-світ	сонце-світ (М. Рильський)
35.	Розпрозоритися	розпрозоритися (М. Андіївська)
36.	Прозорити	прозорити (М. Вінграновський)
37.	Сміховиння	світ-сміховиння (М. Вінграновський)
38.	Тонь	тонь (М. Вінграновський)
39.	Світанно	світанний (М. Драй-Хмара)
40.	Тьмава	тьмава (С. Твердохліб)
41.	чорнобрів'я	чорнобрів'я (О. Підсуха)
42.	Чорнокрилля	чорнокрилля (В. Стус)

Додаток Л

**«Словник авторських лексичних новотворів П. Тичини»
(фрагмент)**

Умовні скорочення і позначки, уживані в словнику

див. – дивись
дієсл. – дієслово
ж. р. – жіночий рід
ім. – іменник
мн. – множина
пор. – порівняй
предик. – предикатив
прикм. – прикметник
присл. – прислівник
с. р. – середній рід
ч. р. – чоловічий рід

< > – вказівка на інформацію довідкового характеру; коментар щодо розкриття значення новотвору
/ – вказівка на кінець віршового рядка
/.../ – пропуск тексту в ілюстрації
[] – коментар укладача; вказівка на наукове джерело
– вказівка на дату створення інновації
~ – вказівка на приблизну дату створення інновації
() – вказівка на джерело ілюстративного матеріалу

А

Аеролітний, прикм., *Біжать річки аеролітні / од одного мого весла...* (ПТ1:156 # 1921); пор. з узуальним *аероліт* [СУМ, т. 1:22]

Аероплάνити, дієсл., *Аероплань, душе моя, аероплань, / не знижуйся, не падай.* (ПТ1:162 # 1921); пор. з узуальним *аероплан* [СУМ, т. 1:22]

Акóрдитися, дієсл., *І стежив я, і я веснів: / Акордились планети.* (ПТ1:37 # 1918); пор. з узуальними *акорд, акордовий, акордний* [СУМ, т. 1:27 – 28]

Анічичіркнути, дієсл., *Я стою – анічичиркну! – зціпив зуби і дивлюсь...* (ПТ6:254); пор. з узуальним *анічичирк* [СУМ, т. 1:47]

Антіхри, ім., ч. р. <від *антихрист*>, *...це ж антихри – / це ж антихриста печать.* (ПТ1:255 # 1933)

Арко-дúжний, прикм., *...я володію арко-дужним / перевисанням до народів.* (ПТ2:7 # 1936); пор. у І. Калинця: *Оплетений виноградною лозою / аркодужний стояк / П'ятницького іконостасу...* (ІКалин3:110) [КСАН-04:100]

Архіновáтор-поёт, ім., ч. р., <назва твору>, (ПТ3:247 # початок 60-х)

Ау́литися, дієсл., *...дахнад дахом аулиться, котяться вулиці...* (ПТ1:218 # 1923); пор. з узуальними *аул, аульний* [СУМ, т. 1:72]

Б

Бабарі́ха-сва́ха, ім., ж. р., *Куховарка ж, ткаля-пряха, / А ще й Бабариха-сваха / Хотуть смерті їй...* (ПТ5:27); пор. в О. Пушкіна: *А ткачиха с поварихой, / С сватъей бабой Бабарихой / Извести ее хотят...* (Пушкін О. Казка про царя Салтана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/LITRA/PUSHKIN/saltan.txt>)

Бага́т-него́л, ім., ч. р., *Верблюда вів багат-негол...* (ПТ5:22)

Багряново́дний, прикм., *Сталось! В наші́й стороно́нці! / Дні багряноводні...* (ПТ5:499)

Ба́нщитися, дієсл., *Коли ж в баюрі хочеш ба́нщитися – / тож падай...* (ПТ3:112 # 1960); пор. з узуальними **ба́нщик**, **ба́нщиця** [СУМ, т. 1:102]

Безво́дяно, присл.?, предик.?, <наголошення П. Тичини>, *...безхліб'яно, безводяно, / собакою здихай.* (ПТ1:559 # 1927 – 1934, ПТ2:13 # 1931, ПТ4:175, 181 # 1930 – 1934); пор. з узуальним **безводний** [СУМ, т. 1:122]

Бездоро́ж, ім., ж. р., *Якби він зміг, він очі б ви́в: / ти став форпостом проти змі́в, / гадюк загнав на бездорож.* (ПТ2:23 # 1937); пор. у А. Малишка: *Ні криком сурми в бездорож, / Де в полі ворон шастає. / А щастя ж як? А щастя що ж? / А може, в цьому й щастя є?* (АМ6:85) [КСАН-04:107]; з узуальними **бездорі́жжя**, **бездорі́жній**, **бездоро́жній** [СУМ, т. 1:127]

Беззако́нець, ім., ч. р., *Провалились беззаконці / В чортові безодні.* (ПТ5:499); пор. з узуальним **беззаконник** [СУМ, т. 1:128]

Беззако́нка, ім., ж. р., *Взяв дівчину беззаконку / На двадцятій весні.* (ПТ1:309 # 1916); пор. з узуальним **беззаконниця** [УОС-08:46]

Безкнязі́в'я, ім., с. р., *От би влити вашим венам / сили й повнокрі́в'я, / волі й безкнязі́в'я!* (ПТ3:86 # 1959)

Безко́сто, присл., *Вночі і вдень про бі́дних безкосто́ щось городить.* (ПТ6:260); пор. з узуальним **безкостий** [СУМ, т. 1:132]

Безмоті́вний, прикм., *Не малює – що безстрасне. / Відкида – що безмотивне.* (ПТ3:301 # 1967); зафіксовано у [ГКол-71:97], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [УОС-08:47]

Безхлі́б'яно, присл., див.: **Безводяно**; пор. з узуальним **безхлі́б'я** [СУМ, т. 1:152]; у А. Малишка: *Щоб хлопців /.../ Не тронуло горе й безхлі́б'яне лихо.* (АМ2:118) [САМ-08]

Безхлі́бно, присл., *...ой безхлі́бно... / Повечерять все ж потрібно.* (ПТ5:29); пор.: **Безхлі́б'яно**; з узуальним **безхлі́бний** [СУМ, т. 1:152]

Бенке́т-обі́д, ім., ч. р., *Я б закликала весь світ / На гучний бенкет-обі́д.* (ПТ5:26, 53)

Бе́рег-панчо́ха, ім., ж. р., *Сам синій весь, у білих берегах-панчохах.* (ПТ1:209 # 1920)

Березовий-бузо́вий, прикм., *То не березовий-бузовий / солодкий сік, / по всій землі, по всій землі / пройшов головосік.* (ПТ4:19 # 1920 – 1922)

Бистро́зір, ім., ч. р., *В руці у Вас сама рішучість / і точний бистро́зір в очах!* (ПТ3:234 # 1963)

Бистрокрілля, ім., с. р., *Який у нас розмах! Яке бистрокрілля...* (ПТ2:376 # 1950); пор. з узуальним **бистрокрилий** [УОС-08:53], **бистрокрильність** [ВТС-04:78]

Бістро-лєгко, присл., *...вклонився тричі ранку, саду / і бістро-лєгко / пішов на схід.* (ПТ4:18 # 1920 – 1922)

Бістроплін, ім., ч. р., *Ти повен бістроплину...* (ПТ2:335 # 1946); пор. з узуальними **бістроплинність**, **бістроплинний** [СУМ, т. 1:167]

Бістро-рѳзум, ім., ч. р., *Ой дай божє! / Богатирства, бістро-рѳзumu...* (ПТ5:66)

Бігти-пливті, дієсл., *Все біжить-пливе!* (ПТ5:505)

Бідняк-безхлібник, ім., ч. р., *Гей бідняки-безхлібники...* (ПТ1:229 # 1930)

Бій-ураган, ім., ч. р., *То думав я в час бою-урагану: / А як там ті, що я їх посадив, – / Дерева на пошану Абовяну?* (ПТ6:146)

Білокрільце, ім., с. р., *Ой ви крильця, білокрільця...* (ПТ5:74)

Блакитнолісся, ім., с. р., *Ген здаєку, де небеса / в блакитноліссі...* (ПТ6:321)

Блакїтно-попелястий, прикм., *...звільна тріпотів у грудях – / своїх, блакитно-попелястих...* (ПТ6:323)

Блакитносяйний, прикм., *І ранок, блимнувши блакитносяйним газом, / Враз одгорить...* (ПТ5:277)

Блиск-грїм, ім., ч. р., *Поцілиш блиском-громом в сутнє...* (ПТ2:7 # 1936)

Бліскно, присл., *Це ти в стражданнях там не спиш, / це ти і мучишся, й гориш, / пожежно – бліскно – горобино / вся боротьбою гомониш.* (ПТ2:221 # 1942); пор. з узуальним **блискати** [БГ, т. 1:74]

Блискосяйний, прикм., *Сковорода з обуренням відвертався як від блискосяйної цариці...* (ГКол-71:98)

Блискотїнь, ім., ж. р., *Лопотить над ним знамено – / аж до сонця блискотїнь!* (ПТ1:430 # 1918 – 1919); пор. з узуальним **блискотїння** [УОС-08:89]

Блискучозбрїйний, прикм., *Блискучозбрїйні воїни Тамари / ідуть у гори ген / до льодових висот.* (ПТ5:282)

Блюдолизень, ім., ч. р., *Та, отже, – будемо залізні: / і ти, і він, і той, і я. / На вигляд ми не 'днакові, різні, / але ж одна ми єсть сім'я. / Проїшли далеко ми. Вже грізні / нам чути щерблення мечів. / То Долгорукі блюдолизи / із Дону хочуть втікачів / назад вернути. Тільки ж – пізні / та їхні заміри: бо там / повстав Булавін! То ж гнилизні / кінець! Поможем втікачам.* (ПТ2:417 # 1937); пор. з узуальним **блюдолиз** [СУМ, т. 1:204]

Блюмця-бабця, ім., ж. р., *Блюмця-бабця / Човгає в капцях...* (ПТ6:371)

Болячка-керванїця, ім., ж. р., *Хай на тебе всі нещастя / І болячки-керваниці...* (ПТ7:29)

Бомбоклїюнути, дієсл., *Бомбоклїюнуть вам не вдасться...* (ПТ3:7 # 1955)

Борв, ім., ч. р., <наголошення П. Тичини>, *Там бурі бур! Прорвалися. І йдуть... / Ви чуєте? Там бори! Там-бо борви! / Прорвалися. І йдуть... І грають бризк...* (ПТ4:55, 199 # 1929); пор. з поет. **борвій** «великий вітер, буря, ураган» [СУМ, т. :217]

Борщик-нещадім, ім., ч. р., *І ви в свій вірш – як в борщик-нещадим / вкидали з зеленню ще й трохи моху...* (ПТ3:266 # 1965)

Брат-охоронець, ім., ч. р., *Над ним і сокіл, юнаків птиця, / Як брат-охоронець, близький, жаданий.* (ПТ7:20)

Бризкошум, ім., ч. р., *...у шумі, в бризках, у бризко-шумі, / мов стукотом підкований.* (ПТ4:14 # 1920 – 1922)

Бризь, ім., ж. р., *Іряснозорна бризь / одглибинилась скрізь / без руху...* (ПТ1:399 # 1926); *І тепла бризь / в очах його...* (ПТ2:41 # 1937); пор. з узуальними **бризка**, **бриз** [СУМ, т. 1:235]

Брови-острішкі, ім., мн., *...і кожен раз / дивились на дідка, який (з бровами-/острішками) сидів і все гортав / журнал якийсь.* (ПТ2:41 # 1937)

Бровити, дієсл., *Бровить / свої тут брови вчений...* (ПТ2:142 # 1941); *...бровами бровить...* (ПТ5:26)

Бровитися, дієсл., *...гнівом грізно бровиться...* (ПТ2:26 # 1937); пор.: **Бровити**

Бронезалізно, присл., *Ти вдіта вся бронезалізно...* (ПТ7:107)

Бруд-нечистота, ім., ч. р., <наголошення П. Тичини>, *Ой бруд-нечистота, ой людський бич!* (ПТ6:383)

Брудно-талий, прикм., *...маєш душу брудно-талу, / кланяєшся капіталу.* (ПТ3:251 # ~1964)

Брунчити, дієсл., *Брунчать бруньки над водою, водою, / йде весна зеленою ходою!* (ПТ1:366 # 1923)

Брунькоцвіт, ім., ч. р., *Садками ходить брунькоцвіт, / а в небі – злотозор.* (ПТ1:191 # 1921)

Бруньчастий, прикм., *Люблю в тобі розкриленість бруньчасту...* (ПТ3:302 # 1967); пор. з узуальними **бруньковий** [СУМ, т. 1:241], **брунчати** [БГ, т. 1:102]

Брязкіт-дзвін, ім., ч. р., *Ми знаєм, для чого це там за кордоном / хтось бурі придумує з брязкотом-дзвоном.* (ПТ3:66 # 1957)

Будінок-кістяк, ім., ч. р., *То дарма, що хлам! / Ми ж прийшли його копати, / заступи взяли й лопати, / щоб будинкам-кістякам / лад давати нам.* (ПТ2:329 # 1945)

Буйнодій, прикм., *Все відважні, буйнодій, / Кожен лицар-яснозор.* (ПТ5:38)

Буйнувати, дієсл., *Страшно й думатоньки, / Буйнуватоньки: / Колосочки тонкі / Ймуть ридатоньки.* (ПТ1:316 # 1916 – 1917); пор. з узуальними **буйний** [БГ, т. 1:108], **буйніти** [УОС-08:69]

Бундічно-вісоко, присл., *За пустирями – бастіон / бундючно-високо у небо цілив.* (ПТ4:538)

Бунта́й, ім., ч. р., *Похвалить не похвалю: / ах, повстаннями, бунтаю, / чи вщасливиш бідний люд?* (ПТ1:180 # 1923); пор. з узуальними **бунтар**, **бунті́вник** [СУМ, т. 1:256]

Бунт-крамо́ла, ім., ч. р., *Ой глядіть! / Бунт-крамолу заведіть.* (ПТ5:69)

Бу́нто-човг, ім., ч. р., *Це ж не бюргерство в Нюрнберзі /цхівство в Нюрнберзі /не Ліонський бунто-човг...* (ПТ1:232 # 1930)

Бур'ян-будя́к, ім., ч. р., *Понад ровами бур'ян-будяк.* (ПТ4:23 # 1920 – 1922)

Буре́вісний, прикм., *Ми хочем бути, як вони – ясний / один, але ж тривожний – другий, пружний / і завше буревісний!..*; зафіксовано у [ГКол-71:99], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [УОС-08:70]

Бурові́на, ім., ж. р., *За ним / Бурильщик / Буровин...* (ПТ5:273)

Буру́нити, дієсл., *Внизу сирени рев і море бурунить.* (ПТ1:187 # 1920); зафіксовано у [ГКол-71:100], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [УОС-08:71]

Бу́ря-ві́хор, ім., ж. р., *Човен мій <бурі вихор хилитає, / нагору підійма[є]> <бурею-вихором хилитається> / від бурі хитається.* (ПТ4:523)

Бу́ря-ху́га, ім., ж. р., *Виїжджають молодці / У чотири всі кінці / Бурі-хуги зупинять, / Ясне сонце визволять.* (ПТ5:136)

Бу́ча-шу́мка, ім., ж. р., *Підкрадъся ти вночі, як татъ, / і учини там бучу-шумку...* (ПТ2:145 # 1939)

Тематичний словник

Тематична група «Назви осіб»

Умовні скорочення і позначки, уживані в словнику

вл. н. – власна назва
 див. – дивись
 ж. р. – жіночий рід
 збірн. – збірне (слово)
 ім. – іменник
 кор. ф. – коротка форма
 пор. – порівняй
 прикм. - прикметник
 с. р. – середній рід
 субст. – субстантивоване (слово)
 ч. р. – чоловічий рід
 * * *

< > – вказівка на інформацію довідкового характеру; коментар щодо розкриття значення новотвору

/ – вказівка на кінець віршового рядка

/.../ – пропуск тексту в ілюстрації

[] – коментар укладача; вказівка на наукове джерело

– вказівка на дату створення інновації

~ – вказівка на приблизну дату створення інновації

() – вказівка на джерело ілюстративного матеріалу

А

Анти́хр, ім., ч. р. <від *антихрист*>, ...це ж *антихри* – / це ж *антихриста печать*. (ПТ1:255 # 1933)

Архіно́ва́тор-поёт, ім., ч. р., <назва твору>, (ПТ3:247 # ~ початок 60-х)

Б

Бабарі́ха-сва́ха, ім., ж. р., *Куховарка ж, ткаля-пряха, / А ще й Бабариха-сваха / Хотуть смерті їй...* (ПТ5:27); пор. в О. Пушкіна: *А ткачиха с поварихой, / С сватьей бабой Бабарихой / Извести ее хотят...* (Пушкін О. Казка про царя Салтана [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.ru/LITRA/PUSHKIN/saltan.txt>)

Бага́т-него́л, ім., ч. р., *Верблюда вів багат-негол...* (ПТ5:22)

Беззако́нець, ім., ч. р., *Провалились беззаконці / В чортів безодні*. (ПТ5:499); пор. з узуальним *беззаконник* [СУМ, т. 1:128]

Беззако́нка, ім., ж. р., *Взяв дівчину беззаконку / На двадцятій весні*. (ПТ1:309 # 1916); пор. з узуальним *беззаконниця* [УОС-08:46]

Бідня́к-безхлі́бник, ім., ч. р., *Гей бідняки-безхлібники...* (ПТ1:229 # 1930)

Блюдолі́зень, ім., ч. р., *Та, отже, – будемо залізні: / і ти, і він, і той, і я. / На вигляд ми не 'днакові, різні, / але ж одна ми єсть сім'я. / Проїшли*

далеко ми. Вже грізні / нам чути щерблення мечів. / То Долгорукі блюдолизні / із Дону хочуть втікачів / назад вернути. Тільки ж – пізні / та їхні заміри: бо там / повстав Булавін! То ж гнилизні / кінець! Поможем втікачам. (ПТ2:417 # 1937); пор. з узуальним блюдолиз [СУМ, т. 1:204]

Блюмця-ба́бця, ім., ж. р., Блюмця-бабця / Човгає в капцях... (ПТ6:371)

Брат-охорóнець, ім., ч. р., Над ним і сокіл, юнаків птиця, / Як брат-охоронець, близький, жаданий. (ПТ7:20)

Бунта́й, ім., ч. р., Похвалить не похвало: / ах, повстаннями, бунтаю, / чи вищасливиш бідний люд? (ПТ1:180 # 1923); пор. з узуальними бунтар, бунтівник [СУМ, т. 1:256]

В

Воєво́да-вовк, ім., ч. р., ...Прибігав тут воєвода-вовк / В нього зуби готро-нагостренії, / В нього очі, очі завидливії... (ПТ5:62)

Враг-бузуві́р, ім., ч. р., На заклик народу спішу я / Супроти врага-бузувіра! (ПТ7:7)

Всева́дниця, ім., ж. р., Життя моє – молитва / Всевадниці Красі... (ПТ1:303 # 1915); пор. з узуальним всевадник [ВТС-04:207]

Г

“Гéній”-нездáра, ім., ч. р., ...стогне світ од “геніїв”-нездар. (ПТ1:119 # 1919)

Герма́н-фаши́ст, ім., ч. р., Хай в нас великі жертви, / хай зупинять зріст: – / не може нас пожерти / герман-фашист! (ПТ2:519 # 1949)

Горла́нь-глава́р, ім., ч. р., Учителем поетам молодим / є сміливий, правдивий, найживіший, / горлань-главар, наш Маяковський! (ПТ3:27 # 1955); пор. у В. Маяковського: Слушайте, / товарищи потомки, / агитатора, / горлана-главаря. (1929 – 1930)

Д

Дівча́точко-небо́га, ім., с. р., Ой дівчаточко-небого, / ти – широкі оченята! (ПТ3:125 # 1961)

Дівчина-альт, ім., ж. р., ...так же чудесно та так задушевно / пісню виводила дівчина-альт. (ПТ3:98 # 1959–1960)

Дівчи́на-краснові́дка, ім., ж. р., ...Визволив ти не лебідку, / А дівчину-красновидку... (ПТ5:30)

Дід-понома́р, ім., ч. р., ...дід-пономар табуретку підносить. (ПТ3:355 # 1967)

Дітозгу́б, ім., ч. р., І вороги – бездушні дітозгуби – / на тебе кинулись. (ПТ2:234 # 1942); пор. у В. Барки: Від дітозгубника ж посли: / “– хай, царю, вернеться! звели”. (ВБар1:146 # 1948) [БАРКА-07:70]; з узуальним дітогубець [СУМ, т. 2:310]

Добро́дій-пан, ім., ч. р., ...Ось – це й усе про добродія-пана. (ПТ3:102 # 1950–1960)

Дрипапан, ім., ч. р., ...чи тнуть пана дрипапана... (ПТ1:232 # 1930)

Друга́рочка, ім., ж. р., Слухай же, другарочко, / слухай / про мир! (ПТ3:413 # 1950–1967)

Друг-воїн, ім., ч. р., *Друзі мене поховали, / друзі-воїни у полі...* (ПТ2:477 # 1944)

Друг-милодán, ім., ч. р., *Утрюх муркочем пісеньку / про друга-милодана.* (ПТ3:306 # 1967)

Ж

Жéвжик-пустýн, ім., ч. р., *І спускає трава / Над ним пасма-брижі, / А він, жевжик-пустун, / Весь од сміху дрижить.* (ПТ5:436)

З

Заокеáнець, ім., ч. р., *Чи буде мир з заокеанцями?* (ПТ3:16 # 1957); пор. з узуальним **заокеанський** [СУМЯ-20:261]

Звір-вóрог, ім., ч. р., *Поверг ти звіра-ворога на землю.* (ПТ2:281 # 1943)

Звір-людожéр, ім., ч. р., *Грізно голос ти підносиш / проти звіра-людожера, / кулями-словами косиш, / в яд свої вмочаєш пера.* (ПТ2:293 # 1943)

Звір-людожéрець, ім., ч. р., *Я піду, я побіжу – / все про звіра-людожерця / партизанам розкажу!* (ПТ2:290 # 1943)

Звір-людої́д, ім., ч. р., *...твої брати / і сестри в кігтях звіра-людоїда / ще тяжко мучаться.* (ПТ2:265 # 1942)

Зі́ронька-дівонька, ім., ж. р., *Славу співають нам зіроньки-дівоньки...* (ПТ7:397)

Злида́р-безба́тченко, ім., ч. р., *О злидарі-безбатченки!* (ПТ7:370)

Злиде́нко, ім., ч. р., *...печать накладають на Шевченка, / злиденком його називать.* (ПТ3:140 # 1961); пор. з узуальним **злидень** [СУМ, т. 3:591]

Зорехо́дець, ім., ч. р., *Вам нічого ж свого, дорогі зореходиці, / задля щастя людини нічого не жаль.* (ПТ3:182 # 1962)

Зра́дник-роба́к, ім., ч. р., *Й не від бурі пав міцний дуб униз, / А зрадник-робак підточив його.* (ПТ5:112)

К

Калі́ка-жі́нка, ім., ж. р., *...до нас виходить з поглядом надій / каліка-жінка.* (ПТ3:178 # 1962)

Княгі́ня-ді́во, ім., ж. р., *А настріч – княгиня-диво...* (ПТ5:48)

Коре́єць-патріо́т, ім., ч. р., *А корейці-патріоти, / найбільніші із бідноти, / йшли у гори від звіроти.* (ПТ2:547 # 1953)

Космона́вт-моло́дець, ім., ч. р., *Ой ви, славні гінці, космонавти-молодці!* [наголошення П. Тичини. – О. С.] (ПТ3:182 # 1962)

Кре́ктýн-ді́дуга́н, ім., ч. р., *Діти, які ще не знають штанців, кректуни-дідугани, – / Кожен твою прехорошую пісню і любить, і хвалить...* (ПТ6:166)

Л

Ле́вич, ім., ч. р., *Будьмо в силі левича* [наголошення П. Тичини. – О. С.] / *Марка Королевича...* (ПТ2:481 # 1945)

Ле́гінь-со́кіл, ім., ч. р., *Тут оглянувся навколо / легінь-сокіл верховинець...* (ПТ2:105 # 1940)

Лицар-яснозбр, ім., ч. р., *Все відважні, буйнодії, / Кожен лицар-яснозор...* (ПТ5:38)

Лорд-братовбівця, ім., ч. р., *...Ніби / наші вороги / Всі на нас уїлись. / Ніби / знов їх підмовляють / лорди-братовбивці...* (ПТ5:270)

Лорд-солдафón, ім., ч. р., *Ну ясно, лорду-солдафону / ти ненависна...* (ПТ2:340 # 1947)

Людíна-звір, ім., ж. р., *Хіба одну тебе [душу. – О. С.] обурює – людина-звір, / жорстокість і брехня.* (ПТ1:162 # 1921)

М

Мáмочка-нénечка, ім., ж. р., *Будеш в золоті сіять /.../ Мамочкам-нечкам / Недоноски дарувать.* (ПТ5:61)

Митéць-чародій, ім., ч. р., *Ось який був з Музики / Митець-чародій!* (ПТ5:468)

Міні́стр-пес, ім., ч. р., *Стане отару гнать на удачу / Добрим дубцем та міністрами-псами...* (ПТ7:33)

Молодéць-богаті́р, ім., ч. р., *...Бачиш, рицаря ясного, / Молодця-богати́ря...* (ПТ5:105)

Молóдець-чаба́н, ім., ч. р., *І поховали в ній молодця-чабана [наголошення П. Тичини. – О. С.].* (ПТ6:37)

Мóлодець-юна́к, ім., ч. р., *Хто ж, як не Мадярин, знищив / Сорок молодців-юнаків [наголошення П. Тичини. – О. С.].* (ПТ7:292)

Муж-борéць, ім., ч. р., *А Рим теж мужами-борцями [наголошення П. Тичини. – О. С.] / Був славен...* (ПТ5:13)

Н

Нарóд-áтом, ім., ч. р., *Своєї країни, свого народу-атома / ви тільки електрони.* (ПТ1:386 # 1923)

Нарóд-богаті́р, ім., ч. р., *Ой великий народ і глибокий, / український народ-богати́р!* (ПТ2:302 # 1944)

Нарóд-рі́д, ім., ч. р., *Вітер / з бемолями / грається тополями, / а внизу народу-роду!* (ПТ2:21 # 1935)

Нарóд-титáн, ім., ч. р., *...дивуватися повік не перестану! / Жовтню дякувать, народові-титану. (ПТ2:429 # 1938); ...гнівна сила родила його, народу-титана сила.* (ПТ7:354)

Недолу́га-патріо́т, ім., ч. р., *Лежать собі по Українах недолуги-патріоти...* (ПТ4:118 # 1933)

Не́друг-людíна, ім., ч. р., *Може, кого із вас недруг-люди́на, гуляючи встрілив?* (ПТ6:168)

Не́нька-удова́, ім., ж. р., *якби на Україні / та посадить отакого собі дурника, щоб держав / гетьманську булаву, / неньку-удову / гітлерівським словом просвіщав.* (ПТ2:414 # ~ середина 30-х років)

Непманіу́к, ім., ч. р.?, **Непманю́че?**, прикм., субст.?, <у словнику Г. Колесника подано поч. ф. непманючий [ГКол-71:132]>, *І от він вмер. І кажуть різно: / то се, то те, / непманюче.* (ПТ1:234 # 1924, 1930); пор. з узуальним **непманський** [ВТС-04:611]

Непрелобжик, ім., ч. р., *Звучить один для всіх нас вічний непреложник...* (ПТ2:242 # 1942)

Неслухняник, ім., ч. р., *Кому це не сидиться? / – Може, тобі, неслухнянику? (ПТ3:386 # 1950–1967); пор. з узуальними неслухнянець, неслухняний [СУМ, т. 5:384]*

О

Оновітель, ім., ч. р., *П'ю немов із бутеля / думку вихователя / думку Арістотеля / думку оновителя (ПТ1:523 # ~1924); пор. з узуальним оновити [СУМ, т. 5:698]*

Отєць-дерій, ім., ч. р., *Люди кажуть: отці-дерії та отці-дурили...* (ПТ1:509 # 1921–1923)

Отєць-дуріло, ім., ч. р., див.: **Отєць-дерій**

П

Пан-вкраїтан¹, ім., ч. р., *Що далекая літана / вбила пана-вкраїтана...* (ПТ1:173 # 1923)

Пан-гєрманство, ім., с. р., *Пиц-ить тепер вже наше пан-германство...* (ПТ2:272 # 1942)

Панство-тіліпанство, ім., збірн., *Фашистське панство-тіліпанство...* (ПТ2:433 # 2-а пол. 30-х років)

Пан-хижак², ім., ч. р., *Хай свій пан-хижак на всенародне зазіхає...* (ПТ1:204 # 1920)

Первак-син, ім., ч. р., *Не плач мати, не журися / Що став гайдуком я, повстанцем, /.../ журись за перваком-сином! (ПТ7:7)*

Підгінчий, прикм., субст., *Над народом же стали з бичами підгінчі...* (ПТ2:396 # 1952); *Твою хотіли душу полонити / і князь, і гетьман, а ще й пан підгінчий...* (ПТ2:233 # 1942); пор. з узуальним **підгінний** [СУМ, т. 6:414]

Підпророк, ім., ч. р., *О ви, дурні пророки й підпророки, /.../ ви заглушити хотіли б наші кроки? (ПТ2:317 # 1947)*

Повстаєнець-син, ім., ч. р., *Та коли впізнав Дойчина, / і дочку, й повстанця-сина, / Бороду свою погладив... (ПТ7:30)*

Подоробжик-вкраїнець, ім., ч. р., *Бори сосновії гудуть, – / Про подорожника-вкраїнця / Розмови довгії ведуть. (ПТ5:464)*

Поет-голо́та, ім., ч. р., *Я буду й єсть, як був повік, / поет-голо́та, робітник. (ПТ1:337 # 1917–1919)*

¹ П. Тичина у березні 1962 року на зауваження цензури пише: „Що далекая літана / Вбила пана-вкраїтана... А я весь час стою за те, щоб слово „вкраїтана” залишити тут по-старому. Бо й справді ж були пани (ні, не були, а народилися пани іщепаніші, ніж були), які звали себе панами на манір закордонних. Оце і треба розуміти під моїм словом – відпечаткою, а не тільки порожнім словотвором”. [Гальченко С. А. Текстологія поетичних творів П. Г. Тичини / Сергій Гальченко. – К. : Наукова думка, С. 97].

² До 1957 року друкувалося „Хай брат-хижак на всенародне зазіхає...” [Гальченко С. А. Текстологія поетичних творів П. Г. Тичини / Сергій Гальченко. – К. : Наукова думка, С. 97].

Поёт-юна́к, ім., ч. р., *Ах, коли б не смерть, що в розцвіті скосила, – / крацим став би ти поетом-юнаком!* (ПТ2:559 # 1954)

Пролета́р-вулка́н, ім., ч. р., *Пролетар-вулкан спинить свій гнів не може...* (ПТ1:162 # 1921)

Псевдопісе́нник, ім., ч. р., *В піснях безжурно /.../ нам нарочиті дисонанси / псевдопісенники плетуть.* (ПТ3:277 # 1965)

Р

Рабі́ня-мадя́рка, ім., ж. р., *А то був та й не Мадярин, / Що привів рабинь-мадярок...* (ПТ6:294)

Радянець, ім., ч. р., *...так радо зустріли / італійки радянців! Ах, скільки тепла / вони в дружбі розкрили!* (ПТ2:398 # 1952); зафіксовано у [ГКол-71:145], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [СУМ, т. 8:438]

Руйна́ч, ім., ч. р., *Ми особливо наголошуємо сьогодні на почутті гніву, бо гнів Шевченка особливо цінний для нас зараз у боротьбі з /.../ руйначами культури; зафіксовано у [ГКол-71:148], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [УОС-08:753]*

С

Сватя́о́ха, ім., ж. р., *Иди і не вертайся, / сватяо́хо неподобна!* (ПТ4:97 # 1932–1933)

Сиротю́че́нко, ім., ч. р., *Приголуб сиротюченка...* (ПТ3:269 # 1965); пор. з узуальним **сиротю́к** [СУМ, т. 9:203]

Слуга́-жовтоблакі́тник, ім., ч. р., *Що один з них офіцер фашистський, / а другий – слуга-жовтоблакитник.* (ПТ2:20 # 1941)

Соба́ка-міні́стр, ім., ч. р., *Хай без портфелів собаки-міністри, / Ну, а на них же і владу тримає...* (ПТ7:33)

Сонцеприхі́льник, ім., ч. р., *Я – сонцеприхильник...* (ПТ1:323 # 1917)

Соціа́л-цергі́бель, ім., ч. р., *Тремтіть соціал-цергібелі...* (ПТ1:227 # 1930)

Старчі́ха-жі́нка, ім., ж. р., *Стоїть, рида старчиха-жінка...* (ПТ2:387 # 1951)

Сто́руч, ім., ч. р., *Ні, тримайсь! / Почувай себе мов сторуч [наголошення П. Тичини. – О. С.]; / осе сержант Авдеев поруч...* (ПТ2:225 # 1942); пор. з узуальним **стору́кий** [БГ, т. 4:211]

Т

Творе́ць-пролета́р, ім., ч. р., *Нехай же гурт і наш вітає / пісні творця-пролетаря.* (ПТ1:333 # 1917–1919)

Тевто́н-гад, ім., ч. р., *Так брати слов'янські й друзі / разом ополчимося на гада, / на тевто́на-гада.* (ПТ2:483 # 1945)

Тка́ля-пря́ха, ім., ж. р., див.: **Бабариха-сваха**

У

Улю́бленець-друг, ім., ч. р., *Й клекотом радо вона привітала улюбленця-друга.* (ПТ6:165)

Ф

Фе́я-красу́ня, ім., ж. р., *Лиш Марко – юнацького ж віку! – / Схопив тую фею-красуню...* (ПТ5:224)

Фріц-звір, ім., ч. р., *Отоді вже від погоні / фріци-звірі не втечуть!* (ПТ2:287 # 1943)

Х

Хво́сто-бог, ім., ч. р., *Тут баби затанцювали: / це святого хвосто-бога, / це святого духа знак!* (ПТ1:254 # 1933)

Хре́сто-бог, ім., ч. р., *Тут баби затанцювали: / чудо бога хресто-бога!* (ПТ1:254 # 1933)

Ц

Цар-воло́дар, ім., ч. р., *Як твій дід цар-володар!* (ПТ5:101)

Цар-гад, ім., ч. р., *А слуги спереду і ззаду / Кругом стоять напоготові, / Щоб догодить цареві-гаду.* (ПТ5:475)

Цимбало-п'ян, прикм., кор. ф., субст., *Трактором тут сіпнула – / всі баби й цимбало-п'ян [наголошення П. Тичини. – О. С.] / по'длітали...* (ПТ1:255 # 1933)

Цу́ндра-голодра́нець, ім., ч. р., *Цундра-голодранець, / голяком у тон, / з голяками вічно...* (ПТ4:40 # 1920–1922)

Ч

Че́нчик-че́нчикок, ім., ч. р., *Я ченчик-ченчикок, / я докучай-одчай. Чергинькнудзенькнуд, / ножем дворян чичиркнуд...* (ПТ4:131, 143 # 1933)

Черв(че́рва)-фріц, ім., ч. р., *Хто здумав світом править – ці черви-фріци?* (ПТ2:519 # 1949)

Червоноша́почка, ім., ж. р., <від вл. н. Червона Шапочка>, – *А з сходу аж на спадень, / бо й там мої живуть, / червоношапочки ждуть не дождуться.* (ПТ1:190 # 1922)

Чорнобро́вич, ім., ч. р., *Він [Курбас] не належав до смуглявих, а про те ми звали його: Чорноброви́ч. (ГКол-71:165); В нас-бо кожен із вас в душі чорноброви́ч... (ПТ3:182 # 1962); Який він [Леонтович. – О. С.] є – білявий? Чорноброви́ч?* (ПТ3:281 # 1966)

Чудотво́рець-сміхотво́р, ім., ч. р., *І оці чудотворці-сміхотвори /.../, оця вся купа невиразна може душу збудити...* (ГКол-71:166)

Ю

Ю́нка, ім., ж. р., *Мужі, юнки й юнаки!* (ПТ2:224 # 1942); зафіксовано у [ГКол-71:168], оск. не реєструвався в тогочасних словниках (напр.: УЛВН-73). Згодом АЛН увійшов до складу укр. літ. мови [УОС-08:978]

Я

Ясочка-ді́вчина, ім., ж. р., *Мов ластовенята, / Ясочки-ді́вчата.* (ПТ5:122)